

T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

ZİYA ŞAKİR'İN BASILMIŞ ROMANLARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
İREM KARAMAN
1741010010

DANIŞMAN
PROF. DR. ALÂATTİN KARACA

EKİM 2021
MUĞLA

T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

ZİYA ŞAKİR'İN BASILMIŞ ROMANLARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
İREM KARAMAN
1741010010

DANIŞMAN
PROF. DR. ALÂATTİN KARACA

EKİM 2021
MUĞLA

T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

ZİYA ŞAKİR'İN BASILMIŞ ROMANLARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

HAZIRLAYAN
İREM KARAMAN
1741010010

Sosyal Bilimler Enstitüsünce
Tezli Yüksek Lisans
Diploması Verilmesi İçin Kabul Edilen Tez.

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 19/10/2021
Tezin Sözlü Savunma Tarihi : 20/09/2021

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Alaattin KARACA
Jüri Üyesi: Prof. Dr. Oktay YİVLİ
Jüri Üyesi: Prof. Dr. Beyhan KANTER

Enstitü Müdürü : Prof. Dr. Bayram COŞKUN

EKİM 2021
MUĞLA

TUTANAK

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 16/07/2021 tarih ve 1002/5 sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin **24.** maddesine göre, **Türk Dili ve Edebiyatı** Anabilim Dalı **Tezli Yüksek Lisans Programı** öğrencisi İrem Karaman'ın "Ziya Şakir'in Basılmış Romanları Üzerine Bir Araştırma" adlı tezini incelemiş ve aday 20/09/2021 tarihinde saat 14:30'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra 60 dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin **kabul** edildiğine oy birliği ile karar verildi.

Prof.Dr. Alaattin KARACA

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Oktay YİVLİ

Üye

Prof. Dr. Beyhan KANTER

Üye

YEMİN

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Ziya Şakir’in Basılmış Romanları Üzerine Bir Araştırma” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

19/10/2021

İrem KARAMAN

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

YAZARIN

Soyadı : KARAMAN

Adı : İrem

Referans No: 10305379

TEZİN ADI

Türkçe: ZİYA ŞAKİR'İN BASILMIŞ ROMANLARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Y. Dil: A RESEARCH ON PRINTED NOVELS OF ZİYA ŞAKİR

TEZİN TÜRÜ: Yüksek Lisans

Doktora

Sanatta Yeterlilik

●

O

O

TEZİN KABUL EDİLDİĞİ

Üniversite : Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

Fakülte :

Enstitü :Sosyal Bilimler Enstitüsü

Diğer Kuruluşlar :

Tarih :

TEZ YAYINLANMIŞSA

Yayınlayan :

Basım Yeri :

Basım Tarihi :

ISBN :

TEZ YÖNETİCİSİNİN

Soyadı, Adı : KARACA, Alaattin,

Unvanı : Prof. Dr.

TEZİN YAZILDIĞI DİL : Türkçe

TEZİN SAYFA SAYISI: 263

TEZİN KONUSU (KONULARI) :

1. Ziya Şakir
2. Z. Melek
3. Popüler roman
4. Erken Cumhuriyet Dönemi

TÜRKÇE ANAHTAR KELİMELEER (En az üç en fazla beş adet):

1. Ziya Şakir
2. Z. Melek
3. Popüler Roman
4. Roman
5. Erken Cumhuriyet

İNGİLİZCE ANAHTAR KELİMELEER:

1. Ziya Şakir
2. Z. Melek
3. Popular Novel
4. Novel
5. Early Republican era

1- Tezimden fotokopi yapılmasına izin vermiyorum	X
2- Tezimden dipnot gösterilmek şartıyla bir bölümünün fotokopisi alınabilir	O
3- Kaynak gösterilmek şartıyla tezin tamamının fotokopisi alınabilir	O

Yazarın İmzası :

Tarih : 19/10/2021

ZİYA ŞAKİR'İN BASILMIŞ ROMANLARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

ÖZET

Cumhuriyet öncesi ve Cumhuriyet dönemi yazarlarından olan Ziya Şakir, döneminde çok fazla eser kaleme almış birisidir. Daha çok gazetelerdeki tefrikalarıyla ön plana çıkan yazar Cumhuriyet döneminde tarihi eserleriyle tanınmıştır. Roman, gazete, senaryo gibi çeşitli dallarda yazan çok yönlü bir sanatkârdır.

Yapılan araştırmalar sonucunda Ziya Şakir'in eserleriyle ilgili ayrıntılı bir çalışma yapılmadığı sonucuna varılmıştır. Eserlerinin tam bir tasnifi ve tahlili yapılmamıştır. Bu çalışmada öncelikle Cumhuriyet dönemi ve Ziya Şakir'in edebi hayatı ile ilgili bilgiler verilmiş daha sonra yazarın hayattayken kitap olarak bastırdığı on altı romanı üzerinde inceleme yapılmıştır. Romanlar sırasıyla tema, olay örgüsü, kişiler, mekân, zaman ve dil ve anlatım yönünden incelenerek tahlili yapılmıştır. Son olarak Ekler kısmına çalışmada yararlanılan ve kullanılan bazı belgeler ve kitap kapakları ilave edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ziya Şakir, Z. Melek, Erken Cumhuriyet, roman, popüler roman.

A RESEARCH ON PRINTED NOVELS OF ZİYA ŞAKİR

ABSTRACT

Ziya Şakir, who is one of the writers of the pre-Republican and Republican era, wrote a lot of works in his period. The writer, who came to the fore with his serials in the newspapers, was known for his historical works in the Republican era. He is a versatile artist who writes in various fields such as novels, newspapers and screenplays.

As a result of the researches, it was concluded that there was no detailed study on works of Ziya Şakir. A complete classification and analysis of his works has not been done. In this study, first of all, information about the Republican era and literary life of Ziya Şakir was given, and then the sixteen novels of the author that he published as a book while he was alive were examined. The novels were analyzed in terms of theme, plot, characters, space, time and language and expression, respectively. Finally, some documents and book covers that were used in the study were added to the Appendix.

Keywords: Ziya Şakir, Z. Melek, Early Republican era, novel, popular novel.

ÖNSÖZ

Ziya Şakir'in Basılmış Romanları Üzerine Bir Araştırma adlı tezimizin giriş bölümünde Ziya Şakir'in eserlerini yazdığı dönemin zihniyeti hakkında kısaca bilgiler verilmiştir. Ziya Şakir hakkında yapılan çalışmalardan bahsedilmiştir.

Bu çalışma iki bölümden oluşmaktadır. Birinci Bölüm'de Ziya Şakir'in hayatı, eğitimi, meslek hayatı, siyasi yönü ve edebi faaliyetleri hakkında bilgiler verilmiştir. İkinci Bölüm'de ise Ziya Şakir hayattayken kitap olarak basılmış on altı romanı özet, olay örgüsü, tema, kişiler, mekân, zaman, dil ve anlatım açısından incelenmiştir. Eserlerdeki ortak noktalara bakılmış ve bir çıkarıma gidilerek eserler değerlendirilmiştir. Sonuç kısmında ise neler yapıldığı kısaca anlatılmış özetleyerek değerlendirme yapılmıştır. Kaynakça da yararlanılan tüm kaynaklar listelenmiştir.

Tez yazmak uzun ve emek isteyen bir süreçti. Bu yolda bana rehberlik eden kıymetli danışman hocam Prof. Dr. Alaattin Karaca'ya teşekkürlerimi sunarım.

Lisans hayatımda bana yol gösteren çok kıymetli hocalarım Ayşe Büyükyıldırım'a ve Prof. Dr. Birsal Oruç Aslan'a, lisansüstü eğitimim boyunca sorduğum her soruya sabırla cevap veren kıymetli hocam Prof. Dr. Oktay Yivli'ye ve kıymetli hocam Doç. Dr. Veli Uğur'a teşekkürlerimi sunarım.

İlk günden itibaren hep bana destek olan aileme ve babaannem Mürşide Karaman'a bu süreçte yanımda oldukları için çok teşekkür ederim. Böyle bir çalışma yaparken haliyle birinci elden kaynaklara ulaşmam gerekti. Kaynaklar konusunda bana yardım eden ve Ziya Şakir ile ilgili önemli çalışmalara sahip Dr. Güngör Göçer'e ayrıca teşekkür etmem gerekiyor. Yine yazım aşamasında yanımda olan ve her daim fikirlerine başvurduğum Uğur Yılmaz'a, lisansüstü eğitim arkadaşlarım Dilber Yıldız, İlknur Pala, Merve Gün, Nilay Bilir'e çok teşekkürler. Çalışmanın eksik yönleri varsa kusur benim, iyi yönleri ise araştırma sahamızın olsun...

İrem Karaman

31.05.2021

MUĞLA

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	I
İÇİNDEKİLER	II
KISALTMALAR.....	X
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	8
I. ZİYA ŞAKİR'İN HAYATI	8
1.1. Doğumu, Çocukluğu, Ailesi ve Eğitimi	8
1.2. Ziya Şakir'in Meslek Hayatı, Siyasi Yönü ve Ölümü	11
1.3. Ziya Şakir'in Edebi Faaliyetleri ve Müstear İsimleri.....	15
İKİNCİ BÖLÜM	19
II. ZİYA ŞAKİR'İN ROMANLARININ TAHLİLİ.....	19
2.1. Aşk ve Macera Romanları	19
2.1.1. Aşk Hasreti.....	19
2.1.1.1. Özet.....	19
2.1.1.2. Tema	20
2.1.1.2.1. Aşk.....	20
2.1.1.2.2. Evlilik ve Aldatma	21
2.1.1.2.3. Vatan Sevgisi	23
2.1.1.3. Olay Örgüsü.....	23
2.1.1.4. Kişiler	24
2.1.1.4.1. Başkişi.....	24
2.1.1.4.2. Norm Karakterler	26
2.1.1.4.3. Kart Karakterler	27
2.1.1.4.4. Fon Karakterler	28
2.1.1.5. Mekân	28
2.1.1.6. Zaman	30
2.1.1.7. Dil ve Anlatım	31
2.1.1.8 Değerlendirme	32
2.1.2. Macera Peşinde.....	33
2.1.2.1. Özet.....	33
2.1.2.2. Tema	34
2.1.2.2.1. Köye ve Köylüye Bakış	34
2.1.2.2.2. Asri Hayat / Batılılaşma	35
2.1.2.2.3. Aşk.....	37

2.1.2.3. Olay Örgüsü.....	37
2.1.2.4. Kişiler	39
2.1.2.4.1. Başkişi.....	39
2.1.2.4.2. Norm Karakterler	41
2.1.2.4.3. Kart Karakterler	43
2.1.2.4.4. Fon Karakterler	44
2.1.2.5. Mekân	44
2.1.2.6. Zaman	47
2.1.2.7. Dil ve Anlatım	47
2.1.2.8 Değerlendirme	49
2.1.3. Çayır Güzeli	49
2.1.3.1. Özet.....	50
2.1.3.2. Tema	51
2.1.3.2.1. II. Abdülhamit Dönemi Siyasi Olayları ve Sürgün	51
2.1.3.2.2. Batılıların Türklere Bakışı	53
2.1.3.2.3. Aşk.....	54
2.1.3.3. Olay Örgüsü.....	54
2.1.3.4. Kişiler	56
2.1.3.4.1. Başkişi.....	56
2.1.3.4.2. Norm Karakterler	57
2.1.3.4.3. Kart Karakterler	59
2.1.3.4.4. Fon Karakterler	60
2.1.3.5. Mekân	60
2.1.3.6. Zaman	63
2.1.3.7. Dil ve Anlatım	63
2.1.3.8 Değerlendirme	65
2.1.4. Kiralık Kalb	66
2.1.4.1. Özet.....	66
2.1.4.2. Tema	68
2.1.4.2.1. Kadın.....	68
2.1.4.2.2. Evlilik.....	69
2.1.4.2.3. Asrî Hayat	69
2.1.4.3. Olay Örgüsü.....	70
2.1.4.4. Kişiler	72
2.1.4.4.1. Başkişi.....	72
2.1.4.4.2. Norm Karakterler	75
2.1.4.4.3. Kart Karakterler	77
2.1.4.4.4. Fon Karakterler	80
2.1.4.5. Mekân	80

2.1.4.6. Zaman	81
2.1.4.7. Dil ve Anlatım	82
2.1.4.8 Değerlendirme	83
2.1.5. Şark Yıldızı Selma	84
2.1.5.1. Özet.....	84
2.1.5.2. Tema	85
2.1.5.2.1. Macera	85
2.1.5.2.2. Aşk.....	86
2.1.5.2.3. Milliyetçilik.....	86
2.1.5.3. Olay Örgüsü.....	87
2.1.5.4. Kişiler	88
2.1.5.4.1. Başkişi.....	88
2.1.5.4.2. Norm Karakterler	89
2.1.5.4.3. Kart Karakterler	89
2.1.5.4.4. Fon Karakterler	90
2.1.5.5. Mekân	90
2.1.5.6. Zaman	90
2.1.5.7. Dil ve Anlatım	91
2.1.5.8 Değerlendirme	91
2.1.6. Asrî Bakireler	92
2.1.6.1. Özet.....	92
2.1.6.2. Tema	94
2.1.6.2.1. Aşk ve Evlilik	94
2.1.6.2.2. Batılılaşma	95
2.1.6.3. Olay Örgüsü.....	97
2.1.6.4. Kişiler	99
2.1.6.4.1. Başkişi.....	99
2.1.6.4.2. Norm Karakterler	101
2.1.6.4.3. Kart Karakterler	103
2.1.6.4.4. Fon Karakterler	103
2.1.6.5. Mekân	103
2.1.6.6. Zaman	104
2.1.6.7. Dil ve Anlatım	105
2.1.6.8 Değerlendirme	107
2.1.7. Beyaz Kelebek.....	108
2.1.7.1. Özet.....	108
2.1.7.2. Tema	109
2.1.7.2.1. Aşk ve Evlilik	110
2.1.7.2.2. Köy Hayatı ve Köylüye Bakış.....	111

2.1.7.3. Olay Örgüsü.....	112
2.1.7.4. Kişiler	114
2.1.7.4.1. Başkişi.....	114
2.1.7.4.2. Norm Karakterler	116
2.1.7.4.3. Kart Karakterler	119
2.1.7.4.4. Fon Karakterler	120
2.1.7.5. Mekân	120
2.1.7.6. Zaman	122
2.1.7.7. Dil ve Anlatım	123
2.1.7.8 Değerlendirme	126
2.1.8. Bir Tangonun Romanı	127
2.1.8.1. Özet.....	127
2.1.8.2. Tema	128
2.1.8.2.1. Aşk.....	128
2.1.8.2.2. Zenginlik ve Asrî Hayat	129
2.1.8.3. Olay Örgüsü.....	130
2.1.8.4. Kişiler	132
2.1.8.4.1. Başkişi.....	132
2.1.8.4.2. Norm Karakterler	135
2.1.8.4.3. Kart Karakterler	137
2.1.8.4.4. Fon Karakterler	139
2.1.8.5. Mekân	139
2.1.8.6. Zaman	140
2.1.8.7. Dil ve Anlatım	142
2.1.8.8 Değerlendirme	142
2.1.9. Büyük Macera.....	144
2.1.9.1. Özet.....	144
2.1.9.2. Tema	146
2.1.9.2.1. Aşk.....	146
2.1.9.2.2. Macera	147
2.1.9.3. Olay Örgüsü.....	149
2.1.9.4. Kişiler	151
2.1.9.4.1. Başkişi.....	151
2.1.9.4.2. Norm Karakterler	152
2.1.9.4.3. Kart Karakterler	155
2.1.9.4.4. Fon Karakterler	157
2.1.9.5. Mekân	157
2.1.9.6. Zaman	160
2.1.9.7. Dil ve Anlatım	162

2.1.9.8 Değerlendirme	164
2.1.10. İhanetin Cezası.....	165
2.1.10.1. Özet.....	165
2.1.10.2. Tema	167
2.1.10.2.1 Evlilik.....	167
2.1.10.3. Olay Örgüsü.....	170
2.1.10.4. Kişiler	171
2.1.10.4.1. Başkışı.....	171
2.1.10.4.2. Norm Karakterler	173
2.1.10.4.3. Kart Karakterler	174
2.1.10.4.4. Fon Karakterler	174
2.1.10.5. Mekân	175
2.1.10.6. Zaman	179
2.1.10.7. Dil ve Anlatım	179
2.1.10.8 Değerlendirme	181
2.1.11. Vicdanından Af Dile	182
2.1.11.1. Özet.....	182
2.1.11.2. Tema	183
2.1.11.2.1. Aşk	183
2.1.11.2.2. İhanet	184
2.1.11.2.3. Sürgün.....	184
2.1.11.3. Olay Örgüsü.....	185
2.1.11.4. Kişiler	186
2.1.11.4.1. Başkışı.....	186
2.1.11.4.2. Norm Karakterler	188
2.1.11.4.3. Kart Karakterler	189
2.1.11.4.4. Fon Karakterler	190
2.1.11.5. Mekân	190
2.1.11.6. Zaman	191
2.1.11.7. Dil ve Anlatım	193
2.1.11.8 Değerlendirme	194
2.2. Polisiye Romanlar.....	195
2.2.1. Gâvur Memet ve Kara Yürek Çetesi	195
2.2.1.1. Özet.....	195
2.2.1.2. Tema	197
2.2.1.2.1. II. Abdülhamit Dönemi Sosyal Hayat	197
2.2.1.2.2. Aşk.....	198
2.2.1.2.3. Milliyetçilik.....	198
2.2.1.3. Olay Örgüsü.....	199

2.2.1.4. Kişiler	201
2.2.1.4.1. Başkişi	201
2.2.1.4.2. Norm Karakterler	201
2.2.1.4.3. Kart Karakterler	202
2.2.1.4.4. Fon Karakterler	202
2.2.1.5. Mekân	202
2.2.1.6. Zaman	203
2.2.1.7. Dil ve Anlatım	204
2.2.1.8 Değerlendirme	205
2.2.2. Yere Batan Cinayeti	205
2.2.2.1. Özet.....	206
2.2.2.2. Tema	207
2.2.2.3. Olay Örgüsü.....	209
2.2.2.4. Kişiler	210
2.2.2.4.1. Başkişi.....	210
2.2.2.4.2. Norm Karakterler	211
2.2.2.4.3. Kart Karakterler	213
2.2.2.4.4. Fon Karakterler	214
2.2.2.5. Mekân	214
2.2.2.6. Zaman	216
2.2.2.7. Dil ve Anlatım	217
2.2.2.8 Değerlendirme	219
2.3. Tarihi Romanlar	220
2.3.1. Selçuk Saraylarında Ömer Hayyam'ın Hayat ve Maceraları	220
2.3.1.1. Özet.....	220
2.3.1.2. Tema	221
2.3.1.3. Olay Örgüsü.....	222
2.3.1.4. Kişiler	223
2.3.1.4.1. Başkişi.....	223
2.3.1.4.2. Norm Karakterler	223
2.3.1.4.3. Kart Karakterler	224
2.3.1.4.4. Fon Karakterler	225
2.3.1.5. Mekân	225
2.3.1.6. Zaman	225
2.3.1.7. Dil ve Anlatım	225
2.3.1.8 Değerlendirme	226
2.3.2. Timurlenk ve Üç Boz Atlı	227
2.3.2.1. Özet.....	227
2.3.2.2. Tema	228

2.3.2.2.1. Aşk	229
2.3.2.2.2. İntikam	229
2.3.2.2.3. Timur Dönemindeki Siyasi Olaylar	229
2.3.2.3. Olay Örgüsü	230
2.3.2.4. Kişiler	232
2.3.2.4.1. Başkişi	232
2.3.2.4.2. Norm Karakterler	232
2.3.2.4.3. Kart Karakterler	234
2.3.2.4.4. Fon Karakterler	234
2.3.2.5. Mekân	235
2.3.2.6. Zaman	236
2.3.2.7. Dil ve Anlatım	237
2.3.2.8 Değerlendirme	237
2.3.3. Sadullah Ağa	238
2.3.3.1. Özet	239
2.3.3.2. Tema	239
2.3.3.2.1. Aşk	239
2.3.3.2.2. Musiki ve III. Selim Dönemi Sosyal Hayat	240
2.3.3.3. Olay Örgüsü	241
2.3.3.4. Kişiler	242
2.3.3.4.1. Başkişi	242
2.3.3.4.2. Norm Karakterler	242
2.3.3.4.3. Kart Karakterler	243
2.3.3.4.4. Fon Karakterler	243
2.3.3.5. Mekân	243
2.3.3.6. Zaman	244
2.3.3.7. Dil ve Anlatım	244
2.3.3.8 Değerlendirme	245
SONUÇ	246
KAYNAKÇA	252
EK-1	255
EK-2	256
EK-3	257
EK-4	258
EK-5	259
EK-6	260

EK-7	261
EK-8	262
EK-9	263

KISALTMALAR

Kısaltma	Açıklama
<i>a.g.t.</i>	Adı Geçen Tez
<i>a.g.e.</i>	Adı Geçen Eser
s.	Sayfa
ss.	Sayfa Sayıları
c.	Cilt
<i>AH</i>	<i>Aşk Hasreti</i>
<i>MP</i>	<i>Macera Peşinde</i>
<i>ÇG</i>	<i>Çayır Güzeli</i>
<i>KK</i>	<i>Kiralık Kalb</i>
<i>ŞYS</i>	<i>Şark Yıldızı Selma</i>
<i>AB</i>	<i>Asrî Bakireler</i>
<i>BK</i>	<i>Beyaz Kelebek</i>
<i>BTR</i>	<i>Bir Tangonun Romanı</i>
<i>BM</i>	<i>Büyük Macera</i>
<i>İC</i>	<i>İhanetin Cezası</i>
<i>VAD</i>	<i>Vicdanından Af Dile</i>
<i>GM</i>	<i>Gâvur Memet</i>
<i>YBC</i>	<i>Yere Batan Cinayeti</i>
<i>ÖH</i>	<i>Ömer Hayyam</i>
<i>TÜBA</i>	<i>Timurlenk ve Üç Boz Atlı</i>
<i>SA</i>	<i>Sadullah Ağa</i>

GİRİŞ

Türk Edebiyatı için roman, sonradan öğrenilmiş bir türdür denilebilir. Çünkü geleneksel anlatılarımız bu türün yerini tutmaktaydı. Edebiyatımıza, özellikle çevirilerle giren roman türün ilk örnekleri Tanzimat devrinde verilir. Zamanla gelişen romanın ilk örneklerini veren Namık Kemal, Samipaşazade Sezai, Recaizade Mahmut Ekrem, Nabizade Nazım, Ahmet Mithat Efendi gibi Tanzimat Dönemi sanatçılarından sonra Servet-i Fünun döneminde Halit Ziya Uşaklıgil, Mehmet Rauf ve daha sonraki dönemlerde pek çok yazar bu türde çalışmalar ortaya koyar.

Roman, içeriğine dayanarak ikiye ayrılarak incelenmektedir:

“Teknik ve içerikle ilgili genel ölçülere yaslanarak romanı ikiye ayırmak mümkünmüş gibi görünüyor. 1. Estetik ve kültürel romanlar, 2. Popüler romanlar. Edebiyat tarihi ve eleştirisinin dikkate alıp değerlendirdiği romanlar, her zaman birinci gruba giren romanlar olmuştur. Roman, tarihsel metin ya da sosyal bir belgesel olmadığı için, böyle olması da doğal görünüyor. Fakat başlangıcından neredeyse bugüne kadar, genellikle romanın ne anlattığına bakan bir tasnif ve eleştirinin varlığına rağmen, popüler romanların neden geniş bir şekilde ele alınıp tartışılmadığı da merak konusudur. Hâlbuki bu romanların, sosyal hayatın değişimlerini yoğun bir şekilde yansıttığı; geniş derin yaşama biçimini etkilediği; halkı romanla, sinemayla tanıştırdığı hemen görülebilecek gerçeklerdir.”¹

Görüldüğü gibi roman ikiye ayrılarak incelenmeye başlandıktan sonra popüler romanlar edebi inceleme sahasından bir süre dışlanmıştı. Bunda devrin edebi anlayışı, popüler romanların genel edebiyat kanonu tarafından dışlanması gibi sebepler sıralanabilir. Ayrıca popüler romanların muhtevalarının yeteri kadar bilinmemesi ve araştırmalarda bütüncül yöntem güdülmesi de bu sebepler arasında sayılabilir.

Haliyle ilk yıllardan itibaren roman yazarları da ikiye ayrılmıştır. “Ahmet Midhat’ın açtığı yola popüler romancıların benimsediği yol, Namık Kemal’in

¹ Mehmet Narlı, *Roman Ne Anlatır*, İstanbul, 2019, s. 181.

açtığı yola ise daha estetik romanlar yazmak isteyenlerin benimsediği yol demek yanlış olmaz.”² Ahmet Mithat, yazdığı pek çok eser ile kendinden sonra gelen takipçilerine örnek olur. Ziya Şakir de Ahmet Mithat’ın açtığı popüler romancıların yolunda ilerlemiştir.

Cumhuriyet Dönemi’ne gelindiğinde ise roman artık önemli bir tür haline gelir. Sosyal ve siyasi değişmelerin daha sık, daha köklü bir şekilde gerçekleştiği bu yıllarda romanın amacı da yeni rejimin savunduğu düşünceleri halka anlatmak olmuştur. Şerif Aktaş 1923-1950 yılları arasındaki Türk Romanı’nda işlenen problemleri şu cümlelerle anlatır:

“Dilde sadeleşme hareketi, geniş kitleye açılma gayreti, tarihten yararlanma endişesi, halka yönelme çabası, dini ve geçmişteki başarıları estetik hazla yorumlama cesareti, Batı’yı tanıma isteği, halkın yaşama tarzı ve problemleri üzerinden durma arzusu, üzerinde yaşadığımız mekânı tanıma ve tanıtmaya faaliyeti hep aynı kaynağa bağlanır. II. Meşrutiyet sonrası ve 1923-1950 yılları arasındaki Türk Edebiyatı bu problemler etrafında döner. 1923’ten itibaren gerçekleştirilen sosyal değişiklikleri geniş kitleye kabul ettirmek için edebî faaliyetlerde bulunanlar da bu çerçevenin dışına pek çıkamazlar.”³

Cumhuriyet Devri, yeni Türk devletinin temelini atıldığı yıllardır. “1923-1938 arasında Türkiye, siyasal, sosyal, kültürel, ekonomik inşa faaliyetlerinin yaşandığı bir şantiyeye dönmüştür; sanki bütün değerler yıkılıp yeniden yapılmaktadır.”⁴ Yani inkılâplarla ülke her gün daha çok yenileşmekte ve değişmektedir. Bu dönemde roman yazarlar, haliyle benzer konularda eserler vermişlerdir. Yazarlar, yeni devletin öğretilerini okuyucularına anlatırlar. Bu devirde ısmarlama yoluyla pek çok tefrikanın yazılması sağlanır. Ziya Şakir de Menemen Olayları sırasında yazdığı *Bektaşilik* tefrikasını bu şekilde yazmıştır. İsmarlama tefrikalar, özellikle o devirde sevilen yazarlardan istenirdi. Böylece geniş okur kitlelerine ulaşıldı. Yine popüler

² Alpay Doğan Yıldız, *Popüler Türk Romanları Kerime Nadir – Esat Mahmut Karakurt – Muazzez Tahsin Berkand 1930-1950*, İstanbul 2009, s. 102.

³ Şerif Aktaş, “Cumhuriyet Devri Türk Edebiyatı”, *Türk Dünyası El Kitabı*, Cilt 3 Sayı 158, Ankara 1998, s. 661.

⁴ Mehmet Narlı, *a.g.e.*, s. 36.

roman yazarlar dönemlerinde popüler olan olaylarla ilgili eserler kaleme alarak okuyucu sayısını arttırmaya çalışırdı.

Pek çok edebiyat bilimci, Cumhuriyet Devri Türk Romanı'nı konularına ya da türlerine göre ayırarak inceler. İnci Enginün, Cumhuriyet Dönemi roman ve hikâyesini 1923-1945 ve 1946-1980 diye ikiye ayırır. Bunu da dört bölüme ayırarak Cumhuriyet Dönemi'nin ilk romancıları, Popüler Romancılar, Köy Edebiyatı ve Kadın Yazarlar şeklinde gruplandırır⁵. Alemdar Yalçın ise 1920-1946 arası Türk romanını şu başlıklarla gruplandırır: Sosyal ve Siyasi Olayları Esas Alan Romanlar, Anadolu Romanları, Tarihi Romanlar ve Aşk Romanları⁶. Sayılarını artırabileceğimiz bu incelemelerin amacı dönemi incelemeyi kolaylaştırmaktır. Ve Cumhuriyet devri ile sayıları iyice artan romancılar hakkında böyle çalışmalar yapılması gerçekten araştıranlar için bir kolaylık sağlamaktadır. Yine de Cumhuriyet dönemi için tam bir tasnif yapılamadığını belirtmekte fayda vardır.

Cumhuriyet Dönemi Türk Romanı'nda işlenen konular ve türler iyice fazlalaşmaya başlamıştır. Özellikle Harf Devrimi ile okuma yazma seferberliği sırasında pek çok yazarın kitaplarını bastırma şansı olmuştur.

Romancıların çoğu benzer konularda eserler verir. Anlattıklarının satır aralarında benzer konulardan yakınırılar. “...devrin ilk romanlarından hemen hemen tamamına yakın kısmı yakın tarihimizle hesaplaşır. Hatta sayıları önemli bir miktarı bulan tarihî serüven romanlarıyla aşk romanlarında bile bu hesaplaşma vardır. Bunun elbetteki başta gelen sebeplerinden biri yakın siyasi tarihimizin getirdiği büyük acılardır.”⁷ Gerek popüler roman gerekse estetik romanlarda bu durumun izi rahatlıkla takip edilmektedir. Bu nedenle uzun bir süre edebi olarak yeterli görülmeyen ve üzerinde çalışmalar yapılmayan Popüler Roman türünün de bu sorunları işlediğini söylemek gerekir. Ve onları da edebi sahaya kazandırmak için çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Pek çok popüler romancı hakkında çalışmalar yapılmıştır.

⁵ İnci Enginün, *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, İstanbul 2014, ss. 272-316.

⁶ Alemdar Yalçın, *Sosyal ve Siyasal Değişmeler Açısından Cumhuriyet Dönemi Türk Romanı*, Ankara 2000, s. 21.

⁷ Yalçın, *a.g.e.*, s. 17.

Ziya Şakir'in eserlerinin popüler roman arasında değerlendirildiği için popüler romanın tanımı ve türleri üzerinde durmakta fayda vardır. Şaban Sağlık popüler romanı şu şekilde tanımlar:

“Yazarı açısından estetik bir gaye güdülmeksizin kaleme alınan; yazılıp yayınlanmasında başta ticari olmak üzere, sanat dışı sebepler bulunan; okurun fikrinden çok duygu ve heyecanlarını harekete geçirmeyi hedefleyen; çok sayıda okura ulaşan; kolay anlaşılıp, rahat çözümlenen; okurda belirli bir seviye aramayan; klişeleşmiş, basmakalıp bir yapı arz eden; birçoğu filmi alınarak -okur dışında- sinema ve televizyonda da çok sayıda izleyiciye ulaşan vs. nitelikte romanlara popüler roman denir.”⁸

Popüler roman yazarın maddi bir gaye güderek yazdığı ve çabuk tüketilen bir türdür. Amacı okuyucusuna iyi vakit geçirtmektir. Hemen üretilip çabuk tüketildiği için bir devirde elden ele gezip daha sonra çabucak unutulurlar. Popüler romanlar zaman içinde sinema ile ilişki kurar ve bu romanların filmleri çekilir. Pek çok popüler romancının senaryo yazarlığı yaptığı da bilinmektedir. Ziya Şakir de senaryo yazarlığı yapar ve birkaç eserinin filmi çekilir.

Popüler Roman çeşitleri ise Şaban Sağlık tarafından şu başlıklar altında toplanmıştır: 1) Aşk romanları 2) Polisiye romanlar ve Dedektif romanları 3) Casusluk romanları 4) Popüler tarihi Romanlar 5) Toplumsal acıklı romanlar 6) Heyecan macera ve gerilim romanları.⁹ Görüldüğü gibi pek çok türde yazılan popüler romanlar vardır. Özellikle polisiye ve casusluk romanlarının sayısı Cumhuriyet dönemiyle beraber artmıştır.

Popüler romanlar hakkında geniş ve büyük bir çalışma yapan Erol Üyepazarcı 1928-1950 dönemi popüler romancılarının önemli ortak özelliklerini şöyle sıralar:

“Genç Cumhuriyet'in uygulamak ve özendirmek istediği ilkeler popüler romanlarda satır aralarında vurgulanır; özellikle kadın hakları, Batılı yaşam tarzı öne çıkarılır. ... Ulusalçılık, özellikle tarihi romanlarda başat öge olur. Osmanlı tarihi bile işlenirse, Türklük kurgusu ön plana

⁸ Şaban Sağlık, *Popüler Roman Estetik Roman*, Ankara 2010, s. 120.

⁹ Şaban Sağlık, *a.g.e.*, s. 7.

çıkarak. Türk erkek kahramanlara yabancı kadınlar deli divane aşık olurlar. 1930'lu yılların gündemindeki Türk Tarih Tezi'ne paralel olarak Osmanlı öncesi Türk kahramanlarını konu olan tarihi romanlar yazılır. ... I. Dünya Savaşı, Ulusal Kurtuluş Savaşı ve Kurtuluş Savaşı sonrası uygulamaya konulan değişimleri işleyen Romanlar devlet tarafından da desteklenir.”¹⁰

Her dönem romanında olduğu gibi popüler romanda da ortak temalar ve konular mevcuttur. Özellikle popüler romanların satır aralarında yenileşme hareketleriyle ilgili bilgiler verdiğini söylemek hatta örnek karakterlerle okuyucuya olanları kolayca anlatmak gibi işlevleri vardır. Milliyetçilik teması bu romanlarda sık sık karşımıza çıkar. Yurt dışına giden kızlar âşık oldukları insanları sırf dini ve milliyeti uymadığı için reddeder. O dönemde yazılan pek çok popüler romanda Avrupa'ya giden ya da ülke dışına kaçırılan kızlar, bin bir macera sonucu aşkı bulan kişiler konu edilir. Popüler romanda anlatılan kadın karakterlerin fazlalığı dikkat çekicidir. Yazarlar genel olarak kadın karakterler kaleme alırlar. Bu kadınların erkekçe üsluplu olması, bazı konuların kadın dikkati ve özeniyle anlatılamaması eserlerin eksik yönü olarak söylenebilir. Yine tarihi romanlarda Türk kahramanların sayısının artması ve Türklük ile ilgili eserlerin sayısının artması dikkat çeker. Devlet ısmarlama olarak tefrikalar ve romanlar yazılmasını teşvik eder. Bu hem okuma yazma oranını artırır hem de yeni rejimin öğretilerinin öğrenilmesini kolaylaştırır.

Bu dönemin başlıca popüler romancıları arasında Muazzez Tahsin Berkant, Aka Gündüz, Burhan Cahit Morkaya, Reşat Ekrem Koçu, Feridun Fazıl Tülbentçi, Turan Aziz Beler, Kemalettin Tuğcu, Kerime Nadir, Mükerrerrem Kamil Su gibi isimler anılabilir. Bu dönemde edebiyatımızdaki kadın yazar sayısının artması da dikkat çekicidir.

Ziya Şakir de Cumhuriyet Edebiyatı içinde aşk, polisiye ve tarihi romanlar kaleme almıştır. Genelde aşk romanlarını müstear isimlerle yayımlamayı tercih eder. Popüler romancılık içinde adı anılması gereken üretken bir yazardır. Eserlerini genel olarak önce gazetelerde tefrika ettirir. Bazı eserlerini kitap olarak da bastırmıştır.

¹⁰ Erol Üyepazarcı, Unutulanlar Hiç Bilinmeyenler ve Bilinmek İstemeyenler Türkiye’de Popüler Romanın İlk Yüzyılının Öyküsü (1875-1975), İkinci cilt, İstanbul, ss. 612-614.

Pek çok gazetede ve dergide yazılar yazan ve bu eserlerinin sayısının iki yüz kadar olduğu söylenen üretken bir yazar olan Ziya Şakir'in hayatındaki boşlukları doldurmak bu tezin ilk amaçlarından biridir. Ziya Şakir hakkında, tam bir tasnif yapmak zordur. Şu zamana kadar karşılaştığımız ve kendisiyle ilgili en kapsamlı bilimsel çalışmayı yapan kişilerden biri tarih alanında doktora tezi olan Güngör Göçer'dir ve *Osmanlı'dan Cumhuriyete Popüler Bir Tarihçi: Ziya Şakir* adlı doktora tezinde Ziya Şakir'in hayatındaki boşlukları doldurmuş, tür tartışmalarına değinmiş ve eserlerini bir tablo haline getirmiştir. Ziya Şakir'in adının geçtiği ve karşımıza çıkan diğer tez çalışmaları ise Zeki Taştan'ın *Türk Edebiyatında Tarihi Romanlar (Türk Tarihi ile İlgili 1871-1950)* adlı doktora tezi, Hülya Argunşah'ın *Türk Edebiyatında Tarihi Roman (Türk Tarihi ile İlgili)* adlı doktora tezi ve İsmail Uygun'un *Cumhuriyet Dönemi Tarihi Romanları 1923-1946: "Eski" Kahramanların Yeni Söylemleri* adlı yüksek lisans tezidir. Ayrıca yine Zeki Taştan'ın *Tarihi Romanlarımızda (1871-1950) Öğretmen Kahramanlar* adlı makalesinde Ziya Şakir'in eserleri ve kahramanları hakkında bazı bilgilere ulaşırız. Ziya Şakir'in adını gördüğümüz kapsamlı eserlerden biri de Erol Üyepazarcı'ya ait iki ciltlik *Unutulanlar, Hiç Bilinmeyenler ve Bilinmek İstemeyenler Türkiye'de Popüler Romanın İlk Yüzyılının Öyküsü (1875-1975)* adlı kitaplardır. Eserinin ikinci cildinde Ziya Şakir'in hayatına değinir ve eserleri bir listede gösterir. Diğer bir çalışma ise yine Erol Üyepazarcı'nın *Korkmayınız Mister Sherlock Holmes! Türkiye'de Polisiye Romanın 125 Yıllık Öyküsü (1881-2006)* adlı eseridir. Bu çalışmalar Ziya Şakir'in bilimsel eserlerde adının geçtiği bizim ulaşabildiğimiz sayılı örneklerdendir. Ansiklopedilerde ve diğer kaynaklarda sadece Ziya Şakir ile ilgili Hasan Eryüksel'in yazdığı eser kaynak olarak gösterilmiştir. Ve zaman içinde tarihin tozlu sayfaları arasında Ziya Şakir adı kaybolmuştur.

Tez çalışması süresince birincil kaynaklara ulaşılmaya gayret edilmiştir. Öncelikle Ziya Şakir ile ilgili yapılan ilk çalışma olan Hasan Eryüksel'e ait *Ziya Şakir Hayatı ve Eserleri* adlı eseri okunup notlanmıştır. Daha sonra Ziya Şakir'in torunu Ayda Üstündağ'a ait olan *Dedem Ziya Şakir* adlı kitap okunduktan sonra gerekli notları alınmıştır. Ziya Şakir hakkında bir tarama yapılmıştır. İstanbul Beyazıt Kütüphanesi'ne ve İstanbul'daki diğer kütüphanelerde gerekli araştırmalar yapılmıştır. Ziya Şakir ve eserleri hakkında ayrıntılı bir şekilde bilgi sahibi

olunduktan sonra eserlerin sayıca çok fazla olduğu görülmüştür. Ziya Şakir'in pek çok eseri sadece gazetelerde tefrika olarak kalmıştır. Bazılarını ise kendi eliyle kitaplaştırılarak okuruyla tekrar buluşturulmuştur. Bazı eserler roman olmadığı için çalışma kapsamı dışında bırakılmıştır. Ziya Şakir'in kendisi yaşıyorken kitap olarak bastırıldığı romanlarının tezin inceleme konusu olmasına danışman hocam ile yaptığımız görüşmeler sonucunda karar verilmiştir. Araştırmamızı kolaylaştırabilmek ve bilimselliği sağlayabilmek için bu kısıtlamaya gitmek mecburiydi. Kitap olarak basıldığı kaynaklarda geçen bazı eserlere kütüphanelerde ulaşamamıştır. Araştırma zamanının çoğunda, eserlerinin türünün tasnifi ile ilgili çalışma yapmak durumunda kalınmıştır. Roman olarak adlandırılan pek çok eserin aslında roman olmadığı yapılan çalışmalar sonucunda anlaşılmıştır. Araştırmalar sonucunda çalışmanın Ziya Şakir'in kendi adıyla ve Z. Melek müstear adıyla hayattayken kitaplaştırdığı on altı romanını tahlilini içermesine karar verilmiştir.

Bu çalışma iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde Ziya Şakir'in hayatını ve edebi kişiliği hakkında bilgiler verildikten sonra ikinci bölümde belirlenen romanları özet, olay örgüsü, tema, kişiler, zaman, mekân, dil ve anlatım bakımından incelenmiştir. Ortak noktalara bakılmış, bir çıkarıma gidilerek eserler değerlendirilmiştir. Sonuç kısmında ise neler yapıldığı kısaca anlatılmış ve değerlendirme yapılmıştır. Kaynakçada da yararlanılan tüm kaynaklar listelenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

I. ZİYA ŞAKİR'İN HAYATI¹¹

1.1. Doğumu, Çocukluğu, Ailesi ve Eğitimi

Ziya Şakir hakkında yapılan ilk kapsamlı çalışma Hasan Eryüksel'e aittir. Daha sonra yapılan pek çok çalışmada da kaynak olarak bu eserin kullanıldığı görülür. Bu durum Ziya Şakir hakkında ayrıntılı bir çalışma olan tezde “*Eğer Ziya Şakir'in kendisi ile röportaj yapan Hasan Eryüksel'e verdiği bilgiler olmasa hayatı hakkında bekli de doğru dürüst hiçbir bilgiye ulaşamayacağız.*”¹² cümleleriyle anlatılmıştır. Kısa bir araştırma ile bu bilgilerin doğru olduğu hemen anlaşılabilir.

Ziya Şakir'in soyadı ve adı da resmi kaynaklarda tam olarak takip edilemez. Ziya Şakir'in adı ve soyadı hakkında “*Eserlerinde büyük oranda “Ziya Şakir” adını kullanmıştır. Soyadı kanununun kabulünden sonra ise ismine “Soko” soyadı eklenmiştir. Ancak elimizde bulunan Ziya Şakir'e ait 1946 tarihli evlenme cüzdanında ise muharririmizin adı “Mehmet Ziya Soku” olarak kaydedilmiştir.*”¹³ bilgilerine ulaşırız. Gerçekten de kaynaklarda soyadı hep “Soko” ya da “Soku” olarak geçtiği için Ziya Şakir'in adını eserlerinde kullandığı gibi sadece Ziya Şakir olarak anmak doğru olacaktır. Çünkü kendisi en çok bu ismi ile şöhret bulmuştur.

Ziya Şakir, İstanbul'da doğmuştur. Doğum tarihi kaynaklarda 1883 yılı olarak geçer. Ayasofya civarında doğmuştur ve “*Doğduğu ev Sultanahmet yangında yanmıştır.*”¹⁴

Babası Hacı Şakir Bey'dir ve “*Kendisi aslen Sivas vilayetinin Divriği kazasında tabii (Bahtiyar Fenk) kariyesinde ikamet eden ve (Hasanbeyoğulları) adile anılan bir ailede dünyaya gelmiştir.*”¹⁵ Aslen Sivaslıdır. Babasının mesleği ise “*Ziya Şakir'in babası Hacı Şakir Bey, Osmanlı ordusunda zabıt olup Halep jandarma komutanlığı*

¹¹ Ziya Şakir'in Hayatını yazarken yararlandığımız kaynaklar şunlardır:

Hasan Eryüksel, *Ziya Şakir Hayatı ve Eserleri*, İstanbul 1949.

Güngör Göçer, *Osmanlı'dan Cumhuriyete Popüler Bir Tarihçi: Ziya Şakir* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta 2017.

Ayda Üstündağ, *Dedem Ziya Şakir*, İstanbul 2011.

¹² Göçer, *a.g.t.*, s. 1.

¹³ Göçer, *a.g.t.*, s. 1.

¹⁴ Eryüksel, *a.g.e.*, s. 5.

¹⁵ Eryüksel, *a.g.e.*, s. 5.

dâhil birçok görevde bulunmuştur.”¹⁶ şeklinde anlatılır. Ziya Şakir'in babası Hacı Şakir Bey “birinci cihan harbinin ilk senelerinde vefat etmiştir.”¹⁷

Ziya Şakir'in annesinin adı ise Huriye Melek hanımdır ve aslen Konyalıdır.

“Ziya Şakir'in Kazım Şakir isminde bir erkek kardeşi vardır. Kardeşi ile oldukça yakın olan Ziya Şakir siyasi düşünceleri açısından da kardeşi ile ortak fikirlere sahiptir. Ziya Şakir, kardeşi Kazım Şakir ile birlikte Balkan Harbi'ne katılmış ve onunla omuz omuza çarpışmıştır. Beraber esaret altında kalmışlar ve yine beraber firar ederek özgürlüklerine kavuşmuşlardır.”¹⁸

Ziya Şakir ve kardeşi Kazım Şakir uzun süre beraberce mücadele etmişlerdir. Daha sonrası için kardeşi hakkında pek bilgi geçmez ve *“Ayda Hanım amcası Kazım Şakir'in devletin intellicent servisinde çalıştığını ancak ilerleyen dönemlerde nasıl bir hayat geçirdiği konusunda bilgisinin olmadığını ifade etmektedir.”¹⁹* cümleleriyle ailesinin de Ziya Şakir'in kardeşi hakkında pek bir bilgi sahibi olamadığını öğreniriz.

Babası zabıt olan Ziya Şakir, eğitim hayatını pek çok değişik okulda tamamlar. *“İlk ve rüştiye eğitimini İstanbul Divanyolu'nda Burhan-ı Terakki Mektebi'nde tamamlamıştır. O sırada babasının askerlik görevi Bursa'ya nakledildiği için onunla beraber giderek Bursa İdadisine girmiştir. Bursa'da sadece bir sene eğitim gördükten sonra tekrar İstanbul'a gelerek Vefa İdadisi'ne nakledilmiştir.”²⁰* İlk eğitimine İstanbul'da başlayıp daha sonra Bursa ve tekrar İstanbul'da lise eğitimine devam eden Ziya Şakir buradan da Halep'e gidecektir. *“Ziya Şakir Halep'e gittikten sonra idadi eğitimini orada tamamlayarak üç yıl sonra İstanbul'a geri dönmüştür. Eğitim hayatının sonraki safhasında hukuk mektebine devam etmiştir. Eğitim hayatı devam ederken bir taraftan da çeşitli gazetelerde yazarlık yapmaya başlamıştır.”²¹*

Ziya Şakir'in aile hayatı ve evlilikleri hakkında da bilgilerimiz kısıtlıdır. Beş kere evlenen Ziya Şakir'in iki eşi hakkında kaynaklarda herhangi bir bilgi yoktur. Hatta ilk eşinin adını bile öğrenemeyiz.

¹⁶ Göçer, a.g.t., s. 3.

¹⁷ Eryüksel, a.g.e., s. 5.

¹⁸ Göçer, a.g.t., s. 4.

¹⁹ Göçer, a.g.t., s. 4.

²⁰ Göçer, a.g.t., s. 3.

²¹ Göçer, a.g.t., s. 4.

“Eşlerinden birincisinin kim olduğu ile ilgili bir bilgiye sahip değiliz. İlk evliliğinden bir oğlu dünyaya gelmiştir. İkinci eşi Saliha Hanım’dır. Bu evlilikten Mehmet Orhan dünyaya gelmiştir. Ancak Ziya Şakir’in fırtınalı yaşamı ve yaşadığı sürgünler Saliha Hanım’ın hayatını zorlaştırmıştır. Tahammül sınırlarını zorlayan bu yaşama daha fazla dayanamayan Saliha Hanım 22 yaşında vefat etmiştir.”²²

Ziya Şakir’in zorlu hayatı aile hayatında da mutlu olmasını engellemiştir. Eşi vefat ettikten sonra tekrar evlendiği söylene de bu evliliği ve eşi hakkında da bir bilgi kaynaklarda geçmez.

Ziya Şakir’in dördüncü eşi ise İsmet Hanım’dır ve kendisi ilkokul öğretmenidir. İsmet Hanım ve Ziya Şakir’in Ülya adında bir kızı vardır. Ancak Ziya Şakir’in bu evliliği de mutlu gitmez.

“Asabi bir kişiliğe sahip olan İsmet Hanım’ın kendisi ile tartıştığı İstanbul Millî Eğitim Müdürü Vedat Fıratlı’yı yanında taşıdığı silahla vurması ve ardından da intihar etmesi, bu evliliğini de sonlandırmıştır. İntiharı sonrası eşinin cesedinin üstü örtülü bir şekilde eve getirilmesi ve Ziya Şakir için dayanılması güç bir durum olmuştur.”²³

Ziya Şakir, dördüncü eşi İsmet Hanım’ı aniden ve kötü bir şekilde kaybetmiştir. Aslında İsmet Hanım’ın vurduğu kişi ölmemiş, sadece yaralanmıştır.

Beşinci kez evlenen Ziya Şakir’in bu evliliği *“Ziya Şakir’in en düzenli evliliği ise beşinci eşi Zehra Hanım’la olandır. Zehra Hanım aslen Boşnak asıllı olup Bursalıdır. Elimizde bulunan evlilik cüzdanına göre Ziya Şakir ile Zehra Hanım 10.05.1946 yılında Bursa’da evlenmişlerdir.”²⁴* şeklinde anlatılır. Ziya Şakir ve eşi Zehra Hanım, birbirlerine son zamanlarında yoldaş olmuşlardır.

Ziya Şakir’in ve İsmet Hanım’ın kızı Ülya, annesi öldükten sonra maceralı bir hayat yaşamış ve babasını çok üzmüştür.

“Annesinin intiharından sonra Ziya Şakir’in kızı Ülya Hanım, ülkesini terk ederek bir maceraya atılır. Önce İngiliz Hava Kuvvetlerinden bir

²² Göçer, a.g.t., s. 4.

²³ Göçer, a.g.t., s. 4.

²⁴ Göçer, a.g.t., s. 5.

pilotla evlenen kızı, kocasının ölümünden sonra ortadan kaybolur ve bir süre sonra Hollywood'da ortaya çıkar. Daha sonra Brezilyalı bir kahve üreticisi ile evlenen kızı, bu evlilikten bir erkek çocuk sahibi olur.”²⁵

Ülya, Ziya Şakir'in ölümünden kısa bir süre sonra vefat eder. “...kızının alkol ve uyuşturucu bağımlısı olduğunu öğrenmesi Ziya Şakir'i daha da sarsar. Ziya Şakir'in ölümünden bir süre sonra kızı aşırı dozdan Londra'da bir otelde ölü olarak bulunur.”²⁶ Ziya Şakir, kızının kötü alışkanlıklarını bilmektedir. Ülya, Ziya Şakir'in hep özlemini çektiği kızıdır.

Ziya Şakir'in bir oğlu ise cinayet sonucu vefat etmiştir. “Ayda Hanım evinde yaptığımız görüşmede ise ismini hatırlayamadığı bu amcasının Ermeniler tarafından öldürüldüğünün evde sık sık tekrarlandığını ifade etmektedir.”²⁷ Ziya Şakir'in büyük oğlu Ermeni çeteciler tarafından suikasta kurban gittiği söylenmiştir. Bu sadece bir ihtimal olsa da Ziya Şakir'in Ermeni çeteciler ile ilgili yazılar yazması bu ihtimalin gerçek olma şansını artırır.

Ziya Şakir'in diğer çocuğunun adı ise Mehmet Orhan'dır. “Ziya Şakir'in bekli de yaşlılık döneminin en büyük mutluluğunu oğlu Mehmet Orhan'dan olan torunları oluşturmaktaydı. Ziya Şakir'in özellikle de torunu Ayda'ya karşı oldukça düşkün olduğu ifade edilmektedir.”²⁸ Ziya Şakir'in torunu Ayda Üstündağ vefat edene kadar kendisi ile beraber yaşamış ve Ziya Şakir ile Zehra Hanım ile yakından ilgilenmiştir.

Ziya Şakir'in evinde “...ailesi içinde zikretmeye değer iki isim daha vardır. Bunlardan bir tanesi Bahtiyar diğeri de Yasemin adlı iki manevi kızıdır.”²⁹ cümlesiyle anlatılan iki manevi kızı vardır.

1.2. Ziya Şakir'in Meslek Hayatı, Siyasi Yönü ve Ölümü

Ziya Şakir, birkaç memuriyet dışında, bütün meslek hayatı boyunca yazarlık yapmıştır. Geçimini yazdığı yazılar sayesinde idame ettirmiştir.

²⁵ Göçer, a.g.t., s. 5.

²⁶ Göçer, a.g.t., s. 5.

²⁷ Göçer, a.g.t., s. 5.

²⁸ Göçer, a.g.t., s. 5.

²⁹ Göçer, a.g.t., s. 6.

Ziya Şakir ilk olarak şiirler kaleme alır ve ilk şiiri *İrtika*³⁰ mecmuasında yayımlanır. Daha sonra şiir yazmayı bırakmıştır, basıldığı söylenen şiirine ise ulaşamamıştır.

Vefa Lisesi'nde bir öğrenci iken yazılar kaleme almaya başlar. O dönemde lise öğrencilerinin yazı yazması yasaktır. Ziya Şakir, Andelip olarak anılan Mehmet Faik Esat ile yakınlaştığı için hafiyeler peşine takılır.³¹ Bu sıkı takipten kurtulmak için babası ile birlikte Halep'e gider. Ziya Şakir, Halep'e giderken II. Abdülhamit Dönemi'nde sürgün edilen insanları görür. Bu gördüklerinin etkisiyle "*II. Abdülhamit dönemine karşı ortaya çıkan muhalefet ve muhalif hareketlere...*"³² destek verir. Ziya Şakir'in hayatındaki bir diğer dönüm noktası ise Halep'te tanıştığı ve kendisine yazacağı tarihi eserler için araştırma görevi veren Ahmet Muhtar Paşa'dır³³. Bu araştırmalar sonucunda onun tarihe olan ilgisi artmış ve o alanda eserler vermesi kolaylaşmıştır.

Gazeteciliğe ise 1900 yılında İstanbul'da 17 yaşında bir gençken *Terakki* mecmuasının başmuharrirliğini üstlenerek başlar ve bu görevi dört sene boyunca sürdürür³⁴. Ayrıca Meşrutiyet'in ilanına kadar *Hanımlara Mahsus Mecmua* ve *Çocuklara Mahsus Mecmua*'nın da başmuharrirliklerini bir arada yürütmüştür. Bu iki gazetede özellikle II. Abdülhamit döneminin istediği yayın politikasına uygun yayınları³⁵ olması ilginçtir.

Her ne kadar siyasetten uzak kalmak istese de döneminde olan olaylar buna izin vermemiştir. II. Meşrutiyet'in ilanından sonra *Genç Türk* isminde siyasi bir gazete imtiyazı almıştır³⁶. Gazeteyi başta yayımlamak istemese de İttihat ve Terakki Partisi diğer partilerin yayın organlarını kapattığı için Muhlis Sabahattin ondan gazeteyi yayımlamak için izin ister. Gazete bir süre yayımlandıktan sonra İttihatçılar, Ziya Şakir'i tehdit etmeye başlar. Ziya Şakir, gazetenin 12. sayısında Dâhiliye Nazırı Talat Paşa'ya açık bir mektup yayımlar³⁷. Bu yazıdan sonra gazete iki sayı kadar daha çıkmıştır. Ziya Şakir bu mektuptan sonra İttihat ve Terakki'ye muhalefet ettiği

³⁰ Göçer, *a.g.t.*, s. 7.

³¹ Göçer, *a.g.t.*, s. 8.

³² Göçer, *a.g.t.*, s. 8.

³³ Göçer, *a.g.t.*, s. 11.

³⁴ Göçer, *a.g.t.*, s. 9.

³⁵ Göçer, *a.g.t.*, s. 9.

³⁶ Göçer, *a.g.t.*, s. 11.

³⁷ Göçer, *a.g.t.*, s. 11.

düşünülür ve muhaliflerin yaşadıklarını yaşamamak ve cezalandırılmaktan kurtulmak için Mısır'a firar eder.

Mısır'da iken senaryo yazarlığı ile ilgilenir. İlk senaryosunu burada kaleme alır. Kaleme aldığı ilk senaryosunun ismi ise “*Şark Saraylarının Esrari*” ya da “*Sultanın Gözdesi*”dir. Diğer senaryoların isimleri “*Üçüncü Selim'in Gözdesi*”, “*Çanakkale Geçilmez*”, “*Allah'ın Cenneti*”, “*Ebedi Meşale*” ve “*Beyaz Esire*” şeklinde sıralanabilir. Ziya Şakir döneminde yine kendisinden senaryolar kaleme alması istenen biridir.

Gazetelerde yazmaya devam eder. Edirne savunması sırasında Ziya Şakir 20 Aralık 1912- 2 Şubat 1913 arasında askeri amaçlı *Yeni Edirne Gazetesi*'ni çıkarır.³⁸ Bu gazetenin çıkış amacı Edirne'deki halkın moralini düzeltmek ve onlara doğru bilgiler sunmaktır.

Ziya Şakir, 1914-1920 yılları arasında Bursa Ertuğrul gazetesinin idaresinde ve yazı işlerinde çalışmıştır. Milli mücadelenin ilk ve fedakâr organı³⁹ olarak anılan gazete Bursa'nın işgaline kadar yayım hayatını sürdürür. Ziya Şakir'in milli mücadeleden yana biri olduğunu gösteren en önemli belgelerden biridir.

Kurtuluş Savaşı sonrası kısa süreli olarak İnhisarlar İdaresi'nde görev alarak Diyarbakır'a gider; daha sonra Maraş'a tayin edilir.⁴⁰ 1929 yılında *Vakit* gazetesinde *Meçhul Asker* isimindeki ilk tefrikasını yayınlamaya başlar. Bu sırada İstanbul'a tayin edilir. 1930 yılında *Kan Dalgası* adlı tefrikasını *Son Posta* gazetesinde, ardından 1931 yılında *Yenigün Gazetesi*'nde Bektaşilik tefrikasını yayınlanmaya başlar.⁴¹ Yazın hayatında tutunmaya başladığında memuriyetten istifa eder. Ziya Şakir neredeyse bütün yazılarını Cumhuriyet döneminde yayımlamıştır denilebilir.

1949 senesinde *Hak Mecmuası* isimli haftada bir gün çıkan bir dergi çıkarmaya başlar. 6 Haziran 1949-13 Temmuz 1949 arasında altı sayı kadar çıkar. Hak mecmuası her ne kadar dini bir bir gaye taşısa da siyasi açıdan ise Demokrat Parti ve Celal Bayar'a karşıda yakın bir duruş sergilemiştir⁴².

³⁸ Göçer, *a.g.t.*, s. 12.

³⁹ Göçer, *a.g.t.*, s. 13.

⁴⁰ Göçer, *a.g.t.*, s. 14.

⁴¹ Göçer, *a.g.t.*, s. 14.

⁴² Göçer, *a.g.t.*, s. 15.

Ziya Şakir'in siyasi yönünü yaşadığı dönemlere göre incelemekte fayda vardır. Ziya Şakir, her ne kadar siyasetten uzak kalmak istemişse de bu pek mümkün olmamıştır. II. Abdülhamit döneminde Halep'e giderken gördüklerinin etkisiyle gizli bir cemiyet olan Cemiyet-i İnkılabiye'ye üye olur. "*Cemiyetin yegane amacı "Sultan Abdülhamid'i, dördüncü oğlu Şehzade Burhanettin Efendi lehine saltanattan feragate mecbur etmektir."* Ziya Şakir böyle bir amacı taşıyan cemiyete üye olduktan sonra cemiyet namına kısa aralıklarla çıkarılan "*Mecmua-i İnkılabiye*" adlı mecmuanın da neşrini üzerine almıştır."⁴³ Ziya Şakir, hukuk mektebinde okurken Üsküdar'da Münif Paşa'nın yalısında ikamet eder. Bu çevrede ikamet eden Avukat Mustafa Baha Bey ile tanışması onun İttihat ve Terakki Cemiyetine katılması sürecini başlatmıştır.⁴⁴ Ziya Şakir, bir süre iki gizli cemiyete de üye kalmıştır.

II. Meşrutiyet ilan edildikten sonra siyasi olaylardan uzaklaşmıştır. Meşrutiyet'in ilanından sonra oluşan havadan hoşlanmamış, Mısır'a kaçmasına sebep olacak olan yazıyı yazarak İttihat ve Terakki'ye muhalif olarak anılmıştır. Bahsedilen yazı, *Genç Türk Gazetesi*'nde Talat Paşa'ya yazdığı açık mektuptur. Bu yazıdan sonra bir süre Mısır'da yaşamış ve döndüğünde yargılanmıştır. Önce Kastamonu'da ardından da Sinop'ta sürgün hayatı yaşamıştır. Bir yıl kadar sonra Talat Paşa af çıkararak Ziya Şakir'i İstanbul'a gelmesi şartıyla serbest bırakmıştır.⁴⁵

Ziya Şakir Balkan Harbi'ne kardeşi ile beraber gönüllü olarak Bursa'dan katılmıştır. Bursa'dan savaşa katılmasının sebebi muhalif olduğu için İttihatçıların kendisini orduya almamasıdır. Balkan Savaşı sırasında ciddi bir şekilde yaralanmıştır. Hayatı boyunca bacağındaki bu yara ile yaşamıştır. I. Dünya Savaşı yıllarında askerlik görevini Bursa'da yapmıştır. Savaşın bitiminde ise İttihatçı olduğu gerekçesiyle gözaltına alınmış ve sürgün edilmiştir.⁴⁶

Kurtuluş Savaşı yıllarında da bir süre Bursa'da görev almıştır. Bursa işgal edildiğinde ise Sivas'a geçmiştir. Oraya gittikten sonra orada kurulması kararlaştırılan Temyiz Mahkemesinin İstida Şubesi Başkâtipliğinde dört ay kadar

⁴³ Göçer, *a.g.t.*, s. 17.

⁴⁴ Göçer, *a.g.t.*, s. 18.

⁴⁵ Göçer, *a.g.t.*, s. 23.

⁴⁶ Göçer, *a.g.t.*, s. 25.

görev yapmış ancak sonra istifa etmiştir.⁴⁷ Savaşlar bittikten sonra tekrar İstanbul'a dönmüştür.

Ziya Şakir, Cumhuriyet yıllarında kurulan Demokrat Parti üyelerini yakından tanır ve siyaset ile ilgilenir. “Ziya Şakir 1950 ile 1955 yılında yapılan yerel seçimlerde de Demokrat Parti tarafından İstanbul Belediye Meclisi için Fatih’ten aday gösterilmiş ve seçilmiştir. Bu görevi ölümüne kadar devam ettirmiştir.”⁴⁸

Ziya Şakir, 22 Aralık 1959 Salı günü hayatını kaybetmiştir. Balkan Savaşı yıllarından kalan yarası ölene kadar hiç iyileşmemiştir ve kansere dönüşerek çok ıstırap çekmesine neden olmuştur.

1.3. Ziya Şakir’in Edebi Faaliyetleri ve Müstear İsimleri

Ziya Şakir, Türk Edebiyatı içinde senaryo yazarı, popüler roman yazarı, biyografi yazarı, gazeteci ve fikir adamı olarak yer almıştır. Edebiyat, güzel sanatlar onu kendine çekerek çok yönlü bir yazar olmasını sağlamıştır. O, gazetelerde pek çok eseri aynı anda yayımlarken neredeyse hiç zorlanmamıştır. Osmanlı Türkçesine hâkim olan yazar, harf inkılâbından sonra bile eserlerini Osmanlıca olarak kaleme almıştır.⁴⁹ Ancak gazete ve dergilerde eserleri her zaman yeni harflerle basılmıştır. Eserlerinin büyük bir kısmını Cumhuriyet devrinde kaleme alır.

Ziya Şakir’in eserlerini içeren gazete ve dergilerin isimleri Güngör Göçer tarafından şu şekilde listelenmiştir:

“Ziya Şakir’in Osmanlı döneminde yazdığı gazete ve dergiler şunlardır: *İrtika, Terakki Mecmuası, Çocuklara Mahsus Mecmua, Hanımlara Mahsus Mecmua, Hak, Yeni Edirne, Genç Türk, Ertuğrul.*⁵⁰ ... Ziya Şakir’in Cumhuriyet döneminde yazı yazdığını tespit edebildiğimiz gazete ve dergiler ise şunlardır: *Son Telgraf, Son Posta, Tasviri Efkar, Son Saat, Yeni Köroğlu, İkdâm, Yarımâyet Mecmuası, Yeni Gün, Hakikat, Tan, Hak, Halk, Milliyet, Dede Mecmuası, Millet Mecmuası, Vakit, Bugün,*

⁴⁷ Göçer, a.g.t., s. 26.

⁴⁸ Göçer, a.g.t., s. 28.

⁴⁹ Göçer, a.g.t., s. 7.

⁵⁰ Göçer, a.g.t., s. 15.

Cumhuriyet, İstanbul Postası, Tarihten Sesler, Yeni Tarih Dergisi, Resimli Tarih Mecmuası, Büyük Doğu, Modern Türkiye Mecmuası.”⁵¹

Görüldüğü üzere pek çok dergi ve gazetede yazan Ziya Şakir’in birçok da kitap olarak basılmış eseri mevcuttur. Eserlerinin sayısının 200’ü aşkın olduğu söylenmektedir.

Ziya Şakir, ilk olarak şiirler kaleme almıştır. Şiiri *İrtika*⁵² mecmuasında yayımlanmış ve daha sonra ise şiir yazmayı bırakmıştır. Şiirine ise ulaşamamıştır.

Ziya Şakir, II. Meşrutiyet’in ilanından sonra başına gelenlerden dolayı edebi faaliyetlerden uzaklaşmaya çalışmıştır. Yine de bunu tam başaramamıştır. Eserlerinin çoğu tarih alanı ile ilgili olsa da yine de edebi birikimini içermektedir. II. Meşrutiyet’in ilanı sonrasında vatan piyesleri yazmış; Mısır’a kaçtığı dönemde senaryo yazarlığı ve sinema sanatına yönelmiş, roman ve biyografi alanlarında da eserler vermiştir.⁵³

Biyografik eserleri, günümüzdeki biyografik eserler gibi değildir. Belki de bu nedenle birçoğu biyografik eser olmasına rağmen tarihi roman olarak adlandırılmaktadır. Olayları hikâyeleştirerek anlattığı için esere sadece göz gezdiren okuyucu onu bir roman olarak adlandırmakta ve içindeki gerçek bilgilerin farkına varamamaktadır. Bu alanda pek çok çalışma yapan kişi de Ziya Şakir’in dönemindekiler gibi tarihi roman yazma amacında olduğunu zanneder ve onu diğer popüler tarihi romancılar ile bir arada inceler. Ziya Şakir’in biyografik eserleri ise Güngör Göçer tarafından şu şekilde sıralanmıştır:

“Hz. Muhammed’in Hususi-İlmî ve İçtimai Hayatı, Halid İbni Velid, Allah’ın Arslanı Ali, Eyüp Sultan, Horasanlı Eba Müslim, Hz. Fatma, Hz. Mevlana; Atatürk, Alemdar Mustafa Paşa, Battal Gazi, Celal Bayar’ın Hayatı ve Eserleri, Cezzar Ahmet Paşa’nın Hayatı, İsmet İnönü’nün Hayatı, Mahmut Şevket Paşa, Nasrettin Hoca’nın Hayatı ve Hikâyeleri, Osmanlı İmparatorluğu’nun İlk Türk Şeyhülislamı Molla Fenari, Sarı

⁵¹ Göçer, *a.g.t.*, s. 16.

⁵² Göçer, *a.g.t.*, s. 7.

⁵³ Göçer, *a.g.t.*, s. 63.

*Saltık, Şah İsmail, Tepedelenli Ali Paşa, Yakın Tarihin Üç Büyük Adamı
Talat, Enver, Cemal Paşalar.*⁵⁴

Bu eserler arasındaki Battal Gazi ve Eba Müslim pek çok incelemede tarihi roman olarak geçmektedir. Ancak ayrıntılı bir şekilde incelendiğinde daha çok biyografik özellikler taşıdıkları anlaşılmaktadır.

Ziya Şakir'in popüler edebiyat içinde yer almasını sağlayan geçimini sağlamak için yazdığı aşk ve macera romanlarıdır. Sayısı epey fazla olan bu romanlar, Güngör Göçer tarafından şu cümlelerle anlatılır:

*“Ziya Şakir tarihî incelemeleri ve tarihî romanlarının dışında aşk ve macera romanları da kaleme almıştır. Bunlar daha çok “1940’lı yıllarda Maarif Kitaphanesi’nin Aşk ve Macera Romanı başlığı altında 5 veya 7 formadan oluşan” eserlerdir. Kaleme aldığı aşk ve macera romanlarını ya isimsiz olarak ya da Z. Melek müstear adını kullanarak yayımlamayı tercih etmiştir. Romanlarında müstear ad kullanması veya isimsiz olarak yayımlaması dikkat çekicidir. Bizce bu eserler daha çok maddi kaygılarla kaleme alınmıştır.”*⁵⁵

Ziya Şakir pek çok popüler roman kaleme alır. Özellikle Z. Melek müstear adı ile yayımlanan eserler tespit ettiğimiz tarih sırasına göre şu şekildedir: *Aşk Hasreti* (1943), *Macera Peşinde* (1943), *Yere Batan Cinayeti* (1943), *Asrî Bakireler* (1945), *Beyaz Kelebek* (1945), *Bir Tangonun Romanı* (1945), *Büyük Macera* (1945), *İhanetin Cezası* (1945), *Vicdanından Af Dile* (1945). Ziya Şakir, Z. Melek müstear ismiyle 9 küçük macera romanı yayımlamıştır.

Ziya Şakir'in eserlerini doğru bir şekilde liste haline getiren kişi *Osmanlı'dan Cumhuriyete Popüler bir Tarihçi: Ziya Şakir* adlı doktora tezinin sahibi Dr. Güngör Göçer'dir. Güngör Göçer'in tezi Ziya Şakir ile ilgili yapılmış en kapsamlı araştırmadır. Çalışmasının sonunda tablo halinde Ziya Şakir'e ait tefrika ve kitap olarak basılmış tüm eserlerin isimlerine de yer vermiştir.

Ziya Şakir'in eserleri arasında tarihi konuların çokluğu göze çarpar. Tarih ile ilgili araştırmaları arttıkça pek çok vesika biriktiren Ziya Şakir bunları yazılarında

⁵⁴ Göçer, *a.g.t.*, s. 63.

⁵⁵ Göçer, *a.g.t.*, s. 65.

kullanmıştır. Ancak onun amacı yukarıda bahsettiğimiz gibi tarihi roman yazmak değil, yaşadığı ve şahit olduğu tarihi öğretmeye ve anlatmaya çalışmaktır.

İlk tefrikası olan *Meçhul Asker*'i Edirne müdafaası sırasında aldığı notlardan kaleme almıştır. Tefrika, *Vakit Gazetesi*'nde 1929 senesinde yayımlanmaya başlamıştır. Yani Ziya Şakir tefrika eserler yazmaya Cumhuriyet devrinde başlamıştır. İlk tefrikasından sonra 1930 yılında *Son Posta Gazetesi*'nde *Kan Dalgası*, 1931 yılında *Yeniğün Gazetesi*'nde *Bektaşilik* adlı tefrikasını yayımlamıştır.

Ziya Şakir'in hayattayken kitap olarak basılan eserleri ise Ziya Şakir imzasını kullanarak yazdıkları ve Z. Melek müstear ismi ile yazdıkları şeklinde ikiye ayrılarak incelenebilir. Ziya Şakir ile *Gâvur Memet ve Kara Yürek Çetesi* (1943), *Selçuk Saraylarında Ömer Hayyam'ın Hayat ve Maceraları* (1943), *Timurlenk ve Üç Boz Atlı* (1943), *Çayır Güzeli* (1944), *Kıralık Kalb* (1944), *Sadullah Ağa* (1944) ve *Şark Yıldızı Selma* (1944) eserlerini, Z. Melek müstear ismi ile de *Aşk Hasreti* (1943), *Macera Peşinde* (1943), *Yere Batan Cinayeti* (1943), *Asrî Bakireler* (1945), *Beyaz Kelebek* (1945), *Bir Tangonun Romanı* (1945), *Büyük Macera* (1945), *İhanetin Cezası* (1945) ve *Vicdanından Af Dile* (1945) eserlerini kaleme almıştır.

Maarif Kitaphanesi tarafından 1940'lı yıllarda imzasız yayımlanan on kadar eserin Ziya Şakir'in olduğu dile getirilmiştir. Alemdar Yalçın ise *Cumhuriyet Dönemi Türk Romanı* isimli kitabında bu eserler arasında anılan *Hindistan'da Bir Türk Kızı'nın Başından Geçenler* isimli eserin Şevki Hikmet'e, *İssız Ada'nın* Cahit Irgat'a⁵⁶ ve *Sahipsiz Elmas* isimli eserin de Saffet Nezihe'ye⁵⁷ ait olduğunu söyler. Bu sebeple birkaç kaynaktan adı geçen imzasız eserler incelemede yer almayacaktır.

Ziya Şakir'in kullandığı müstear isimler ise B. Fenkli, Bahtiyar Fenklilil, Emekligil, Hamit Nuri, M. Melek, M. Ziya, Z., Ziya, Z.Ş. dir. Bu isimleri lise yıllarından itibaren başlayan yazarlık serüveninde kullanmıştır. Özellikle II. Abdülhamit döneminde yazarların ve şairlerin uğradığı baskı onları müstear isim kullanmaya itmekteydi. Ziya Şakir ayrıca müstear isimlerini bir gazetede ya da birden çok yerde aynı anda tefrikalar çıkarabilmek yani geçim kaygısı için de kullanmıştır. Bu da o dönemde pek çok yazar tarafından kullanılan bir yöntemdir.

⁵⁶ Yalçın, a.g.e., s. 278.

⁵⁷ Yalçın, a.g.e., s. 283.

İKİNCİ BÖLÜM

II. ZİYA ŞAKİR'İN ROMANLARININ TAHLİLİ

2.1. Aşk ve Macera Romanları

Bu romanların çoğu Z. Melek müstear ismiyle yazılmıştır. Konuları genel olarak macera ve aşk içerdiği için bir arada alınmışlardır. Eserlerdeki diğer temalardan da kısaca bahsedilmiştir. Bu eserlerin hepsi popüler roman özelliği göstermektedir.

2.1.1. Aşk Hasreti

Aşk Hasreti, 1943 yılında İstanbul Maarif Kitaphanesi Yayınları'nın *Meraklı ve Eğlenceli Romanlar* serisi adı altında *Bir Türk zabitanın başından geçenler* açıklamasıyla yayımlanmıştır. Ziya Şakir'in Z. Melek müstear ismiyle yazdığı dokuz romandan biridir. 78 sayfalık popüler bir aşk romanıdır.

2.1.1.1. Özet

Nihat, Çanakkale Savaşı'nda ağır yaralanıp esir düşmüş genç bir Türk zabitanıdır. Üç yıl süren esareti sırasında önce annesini kaybeder daha sonra evi yanar. İstanbul'a döndüğünde halasının oğlu Kadri Bey'in evine sığınır. Maden mühendisi olan Kadri, savaş sırasında evlenmiştir. Eşi Rahşan ile Haydarpaşa'da Yeldeğirmeni civarında yaşamaktadır. Nihat bir süre bu evde kalır. Yüzünde çok ağır yaralar olduğu için Rahşan'dan çekinir. Kadri de sürekli Zonguldak'a çalışmaya gitmektedir. Rahşan, bir gün Nihat'ı şarkı söyleyip piyano çalarken görür ve ona karşı hisleri tamamen değişerek yakın davranmaya başlar. Aşk hasreti çeken Nihat, bu yakınlaşmadan korkar ve Rahşan'ı çirkin görüntüsü ile daha fazla rahatsız etmemek için arsalarını satarak bir pansiyona taşınır.

Rahşan, Nihat'ın gidişine çok üzülür. Nihat, onun için bir arkadaştan daha fazlası olmuştur. Kadri'nin düşündüğü gibi Nihat'ı çirkin ve yüzüne bakılmayacak bir adam olarak görmez. Hatta yaptığı kahramanlığa karşı kalbinde bir sevgi besler. Çünkü kocası zengin, güzel ve parası olan bir adam olduğu için kendisini aldatmaktadır.

Rahşan, olayları Nihat'a anlatır. Nihat, Kadri'nin başta bunu yapacağına ihtimal vermez fakat daha sonra çocukluk yıllarında da benzer şeyleri yaptığını hatırlar. Rahşan ve Nihat, Kadri uzun iş gezilerine çıktığında, sürekli beraber vakit geçirirler. Nihat, Kadri'yi uyarır fakat o yolundan dönmez. Sonunda Rahşan, Kadri'nin yeniden kendisini aldattığı öğrenir ve evi terk etmeye hazırlanır. Bu sırada Nihat da Ankara'ya gidip Milli Mücadele'ye katılmaya karar vermiştir. Çünkü Rahşan ile haddinden fazla yakınlaştıklarını düşünmektedir. Bu durumu anlatmak için köşke gittiğinde Rahşan'ın gideceğini öğrenir. Nihat, Yeldeğirmeni'ndeki evde kalması şartıyla Rahşan'a destek olmak için Ankara'ya gitmekten vazgeçer.

İstanbul resmen işgal edildiği sırada Nihat, bir kadını işgal kuvvetlerinden kurtarabilmek için başını belaya sokar. Kadri ve Rahşan'la vedalaşarak Anadolu'ya Milli Mücadele'ye katılmak için gider. Kadri'nin gayrimüslim bir kadınla ilişkisi olduğu ortaya çıkar. Kadının kocası şikâyetçi olunca Kadri işgal kuvvetleri tarafından hapsedilir ve Madagaskar'a sürülür. Orada zehirli bir örümcek tarafından ısırılır ve ölür. Milli Mücadele sonuçlandığında geri gelen Nihat, hemen Yeldeğirmeni'ndeki eve gider. Karşısına üzüntüden saçları bembeyaz olmuş Rahşan çıkar. Kadri'nin öldüğünü öğrenir. Artık birbirlerini sevdiklerini itiraf etmelerine bir mani kalmadığı için Rahşan ile Nihat kavuşur.

2.1.1.2. Tema

Aşk Hasreti, bir aşk romanıdır. Aşk temasının içinde kadın-erkek ilişkileri, evlilik, aldatma, vatan sevgisi gibi alt temalar da vardır. Bunlar aşk temasıyla beraber verilir.

2.1.1.2.1. Aşk

Eserdeki aşk teması Nihat, Rahşan ve Kadri aracılığıyla anlatılır. Kadri ve Rahşan evlidir ancak mutlu değillerdir. Kadri her fırsat bulduğunda Rahşan'ı başka kadınlarla aldatmaktadır⁵⁸. Bu olayları eşi Rahşan da bildiği için aralarında bir soğukluk vardır. Rahşan, Kadri'nin kendisini neden aldattığını Nihat'a şu cümlelerle anlatır:

⁵⁸ Z. Melek, *Aşk Hasreti*, İstanbul 1943, ss. 49-50.

“Genç, güzel, biraz da paralı bir erkek, mümkün değil rahat durmuyor. Hatta o durmak istese bile, günaha zorla sürükleniyor. Nitekim Kadri de böyle oldu. Geçen sene, Kiki isminde bir bar artisti ile tanıştığını haber aldım. Evvelâ, bu münasebete güldüm ve hiç aldırmadım... Bu münasebet, uzun sürmedi. Kendi haline bıraktığım için, birkaç ay zarfında ondan hevesini aldı. Ve aralarındaki kepazelik balonu da çarçabuk söniiverdi.”⁵⁹

Kadri’nin yakışıklılığı, parası ve yaşamı onu aldatmaya müsait biri haline getirmiştir. Evdeki güzel eşini umursamadan hayatını başka şekilde yaşama yolu aramıştır. Kadri’nin yaptıkları eşi tarafından da hoş karşılanmaz.

Kadri’nin aksine Nihat *“Bu harap.. bu yamalı.. bu delik deşik çehre ile kimden aşk dilenecek.. senelerdenberi yaşadığı, büyük aşk mahrumiyetini, nasıl teskin ve tatmin edebilecekti?”⁶⁰* cümleleriyle anlatıldığı gibi aşka hasret çekmektedir. Çirkin olduğu için bir daha kimsenin kendisini sevemeyeceğini düşünür. Kadri’nin aksine sadık bir gençtir ve onun Rahşan’ı aldattığını öğrendiği zaman *“Ne kadın.. aman yarabbi, ne kadın... Eğer Kadri buna ihanet ediyorsa, lanet olsun o adama...”⁶¹* cümlelerini kurar. Kadri kendisinin aksine evli ve mutludur. Ancak evinden uzaklaşmak istemektedir. Kadri’nin eşini aldatmasını, başka aşk maceralarına atılmasını Nihat bir türlü anlayamaz. Eserde karşımıza çıkan iki erkek yakışıklı, zengin, çapkın, güvenilir Kadri; çirkin, kendi halinde, ince ruhlu ve kahraman Nihat’tır. Bu üçlü aşk üçgeninde en sonunda kaybeden Kadri, kazançlı çıkan ise Nihat olur. Rahşan, eşi tarafından yalnız bırakılmış bir kadındır. Uzun süre sonra ilk kez Nihat ile beraber vakit geçirir. Onun kalbinin güzelliğini fark eder. Sonunda gönlündeki insana kavuşur, bu kişi Nihat’tır. Aşk, birbirini seven sadık iki insan arasında yaşanan özel duygulardan ibarettir mesajı böylece okuyucuya verilir.

2.1.2.2. Evlilik ve Aldatma

Rahşan’ın Nihat’a anlattıklarıyla öğrendiğimiz erkeklerin evliliğe bakışları ve evlilik anlayışları ise dikkate değer bir diğer temadır.

⁵⁹ Z. Melek, *AH*, s. 49.

⁶⁰ Z. Melek, *AH*, s. 23.

⁶¹ Z. Melek, *AH*, s. 42.

“Hasıl ettiğim kanaate göre erkekler, sakın düpedüz ve bilhassa dört başı mamur hayattan pek çabuk bıkip usanıyorlar. Kendilerine güvenecek kadar meziyetlere malik olanlar, çarçabuk macera zevk, arıyorlar. Ve bu zevkin en lezizini de, (günah) da buluyorlar. Bu günaha, evdeki hizmetçi kızları sıkıştırmak ile başlayan erkekler, az değilmiş. Böylece bu günahın zevkini taktıktan sonra, evinin haricinde kaçamaklar yapan kocalara dair, yine arkadaşlarımdan bir hayli şikâyetler işittim. Gecelerinin uzun saatlerini çapkınlıkta geçirdikten sonra, yorgun argın evine dönüp, (bu gece kulüpte içtım vardı. Arkadaşlarla giriştiğim münakaşalarda, kafam patladı) diye, karılarını aldatmaya çalışan bir aile erkek tanıyorum, Nihat Bey... Bu vaziyet karşısında, kadınlar için yapılacak üç şey kalıyor: Gurursuz ve zavallı kadınlar, (kocamızı ıslah edelim. Evimize bağlayalım) diye mücadeleye başlıyorlar.. ağlayıp, sızlıyorlar.. kavgaları girişiyorlar.. hayatı, kendilerine büsbütün zehir ediyorlar... Lüzumundan fazla mağrur ve dik başlı kadınlar ise, derhal kocalarından ayrılmak suretile onları cezalandırdığını zannedecek kadar budalalık gösteriyorlar... Fakat gururlarını şuurlarıyla yürütmek isteyenler ise, herkese gülünç olmamak için sükûnetlerini muhafaza ediyorlar... Ancak zahiri vaziyeti kurtarmak için hayatlarından memnun ve mesut görünmeye çalışıyorlar.”⁶²

Rahşan’ın cümlelerinden çevresindeki arkadaşlarının da evlilikleri ile ilgili bilgi sahibi olunabilir. Kadri gibi pek çok erkek eşini aldatmaktadır. Kadınlar da bu durumlara farklı çözümler bulmuştur. Kimi eşini eve bağlamaya uğraşır, kimi görmezden gelir kimi ise eşini boşar. Burada aslında kadının yapacağı hiçbir şey olayı çözmeyecektir. Olay, erkeklerde bitmektedir. Eşlerini aldatıp bunu yaşamak olarak görme yanlışından vazgeçmeleri gerekir. Asri hayattaki evliliklerde zamanla eşi gibi hayatın bir parçası olan kadınlar artık bu durumlara karşı daha kökten çözümler üretmektedir. Nitekim Rahşan da zaman içinde kendisini candan ve gönülden sevecek, yüzü çirkin olsa da hisleri kuvvetli olan Nihat’a karşı bir şeyler hissederek kocasını tamamen unutacaktır.

⁶² Z. Melek, AH, s. 40.

2.1.2.3. Vatan Sevgisi

Nihat'ın konuşmalarında “*Vatan borcunu öderken herkes sevine sevine canını bile feda ediyor. Ben de bu fedakârlığa katlanmalıyım...*”⁶³ cümleleriyle dile getirilen vatan sevgisi teması eserde önemli bir yer tutar. Nihat, vatani için esir düşmüş, genç ve yakışıklıyken çirkin bir adam haline gelerek bütün hayallerinden vazgeçmek durumunda kalmıştır. Rahşan da bu durumu “... *Memleket vazifesi uğrunda, harap olup gitmiş..*”⁶⁴ cümleleriyle anlatır. Kalbinde derin vatan hisleri olan gence karşı bir hayranlık hisseder ve “*Halbuki kadınlar, kadın gibi erkeklere hiçbir zaman ciddi alaka göstermezler. Bilakis, kahramanlık maceraları arasında yuğurulmuş olan insanlara perestiş ederler...*”⁶⁵ cümleleriyle bu hislerinin nedenini açıklar. Ona göre vatani için her türlü kahramanlığı yapan bir adamın yakışıklı ve güzel olması gerekli değildir. Kalbindeki vatan aşkı ve vatani uğruna göze aldıkları bir erkeği çekici kılmaktadır. Anlatıcı burada vatan sevgisi ile ilgili duygularını ve onların ne kadar önemli olduğunu Rahşan gibi güzel bir karaktere de anlattırır ki okuyucusu bu konunun önemini en iyi şekilde anlasın. Esere göre, erkekler Kadri gibi güzel, yakışıklı ve zengin olacağına, Nihat gibi vatan, millet uğruna her türlü fedakârlığı yapan bir kahraman olmalıdır. Bu kadınların gözünde de daha makbuldür.

2.1.1.3. Olay Örgüsü

Eser kendi içinde 13 bölüme ayrılmıştır. Bu bölümlerin başlıkları sırasıyla (*Seydi Beşir*) *Üsera Karargâhında*, *Zavallı Nihat*, *İstanbul'a Avdet*, *Çarpışan Hisler*, *Nihadın Israrı*, *Nihada Gelinçe*, *Bir Teklif*, *Bir Muamma*, *İki Telgraf*, *Korkunç Bir Kıvılcım*, *Meşum Bir Tarih -16 Mart-*, *İstirapla Geçen Günler*, *İki Buçuk Sene Sonra* şeklindedir. (*Seydi Beşir*) *Üsera Karargâhında* ve *Zavallı Nihat* bölümleri eserin giriş kısmıdır. Burada Nihat'ın esaret hayatı, savaş sırasında başına gelenler ve ailesinin kaybı anlatılır. Esaret biter ve Nihat tekrar İstanbul'a döner. Buradan itibaren *Aşk Hasreti*'ni oluşturan olay halkalarını şu şekilde sıralayabiliriz:

⁶³ Z. Melek, *AH*, s. 8.

⁶⁴ Z. Melek, *AH*, s. 22.

⁶⁵ Z. Melek, *AH*, s. 34.

- 1) Nihat'ın İstanbul'a dönüp Kadri ile Rahşan'ın evinde yaşamaya başlaması.
- 2) Rahşan ve Nihat'ın birbirlerine âşık olması.
- 3) Nihat'ın cepheye gitmek ya da Rahşan'ın yanında kalmak arasında seçim yapmak zorunda kalması ve kalbine yenik düşerek Rahşan'ın yanında kalması.
- 4) İstanbul'un İtilaf Devletleri tarafından resmen işgal edilmesi ve Nihat'ın cepheye gitmesi.
- 5) Kadri'nin tutuklanıp Madagaskar'a sürülmesi ve ölmesi.
- 6) Nihat'ın cepheden gelmesi ve Rahşan'a kavuşması.

Beşinci ve altıncı olay halkaları romanın sonuç bölümüdür. Eserin sonunda çok acı çeken Nihat ile Rahşan birbirlerine kavuşur ve mutlu yaşarlar.

Eserdeki olay halkaları tesadüflerden çok neden-sonuç ilişkilerine dayanır. Bu nedenle bu eserin inandırıcılığı diğer eserlere göre biraz daha fazladır. Ayrıca eserdeki olayları klasik olay örgüsünde olduğu gibi giriş, gelişme ve sonuç şeklinde de bölümleyebiliriz. Eserin ilk olay halkası giriş bölümüdür. İkinciden dördüncü olay halkasına kadar olan bölüm eserin gelişme kısmıdır. Beşinci ve altıncı olay halkaları ise sonuçtur.

2.1.1.4. Kişiler

2.1.1.4.1. Başkişi

Nihat

Nihat savaşa gitmeden önce “yakışıklı” ve “yeşil gözlü” biridir. Necip Paşa'nın oğludur⁶⁶. Evin tek evladı olduğu için en iyi şekilde yetiştirilmiştir. Çanakkale Savaşı'na giden Nihat burada yaralanır ve tanınmaz hale gelir. Savaşa gittiği andan itibaren talihsizlik peşini bırakmamış önce yüzünü sonra annesini ve en son mallarını kaybederek iyice perişan olmuştur.

⁶⁶ Z. Melek, *AH*, s. 9.

Nihat hakkındaki diğer bilgiler “*Nihat ihtiyat zabiti idi. Zabıt çıkar çıkmaz, doğruca Çanakkaleye gönderilmişti.. (Anafartalar harbi) nin en müthiş bir anında, düşman siperleri üzerine hücum ederken, bir (cehennem makinası) nin patlamasile yere serilmiş.. Ağır yaralı olarak düşman eline geçmişti.*”⁶⁷ cümleleriyle anlatılmıştır. Ailesi Nihat’ın öldüğünü zannetmiş, Nihat tam üç sene Seydi Beşir esir kampında tutulmuştur. Nihat uyanıp aynaya baktığındaki hisleri “*...bir kaç ay evvel, yüzüne bakanları sersemletecek kadar güzel olan bu gencin çehresi, büsbütün değişmişti. Derin bir yara nişanesi onu tanınmaz hale getirmişti.*”⁶⁸ cümleleriyle anlatılır. Nihat’ın bütün hayatı bu olay nedeniyle değişmiştir. Çevresindeki insanlar da yüzüne bakarak “*Operatörler; yüzünü o kadar fena dikmişler ki.. acemi bir besleme elile tamir edilmiş dikişli bir hırkaya çevirmişler.*”⁶⁹ cümleleriyle Nihat’ın haline acıdıklarını ifade ederler. Bu cümleler Nihat’ı başta çok etkilese de zamanla olanları kabullenir. Yüzündeki yaraların vatan için olduğunu düşünmek onun içini rahatlatmaktadır.

Nihat çok duygusal ve musikiye meyli olan bir gençtir. Esaret yıllarında mülazım Hofman’dan⁷⁰ musiki dersleri alır. Nihat’ın sesi çok güzeldir. Ayrıca piyano çalmayı da bilir. Yüzünü kaybettikten sonra müzisyenlik yapamayacağını ve bir daha kimsenin kendisine âşık olamayacağını düşünür. Bu nedenle insanlardan hep uzak durur. Övülmek istemez. Rahşan ile ilk yakınlaşmaları, piyano başında şarkı söylerken Rahşan’ın onu görmesi üzerine olmuştur⁷¹.

Zamanla Rahşan ile daha çok yakınlaşırlar ancak Nihat sürekli bu yakınlaşmayı önlemeye çalışır. Zaten kendi kendisine konuşurken de “*Acaba, karısını senden kıskanmıya lüzum gören bir koca var mıdır?..*”⁷² diyerek bu yakınlaşmadan bir zarar gelmeyeceğini izah etmeye çalışır. Hiçbir şey Nihat’ın düşündüğü gibi olmaz. Kadri karısı Rahşan’ı üç kez aldattığı için aralarında sevgi ve muhabbet bitmiştir. Bu boşlukta hayatlarına giren Nihat, Rahşan’ın istediği bir insandır. İstanbul’un işgal

⁶⁷ Z. Melek, AH, s. 7.

⁶⁸ Z. Melek, AH, s. 8.

⁶⁹ Z. Melek, AH, s. 8.

⁷⁰ Z. Melek, AH, s. 11.

⁷¹ Z. Melek, AH, s. 23.

⁷² Z. Melek, AH, s. 54.

edildiği gün hepsinin hayatı sonsuza kadar değişir. Nihat o gün cepheye gider ve cepheden yakışıklı biri olarak döner. Hizmetçi Katina bile onun çok değiştiğini söyler. Kadri öldüğü için Nihat ile Rahşan kavuşur ve ömür boyu mutlu yaşarlar. Nihat düşünceli, vatan sevgisi olan iyi bir gençtir. Yaşadıklarının mükâfatı olarak eserin sonunda sevdiğine kavuşarak ödüllendirilir.

2.1.1.4.2. Norm Karakterler

Rahşan

Kadri'nin eşidir. Nihat'tan sonra duygu ve düşüncelerine en çok yer verilen kişidir.

Dış görünüşü eserde “*uzun boylu genç kadın*”, “*levent endamlı kadın*” şeklinde anlatılan Rahşan güzel bir kadındır. Nihat, “*Bu genç kadının, ne harikulade bir güzel olduğuna, bugüne kadar dikkat etmemişti[r]. Onun, bir kraliçe haşmetile oturduğundaki kıvrak eda[sı]*”⁷³ onu çok etkilemiştir. Eserde bu bilgiler dışında Rahşan'ın dış görünüşü ile ilgili sadece eserin sonunda genç yaşında saçlarının bembeyaz olduğu bilgisi geçer.

Rahşan ve Kadri'nin evlilikleri hakkında eserdeki “... *ilk nişanlısına tercih ederek vardığı kocasına karşı da, kuvvetli sevgi hisleriyle mütehassisti.*”⁷⁴ cümleden kocasını seven bir kadın olduğunu çıkarabiliriz, birbirlerini severek evlenmişlerdir. Rahşan, eşine karşı her zaman sadık bir eş olmuştur ancak eşi buna karşılık kendisini tam üç kez aldatmıştır.

İyi ve merhametli bir kadındır. İlk zamanlar Nihat'a karşı soğuk davranır. Bu durum eserde şu cümlelerle anlatılır:

“İlk gördüğü anda kalbinde nefrete yakın bir his uyandıran.. hatta hizmetçi Katina tarafından bile adeta istiskal ile karşılanan bu adamın hiçbir alâka uyandırmayan görünüşünün içinde ne yüksek bir varlık olduğunu düşünüyordu. Ve, şimdiye kadar ona karşı gösterdiği cebri

⁷³ Z. Melek, *AH*, s. 37.

⁷⁴ Z. Melek, *AH*, s. 35.

nezaketten, düpedüz bir merhametten dolayı hem Nihattan hem de vicdanından utanıyordu.”⁷⁵

Rahşan, Nihat’ı tanıdıkça yaptıklarından ve kendinden utanır. Hatta zaman içinde yüzü paramparça olan bu adama âşık olur.

Rahşan aslında kocası Kadri gibi erkekleri sevmemektedir. Bu durum “*Halbuki kadınlar, kadın gibi erkeklere hiçbir zaman ciddî alâka göstermezler. Bilâkis, kahramanlık maceraları arasında yuğurulmuş olan insanlara, perestiş ederler.*”⁷⁶ cümleleriyle ifade edilir. Rahşan kahramanlık gösteren, yüzünü vatani uğruna kaybeden Nihat’ı eşine tercih edecektir.

Rahşan, eserde pek çok iyi özelliklerle donatılan örnek bir kadındır. Kocasına karşı hep sadık olsa da sonunda yaşadıklarına dayanamaz. Kendisini sevecek ve sevebileceği ince ruhlu, vatanını çok seven bir kahraman olan Nihat ile hayatına devam eder. Son ana kadar eski eşine maddi yardımlarda bulunur, onu asla çaresiz bırakmaz. Merhametli ve güzel bir kadındır. Sonunda sevdiği kişi ile mutlu bir hayat sürer.

2.1.1.4.3. Kart Karakterler

Kadri

Nihat’ın halasının oğludur. Dış görünüşü eserde “*Eski devrin güneş görmeyen kadınlarına benziyen Kadri’nin solgun ve silik siması...*”⁷⁷ şeklinde tasvir edilir. Yakışıklı ve zengindir.

Maden mühendisi olduğu için. evine uzun zaman uğrayamaz. Hatta çalışma bahanesiyle eşini kandırır ve pek çok kadınla ilişki yaşar. Rahşan, bu olayları bilmektedir ve başka bir olay olursa Kadri’ye annesinin evine gideceğini söyler. Ancak Kadri bu uyarıya aldırmaz. Madagaskar’a sürülmesine neden olacak ilişkisine başlar. Madam Ren’in kocası kendisinden şikâyetçi olur ve Kadri Madagaskar’a sürülür.

Kadri’nin bu kadın düşkünlüğü genetiğe bağlanır. Kadri’nin kadın düşkünlüğünü şöyle dile getirir:

⁷⁵ Z. Melek, *AH*, s. 26.

⁷⁶ Z. Melek, *AH*, s. 34.

⁷⁷ Z. Melek, *AH*, s. 78.

“Kadri, çocuk yaşındanberi bu hercailiği göstermişti. Annesi, konağa geldiği zaman, onun daima komşu kızlarla muaşakalara girdiğinden ve hatta evlerdeki beslemelere rahat vermediğinden şikâyet ederdi. Hatta bir bayram günü Kadri, annesile beraber konağa gelmişti. Ve bir aralık bahçenin تنها bir köşesine çekerek sıkıştırmak istediği Cideli bir beslemeden, burnunun üzerine okkalı bir yumruk yemiş... o gün akşama kadar burnunun kanı dinmemişti...”⁷⁸

Kadri geçmişte de aldatmaya meyillidir. Geçen zaman onu değiştirmemiştir. Çapkınlıklarına ve günahına hep kaldığı yerden ve daha da dozunu artırarak devam etmiştir. Bu kötü alışkanlığı da onun sonunu getirmiştir.

Kadri, zaafı yüzünden kendini ve eşini mutsuz etmiştir. Sonunda Madagaskar’a sürülmüş ve orada ölmüştür⁷⁹. Kadri korkak biridir. Nihat ile milli mücadeleye gitmediği için hem eşi hem de anlatıcı tarafından eleştirilmiştir.

2.1.1.4.4. Fon Karakterler

Eserdeki fon karakterler karargâhtaki Türk, Avusturya ve Alman zabitleri, süvari yüzbaşısı Fon Büloom, Mülazım Hofman, hizmetçi Katina, Nihat’ın arkadaşı Yüzbaşı Celal ve Fransız Generaldir.

2.1.1.5. Mekân

Eserde olaylar Mısır’daki Seydi Beşir Üsera Karargâhı’nda başlar ve daha sonra İstanbul’da devam eder. Eserdeki ana mekân İstanbul’dur. Olaylar burada gelişir ve sonlanır. Eserde genelde semtler sadece adlarıyla anılır.

Nihat’ın esir düştüğü Mısır’daki Seydi Beşir Üsera Karargâhı “Zabitan kamplarından biri (müttefik ordular) ın muhtelif rütbedeki zabitlerine tahsis edilmişti. Burada Türk, Avusturya, Alman zabitler, üç sene süren esaret hayatını beraber geçirmişlerdi.”⁸⁰ cümleleriyle anlatılır. Nihat ve arkadaşları burada tel

⁷⁸ Z. Melek, AH, ss. 52-53.

⁷⁹ Z. Melek, AH, s. 74.

⁸⁰ Z. Melek, AH, ss. 3-4.

örgüler ve süngüler altında üç koca yıl esaret hayatı yaşamışlardır⁸¹ ve bu esaret bitince de vapurla İstanbul'a gönderilmişlerdir.

Nihat'ın ailesi ile beraber yaşadığı evin eski hali ise şu cümlelerle tasvir edilmiştir:

*“İşte.. konağın, Mısır hasırı döşeli geniş divanhanesi... Maun rengi çifte kanatlı bir kapıdan, annesinin odasına giriyor... Duvarlarında, (âyet) ler (hadîs) ler yazılı büyük küçük levhalar... Ağır kumaşla perdelerin aralarından, sık kafesler görünüyor... Sokağa nazır köşe penceresinin önünde, annesinin oturduğu sedir...”*⁸²

Nihat böyle güzel bir evden çıkıp cepheye gitmiş döndüğünde ise bir harabe ile karşılaşmıştır.

Kadri'nin Haydarpaşa Yeldeğirmeni'nde evi vardır. Bu ev zarif bir köşktür⁸³. Tam adres ise telgrafta *“Haydarpaşa, Yel değirmeni, 11 numara...”*⁸⁴ olarak söylenmiştir. Nihat bu köşke gittiğinde ilk gördüğü şey *“küçük ve zarif bir hol[dür]”*⁸⁵. Nihat ve Rahşan bu zarif köşkte tanışırlar. Köşkün kütüphanesi ve yemek salonunda vakit geçirirler. Köşkün iki katlı olduğu bilgisini Nihat'ın üst katta bir odada kalmasından çıkarırlar.

Eserdeki bir diğer mekân ise Nihat'ın kaldığı pansiyondur. Bu pansiyon Maçka'dadır. Burada kaldığı yer iki odadan oluşur.

Nihat İstanbul'a gelir gelmez *“Tabii bir sevk ile, tıpkı kurulmuş bir makine gibi Yenicami kemerinin altından, Sultanhamamından, Fincancılar yokuşundan çıkarak Beyazıt meydanına geldi. Eski Harbiye Nezaretinin kapısı önünde durdu. Etrafa göz gezdirdi... Hiçbir şey değişmemişti.”*⁸⁶ cümleleriyle anlatıldığı gibi daha önce bildiği yerlere gider. Buraların yıllardır aynı kaldığını görür. Yanan konaklarının manzarası ise korkunçtur *“İçinde doğup yetiştiği ve hayatının en mesut günlerini geçirdiği*

⁸¹ Z. Melek, *AH*, s. 3.

⁸² Z. Melek, *AH*, s. 13.

⁸³ Z. Melek, *AH*, s. 16.

⁸⁴ Z. Melek, *AH*, s. 54.

⁸⁵ Z. Melek, *AH*, s. 16.

⁸⁶ Z. Melek, *AH*, s. 11.

konağın yalnız temelleri kalmıştı[r]. Ailenin başlıca servetini teşkil eden beş evin ise, temelleri bile aralarından silinerek arsaları adeta bir tarla halini almıştı[r].”⁸⁷

Eserdeki bir diğer mekân ise sadece ismen geçen Kadri’nin işyerinin olduğu Kozlu’daki madendir.

2.1.1.6. Zaman

Eserde olaylar, I. Dünya Savaşı’na katılıp Mısır’daki Seydi Beşir Üsera Karargâhı’nda esir tutulan Nihat’ın esaret hayatının son bulduğu gün başlar. Üç yıldır burada olan Nihat ve arkadaşları artık memleketlerine dönecektir. Eserdeki olaylar 1919 senesinde başlamıştır.

Buradan sonra olaylar İstanbul’da geçmeye başlar. Nihat tüm gününü İstanbul’da sütünesini ve evini arayarak geçirir. Burada geriye dönüşlerle Nihat’ın eski yaşantısıyla ilgili bilgiler verilir. Akşama doğru Kadri’nin evine gider. Buraya geldiğinin üçüncü günü kendine bir ev tutmak ister. Kadri bu durumu reddeder ve o akşam Kozlu’ya gider. Altı gün sonra eve döndüğünde günün perşembe olmasından Nihat’ın Kadrilere bir cuma günü akşamı geldiği anlaşılır.

Buradan sonra zaman çizgisi belirsizleşir. Arsalar satılmış ve Nihat pansiyona çıkmıştır. Rahşan onun gidişine çok üzülür ve bir gün Nihat’ı ziyaret etmeye karar verir. Bu ziyaretten dört gün sonra Nihat da Rahşan’ı ziyaret etmeye karar verir. O gün hem Rahşan ve Kadri arasındaki olayları öğrenir hem de Kurtuluş Savaşı’na gitmek için arkadaşından teklif alır. Sabah Rahşan’ın yanında kalmaya karar verir ve cepheye gitme işini bir süre erteler.

Kadri’nin Kozlu’ya gidişleri ve Rahşan ile Nihat’ın görüşmeleri özetlenerek anlatılır. Kışın kasvetli günleri diyerek mevsimin hızla geçtiği söylenir. Eserde ilk kez Rumi takvimle 13 Mart 1336⁸⁸ tarihi verilerek anlatılmaya başlanır. İstanbul’un işgal edildiği Miladi takvime göre 16 Mart 1920’ye kadar geçen 13, 14, 15, 16 Mart’ta pek çok olay yaşanır. Sonuçta 20 Mart’ta bir işgalci askeri döven Nihat Anadolu’ya

⁸⁷ Z. Melek, *AH*, s. 13.

⁸⁸ Z. Melek, *AH*, s. 60.

kaçar. Kadri de İstanbul'un işgalinden 17 gün sonra gözaltına alınıp Madagaskar'a sürülmüştür.

Eserde Kurtuluş Savaşı yılları tam iki buçuk yıl özetlenerek anlatılmıştır. Rahşan ile Nihat iki buçuk yıl sonra kavuşmuştur. Kadri ise Nihat'ın dönüşünden üç ay kadar önce Madagaskar'da ölmüştür.

Eserde olaylar 1919 senesi içinde başlamış ve iki buçuk yıl kadar devam ederek 1922 senesinde sona ermiştir. Eserde üç yılı aşkın bir zaman dilimi konu edilmiş. Olaylar geriye dönüş ve zamanda atlama, özetleme gibi yöntemlerle anlatılmıştır. Eserde verilen tarihlerde önemli olaylar olduğu için o tarihler anılmıştır. Amaç olan olayı anlatmaktır. Zaman olayı daha iyi anlatmak için bir araç olarak kullanılmıştır.

2.1.1.7. Dil ve Anlatım

Aşk Hasreti tanrısal konumlu gözlemci anlatıcı yani hakim anlatıcı tarafından aktarılan bir eserdir. Anlatıcı her şeye vakıftır. Olaylar üçüncü tekil şahısla anlatılır. Anlatıcı öznel bir tutum takınır. Karakterleri ve olayları okuyucuya tanıtırken kendi yorumunu katar. Anlatıcı felaketlerin birbirini takip edeceğini⁸⁹ söyler. Anlatıma "Meşum satırlar", "meçhul kuvvet", "sözleri başka bahislere çevirdi", "garip değil mi", "karmakarışık bir konuşma başladı" diyerek pek çok yerde müdahale eder. Böylece olayın akışını ve anlatımı pek çok yerde kesintiye uğratarak kendi varlığını hissettirir. Özellikle Kadri ve Nihat'ı kıyasladığı konular öznel bir anlatım güttüğünün en önemli kanıtıdır.

Eserde geriye dönüş, iç monolog, diyalog, özetleme teknikleri kullanılmıştır. Eserde en fazla kullanılan tekniklerden biri olan geriye dönüş olan olayları daha iyi anlatabilmek ve açıklayabilmek için kullanılmıştır. İlk olarak Nihat'ın geçirdiği kazayı anlatabilmek için, Nihat'ın ailesini ve geçmişini anlatabilmek için, Nihat'ın evinin görünüşünü anlatabilmek için, Hofman'ın Nihat'a şöhret ile ilgili söylediklerini anlatabilmek için, Kadri'nin çocukluktaki çapkınlıklarını anlatmak için, Nihat'ın ve Rahşan'ın yaşadıklarını anlatabilmek için geriye dönüş tekniğinden yararlanılmıştır. Eserde kullanılan bir diğer teknik ise iç monologdur. Bu teknik

⁸⁹ Z. Melek, *AH*, s. 8.

okuyucuya Rahşan'ın ve Nihat'ın duygularını anlatabilmek için sıkça kullanılmıştır. Eserdeki bir diğer teknik olan diyalog ise Rahşan ve Nihat'ın yemek masasındaki konuşmasında, Nihat'ın işi konusundaki konuşmada, Rahşan ve Kadri'nin Nihat ile ilgili konuşmasında, Rahşan ve Nihat'ın Kadri ile ilgili konuşmasında, Nihat'ın Anadolu'ya gittiği günkü konuşmada olayları daha iyi anlatabilmek için kullanılır. Anlatıcı bu uzun diyaloglarla okuyucuya bazı olayları anlatır. Karakterlerini istediği gibi konuşturarak okuyucuya öğütler verir. Özetleme tekniği ise daha çok zaman geçişlerinde kullanılır. Olayların arasından uzun zaman geçtiğinde ya da anlatılmasına gerek olmayan olayları bu teknik sayesinde anlatıcı birkaç cümle ile geçer. Özetleme tekniği genel olarak zaman atlamak için kullanılır.

Eserde sade bir Türkçe kullanılmıştır. Bir takım yazım yanlışları mevcut olsa da bunlar eserin hızlı yazılmasından kaynaklanmaktadır. Eserde kişiler genelde İstanbul Türkçesiyle konuşturulmaktadır. Eserin içinde üç tane mektup metnine ayrıca iki tane telgraf metnine yer verilmiştir.

2.1.1.8 Değerlendirme

Aşk Hasreti kısa bir popüler aşk romanıdır. Nihat çirkinleştikten sonra bir daha asla sevimleyeceğini düşünürken halasının oğlu Kadri'nin eşi Rahşan'a âşık olur. Başta ikisi de bu aşktan kaçarlardı ancak Kadri ölünce kavuşurlar.

Eserde işlenen temalar aşk ve vatan sevgisidir. Bu temalar Nihat ve Rahşan üzerinden işlenir. Kadri ise daha çok olumsuz yönleri göstermek için kullanılan bir karakterdir.

Eserde klasik olay örgüsü kullanılmıştır. Düz bir anlatım tercih edilmiş ve yapılan geriye dönüşlerle anlatımdaki tek düzelik kırılmak istenmiştir.

Eserdeki kişiler Nihat, Rahşan, Kadri ve Katina şeklinde sıralanabilir. Olaylar genelde Nihat ve Rahşan'ın çevresinde gelişir. Aslında iyi bir karakter olan Kadri zaman içinde yaptıklarıyla kötü biri olmuştur.

Eserde olaylar İstanbul'da geçer. Olaylar Kadri'nin köşkünde ve Nihat'ın kaldığı pansiyonda gerçekleşir. Bunun dışında eserde geçen mekânlar hakkında ayrıntılı bir tasvir yapılmamıştır.

Eserde üç yılı aşkın bir zaman anlatılır. Olaylar Nihat'ın esaretten kurtulduğu gün başlar ve Anadolu'dan döndüğü gün biter. Eserde geçen 16 Mart 1920 tarihi yani İstanbul'un işgali eserin içinde geçen zaman hakkında bilgi sahibi olmamızı sağlar.

Eserde hakim bakış açısı kullanılmıştır. Anlatıcı pek çok yerde olaylara müdahale etmiş ve karakterleri okuyucusuna tanıtmıştır. Eserde geçen teknikler ise özetleme, iç monolog, diyalog ve geriye döstür. Bunlarla anlatım pekiştirilmiştir. Eserde sade bir Türkçe kullanılmıştır.

Aşk Hasreti aşk temasını işleyen popüler bir romandır. Yazarın diğer eserlerine göre karakterlerinin duygularını okuyucuya daha iyi aktardığı bir eserdir. İçinde üç karakterden bahsedilse de bu karakterlerden ikisi hakkında pek çok bilgiye sahip olmamız eserin inandırıcılığını artırır. Yine de karakterlerin dış görünüşünü ihmal etmesi, olayların çoğunu özetleyerek geçmesi ve sürekli anlatıma müdahale etmesi eserin en olumsuz yanlarından biridir.

2.1.2. Macera Peşinde

Macera Peşinde, Ziya Şakir'in Z. Melek müstear adıyla yayımladığı dokuz romanından biridir. 1943 senesinde İstanbul Maarif Kitaphanesi'nin *Meraklı ve Eğlenceli Romanlar* serisi adı altında *Mektepli bir kızın hatıraları* açıklamasıyla yayımlanmıştır. 77 sayfalık kısa bir popüler macera ve aşk romanıdır.

2.1.2.1. Özet

Ferhan, üniversite tahsilini İstanbul'da bitirmiş aslen Samsunlu genç ve güzel bir kızdır. Arkadaşları Neclâ ve Fahire'nin aksine İstanbul'da görev yapmak istemez ve Samsun'a geri döner. Samsun'a geri dönmesinin asıl sebebi ise sevgilisi Halim'le hayalini kurdukları köyde beraber yaşamak istemeleridir.

Halim ile evlenirler ve köyde göreve başlarlar. Ancak hiçbir şey hayal ettikleri gibi değildir. Köylüler onlara kötü davranır. Köyde pek çok sıkıntı çekerler. Okul çok kötü halledir. Köy yaşamına uyum sağlamaları çok zor olur. Özellikle Ferhan bu hayatı hiç sevmez. İstanbul'a gitmek ve orada yaşamak ister. Köyde sekiz buçuk ay

kaldıktan sonra Ferhan, Neclâ'nın düğünü için İstanbul'da gider. Halim ise Ferhan'la gitmez ve köye geri döner. Neclâ ve Fahire onu Samsun'a geri göndermek istemezler. Neclâ, babasının ve eşinin yardımıyla Ferhan için bir yıl izin aldırır. Böylece Ferhan bir sene İstanbul'da kalır.

İstanbul'da kaldığı bir sene boyunca Ferhan, bu ortamda pek çok çirkin şey yaşar. Önce Neclâ'nın kocası Nusret Bey, ardından Fahire'nin babası ve en son da Fahire'nin nişanlısı Ferhan'a ilan-ı aşk eder.

Aslında özendiği hayatın hiç de istediği gibi olmadığını anlayan Ferhan, köye geri döner. Eşi Halim onu sevgi ile karşılar. Yeni yapılan kuş kafesi gibi evleri, mektep binaları ve bir örnek giyinen öğrencileri ile köy artık çok güzel bir yer olmuştur. Ferhan, bir daha buradan gitmeyeceği konusunda eşine söz verir.

2.1.2.2. Tema

2.1.2.2.1. Köye ve Köylüye Bakış

Eserde Halim taşranın savunucusu, diğer karakterler ise onun karşısında taşra hayatını küçük gören ve orada yaşanmayacağını düşünen kişilerdir. Ferhan, Neclâ ve Fahire'ye taşrada yaşamak istediğini söylediğinde kızların verdiği cevaplar şöyledir:

*“Yapamazsın, Fâhire.. dünyada yapamazsın... Bir köy mektebine çekilmek.. orada, tezek kokuları içinde yaşıyarak, sade suya bulgur pilavı yemekle hayat geçirmek.. senin gibi bir kızın tahammül edeceği şey mi?... Mümkün değil.. mümkün değil yapamazsın.”*⁹⁰ Fahire ve Neclâ İstanbul'da yaşayıp taşrayı hiç görmedikleri için bir takım kalıp fikirlere sahiptirler ancak Fahire'nin söylediği bazı şeyler ileride Ferhan'ın başına gelir. Hatta Neclâ daha ileriye giderek *“Köyün muhtarının oğlu ile de sevişmeyi unutma... Mektebin paydos zamanlarında tarlaya gidersin.. sevgilin ile kol kola girerek çift sürersin.. sonra, davullu zurnalı bir köy düğünü...”*⁹¹ cümlelerini kurar. Köye giden bir öğretmeninin köyün muhtarıyla evleneceğini düşünürler.

⁹⁰ Z. Melek, *Macera Peşinde*, İstanbul 1943, s. 5.

⁹¹ Z. Melek, *MP*, s. 5.

Köy halkı da köye gelen öğretmenleri sevmez. Öğretmenlere güvenmezler. Hatta Ferhan, Halim ile aynı arabada geldiği için köydekiler tarafından ayıplanır. Muhtarın eşi Ferhan’a hesap sormaya kalkar ve Halim’in kocası olduğunu öğrendiğinde bu bahsi kaparlar.

Köyde eğitime önem verilmez. Özellikle de ilk Cumhuriyet döneminde taşradaki eğitim hayatını en iyi anlatan şeylerden biri köydeki mektep binası ve eski hocadır. Köydekilerin aklına “öğretmen” dendiği zaman cami hocası gelir. Muhtar, eski hocayı “...bir dakika bile abdestsiz gezdiğini görmedim.”⁹² diyerek anlatır. Köylülerin hepsi de arkasından eski hocayı methederler. Gelen hocaların da diğer hoca gibi görevinin namaz kıldırıp çocuklara dini eğitim vermek olduğunu düşünürler. Köylüler, Ferhan’a ölü yıkatmak isterler. Görevlerinin sadece öğretmenlik olduğunu söylediklerinde ise insan öğretmen olur da böyle şeyi öğrenmez mi diyerek onları eleştirip şikâyet etmekle tehdit ederler.

Köyde kimse eğitimin önemini bilmez. Halim köye güzel bir mektep yaptırmak ve burada ilim irfan öğrenen pek çok genç yetiştirmek ister. Köylülerin bütün cehalet sebeplerinin eğitimsizlik olduğunu düşünür. İdealist bir öğretmen olarak çalışıp buradaki hayatı düzeltmek ister. Halim’in hayali bu dağ başındaki köy mektebini örnek bir okul haline getirmektir. Bu nedenle okul binasını yenilemek için İl Milli Eğitim Müdürlüğü’nden destek alır. Halim köyde tutunmak için en önemli şeylerden birinin köyün muhtarıyla geçinmek olduğunu anlamıştır. Ondan köydeki sorunları öğrenir. Yakındaki bataklıktan gelip herkesi sıtma eden sivrisinek sorununa bataklığı kurutarak son verir. İyi niyet ve hoşgörüsü kendilerine kötü davranan köy halkını pişman ederler. Kendilerine yemek bile satmayan halk zamanla onlara alışır. Özellikle de mektepte yetiştirdikleri çocukların yardımıyla köye iyice ısınırlar.

2.1.2.2.2. Asri Hayat / Batıllaşma

Ferhan eğitimini İstanbul’da bitirir. Aslında köyde çalışmak istese de İstanbul’daki hayat onu kendine çeker. Ferhan İstanbul’da yaşamak istediğini şu cümlelerle anlatır:

“Nihayet, ben de bir insandım. Gençliğime, gençliğimin bütün yüksek ve ince duygularına rağmen fedakârlık etmiş.. tam sekiz buçuk ay gübreler,

⁹² Z. Melek, MP, s. 10.

tezekler, samanlar, gözlerimi kör eden ocak dumanları içinde yaşamıştım. Altımızdaki ahırdan yükselen iğrenç kokuları teneffüs ede ede, tatlı uykularımı haram eden öküz çanlarının, koyun çingiraklarının.. hele o geveze merkebin vakitli vakitsiz koyuverdiği anırma feryatlarının sinirlerimde yarattığı buhranlara, sessiz sedasız katlanmıştım... Bütün bunlara mukabil biraz da insanlar içine karışmak, biraz da gençliğin ve hayatın zevkinden kâm almak, hakkım değil miydi benim?...”⁹³

Asri hayatın yaşandığı İstanbul arzulanan köy ise istenmeyen bir j-hayatın yaşandığı yerdir. Köyde berbat bir hayat geçiren Ferhan, arkadaşlarının tavsiyesine uyarak düğün için İstanbul’a gider. Burada Neclâ’nın düğününe katılmadan evvel bir dans hocasından dans dersi alır. Dans dersini aldığı hoca dans ve asri hayat ile ilgili şu cümleleri kurar:

“Evvelâ, söz misali.. bazı hıyar gibi kavalyeler vardır... Bakarsın, kariya hart diye sarılırlar. Âdeta, sarmaş dolaş olurlar... Bu gibi sanfasonluk, bizim (pariz) de, çok ayıp şeydir. Adamı mehtaba alırlar... Kavalye dediğin, damını şöyle nezaketçe tutup parmak ucu ile çevirmelidir... Kaç ki bu iş, biraz da galanteri meselesidir... Sonra, bazı köpoğlu kavalyeler, (zo, fırsat bu fırsattır) diye, dama sarılır sarılmaz, zevzeklik ederler. Karı, dansı şaşırmamak için suspus olup, cevap vermemeli. Yalnız, kibarca bir tebessümle dansın temposuna dikat etmeli... Tempoyu bilorsun, madam?..”⁹⁴

Dans hocası Mösyö Serj Çatlakyan’ın söylediği bu cümleler o dönemin eğlence hayatının özeti gibidir. Asri hayat içindeki erkekler güvenilmezdir ve asri hayattaki eğlencelerin hep olumsuz yönlerini kullanırlar. Diğer romanlardaki gibi asri hayatın merkezi Beyoğlu’dur. Ferhan ve Fahire Beyoğlu’na alışverişe giderler. Ferhan buradaki insanlara “Moda Halkı” der. Moda Halkı’nın hepsi asri hayat yaşamakta, içkili partilerde eğlenmektedirler. Bu eğlencelerin bir merkezi de Fahirelerin apartmanıdır ve bu ortam “Haftanın iki gününde, salonlar adam almıyor.. şairler, muharrirler, bestekârlar, ressamalar, Fahirenin servetini avlamak etrafında dönüp

⁹³ Z. Melek, MP, s. 41.

⁹⁴ Z. Melek, MP, s. 48.

*dolaşan —yüksek sınıfa mensup— bir hayli vurguncular, burayı bir züppelik mahşerine döndürüyorlar.”*⁹⁵ cümleleriyle anlatılır.

2.1.2.2.3. Aşk

Eserde Ferhan ve Halim’in saf aşkı ve asri erkeklerin aşk anlayışından bahsedilir. Halim “*Zengin insanlar.. paralarına güvenerek her genç ve güzel kıza talip olmak için kendilerinde bir hak bulurlar. Fakat hakikî saadetten de, daima ayrı yaşarlar.*”⁹⁶ diyerek asri hayattaki aşk anlayışını eleştirir. Halim’e göre aşk iki kişi arasındaki, çıkara dayalı olmayan sevgi bağıdır. Ferhan da Halim ile olan aşklarını “*...bu aşkın inceliğini, temizliğini ve ruhuma ne tatlı bir gıda verdiğini, hiç bir âşık benim kadar kuvvetle hissetmemiştir. Çünkü bu aşk, doğrudan doğruya samimiyetin eseridir. Komşu çocukluğunun yarattığı candan bir dostluk, nihayet saf bir aşka inkilâp etmiştir.*”⁹⁷ cümleleriyle anlatır. Buradan yıllardır birbirini tanıyan iki komşu çocuğunun zamanla birbirlerine âşık olduğunu öğreniriz. Bu aşk saf ve temiz bir aşktır.

Neclâ ve Fahire’nin âşık olduğu adamlar ise Halim’e benzemez. Eserde bu adamların amacı “*Bir kadının yüzüne bakan, derhal ondan göz kirası almaya çalışıyor. Herkes işini gücünü bırakmış.. macera peşinde koşuyor...*”⁹⁸ cümleleriyle anlatılır.

2.1.2.3. Olay Örgüsü

Eser kendi içinde sırasıyla 19 Mayıs 1927, 22 Mayıs, 12 Haziran — Perşembe, 27 Haziran, 20 Ağustos, 1 Eylül, 3 Eylül, 20 Teşrinievvel, 29 Teşrinievvel, 12 Teşrinisani, 19 Teşrinisani, 21 Kânunuevvel, 7 Teşrinisani, 14 Kânunusani, 22 Mart 1928, 6 Şubat, 15 Mayıs 1928, 17 Mayıs 1928 Samsun, 3 Haziran — Samsun, 20 Haziran, 30 Haziran İstanbul, 23 Temmuz, 4 Ağustos, 9 Teşrinievvel, 27 Teşrinievvel, 29 Teşrinievvel, 29 Teşrinievvel — Aynı günün gecesi—, 15

⁹⁵ Z. Melek, *MP*, s. 67.

⁹⁶ Z. Melek, *MP*, s. 8.

⁹⁷ Z. Melek, *MP*, s. 5.

⁹⁸ Z. Melek, *MP*, s. 73.

Teşrinisani, gece yarısı, 27 Kânunuevvel, 3 Kânunusani 1929, 9 Nisan 1929 ve 14 Nisan 1929 tarihleri düşülmüş 32 bölümden oluşur.

Eserde anlatım, Ferhan, Necla ve Fahire'nin gelecek hakkındaki konuşmaları ile başlar. İlk kısımda karakterler okuyucuya takdim edilir. Olaylar kısaca anlatılmaya başlanır. Asıl olaylar ise Ferhan ve eşi Halim'in B. köyüne tayin olması ile başlar. Buradan itibaren *Macera Peşinde*'yi oluşturan olay halkalarını şu şekilde sıralayabiliriz:

- 1) Ferhan ve Halim'in B. köyünde yaşamaya başlaması.
- 2) Köydekilerin Ferhan'ı cami hocası zannetmesi ve ona ölü yıkatmak istemeleri.
- 3) Köyde sıtma salgının başlaması ve herkesin hastalanması.
- 4) Kış şartlarında yolların kapanması, Ferhan ve Halim'in köyde yiyecek içecek sıkıntısı çekmeleri.
- 5) Ferhan ve Halim'in yaz tatili için köyden ayrılmaları.
- 6) Ferhan'ın Neclâ'nın düğünü için İstanbul'a gitmesi.
- 7) Neclâ'nın Ferhan'ı köye geri göndermemek için ailesinin aracılığıyla ona habersizce bir yıl izin aldırması ve Ferhan'ın İstanbul'da kalması.
- 8) Neclâ'nın kocası Nusret'in Ferhan'a âşık olması, Ferhan'a ilan-ı aşk ederken olanları Neclâ'nın görmesi ve Ferhan'ı alıp evi terk etmesi.
- 9) Ferhan'ın Fahire'de kalmaya başlaması, Fahire'nin babasının ve ardından nişanlısının Ferhan'a evlenmek teklifi etmesi.
- 10) Ferhan'ın köye geri dönmesi.

Dokuzuncu ve onuncu olay halkaları eserin sonuç bölümüdür. Ferhan, ilk olayı meşum bir tesadüf olarak görse de Fahirelerde olan olaylara katlanamaz ve köye bir emrivaki ile kesin dönüş yapar. Eşi ile beraber köyde mutlu bir hayat geçirmeye başlar.

Macera Peşinde'deki olay halkaları klasik romanlardaki gibi giriş, gelişme ve sonuç şeklinde üç parçaya ayrılarak incelenebilir. Bu durumda eserin ilk sayfaları giriş, birinciden sekizinci olay halkasına kadar olan kısım gelişme, dokuzuncu ve onuncu olay halkası ise romanın sonuç bölümüdür. Olay halkalarının birbirine bağlanması

neden sonuç ilişkisinden çok tesadüflere dayanır. Eserde olayları anlatmaya en başından başlanır, yani kronolojik bir sıraya göre anlatılır. Eser günlük metinlerinden oluştuğu için önemli olayların anlatımına yer verilir. Anlatım daha çok olay ağırlıklıdır. Popüler bir roman olduğu için eserin olay halkaları arasındaki bağlar sağlam değildir.

2.1.2.4. Kişiler

2.1.2.4.1. Başkışi

Ferhan

Ferhan yazar anlatıcıdır. Günlükleri aracılığıyla olan olayları anlatır. Ferhan kendisini şöyle anlatır:

“...ben, bütün hayatımı derin bir tevazu içinde geçirmiştım. Şimdiye kadar, kafamın içinde ne zengin bir kocaya ve ne de meşhurlar arasına karışmaya en küçük bir yer vermemiştim... Benim, tek bir gayem vardı. Tahsilimi bitirir bitirmez, memleketim olan (Samsun) a dönmek.. orada Çiftlik caddesindeki küçük evimize çekilmek.. kısa bir istihattten sonra da, köylerden birinde bir hocalık alarak mini mini köylü çocuklar arasında saf, samimî, her endişeden âzade bir hayat geçirmek...”⁹⁹

Ferhan’ın öğretmendir. İstanbul’a öğretmen olmak için eğitim almaya gelmiştir. Aslen Samsunludur. İstanbul’daki yaşayışı ve hayatı da tanımış ve öğrenmiştir. İstanbul’da kaldığı dört yıl boyunca Fahire ve Neclâ adında iki yakın arkadaş edinmiştir. Taşra öğretmeni olma isteği ise sevgilisi Halim ile aldıkları bir karardır. Eserde Halim ile uzun süredir birbirlerini sevmektedirler. Halim on altı, Ferhan on dört yaşındayken birbirlerine âşık olmuşlardır. Ferhan ve Halim B. köyüne tayin olmadan önce evlenirler.

Ferhan’ın babası vefat etmiştir. Annesi tek başına yaşayan iyi niyetli bir kadındır. Ferhan’ın mutlu olup evlenmesini çok ister. Ferhan kendisini yanında köye götürmek

⁹⁹ Z. Melek, *MP*, s. 4.

istediğinde ise “*Rahmetli kocamın kokusunun sindiği bu evden beni çıkarmayın.*”¹⁰⁰ diyerek gitmek istemez.

Ferhan çok güzel bir kadındır. Güzelliğiyle ilgili övgüleri en çok İstanbul’da alır. Ferhan’ın dış görünüşünü terzi kadın cümleleriyle anlatır:

*“İnsanı, hayretlere düşüren ve sersemleten bir vücut... Şu sert ve geniş göğüs.. şu, pembe sedef rengi yuvarlak omuzlar.. bilhassa, şu pürüzsüz sırt.. bunları, şimdiye kadar hiçbir müşterimde görmedim... Hanımefendinin çehresinin intizamını, gözlerinin müstesnalığını, cinsî cazibe kuvvetini, endamının hârikulâdeliğini lâyıkile tavsif edebilmek için, mutlaka çok kuvvetli bir şair olmalı.”*¹⁰¹

Güzelliği başına belalar açar. Ferhan İstanbul’da gördüğü alakadan çok rahatsız olur ve İstanbul’dan korkmaya başlar. Önce Neclâ’nın kocası Nusret Ferhan’a ilan-ı aşk eder. Daha sonra Fahire’nin babası ve nişanlısı aynı şekilde Ferhan’ın güzelliğinden dolayı ondan etkilenir ve bu düşüncelerini Ferhan’a söylerler.

Ferhan köyde sırf Halim’in kalbini kırmamak için kalır. Çünkü orada hayat hayal kurdukları gibi olmaz. Kış gelince yiyecek içecek sıkıntısı çekerler, yollar kapanır, mektuplar ulaşmaz, okuyacak gazete bulamazlar. Ferhan yaşadığı hayat ile ilgili düşüncelerini şu şekilde dile getirir:

*“İkide birde, İstanbul gözlerimin önünde canlanıyordu. Neclâ ile Fahireyi görür gibi oluyordum. Bir, onların yaşadığı hayatı.. bir de şu sefil, pejmürde, her gün sinir oynamasile geçen kendi zavallı hayatımı düşünüyordum... Bu hayata tahammülüm, hiç şüphesiz ki Halime karşı gösterdiğim büyük.. ve, çok büyük bir fedakârlıktan başka bir şey değildi. Eğer Halimi sevmeseydim, her ne pahasına olursa olsun, bir an bile burada yaşamaya tahammül edemiyecektim. Fakat ne yapayım ki o sevginin her türlü icaplarına boyun eğmek mecburiyetindeyim.”*¹⁰²

¹⁰⁰ Z. Melek, MP, s. 9.

¹⁰¹ Z. Melek, MP, ss. 49-50.

¹⁰² Z. Melek, MP, s. 22.

Bu hayat onu yormaktadır. Sırf sevdiği için bu hayata katlanır. Neclâ'nın düğünü bahanesiyle Ferhan tek başına İstanbul'a gider. Bundan önce de Ferhan İstanbul'da yaşamak istediğini Halim'e birkaç kere söylemiştir. İstanbul'daki asri hayat içinde yaşamak istediğini anlayan Ferhan Neclâ'nın da ona izin alması sayesinde bir yıl kadar İstanbul'da kalır. Özendiği asri hayatı yaşamaya başlar, poker öğrenir, içki içmeye alışır. Ancak çevresindeki erkeklerin davranışları onu rahatsız eder ve Halim'in saf sevgisini arar.

İstanbul'da okuyup, o hayatı bilen Ferhan taşradaki hayatla karşılaşınca İstanbul'u özler. Halim'i ikna edemediği için İstanbul'a tek başına gider. Buradaki hayatın iç yüzünü öğrenir. Sonunda idealist kocasını anlar ve onun kendi elleriyle güzelleştirdiği köyde beraber yaşamaya başlarlar.

2.1.2.4.2. Norm Karakterler

Halim

Ferhan'ın sevgilisi ve müstakbel eşidir. Ferhan'ın İstanbul'da okumasını Halim ister. Eser boyunca munis ve mütevazı, asil ruhlu tertemiz adam, saf adam gibi sıfatlarla anlatılan Halim anlayışlı, iyi niyetli bir taşra çocuğudur. Halim'in dış görünüşü hakkında eserde herhangi bir bilgi geçmez. Eğitimi hakkında eserde “...orta tahsilini bitirdikten sonra, babasının arzusu üzerine (Sivas) a gitti. (Muallim mektebi) ne girdi.”¹⁰³ bilgileri verilir. Buradan onun da Ferhan gibi öğretmen olduğunu öğreniriz. B. köyüne gitmek de Halim'in fikridir.

Köye gittiğinde karşılaştıkları korkunç manzara karşısında sakinliğini korur. Ferhan'ı da sakinleştirir. Halim'in görüşleri eserde şu cümlelerle anlatılmıştır.

“Kendi kanımızdan, kendi canımızdan, kendi varlığımızdan başka birşey olmıyan bu zavallı adamların gözlerine çekilmiş olan kalın ve muzlim perdeleri, birer birer kaldıracaya kadar dayanacağız... Anut bir düşmanı tepelemek için, siperlerine mihlanmış fedakâr askerler gibi dayanacağız... Onlara darılmaya.. onlara kızmaya zerre kadar hakkımız yok. Çünkü, yaptıklarını bilerek yapmıyorlar.. cehalet yüzünden de, söylediklerini bilmiyorlar... Asırlardanberi meşum telkinler altında

¹⁰³ Z. Melek, MP, s. 6.

kaldıkları için yalnız cehil ve taassubu müdafaa ediyorlar. Her hareketlerinde, kendilerini haklı buluyorlar. Dar kafalarının almadığı her şeye karşı husumet gösteriyorlar... Bu zavallılara acımalı... Fedakârlık etmeli.. hattâ, hareketlerini bile hoş görmeli.. onları bu maddî ve mânevî sefaletten kurtarmıya çalışmalı... Eğer bunu yapabilirsek, işte o zaman vazifemizi tam mânasile ifa etmiş oluruz...”¹⁰⁴

Köylüleri anlar ve onların bu cehaletinin eğitimle geçeceğine inanır. Okulda öğrendiklerini sahada uygulamak ister. Çocukları geleceğimiz olarak görür. Köydeki bütün insanlarla iyi anlaşır. İlk geldikleri zaman kendilerine kötü davranan muhtar bile zamanla Halim’i çok sever.

Halim’in en büyük hayali köye yerleşip burada bahçeli bir ev sahibi olmaktır. Muhtarın bahçesini satın alıp oraya bir ev yaptırır. Mektebi yeniletir. Köydeki bataklığı kurutup sivrisinek sorununa bir son getirir.

Halim eserdeki en iyi karakterdir. Hiçbir ihtirası yoktur. Hayatını iyi bir insan olarak geçirir ve çevresine karşı hep iyilikler yapar. İnsanlık cevheriyle dolu biridir. Sonunda Ferhan ile mutlu bir hayat sürerler.

Neclâ

Ferhan’ın okuldan arkadaşıdır. Eserde "*O ele avuca sığmaz.. o haşarı.. o, her arzusunu mutlaka yapmaya ve yaptırmaya alışmış olan şen kız...*"¹⁰⁵ diye anlatılan Neclâ’nın hayali zengin bir koca bulup hayatını yaşamaktır.

Neclâ hayalini gerçekleştirir ve bir fabrikatörün oğluyla nişanlanır. Nişanlısının adı başta Macit olarak söylenir ancak daha sonra bu isim Nusret ile değiştirilir. Babası çok zengin olduğu için her şeye para ile ulaşmaya alışkındır. Alışveriş yapmayı çok sever. Düğününden önce büyük bir dans partisi düzenler. Asri hayata alışkındır. Ferhan ona “*...kâfir Neclâ...*"¹⁰⁶ der. Ferhan’ı bir yıl boyunca İstanbul’dan göndermeyen kişi Neclâ’dır.

¹⁰⁴ Z. Melek, *MP*, s. 15.

¹⁰⁵ Z. Melek, *MP*, s. 3.

¹⁰⁶ Z. Melek, *MP*, s. 54.

Evlenince kocası Nusret'in Moda'daki yalısında yaşamaya başlar. Ancak kocasından hep şüphe eder ve Ferhan'a "*Birçok erkek gibi, bu adamın da yalnız karısı ile iktifa emediğine eminim. ... Kulüpte, bazı kadınlarla alâkadar olduğunu görmüyor değilim.*"¹⁰⁷ cümleleriyle şüphelerini dile getirir. Bu olaydan sonra Nusret Neclâ'yı, Ferhan'la aldatmaya çalışır. Neclâ her şeyi görür ve kocasını kovar. Ferhan'ın ricasıyla barışırlar. Neclâ'yla kocasının ilişkisi eserde "...*kocasının ihanetine meydan vermemek için, bir çocuk dadısı gibi, onun peşinden geziyordu.*"¹⁰⁸ cümlesiyle anlatılır.

Asri hayat içinde yaşayan Neclâ kocasının peşinde hep koşmak zorunda kalır. Bir gün yine kendisini aldatacağına emin olduğu bu adamla bir ömür geçirecektir. Ferhan'ın hayatını değiştiren ona Halim'in saf sevgisinin ne denli önemli olduğunu yaşadığı hayat ile anlatan kişidir.

2.1.2.4.3. Kart Karakterler

Nusret

Eserde başta ismi Macit olarak geçer. Neclâ'nın babasının ahablarından bir fabrikatörün oğludur ve eserde hakkında "*Bütün tahsilini Avrupada bitirmiş, (Yüksek mühendis) diploması almış... Babasının verdiği yüz bin lira sermaye ile büyük taahhüt işleri yapıyor. ... Modada, şahsına mahsus zarif bir villası var.*"¹⁰⁹ cümleleri geçer. Daha sonra ismi "*Nusret bey*"¹¹⁰ olarak anılmaya başlanır.

Çok zengin olduğu için eşine düğün hediyesi olarak deniz motoru ve otomobil alır. İlk günden itibaren Ferhan'a karşı bir şeyler hisseder. Neclâ'ya aldığı ufak hediyelerin aynısını Ferhan'a da almaya başlar. Rahat bir hayat yaşadığı için evlilik hayatına hemen alışamaz ve güzelliğinden etkilendiği Ferhan'a bir mektupla duygularını açar. Ferhan kendisine olumlu bir cevap versin diye onu odada tek başına yakalar ve mektupta yazdıklarını onun yüzüne de söylerken eşi Neclâ'ya yakalanır. Eserdeki çapkın ve asri erkeklerden biridir.

¹⁰⁷ Z. Melek, *MP*, s. 58.

¹⁰⁸ Z. Melek, *MP*, s. 73.

¹⁰⁹ Z. Melek, *MP*, s. 18.

¹¹⁰ Z. Melek, *MP*, s. 53.

Fahire

Ferhan'ın okuldan arkadaşıdır. Meşhur olmak istemektedir ve bu eserde “*Ben; kendi varlığımla, kendi kudretimle birşey olmaya çalışacağım. Kafamı, zekâmı, meziyetlerimi kullanacağım. En kısa bir zamanda, (Meşhur) lar arasına karışacağım.*”¹¹¹ cümleleriyle anlatılır.

Fahire de tıpkı Neclâ gibi zengin bir aileden gelmektedir. Fahire'nin ailesinin zengin çevresi vardır. Fahire bu çevre içinde istediği hayatı yaşar. Onlarla haftada iki akşam büyük partilere gider. Kısa bir süre sonra yazdığı bir roman babasının yardımıyla basılır. Fahire romanın basılmasıyla ilgili durumun babasının mevkiinden kaynaklandığını bilmektedir. Fahire'nin babası iyi bir mevki sahibi olan asri bir adamdır. Bir müddet asri bir hayat süren Fahire ilerleyen zamanda Avrupa'da eğitim görmüş bir doktor olan nişanlısıyla tanışır. Fahire de tıpkı Neclâ gibi asri hayat içinde nişanlısı kendisini aldatmasın diye sürekli peşinde gezer. Hayatını bu partilerde geçirir.

2.1.2.4.4. Fon Karakterler

Eserdeki fon karakterler Ferhan'ın annesi, Fahire'nin babası, Fahire'nin nişanlısı, Neclâ'nın babası, Ferhan'la evlenmek isteyen Fatin Bey ve köylülerdir.

2.1.2.5. Mekân

Eserde olaylar İstanbul'da başlar. Ferhan okulunu İstanbul'da bitirir ve memleketi Samsun'a döner. Ferhanlar'ın Samsun'daki evinin konumu “*Çiftlik caddesindeki küçük ev[dir]*”¹¹². Ferhan ve Halim komşu çocuklarıdır ve bu evin yakınındaki küçük kumluk sahilde tanışırlar. Buradan sonra olaylar Ferhan ve Halim'in evlenip, “*B. köyüne*”¹¹³ tayin olmalarıyla taşrada geçmeye başlar. Eserde olaylar İstanbul, Samsun ve ismi verilmeyen taşra köyünde geçer.

¹¹¹ Z. Melek, *MP*, s. 4.

¹¹² Z. Melek, *MP*, s. 4.

¹¹³ Z. Melek, *MP*, s. 9.

Taşra ve İstanbul'un mekânları arasında uçurum denecek kadar büyük bir fark olduğu söylenir. Anlatıcı taşra mekânlarına sevgi duyar, İstanbul'daki mekânları tasvir ederken aynı şekilde davranmaz.

Köydeki mektep binası “İki odası ile bir sundurması var. Köyün camisinden tarafa tesadüf eden sundurmaya da büyük ve küçük iki cenaze tabutu ile bir de teneşir yerleştirilmiş...”¹¹⁴ cümleleriyle anlatılan, berbat ve okula benzemeyen bir yerdir. Eski hocadan kalma, daha çok bir camide olması gereken eşyaların bulunduğu bu okul bize Cumhuriyet öncesi eğitimin yapıldığı yerler hakkında bilgi verir. Köyde öğretmenlerin kalacağı bir yer de mevcut değildir. Onlara “İhtiyar bir kadının oturduğu evin üst katındaki odayı...”¹¹⁵ ev olarak gösterirler. Bu evin altında keçiler, koyunlar ve bir eşiğin bulunduğu bir ağıl vardır. Bu ağıldan yükselen kokular ve hayvan sesleri burada kalanları sürekli rahatsız eder.

Taşranın aksine İstanbul'da herkesin özel ikameti vardır. Bunların çoğu yalı ve modern apartman dairelerinden oluşur. İstanbul'daki olaylar Ferhan'ın arkadaşı Neclâ'nın ailesinin Feneryolu'ndaki köşkünde, Fahirelerin Ayazpaşa'daki apartmanında ve Nusret Bey'in Moda'daki villasında geçer. Evlerin tasvirleri yapılmaz.

Tokatliyan yine düğün ve nişan gibi özel törenlerin düzenlendiği bir davet merkezidir. Bu davetin düzenlendiği mekânlardan bir tanesi olan Fahirelerin evi “Haftanın iki gününde, salonlar adam almıyor.. şairler, muharrirler, bestekârlar, ressamlar, Fahirenin servetini avlamak etrafında dönüp dolaşan —yüksek sınıfa mensup— bir hayli vurguncular, burayı bir züppelik mahşerine döndürüyorlar.”¹¹⁶ cümleleriyle anlatılır. Bu mekânlar, insan kalabalıklarından oluşan, Avrupalı eğlencelerin düzenlendiği ve müziklerin çalınıp dansların edildiği yerlerdir.

Ferhan ve Halim'in tayin olduğu B. Köyü'nün manzarası uzun uzun tasvir edilir:

“Dar ve dolambaçlı ev aralarından dolaşarak, birçok gübre yığınlarının üzerinden atlayarak köyden çıktık. Taşlı bir yoldan, çamlığa doğru turmanırken elbiselerimizin birkaç yerini yırttık. Köyün arkası, oldukça

¹¹⁴ Z. Melek, MP, s. 10.

¹¹⁵ Z. Melek, MP, s. 11.

¹¹⁶ Z. Melek, MP, s. 67.

dik bir yamaçla yükseliyordu. Bu yamacın sırtındaki çamlar, buraya yeşil bir türbe manzarası veriyordu. Yokuştan çıktıkça, önümüzdeki panorama genişliyordu. Köyün önünde, oldukça geniş bir düzlük.. onun altında da, etrafı kâmilten bataklıklardan mürekkep küçük bir göl görünüyordu. Güneşin son ışıkları, bu gölün üzerine doğru süzülüyor.. sazlıkların üzerinde, sık sık yerini değiştiren bir takım simsiyah sütunlar yükseliyordu.”¹¹⁷

Köyün manzarası şirin ve latiftir. Ancak köyde ciddi bir sivrisinek problemi vardır. Bu köy Anadolu’daki diğer köylerin halini de anlamamıza yardımcı olur. Bu köyde sosyal bir hayat yoktur. Kışın yollar kapanır, yiyecek-içecek sıkıntısı da çekilir. Köye gelen idealist öğretmenler buraya bir mektep binası yaptırırlar ve bataklığı kurutarak sivrisinek sorununa bir son verirler.

Taşranın aksine İstanbul’da ise hayat her gün güzelleşmektedir ve bu güzelleşme “İstanbul, günden güne güzelleşiyor. Yepyeni bir hayat kökleşiyor. Herkes, geniş bir hürriyet havası içinde gezip eğleniyor. Avrupada yaşamış olan birçok tanıdıklarımız var. Bunlar; pek kısa bir zaman zarfında İstanbulun Avrupayı aratmayacağını söylüyorlar. Ve bu yeni hayattan, pek memnun görünüyorlar.”¹¹⁸ cümleleriyle anlatılır. İstanbul’da hayat yine Beyoğlu çevresinde ve eğlence âlemlerinde yaşanır.

Ferhan İstanbul’a gittiğinde, Neclâ’ya eşinin düğün hediyesi olarak aldığı motorla “Ya, Boğaza gidip iki saat kadar serin deniz havası alıyoruz.. yahut, Heybeliye gidip Çam limanına demirliyoruz. Orada bol bol çam kokusu teneffüs ediyoruz.”¹¹⁹ cümleleriyle anlatılan İstanbul gezileri yaparlar. İstanbul’da kadınlı erkekli dans partileri düzenlenir.

¹¹⁷ Z. Melek, MP, ss. 13-14.

¹¹⁸ Z. Melek, MP, s. 17.

¹¹⁹ Z. Melek, MP, s. 54.

2.1.2.6. Zaman

Eserde olaylar 19 Mayıs 1927 tarihinde yazılan günlükle başlar ve 14 Nisan 1929 günü yazılan son metinle biter. Eserde iki yıla yakın bir zaman dilimi anlatılmıştır. Olaylar erken Cumhuriyet döneminde geçer.

Eserdeki olaylar 18 Ağustos 1927 ve 15 Mayıs 1928 tarihleri arasında sekiz buçuk ay süreyle B. köyünde geçer. Daha sonra 17 Mayıs 1928’de Ferhan ve Halim Samsun’a dönerler. Ferhan 20 Haziran günü İstanbul’a gider. 9 Nisan 1929’a kadar Ferhan İstanbul’da kalır. Eser 14 Nisan 1929 günü B. köyünde sona erer.

Eser günlük metinlerinden oluşmuştur. Bu metinlere düşülen tarihler 19 Mayıs 1927, 22 Mayıs, 12 Haziran — Perşembe, 27 Haziran, 20 Ağustos, 1 Eylül, 3 Eylül, 20 Teşrinievvel, 29 Teşrinievvel, 12 Teşrinisani, 19 Teşrinisani, 21 Kânunuevvel, 7 Teşrinisani, 14 Kânunusani, 22 Mart 1928, 6 Şubat, 15 Mayıs 1928, 17 Mayıs 1928 Samsun, 3 Haziran — Samsun, 20 Haziran, 30 Haziran İstanbul, 23 Temmuz, 4 Ağustos, 9 Teşrinievvel, 27 Teşrinievvel, 29 Teşrinievvel, 29 Teşrinievvel — Aynı günün gecesi—, 15 Teşrinisani, gece yarısı, 27 Kânunuevvel, 3 Kânunusani 1929, 9 Nisan 1929 ve 14 Nisan 1929 şeklinde sıralanmıştır. Verilen tarihlerde önemli olaylar gerçekleşmiştir. Zaman olayları anlatmak için kullanılan bir araçtır. Eserde pek çok tarihin verilmesi günlük metinlerinden oluşmasından kaynaklıdır. Yazarın belirli tarihler vererek anlattığı birkaç eserinden biridir. Olayların geçtiği zaman olan 1927 senesi inkılâpların yoğunlaştığı, Cumhuriyet’in ilanından sonraki yıllardır.

2.1.2.7. Dil ve Anlatım

Macera Peşinde romanında olayları Ferhan’ın yazdığı günlük aracılığıyla öğreniriz. Romanda kahraman anlatıcı yani özne anlatıcı hâkimdir. Olaylar günden alındığı için bu anlatıcıya kaynaklarda özdeş özne denmektedir. Eserde olaylar birinci tekil şahısın ağzından anlatılır. Anlatıcının eserdeki varlığını “şu satırları yazmaya başladım”, “şu sualler üzerinde duruyorduk”, “şu satırları yazarken”, “ilk satırlarıma hitam vereyim”, “kısaca anlatacağım”, “fevkalade hadise var”, “mühim bir hadise daha” şeklinde kurduğu cümlelerle hissettirir.

2.1.2.8 Değerlendirme

Macera Peşinde kısa bir popüler aşk romanıdır. Ferhan eşi Halim’le beraber bir taşra köyüne tayin olur. Orada İstanbul’daki hayatını özler. İstanbul’a gittiğinde ise asri hayatın kötülüklerini görür ve tekrar köye döner.

Eserde işlenen temalar aşk, asri hayat ve taşra hayatıdır. Ferhan bu iki hayat arasında seçim yapar ve taşra hayatını seçer.

Eserde klasik olay örgüsü kullanılmıştır. Eser günlük metinlerinden oluştur, geriye dönüş tekniğine birkaç yer dışında yer verilmez.

Eserde olaylar özne anlatıcı olan Ferhan’ın başından geçer. Eserdeki diğer kişiler ise Ferhan’ın eşi Halim, arkadaşları Neclâ ve Fahire, Neclâ’nın kocası Nusret’tir. Halim, eserdeki iyi niyetli ve idealist karakterdir.

Eserde olaylar İstanbul, Samsun ve taşradaki ismi verilmeyen B. köyünde geçer. Mekânların ayrıntılı tasvirleri yapılmamıştır.

Eserde olaylar 19 Mayıs 1927 günü başlayıp 14 Nisan 1929 günü sona erer. İki yıla yakın bir zaman diliminde geçer. Cumhuriyet döneminin ilk yılları anlatılmaktadır.

Eser özne anlatıcı tarafından aktarılır. Günlük metinlerinden anlatıldığı için bu anlatıcıya özdeş özne de denmektedir. Eserde iç monolog, diyalog, özetleme ve geriye dönüş teknikleri kullanılır. Sade bir dil kullanılmıştır.

Macera Peşinde taşra ve asri hayatın kıyaslanmasını işleyen popüler bir romandır. Eser günlük metinlerinden oluşmuştur. Tam tarihler verildiği için eserin zaman kurgusu diğer eserlere kıyasla daha belirgindir. Hızlı yazıldığı için bazı yazım yanlışları mevcuttur.

2.1.3. Çayır Güzeli

Çayır Güzeli, Ziya Şakir’in 1944 senesinde Evrendilek Kitabevi tarafından yayımlanan 203 sayfalık eseridir. II. Abdülhamit Dönemi’nin sonu ve II. Meşrutiyet’in ilanı arasındaki dönemin siyasal ve sosyal hayatını anlatan bir macera ve aşk romanıdır.

2.1.3.1. Özet

Süha, iyi bir aileye sahip yüksek tahsilli gençtir. Bir gün saraydan arkadaşı Talat Bey'le araba gezintisine çıkarlar. Çayır Güzeli adıyla nam salmış olan Mükerrerem ile karşılaşır. Bu kadın, Süha'yı tanır ve onlara selam verir. Talat Bey ve Süha olanlara şaşırır. Süha daha sonra karşılaştıklarında Çayır Güzeli'nin eski komşularının evlatlığı İrfan olduğunu hatırlar ve o gün buluşmak için sözleşirler. İrfan artık yeni çevresinde Mükerrerem ismini kullanır. Süha ve İrfan'ın yaklaşması çevredekilerin hoşuna gitmez. Çayır Güzeli'nin âşıklarından Çamur Hayri, Süha'nın peşine düşer. İrfan'la Süha, Arap Ayşe'nin evinde buluştukları gün, Hayri evde olay çıkartır. Hayri, daha sonra Süha'yla Yüzbaşı Zihni'nin gittiği bir eğlence yerinde de huzursuzluk çıkarınca Süha onu döver.

Olaylar Süha'nın çevresinde duyulur ve annesi onu evlendirmek ister. Bir daha Çayır Güzeli ile görüşmemeye karar verdiği sırada Süha'ya bir mektup gelir. İrfan zor durumda kaldığını ve eski bir dostu olduğu için ona akıl danışmak istediğini söyler. Süha ve İrfan ertesi gün Beyoğlu'nda buluşurlar. İrfan başına gelenleri Süha'ya anlatır. Selim Paşa, İrfan'la evlenmek istemektedir ve teklifini kabul etmesi için peşine adam takmıştır. Süha ve İrfan bu duruma bir çare bulmak ister. Tek çare İrfan'ın evlenmesidir. İrfan, Süha'ya onunla evlenmek istediğini söylese de bu mümkün olmaz ve ayrılırlar. Süha evine giderken Selim Paşa'nın adamları tarafından tutuklanır. Hakkında sultana hakareten jurnal yazılır. Polis merkezinde Nuri Baba ve Ahmet Rasim ile karşılaşır. Onlar da şapka giymekten tutuklanmışlardır. Hepsi bir arada tutuklandıkları için Süha'nın da şapka giyme suçundan tutuklandığını zannederler. Süha, bu durumdan yararlanarak Ahmet Rasim ve Nuri Baba'nın yardımıyla hapisten kaçır. Durumu ciddi olduğu için vapura binerek Fransa'ya gider.

Süha'nın Fransa'da kendisi gibi pek çok kaçak arkadaşı vardır. Giresunlu Hamdi'yle karşılaşır ve Hamdi ona buradaki yaşayış hakkında bilgiler verir. Aradan bir buçuk ay geçer. Süha, parasız kaldığında posta ile kendisine her ay para gelmeye başlar. Süha, Hamdi'yle buluştuğunda Çayır Güzeli'nin Selim Paşa'yla evlendiğini öğrenir. Yemekten kalktıklarında Floransi adında bir Fransız kadın ile tanışır, konuşur. Floransi, Süha'nın hayat hikâyesini duyunca bunu gazetede basmak ister. Ertesi gün Floransi'nin babasıyla buluşup hikâyeyi gazetede basmak için anlaşır. Hikâye

basıldıktan sonra Osmanlı sefiri Süha'yı yanına çağırır. Yazıyı yazmaya bırakırsa Süha'ya para vereceklerini söyler. Süha bu teklifi kabul etmediği için hem gazetede yazısının yayınlanması engellenir hem de idama mahkûm edilir. Süha çok müşkül bir durumda kalır. İntihar etmeye karar verdiği sırada yine kendisine postayla para gelmeye başlar. Süha bir süre daha Fransa'da kalır. Bu sırada kardeşi Osmanlı Jandarması olan Madam Mari isminde bir kadınla tanışır. Ondan ülkeyle ilgili havadisleri alır. Ülkede inkılap yapıldığını öğrenen Süha, hemen ilk vapurla ülkesine döner. Döndüğünde törenle karşılanır. Hemen annesine gider ve İrfan'ın kendisi için yaptıklarını öğrenir. Ertesi gün İrfan'ın yanına giderek hem teşekkür eder hem de onunla evlenmek istediğini söyler. Ancak İrfan bu teklifi kabul etmez.

2.1.3.2. Tema

Eserin ana teması aşktır. Abdülhamit dönemindeki siyasi olaylar, sürgün, Batılıların Türklere bakışı eserdeki diğer temaları oluşturur.

2.1.3.2.1. II. Abdülhamit Dönemi Siyasi Olayları ve Sürgün

Anlatıcı yaşadığı devri “*O devir öyle bir devir di ki, insanın her an bir iftiraya kurban gitmesi, içten bile değildi.*”¹²² cümlesiyle anlatır. Zaten Süha da hiç suçu olmadığı halde sırf bir paşanın isteği için gözaltına alınmıştır. Galata merkezinde karşısına dönemin ünlü yazarlarından Ahmet Rasim ve Nuri Baba çıkar. Onların da tutuklanma sebebi “şapka giymek” diye söylenir. Onları bir saray hafiyesi olan ancak sarhoşluktan burnunun ucunu bile görmeyen Kasap Mehmet ihbar eder. Saray hafiyelerinin verdikleri ihbarlara o dönem itibar edilir ve ihbar edilen kişinin başı derde girer.

Süha o dönemlerde istibdat yönetimiyle ilgili görüşlerini şu cümlelerle anlatır:

“Vatanperverliğim, şüphe edilecek bir mesele değildi. O devrin bütün münevver Türk gençleri gibi benim kalbimde de Vatan aşk ve ateşi bütün mevcut idi. Sık sık Tahsin Nihadın Haydarpaşa çayırına bakan evinde toplanırdık. Evvelâ yeni yazdığımız şiirleri okuduktan sonra, başta

¹²² Ziya Şakir, *Çayır Güzeli*, İstanbul 1944, s. 107.

padişah olmak üzere o devrin iradesine ve hükümet erkânına söver sayardık.

Tahsin Nihadın adını küçük kardeşi Neş'et ahdetmişti. Padişahın öldüğünü duyduğu dakika bir köpeğin kuyruğuna teneke bağlayacak... Köpeği sokaklara salacak... Teneke gürültüsü ile âlemi velveleye verecekti.”¹²³

Gençler bu rejimi sevmez. Hatta ona karşı olanları vatanperver olarak görür. Yine Süha ümitsiz olduklarını şu cümlelerle anlatır: *“Bütün mes'uliyeti saraya yükletiyorduk. Ve istibdadın beşeri kuvvetle devrileceğini hiç bir ümidimiz olmadığı için padişahın ölümünü dört gözle bekliyorduk. Bunları düşünenlere hiç şüphesiz ki (vatanperver) denilirdi. Bu itibarla Vatanperverler arasında, benim de bir yerim mevcut idi.”¹²⁴* Olan bütün olaylar ve yaşananlar sadece saray erkânının suçu olarak görülürdü. Süha da o dönemki vatanperverler arasındaydı.

İkinci Meşrutiyet'ten önce ülkeden kaçan pek çok aydın vardır. Bu durum eserde *“Sürülmek... O devirde pek tabîî işlerden telakki edilirdi. Hattâ devlet ve millet işleriyle alâkalı bir meseleden sürülmek, şeref verirdi...”¹²⁵* cümleleriyle anlatılır ve sürgün hayatı o dönemde normal bir olaymış gibi gösterilir.

Süha'yı Fransa'ya götürecek olan gemi kaptanı ile arasında geçen *“Siz bana bu yolda müracaat edenlerin, tam on ikincisi oluyorsunuz.. Bir düzüne vatanperveri istipdadın elinden kurtararak hürriyete kavuşturmak.”¹²⁶* şeklindeki konuşmada pek çok kişinin de Süha gibi ülkeden kaçtığını öğreniriz. O dönemde gençler istibdada karşı herhangi bir girişimde bulunduklarında karşılarında kuvvetli bir ceza bulmaktaydılar. Fırsatı olanlar Süha gibi kaçabilmekteydi.

Jön Türklerin bir kolu Fransa'da bulunmaktaydı. Jön Türklerin Paris'teki geçim kaynakları eserde şu cümlelerle anlatılır:

“Sekiz, on kişiden ibaret bir zümre vardır ki bunlar, ciddî ve hakikî vatanperverler oldukları için, sultan Hamide de ciddî ve hakikî bir

¹²³ Ziya Şakir, ÇG, s. 140.

¹²⁴ Ziya Şakir, ÇG, ss. 140-141.

¹²⁵ Ziya Şakir, ÇG, s. 135.

¹²⁶ Ziya Şakir, ÇG, s. 140.

suretle harp ilân etmişlerdir. Bunların bütün geçim vasıtaları, mendil kadar bir gazetecikten ibarettir. Bu gazeteyi, ana vatan haricindeki zengin vatanperverlere gönderirler. Onlardan gelen ehemmiyetsiz paralarla hem gazetin intişarını temin ederler. Hem de geçirirler.”¹²⁷

Burada bahsedilen insanlar anlatıcıya göre gerçekten istibdattan kaçarak zor durumda yaşayan insanlardır. Ayrıca bir de Abdülhamit’ten para alarak burada rahatça yaşayan kaçaklar da vardır. Anlatıcı bu kişilere hoş gözle bakmaz.

2.1.3.2.2. Batıhların Türklere Bakışı

Süha Paris’te bir Fransız kadınla Türklerin görünüş giyim ve davranışları üzerine bir münakaşaya girer. Kadın Türkleri “*Sakalınız yok. Yatağanınız yok... Başınızda kavuğunuz, sırtınıza bol entariniz, elbisenizde şal kuşağınız, ayaklarınızda sarı renkli kunduralarınız yok.*”¹²⁸ cümleleriyle Piyer Loti’nin romanlarındaki gibi anlatır. Sözlerine devam ederek Osmanlı’daki özel hayatı şu cümlelerle özetler:

“Dört zevceniz var, değil mi? Hiç şüphesiz ki bunların hepsi, demir parmaklıklı odalarda oturuyorlar. Bunlardan biri, her gün reçel kaynatıyor. Diğeri mütemadiyen turşu yapıyor. Üçüncüsü pilâv pişiriyor. Dördüncüsü yerlere yatak seriyor.”¹²⁹

Bu cümleler kitaptan ezberlenmiş cümlelerden ibarettir ve o günkü hayatta karşılığı yoktur. Süha, Piyer Loti’yi eleştirir ve o günkü Türklerin batıdaki gelişmeleri yakından takip ettiğini “*Cahl, zûlüm, taassuk ve istipdat akında ezilmelerine rağmen hergün yeni yeni terakki hamleleri gösteren Türklerin ve Türk ailelerinin vaziyetlerini[n]*”¹³⁰ geliştiğini anlatarak belirtir.

Ayrıca eserde “*Bir Türkten kuvvetli kim vardır ki?.. Türk...*”¹³¹ atasözü kullanılır. Bu söz anlatıcının kendi milletini yüceltmek için kullandığı bir sözdür.

¹²⁷ Ziya Şakir, ÇG, s. 147.

¹²⁸ Ziya Şakir, ÇG, s. 161.

¹²⁹ Ziya Şakir, ÇG, s. 162.

¹³⁰ Ziya Şakir, ÇG, s. 163.

¹³¹ Ziya Şakir, ÇG, s. 182.

2.1.3.2.3. Aşk

Eserde aşk teması iki kişinin arasında geçen saf ve temiz aşk olarak geçmez. Özellikle İrfan ve Süha'nın aşk anlayışı diğer eserlerde geçen aşk temalarından çok farklıdır. Burada güzelliğe ve maddiyata daha çok önem veren aşk anlayışı hakimdir. Bunu özellikle İrfan'ın hayatında görürüz. Çayır Güzeli olarak adlandırılan İrfan herkes tarafından çok sevilir ancak maddi durumu iyi olmayan insanlarla görüşmediği için Süha, İrfan'ın aşk anlayışını “...sevişmeyi, artık kendisine san'at yapmıştı. Tabiidir ki sermayesini bedava dağıtmazdı. Ve hiç şüphesiz ki alışverişlerinden daima kârlı çıkabilmek için ya zengin veyahut ahmak müşteriler arayacaktı.”¹³² cümleleriyle anlatır. Süha da saf bir aşık değildir ve “Kadıköyün aşk piyasasında, tanınmış bir şöhrete maliktim. En ateşli sevgilere bile, uzun zaman tahammül edemezdim. Aşk bağında gezen dilberleri; insafsız bir avcı gibi vurur geçerdim.”¹³³ cümleleriyle yaşadığı hayatı özetler. Süha ve İrfan benzer hayatlar yaşasalar da Süha bunu gizli olarak İrfan ise açık bir şekilde yapmaktadır. Bu nedenle İrfan tövbe etse de kavuşamazlar.

2.1.3.3. Olay Örgüsü

Çayır Güzeli yıldızlarla bölümlenmiş 31 bölümden oluşur. İlk üç bölümde olaylar ve karakterler okuyucuya takdim edilir. Olaylar Süha'nın “Nitekim hiçbir tarafını saklamadan yazacağım bu macerayı okuyup bitirdikten sonra, sizin de bana hak vereceğinizden çok eminim.”¹³⁴ cümleleriyle anlatılmaya başlanır. İlk kısımda Süha ve İrfan'ın karşılaşması konu edilir. Buradan itibaren Çayır Güzeli'ni oluşturan olay halkalarını şu şekilde sıralayabiliriz:

- 1) İrfan ve Süha tesadüfen karşılaşması ve görüşmeye başlaması.
- 2) Süha ve Zihni'nin akşam eğlencesine gitmesi ve Süha'nın eğlenceyi basan Çamur Hayri'yi dövmesi.
- 3) Annesinin dedikodulardan dolayı Süha'yı evlendirmeye karar vermesi.

¹³² Ziya Şakir, ÇG, s. 27.

¹³³ Ziya Şakir, ÇG, s. 27.

¹³⁴ Ziya Şakir, ÇG, s. 4.

- 4) İrfan'ın Selim Paşa'nın adamlarından kurtulmak için Süha'dan akıl istemesi ve Süha'ya aşkını ilan etmesi.
- 5) Süha'nın Selim Paşa'nın adamları tarafından haksız yere tutuklanması.
- 6) Ahmet Rasim ve Nuri Baba'nın Süha'nın mahkemeden kaçıp Avrupa'ya gitmesine yardım etmesi.
- 7) Süha'nın Paris'te maddi sıkıntılar çekmeye başlaması ve kendisine postayla para gelmesi.
- 8) Süha'nın hayat hikâyesini Fransa'daki bir gazetede yayınlamaya başlaması ve yazı yayınladığı için Osmanlı sefirinden uyarı alması.
- 9) Osmanlı sefirinin Süha'nın gazeteyle ilişkisini kestirmesi ve Süha'nın idama mahkum edilmesi.
- 10) Parasız kalan Süha'nın intihar etmeye karar vermesi ve o sırada kendisine tekrar para gelmeye başlaması.
- 11) Süha'nın tanıştığı Fransız bir kadından Osmanlı'da ihtilal olduğunu öğrenmesi ve İstanbul'a geri dönmesi.
- 12) Süha'nın kendisine yardım edenin İrfan olduğunu öğrenmesi ve ona evlilik teklif etmesi, İrfan'ın evlilik teklifini kabul etmemesi.

On birinci ve on ikinci olay halkaları romanın sonuç bölümüdür. Eserde olaylar ihtilal olduğu için Süha'nın affedilip İstanbul'a dönerek İrfan'la yüzleşmesiyle sona erer. Eser mutsuz sonla biter.

Eseri giriş, gelişme ve sonuç olarak üç bölüme de ayırabiliriz. Birinci ve ikinci olay halkaları eserin giriş kısmını oluşturur. Üçüncü olay halkasından onuncu olay halkasına kadar olan kısım eserin gelişme kısmıdır. On birinci ve on ikinci olay halkaları da sonuç kısmını oluşturur. Eserde anlatıcı olaylara müdahale eder, açıklamalarda bulunur ve öğütler verir. Bütün bunlar eserin popüler bir roman olmasından kaynaklanmaktadır.

Eserin olay örgüsü sağlam değildir. Olay örgüleri talih ve tesadüflerle birbirlerine bağlanır. Aralarında neden-sonuç ilişkisi olmadığı için olay örgüleri arasındaki bağlantı zayıftır.

2.1.3.4. Kişiler

2.1.3.4.1. Başkişi

Süha

Eserin anlatıcısıdır. Eserde ismi “*Kadıköylü Ali Süha*”¹³⁵ olarak geçer. Olaylar onun başından geçer. Kendini şu cümlelerle anlatır:

*“...görenleri bir anda sersemletecek kadar güzel bir genç değildim... Fakat bütün hatları inceden inceye mahir bir ressamın kaleminden çıkmış gibi düzgün, pürüzsüz, mânalı bir çehreye maliktim. Çok cazibeli olduğumu iddia edenler vardı. Bu satırları okuyanların, kendimi metetmek ithamlarından korkmıyarak açıkca arzedeyim ki, o iddiada bulunanlar da, bana boş yere dalkavukluk etmiyorlardı. Eğer onların dedikleri kadar tesirli bir genç olmasaydım, giriştiğim her macerada muvaffakiyet kazanmazdım. Ve Kadıköyün o tarihteki aşk âleminde de (Hanım İğnesi) diye bir şöhret kazanmazdım.”*¹³⁶

Kendini okuyucuya yakışıklı ve çapkın olarak tanıtan Süha, yirmi dört yaşında olduğunu söyler. Yüksek tahsil görmüştür. Herkesin hürmet ettiği bir aileye sahiptir ve paşa torunudur. Babasını küçük yaşta kaybetmiştir. Sorgu sırasında babasının isminin İrfan Bey ve mesleğinin miralay doktor olduğunu söyler. Babasından kalan birkaç parça iradıyla geçinmektedir yani Süha’nın bir mesleği yoktur. Zengin bir aileden geldiği için de çalışma ihtiyacı duymaz. Bu rahatlığı onu Fransa’da çok zorlar:

*“Hayatımda zaruret görmemiştim. Ömrümü daima refah içinde geçirdim. Vakıa ailem birinci sınıf zenginlerden değildi. Fakat hem ana hem de baba tarafından annemin tevarüs ettiği otuz parça kadar irat hemen her arzumu yerine getirmeye kâfi gelecek derecede idi. Bu itibarla şimdi buradaki vaziyetim nazikleşmişti. Anneciğime bir zarar gelmesin diye artık onunla maddî alâkamı büsbütün kesmiye karar vsrmiştim.”*¹³⁷

¹³⁵ Ziya Şakir, ÇG, s. 175.

¹³⁶ Ziya Şakir, ÇG, s. 7.

¹³⁷ Ziya Şakir, ÇG, s. 146.

Paris'te parasızlık çeker ve çalışmak zorunda kalır. Hayat hikâyesini Eko dö Jur gazetesine satar ve burada tefrika yazarı olarak çalışmaya başlar. Hayatında ilk kez iş sahibi olmuştur. Para sürekli geldiği için tutumlu davranmaz. Gazete kendisini işten çıkardığı zaman parasızlıktan intihar etmeye karar verir. Bu karardan sonra İrfan'ın kendisine gönderdiği paralar sayesinde vazgeçer. Yirmi yedi ay Fransa'da kaçak olarak yaşar. Fransa'da Osmanlı sefiriyle tartıştığı için idama mahkûm edilir. Ancak daha sonra İkinci Meşrutiyet ilan edildiği için affedilir.

Eserin çapkın ve asri yaşamı seven karakteridir. Pek çok kadınla ilişkisi vardır. İrfan da aslında karşısına çıkan bir gönül macerasıyken komşu çıktıkları için zamanla muhabbetinin arttığı ve evlenmek istediği bir kadına dönüşür. Kendisinden beş yaş büyük olan İrfan'ın gönlünü kazanmak için pek çok şey yapar. Ancak İrfan onun teklifini kabul etmez.

Süha çevresi geniş bir gençtir. O dönemdeki pek çok yazar ve şairi tanır. Onlarla diyalog halindedir. Siyasetten hoşlanmadığı için siyasi işlerle ilgilenmez. Herkes Fransa'ya siyasi sebeplerden gittiğini sansa da o bir paşanın evlenmek istediği kadınla işret ettiği için iftiraya uğrayarak kaçmak zorunda bırakılmıştır. Başından geçen her şeyi iyi niyetine ve kaderine bağlar. Siyasi bir görüşe bağlı değildir, ayrıca eserde mesleği hakkında bilgi geçmez.

2.1.3.4.2. Norm Karakterler

İrfan

Bütün Kadıköy'ü peşinden koşturan genç ve güzel kadındır. *Çayır Güzeli* diye adlandırılan İrfan'ın dış görünüşüyle ilgili eserde “kırmızı dudaklı” ve “sedef gibi beyaz ve parlak eli” olduğu söylenmiştir ve bunlar dışında başka bir bilgi verilmemiştir. Zaten o dönemde kadınlar çarşaf giyindiği için bu normaldir. Herkes onu Mükerrerrem ismiyle bilse de asıl ismi İrfan'dır. İrfan, Süha'nın annesinin arkadaşı Cenân Hanım'ın evlatlığıdır. İrfan'ın hikâyesi eserde “...Cenân Hanımın yetmiş yaşındaki kocasını azdırdı. Zavallı kadını sokağa attırdı. Herife kendisi vardı.”¹³⁸ cümleleriyle kısaca anlatılır. On altı yaşındayken beslemesi olduğu evin zengin beyi

¹³⁸ Ziya Şakir, *ÇG*, s. 19.

Mısırçarşılı'yı kandırarak bütün mirasının kendisine kalmasını sağlar. Ancak bu evlilikte mutlu olamaz ve “*On beş gün sonra... manavın çırağı ile bas[ılır]*”¹³⁹.

Süha, İrfan'ın kötü bir insan olduğunu düşünmez. Bütün bunları sevmek için yaptığını söyler ve bunu şu cümlelerle anlatır:

“...daha ilk temaslarda anladım ki, bu genç ve gürbüz vücudun tek bir ihtiyacı var:

—Sevmek...

*Eğer böyle olmasaydı, henüz on altı yaşında körpe bir kız olduğu halde yetmiş yaşındaki Mısırçarşılıyı azdırmaz... Kendisini onun kolları arasına atmazdı, belki de bu ihtiyar günahkârın kollarının kuvveti onu kâfi derecede bir aşk kudretile sıkıp sarsaydı, evinin karşısındaki manav çırağını içeriye alıp da onunla basılmazdı.”*¹⁴⁰

Süha'ya göre İrfan'ın başına gelenlerin hepsi kötü talihten kaynaklıdır. Bulunduğu durumdan ve yaptıklarından memnun değildir. Günahkâr olduğunu kabul eder. Zaten İrfan'ın en büyük korkusu da tekrar hizmetçi olmaktır. Bütün bunları sırf başkalarına hizmet edecek bir hayat geçirmemek için yapmıştır. Bunlar da eserde şu şekilde anlatılır:

*“...İrfan, şunun bunun emri altında yaşamak, mutbakhlarda bulaşık yıkamak, artık yemeklerle karnını doyurmak için dünyaya gelmemişti. Tabiat ona öyle bir ruh vermişti ki; onun gözü daima yükseklerde idi. Nitekim (besleme İrfan), çarçabuk (İrfan Hanımefendi) oluvermiş. Ve unvanı da, birçok sollu, soplu hanımefendilerden daha iyi hazmetmişti.”*¹⁴¹

İrfan en büyük korkusu hizmetçilik hayatına geri dönmek için içine düştüğü kötü hayata katlanır. Çevresindeki insanlar onu “mağrur kadın”, “yaman kadın”, “karının erkekten yana talihi var” gibi adlandırmalarla ansa da İrfan özünde iyi bir kadındır. Kendisi yüzünden sürgün hayatı yaşayan Süha'yı kurtarabilmek için Selim Paşa'yla

¹³⁹ Ziya Şakir, ÇG, s. 20.

¹⁴⁰ Ziya Şakir, ÇG, s. 25.

¹⁴¹ Ziya Şakir, ÇG, s. 104.

evlenir ve Süha'ya her ay para gönderir. Daha sonra tövbe eder ve sevgisine layık olmadığını düşündüğü Süha'nın evlilik teklifini kabul etmez.

2.1.3.4.3. Kart Karakterler

Yüzbaşı Zihni

Süha'nın arkadaşıdır. Süha'yla Galata'daki Filip adındaki mekânın kapısında karşılaşırlar. Zihni'nin mesleği eserde “...*Yıldız sarayında toplanan askerî teftiş heyetinin maiyetinde idi. O esnada Arnavutluktan, iki kabile arasında zuhur eden kanlı bir hadisenin tahkikatı için gönderilmişti.*”¹⁴² cümleleriyle anlatılır. İstanbul'a yeni dönmüştür. Arnavutluk'ta aralarındaki sorunu çözmeye çalıştığı kabileler tarafından “...*Sen bizim düşmanımızın sözlerine kapılmışsın. Bizim hakkımızda kadişaha yalan mektuplar yazmışsın...*”¹⁴³ denilerek suçlanır ve öldürülmek istenir. Son anda onları masum olduğuna ikna eder ve İstanbul'a döner. Canını kurtarmasını kutlamak için Süha'yı eğlenmeye Acıbadem'de Cihanyandı Lütfiye'nin randevu evine götürür. Zihni bu sefahat âlemiyle içli dışlıdır yani orayı çok iyi bilir.

Cihanyandı Lütfiye

Randevu evinin sahibidir. Geçmişinde yaşadıklarını şu cümlelerle anlatır:

*“Sarayın en büyük adamlarından tutunuz da o devrin en zengin tüccarlarına kadar birçok belli başlı insanlarla (kapatma) hayatı yaşadım. Öyle iken bile, yine bu âlemin birbirine uymayan rüzgarları karşısında tutunamadım. Bir gün güldümse, beş ağladım. Derdler, illetlere uğradım. Hastanelerde yattım, Sürgünlerde dolaştım. Defalarca bıçaklandım. Silleler, tokatlar, tekmeler altında kıvrandım,.. Allah sizi inandırсын, senelerdenberi baskın korkusundan, bir gece bile rahat uyuyamadım.”*¹⁴⁴

¹⁴² Ziya Şakir, ÇG, s. 50.

¹⁴³ Ziya Şakir, ÇG, ss. 49-50.

¹⁴⁴ Ziya Şakir, ÇG, s. 73.

Boylu poslu terbiyeli kadın olarak adlandırılan Lütfiye, Süha'yı bu hayata girmeyin diye uyarır. Herkes tarafından “*Sefahat hayatının korkunç bir ejderi...*”¹⁴⁵ şeklinde adlandırılır.

Lütfiye'nin hayat hikâyesi eserde uzun uzun anlatılır. Annesinin eski ahabplarından “*Halepidin kızı Emine hanım*”¹⁴⁶ onun sefahat âlemine düşmesine neden olmuştur. Kendisine Cihanyandı unvanını ise ilk kez Zaptiye nezaretindeki Mehmet Ali Bey söylemiştir. Lütfiye o dönemin sefahat âleminin önde gelen isimlerindendir. Kendisi hakkında anlatılan hikâyenin esere dipnot düşülerek doğru olduğu söylenir.

2.1.3.4.4. Fon Karakterler

Eserdeki fon karakterler Talat Bey, Süha'nın annesi, Eczacı Muzaffer, Çamur Hayri, Arap Ayşe, Nuri Baba, Ahmet Rasim, Çayır Güzeli'nin eski aşığı Gözlüklü Nuri Bey Giresunlu Hamdi, Floransi ile babası, Madam Mari Didon ve İrfan'ın kocası Selim Paşa'dır.

2.1.3.5. Mekân

Eserde geçen mekânlar genel olarak ayrıntılı bir şekilde tasvir edilmez. Olayların geçtiği yeri söylemek için mekânlar sadece ismen kullanılır. Eserde olaylar İstanbul Kadıköy civarında ve Fransa'da geçer. Beyoğlu, Moda anlatıcının pek çok eserinde olduğu gibi burada da eğlencenin merkezidir. Olaylar Süha'nın Kadıköy'deki iki katlı evinde başlar. Süha hapisten kaçınca olaylar Fransa'da devam etmiştir. Süha Paris'te ilk olarak Sen Lazar İstasyon'una gelir. Paris'teki bütün mekânlar sadece ismen anılır. Jimnaz Tiyatrosu ve Lokantası, Süha'nın kaldığı Sen Mari Oteli, Luvr Sarayı, Karbuva Köyü Fransa'da ismi verilen mekânlardır. Süha Marsilya'dan vapura binip İstanbul'a döner ve olaylar Kadıköy'de sona erer.

Süha'nın Zihni'yle beraber gittikleri bir mekân olan Cihanyandı Lütfiye'nin randevu evi uzun uzun tasvir edilir:

¹⁴⁵ Ziya Şakir, ÇG, s. 60.

¹⁴⁶ Ziya Şakir, ÇG, s. 71.

“Geniş ve uzun bir sofa, karşıda, açık kapısından içki masası görünen bir oda. Sağda bir iki ayak merdivenle çıkılan bir koridor... Ortada, hiç bir kadın görünmüyor. Yalnız, sokak kapısına yakın köşede biri erkek ve diğeri kadın olmak üzere küçük bir gurup. Erkek, yerinden güç kımıldayacak kadar ihtiyar. Sonradan öğrendiğime göre adına Süleyman ağa denilen bu adam (Cihanyandı Lûtfiye) nin ilk menejeri imiş. Kendisine o kadar uğurlu gelmiş ki artık hiç bir iş göremiyecek kadar amelimanda olduğu halde, daha hâlâ ondan ayrılamazmış!”¹⁴⁷

Uzaktan kaplumbağaya benzetilen tek katlı bu evin içi uzunca tasvir edilmiştir. Böylece o dönemki gizli âlemlerin yapıldığı ortamlar anlatılmıştır. Burada geçen bazı tabirler o dönemdeki randevu evlerine özel kelimelerdir. Bu evlere gizli saklı girilir ve yakalanıldığında kişiler cezaya çarptırılırdı.

Süha tutuklandığında zabıta merkezine götürülür. Galatasaray Zabıta Merkezi ayrıntılı bir şekilde tasvir edilmiştir:

“Sağ taraf, kalın tahtalardan yapılmış bir parmaklıkla ayrılmıştı. Bu parmaklığın arkasında, parmaklıklara yapışmış olan sefil kıyafetli, perişan nazarlı insanlar bana bakıyorlar... Ve, fısıldaşıyorlar. Sol tarafta kırık ayakları tahtalarla birbirine eklenmiş bir masa duruyordu. Ve bu masanın arkasında, pos bıyıklı, sert çehreli bir adam, her tarafından kılıkları fışkıran eski bir koltuğa gömülmüş oturuyordu. Masanın üzerinde, kirli bir hokka ile üstüste yığılmış evraktan ziyade, koca bir kırbaç göze bakıyordu.”¹⁴⁸

Zabıta merkezinin içi korkunç bir yer olarak anlatılmıştır ve özellikle kırbaça vurgu yapılarak burada insanlara eziyet edildiğine dikkat çekilmiştir. Ardından tevkifhanenin ortamından da kısaca bahsedilmiştir.

Süha ile Talat Bey beraber Moda’ya gitmek isterler. Talat Bey “...malûm ya, orası ecnebi muhiti olduğu için bize yasak...”¹⁴⁹ diyerek Moda’nın o günkü sakinleri hakkında bilgi verir. O dönemin eğlence mekânı olan Moda’nın nüfusunu

¹⁴⁷ Ziya Şakir, ÇG, s. 59.

¹⁴⁸ Ziya Şakir, ÇG, s. 111.

¹⁴⁹ Ziya Şakir, ÇG, s. 6.

gayrimüslimlerin oluşturduğunu öğreniriz. Her yerde münasebetsiz adamlar denilen saray hafiyeleri vardır. Talat Bey “*Çifte Havuülara gidelim. Çınarların gölgesinde hayvanları biraz dinlendirelim. Sonra Fenere gidip bir kenara çekilelim. Araba piyasasını seyredelim.*”¹⁵⁰ diyerek başka bir yere gitmeyi teklif eder. Kurbağalıdere köprüsünden geçerler ve Çifte Havuzların oraya gelirler. Böylece Fener araba piyasasına varırlar. Fener’de pek çok insan vardır burası bir panayıra benzetilir. O dönem kadınlar ve erkekler rahat görüşemedikleri için eğlence yerlerinde birbirlerini görürler. Burada pek çok araba ile dolu bir yoldan geçerler. Gittikleri yer “*Fener, bugün de kalabalıktı. Batolar, faytonlar, kupalar, talıkalar, hasırlar, yarım hasırlar, tenteliler, briklar arka arkaya takılmışlar.. Halkaları birbirine benzemiyen bir zincir gibi akıp gidiyorlar. Fenerin geniş meydanını kuşatan toprak yolda ağır ağır dönüyorlardı.*”¹⁵¹ cümleleriyle anlatılır. Fener’deki arabalar ve bu arabaları kullanan kişiler hakkında bilgi verilir. Fener araba piyasası o dönemdeki gönül alışverişine giren kibar kadın ve erkek zümresinin randevulaştığı yerdir. Anlatıcı böylece eski zamandaki mesire yerlerinden birini okuyucusuna tanıtır. Süha ve İrfan da Fener’de karşılaşır. Buranın Kalamış Koyu’nu gören bir manzarası olduğu da söylenir.

Süha ve İrfan o dönemin en meşhur mekânlarından olan Beyoğlu’nda karşılaşır. Süha “*Pastacı Sotiryadis*”ten¹⁵² çıkar. Tünele doğru giderken Bonmarşe’nin (Karlman Pasajı) orada İrfan’la karşılaşır ve Fikir Tepesi’nde buluşmak için sözleşirler. Fikir Tepesi o dönemin önemli buluşma yerlerinden biri olarak adlandırılır.

İrfan’ın evi Altıyol tarafında olarak tarif edilir. Süha buraya gidebilmek için önce Kadıköy’deki buluşma yeri olan Mahmut Baba türbesine yakın çayırdaki bir süre vakit geçirir ve “*Çayırı baştanbaşa geçtikten sonra, kırmızı köşkün önünden dolaş[ıp]*”¹⁵³ arkadaşı Muzaffer’in eczanesine gider. Buradan çıkarak İrfan’ın iki katlı evinin önüne gider. İrfan’la o dönemde belalı olarak adlandırılan Paris Mahallesi’nde buluşmaya karar verirler. Paris Mahallesi hakkında şu bilgiler verilmiştir:

¹⁵⁰ Ziya Şakir, ÇG, s. 6.

¹⁵¹ Ziya Şakir, ÇG, s. 10.

¹⁵² Ziya Şakir, ÇG, s. 22.

¹⁵³ Ziya Şakir, ÇG, s. 33.

“O tarihte Paris mahallesi, tehlikeli mıntikalardan sayılabilirdi. Geceleri, o mahallenin sakinlerinden ve bir de hususî davetlilerden başka hiç kimse orada dolaşmayı aklından geçiremezdi. Harap salaş, ekserisi teneke kaplı o küçücük evler sakin ve sessiz birer yılan yuvasına benzerdi. Bunlardan birinden fırlayacak olan korkunç bir mahlûkun feci hadiseler yaratması pek muhtemeldi.”¹⁵⁴

Paris Mahallesi zabitanın kolayca giremediği bir mahalledir. İnsanlar bu mahalledeki tanıdıkları aracılığıyla rahatça buluşup görüşebiliyordur. Arap Ayşe, Paris Mahallesi’nde yaşar. Süha, Paris Mahallesi’nden çıktıktan sonra Haydarpaşa’ya doğru ilerler. Yolda o dönemin şairlerinden Tahsin Nihat’ın evine uğrar ve daha sonra evine döner. Süha ile İrfan Beyoğlu’nda Mölatye denilen pastanede buluşur. Bu pastanenin o dönemdeki kadın ve erkeklerin buluşma yeri olduğu söylenir.

2.1.3.6. Zaman

Eserde olaylar Rumi takvimle 18 Haziran 1320 Cuma günü başlar. O gün akşamüzeri Talat Bey ile geziye çıkan Süha, İrfan’la karşılaşır. Buradan sonra olaylar arada bazı tarihler verilerek anlatılsa da zamanı belirsizdir. Daha sonra zaman hızlı geçirilerek Sonbahar olduğu söylenir. Birkaç gün sonra Süha ve İrfan görüşür ve Süha o gün gözaltına alınır. Bir gün gözaltında kalan Süha ertesi gün vapurla Paris’e kaçar. Paris’te 27 ay kaldığı söylenir. Paris’ten İstanbul’a döndükten iki gün sonra olaylar sona erer.

1320 tarihi Miladi takvimde 1904-1905 senelerine tekabül eder. Anlatıcı burada Abdülhamit devrinin son zamanlarını ve İkinci Meşrutiyet’in ilk zamanlarını konu eder. Eserde 1904-1905’ten 1908’e kadar olan bir zaman dilimi anlatılır.

2.1.3.7. Dil ve Anlatım

Çayır Güzeli kahraman anlatıcı bakış açısıyla kaleme alınmış bir romandır. Eserin anlatıcısı ve başkarakteri Süha’dır. Olaylar onun çevresinde gelişir. Eserde olaylar

¹⁵⁴ Ziya Şakir, *ÇG*, s. 36.

birinci tekil şahısın ağzından anlatılır. Anlatıcının eserdeki varlığını daha eserin ilk kısmında yaptığı uzunca açıklama ile fark ederiz. Olayların kendi başından geçtiğini “Nitekim hiçbir tarafını saklamadan yazacağım bu macerayı okuyup bitirdikten sonra, sizin de bana hak vereceğinizden çok eminim.”¹⁵⁵ cümleleriyle söyler. Anlatıcı eserdeki varlığını daha sonra şöyle bir program yaptı, meselenin can alıcı yerine gelmiş bulunuyorduk, konuşmaya devam ettim, şöyle bir sual düğümlendi, konuşmasına devam başladı, sözlerine şöylece devam ediyordu, sözlerine devam ediyordu, hikayeyle birlikte yolumuz bitmişti, şöyle konuşmaya başladık, neşeli bir konuşma başladı, şöyle bir mecraya girdi şeklinde kurduğu cümlelerle okuyucuya hissettirir. Olaylara müdahale eder. Anlatıcının bu müdahaleleri anlatımı kesintiye uğratar ve akıcılığı olumsuz etkiler. Ayrıca anlatıcı karakterleri adlandırma ve olayları anlatma görevini de üstlenir.

Eserdeki anlatım teknikleri iç monolog, diyalog, özetleme ve geriye dönüştür. Eserde iç monolog tekniği genelde Süha’nın düşüncelerini okuyucuyla paylaşabilmek için kullanılmıştır. Diyalog tekniği ise karakterler arasında geçen olayları daha iyi anlatmak ve olayları açıklamak için sıkça kullanılmıştır. Eserde geçen diyaloglara Talat Bey ve Süha’nın Çayır Güzeli hakkındaki konuşması, Süha’nın annesiyle Çayır Güzeli’nin geçmişi hakkındaki konuşması, Süha ve İrfan’ın konuşması, Muzaffer ve Süha’nın Çayır Güzeli ile ilgili konuşması, Şair Tahsin Nihat ve Süha’nın konuşması, Yüzbaşı Zihni ve Süha’nın konuşması, Muzaffer ve Süha’nın dedikodularla ilgili konuşması, Nuri Baba ve Ahmet Rasim ile Süha’nın konuşması, Hamdi ve Süha’nın konuşması, Hamdi ve Süha’nın Jön Türkler hakkında konuşması, Hamdi ve Süha’nın ülkedeki gelişmeler hakkında konuşması, Hamdi ve Süha’nın idam hakkındaki konuşması örnek verilebilir. Geriye dönüş tekniği karakterlerin hikâyeleri anlatılırken, karakterlerle ilgili bilgi verilirken ve eserdeki olayları anlatmak için kullanılır. Özetleme tekniği ise zamanı geçirmek için ve birkaç cümle ile bazı olayları hızlı bir şekilde geçebilmek için kullanılmıştır.

¹⁵⁵ Ziya Şakir, ÇG, s. 4.

Eserde mektup metinlerine sıkça yer verilmiştir. Böylece anlatımda tek düzelik kırılmak istenmiştir. Ayrıca eserde şarkı sözlerine de yer verilmiştir. Süha'nın idama mahkûm edildiği mahkeme tutanağı¹⁵⁶ da tam metin olarak eserde mevcuttur.

Eserde sade bir dil kullanılmıştır. Bir takım yazım yanlışları olsa da bunlar eserin hızlı yazılmasından kaynaklıdır fakat yazım yanlışları yazarın diğer eserlerine göre biraz daha fazladır.

2.1.3.8 Değerlendirme

Çayır Güzeli kısa bir popüler aşk romanıdır. Eserde olaylar çocukluk arkadaşı olan Süha ve İrfan'ın yıllar sonra başka bir ortamda karşılaşması ile başlar. Süha, İrfan yüzünden ülkesini terk etmek zorunda kalır. Ülkeye döndüğünde ise gerçekleri öğrenen ve İrfan'ı sevdiğini anlayıp onunla evlenmek isteyen Süha olumlu bir cevap alamaz.

Eserde geçen temalar aşk, Abdülhamit dönemindeki siyasi olaylar, sürgün, Batılıların Türklere bakışıdır. İstanbul'dayken aşk teması daha yoğun işlenirken olaylar Fransa'da geçerken tema sürgün ve siyasi konulardır. Dönemin siyasi hayatıyla ilgili bazı olaylara eserde kısaca yer verilmiştir.

Eserin olay halkaları talih ve tesadüf ile birbirine bağlandığı için olay örgüsü sağlam değildir.

Eserde olaylar kahraman anlatıcı Süha'nın başından geçer. Bunun dışındaki diğer karakterler ise *Çayır Güzeli* İrfan, Süha'nın annesi, Yüzbaşı Zihni, Cihanyandı Lütfiye, Gözlüklü Nuri Bey, Arap Ayşe, Çamur Hayri, Nuri Baba, Ahmet Rasim, Giresunlu Hamdi ve Talat Bey'dir. Bu karakterlerin dış görünüşleri hakkında eserde ayrıntılı tasvirler yapılmamıştır. Neredeyse çoğu karakter sadece olayı daha iyi açıklayabilmek için ismiyle olay içinde geçirilerek kullanılmıştır. Kişiler olayları daha iyi anlatmak için kullanılan birer araçtır. Eserde geçen Nuri Baba ve Ahmet Rasim gerçek karakterlerdir. Ahmet Rasim'in başından geçen bir anısı eserde anlatılmıştır. Eserde adı geçen bir diğer önemli kişi ise şair Tahsin Nihat'tır.

¹⁵⁶ Ziya Şakir, *ÇG*, s. 175.

Eserde olaylar İstanbul ve Fransa’da geçer. Mekânlar olayları daha iyi açıklamak için kullanılır. Özellikle Fransa’da bahsedilen çoğu mekân sadece ismen eserde anılır ve herhangi bir tasviri yapılmaz. İstanbul’da geçen olaylar genellikle Kadıköy ve Beyoğlu semtlerinde geçer. Beyoğlu her zamanki gibi asri hayatın merkezidir.

Eserde olaylar Rumi 1320 senesinde başlar. Miladi takvime göre 1904-1905 yıllarına denk gelir. Yani olaylar İkinci Meşrutiyet’in ilan edilmesine yakın başlar ve ilan edilmesiyle sona erer. Eserde dört yıla yakın bir zaman dilimi işlenir.

Eser kahraman anlatıcı bakış açısıyla kaleme alınmış ve sade bir dil kullanılmıştır. Olaylar Süha’nın anılarıdır. Anlatımda diyalog, iç monolog, özetleme ve geriye dönüş tekniklerinden yararlanılmıştır. Eserde yazarın diğer eserlerine kıyasla daha fazla yazım yanlış ve anlatım bozukluğu mevcuttur. Bunlar da eserin okuma kalitesini düşürmektedir.

Çayır Güzeli popüler bir romandır. Diğer eserlere kıyasla anlattığı konu itibariyle farklıdır. Asri hayatın özellikle kötü yola düşmüş kadınların ve erkeklerin hikâyelerini içerir. Anlatıcı öğüt vererek bu hayatın kötü olduğunu söylemek ister. Devrin siyasi hayatına da kısaca değinir. Ancak kahramanın siyasi görüşleri eserde yer almaz.

2.1.4. Kiralık Kalb

Kiralık Kalb romanı Ziya Şakir’in 1944 senesinde İstanbul Maarif Kitaphanesi yayınları arasından çıkan eserlerinden biridir. 173 sayfalık bir macera romanıdır.

2.1.4.1. Özet

Melek Hanım, Nihat Bey’i öldürmekten yargılanır ve yedi buçuk yıl hapse mahkûm edilir. Bu sırada bir gazeteci, onun hayatını merak ederek peşine düşer. Melek Hanım’ın hayatını merak edip onu bir roman olarak yazmayı düşünen gazeteci olanları öğrendikçe Melek’in bu cinayeti işlemediğine inanır. Melek Hanım anılarını yazdığı notlarını bu gazeteciye verir.

Melek Hanım, iyi bir ailenin kızıdır. Ailesini kaybettiği için dayısının yanına sığınır ancak dayısı ölünce yengesi ona eziyet eder. Bu nedenle evlenmeye karar verir. Macit adında bir tiyatro aktörüyle tanışır. Onu zengin ve iyi bir ailenin oğlu zanneder. Bir gün buluştuklarında yengesi Melek'i görür ve onu evden atar. Böylece Melek'in acı dolu günler başlar. Önce Macit ile bir kumpanyaya katılır ve Anadolu'ya gider. Kumpanyadaki kadınların kıskançlığı yüzünden dayak yer ve zabıta merkezinde uyanır. Burada başına gelenleri memurlara anlatır. Sait Bey isimindeki bir çalışan onu İstanbul'a götürebileceğini söyler. Başta iyi biri gibi görünen Sait Bey İstanbul'a gittiklerinde Melek'i kendisine metres yapar. Onu İstanbul'da bir pansiyonda bırakarak memleketine döner. Pansiyon sahibi Madam Mannik, Melek'e gerçekleri anlatır ve onu yeni bir adamla tanıştırmak için parasızlıktan kurtarır. Melek, Macit isminde asri hayata düşkün bir beyin metresi olmuştur. Melek, bu hayata bir türlü alışamaz. Asri hayat içinde güzel rol yapsa da, yaşadıkları ona ağır gelir. Macit'le alışverişe çıktıkları bir gün kumpanyadan birilerini görürler. Melek o günkü olaylar yüzünden kaza geçirir ve yaralanır. Melek'in eski hayatını öğrenen Macit onu terk eder. Melek'i tedavi eden doktor, onun zor durumundan yararlanarak kendisine metres olmasını teklif eder. Zor durumda olan Melek bunu kabul eder. Melek, Nadire isminde bir kızla arkadaşlık etmektedir. Macit ortağının metresi olan bu kız bir gün Melek'e gelir ve beraber akşam eğlencesine gideceklerini söyler. Bu eğlencede Hurşit isminde bir külhanbeyi Melek'e musallat olur. Melek doktorla yaşadıkları evden kaçmak zorunda kalır. Sokağa düşer. Şevket isminde bir adam ona yardım eder ve bir pansiyona götürür. Bu pansiyon sabah zabıta tarafından basılır. Gözaltına alınan Melek vesikalanır. Şevket Bey, Melek'in bütün sorumluluğunu alarak onu halasının evine yerleştirir. Melek iki ay bu evde yaşar. Asri bir hovarda olan Şevket Bey'in eşi ve çocukları vardır. Ancak Şevket Bey zamanla Melek'e âşık olur ve ona evlenme teklif eder. Melek aile saadetini bozmamak için Şevket Bey'i terk eder ve Nadire'yle beraber yaşamaya başlar. Bir süre sonra Burhan isminde bir dolandırıcı Melek'e iş teklif eder. Burhan'la ortak olur ve beraber bir apartman dairesinde zenginlere poker oynatmaya başlarlar. Buraya sürekli gelen Nihat isimindeki bir adam Melek'e âşık olur ve ona beraber yaşamayı teklif eder. Teklifi kabul edilmediği için Burhan'la Melek'i ihbar eder. Melek kaçak durumuna düşer. Nadire, onu teyzesinin Kandilli'deki evine götürür. Bir süre burada

saklanan Melek, Nihat'tan mektup alır. Birkaç gün sonra da tutuklanır. Melek kendisi gibi tutuklanan bir kadının yardımıyla kaçar. Kendisine daha önce yardım eden bir madamın pansiyonuna sığınır. Burada Şevket Bey'e mektup yazar. Ancak Şevket Bey mektuba zamanında cevap veremez. Tekrar tutuklanmaktan korkan Melek, Nihat'ı eve davet eder. Bu sırada Şevket Bey de eve geldiği için, Şevket'le Nihat'ın arasında bir kavga çıkar. Nihat silah çeker. Şevket Bey, Nihat'ı alt eder ve silahla onu öldürür. Melek her şey kendi suçu olduğu için suçu üstlenir ve tutuklanır.

Tüm bunları öğrenen gazeteci olayları Melek'in avukatıyla paylaşır. Yaptığı tahkikat sonunda Şevket Bey'in öldüğünü öğrenir. İşin peşine düşer ve Melek'in suçsuz olduğunu kanıtlar. Üç ay sonra tahliye edilen Melek, gazeteciyle evlenir.

2.1.4.2. Tema

Kıralık Kalb romanında kadın, evlilik ve asrî hayat temaları işlenir.

2.1.4.2.1. Kadın

Melek evlilik çağına gelmiş bir kadındır. Yaşadığı dönemdeki tüm kadınlar gibi evlenip kendi yuvasını kurmak ister. Ancak ailesi olmadığı için arkasında duracak kimsesi de yoktur. Yaptığı yanlış yüzünden yengesi tarafından evden atılır ve hayatta tek başına kalır. Tek başına kalan bir kadın haliyle kötü yola düşecektir. Melek bu durumu “*O dakikada kadınlığın zavallılığını ve yalnızlığın felâketini acı acı sezdim. Yersiz, yurtsuz himayesiz yaşayamıyacağıma derhal hüküm verdim.*”¹⁵⁷ diyerek anlatır. O devirde bir kadının tek başına yaşaması neredeyse mümkün değildir. Melek de tek başına yaşayamaz ve Sait Efendi'nin metresi olur. Hayatına giren erkeklerin hepsi Melek'in gençliğinden ve güzelliğinden yararlanmak ister. Çevresindeki kadınlar bile “*Sana bir defa olanlar olmuş. Metres hayatına girdikten sonra, artık geriye ne kalır? Bu hayatı bir kere kabul ettikten sonra, ha Sait Efendi olmuş.. Ha, Sadi Bey olmuş.. Kızım!.. İnsan oğlu bir kere düşmeye görsün. Sen vaktile ayağını sıkı basacaktın. Bu tehlikeli uçurumun kenarında kaymamaya*

¹⁵⁷ Ziya Şakir, *Kıralık Kalb*, İstanbul 1944, s. 18.

çalışacaktın.”¹⁵⁸ cümleleriyle Melek’i eleştirir. Bu hayatın böyle devam edeceğini söylerler. Melek’in hayatının varacağı nokta vesika almaktır. Zaten bir yanlış anlaşılardan dolayı polis tarafından yakalanır ve vesikalanır. Bu o devirde bir kadının başına gelebilecek en kötü şeylerden biridir.

2.1.4.2.2. Evlilik

Melek, kapalı ve örtülü bir ailede yetişmiş bir kızdır. Ailesini kaybettiği için dayısının evinde sığıntı gibi yaşamaktadır. Bu durum da haliyle onu evlenip yuvasını kurmaya yönlendirmiştir. Bu durum eserde şu cümlelerle anlatılır: “*Lâkin öyle bir devirde yaşıyordum ki hürriyet ve istiklâlimi kazanmak, müesseseye giderek alnımın teriyle yaşamak gibi düşüncelerimi tatbika kalkışamazdım. Onun için yurdumun tıpkı bana benziyen genç kızları gibi ben de bütün hayatımı bütün istikbalimi izdivaca bağladım.*”¹⁵⁹. Evlenerek yengesinin zulmünden kurtulacağını düşünmektedir. Melek tecrübesiz bir kız olduğu için önüne çıkan ilk adam olan Macit’i hiç sorgulamadan evleneceği kişi olarak görür. Kendisini zengin olarak tanıtan Macit aslında fakirdir. Böylece evliliğin birbirini iyi tanıyan iki kişi arasında yapılması gerektiği vurgulanır.

2.1.4.2.3. Asrî Hayat

Melek tanıştığı Nail Bey aracılığıyla asrî hayata dahil olur. Nail Bey eserde “*alafranga züppe*” şeklinde adlandırılır. Nail Bey, Melek’e “*...asrî hayatta, iki sevgili arasında isimle tafâffuz edilirken (bey), (efendi) gibi şeyler kullanılmaz. Fransızlar, sevgililerine hitap ederlerken, (mösyö) veyahut (madam) demezler.*”¹⁶⁰ diyerek kendisine “bey” demesini istemediğini söyler. Asrî hayatın sadece kendisine uyan yönlerini alan bu adam Melek’i metresi yaparak yanında bir süs eşyasıymış gibi gezdirir. Zengin biri olduğu için de bunu hakkıymış gibi görür. Nail Bey’in yaşadığı hayat “*haylayf*” şeklinde adlandırılır. Kadınlı erkekli yaptıkları toplantıların ismi ise “*mond*” şeklinde adlandırılmıştır. Asrî hayat Melek tarafından şu cümlelerle eleştirilir:

¹⁵⁸ Ziya Şakir, KK, s. 55.

¹⁵⁹ Ziya Şakir, KK, s. 13.

¹⁶⁰ Ziya Şakir, KK, s. 65.

“Hepsinde de, arkalarındaki fıraklarının, simokinlerinin içine rahatça yerleşemeyen bir vücut var. Hemen hepsi de yabancı bir adamın elbisesini giymiş te tedirgin olmuş gibi; kollarını nasıl tutacaklarını, ellerini hangi ceplerine sokacaklarını bilemiyorlar. Dikkat ettim; vakıa bu menden beyler, fasulyenin çatal ile yenilmesi lâzım geleceğini öğrenecek kadar incelmışler. Boş, dolu hemen her söze, işkembeci dükkânlarındaki pişmiş kelle gibi sırtmayı da öğrenmişler. Tangoları, fokstrotların, şimilerin hele bilhassa blak butomla çarlstonun bütün figürlerini benimsemişler. Fakat bütün bunların züppecebiri taklit olduğunu hatırlarından bile geçirmemişler.. Eğer sizin kibarlık dediğiniz bu ise, fıkren çok ayrılıyorsunuz, Nail Bey.”¹⁶¹

Nail Bey’in batılı olarak yaşadığı her şey taklitten ibarettir. Bu yaşayışı içine sindirememiştir ve bu da dışarıdan rahat bir şekilde görünmektedir.

2.1.4.3. Olay Örgüsü

Kıralık Kalb, yıldızlarla ayrılmış 8 bölüm, “*Melek Hanımın Defteri 1*” ve “*İkinci Defter*” olarak adlandırılmış iki uzun bölümden oluşur.

“*Melek Hanım’ın Defteri 1*” kendi içinde 11 Eylül 335, 18 Eylül 335, 22 Eylül, 25 Eylül 335, 26 Eylül 335, 26 Eylül, Eskişehir — 28 Eylül, 28 Eylül, 2 Teşrinievvel, 14 Teşrinievvel, 29 Eylül, 15 Teşrinievvel, 22 Teşrinievvel, 1 Kânunusani, 4 Kânunusani, 6 Kânunusani, 8 Kânunusani, 15 Kânunusani, 16 Kânunusani, 20 Kânunusani, 25 Mart, 27 Mart, 12 Nisan 1300, 16 Nisan, 15 Nisan tarihleri düşülerek bölümlenmiştir. “*İkinci Defter*” ise 12 Temmuz 1300, 25 Temmuz, 28 Temmuz, 29 Temmuz, 2 Ağustos, 6 Ağustos, 8 Ağustos, 9 Ağustos, 10 Ağustos, 23 Ağustos tarihli bölümlerden oluşmuştur. Eser toplam 44 bölümden oluşmuştur.

Olaylar Melek ile gazetecinin mahkemede karşılaşması ile başlar. Yeni bir eser peşinde olan gazeteci Melek’in peşinde düşer ve böylece olaylar gelişir. *Kıralık Kalb*’i oluşturan olay halkaları şöyle sıralanır:

1) Melek ile gazetecinin tanışması.

¹⁶¹ Ziya Şakir, KK, ss. 76-77.

- 2) Melek'in hatıra defterlerini gazeteciye vermesi ve Melek'in hayatının anlatılmaya başlanması.
- 3) Melek'in Macit ile tanışması ve yengesinin evinden kovularak Macit'e sığınmak zorunda kalması.
- 4) Melek'in Macit ile çıktığı kumpanya turnesinde dayak yemesi ve Sait Bey ile tanışması.
- 5) Melek ile Sait Bey'in ile bir süre beraber yaşaması ve Sait'in kısa süre sonra Melek'i Madam Mannik'in pansiyonuna bırakıp gitmesi.
- 6) Madam Mannik'in Melek ile Nail Bey'i tanıştırması ve Melek'in Nail ile yaşamaya başlaması.
- 7) Nail Bey'in Melek'in daha önce kumpanyada çalıştığını öğrenip onu terk etmesi.
- 8) Nail tarafından terk edilen ve yaralanan Melek'in kendisini tedavi eden doktor ile beraber yaşamaya başlaması.
- 9) Maskeli baloda Kabadayı Hurşit'in Melek'e musallat olması ve Melek'in evden kaçmak zorunda kalması.
- 10) Sokağa düşen Melek'in Şevket Bey'le tanışması ve bir süre onun halasında kalması.
- 11) Şevket Bey'in Melek'e evlenme teklif etmesi ve Melek'in teklifi reddedip arkadaşı Nadire'ye taşınması.
- 12) Melek ve Nadire'nin Burhan'la ortak ev işletmeleri ve eve gelen Nihat'ın Melek'e aşık olması.
- 13) Nihat'ın Melek'e evlilik teklif etmesi, reddedilince Melek'i ihbar etmesi.
- 14) Melek'in Nadire'nin yardımıyla kaçması ve Nihat'ın Melek'in peşine düşmesi.
- 15) Polislerin Melek'i bulması ve Melek'in vesikalanması.
- 16) Melek'in hastaneden kaçıp saklanması ve kendisini kurtarması için Şevket Bey'e mektup göndermesi.
- 17) Şevket Bey'den cevap alamayan Melek'in Nihat'ın evlilik teklifini kabul etmeye karar vermesi ve yerini Nihat'a söylemesi.

18) Nihat ve Şevket Bey'in aynı akşam Melek'in yanına gelmesi ve Şevket Bey'in Nihat'ı öldürmesi ardından suçu Melek'in üstlenmesi.

19) Gazetecinin Melek'in suçsuzluğunu ispatlaması ve onunla evlenmesi.

On altıncıdan on dokuzuncu olay halkasına kadar olan kısım eserin sonuç bölümüdür. Vesikalanıp kötü yola düşen Melek kurtulmak için Şevket Bey'e mektup yazar ancak cevap alamaz. Çaresiz kalınca Nihat'a yerini söyler ve cinayeti üstlenmek zorunda kalır. Eserin sonunda gazeteci başından kötü olaylar geçmiş Melek Hanım ile evlenir ve eser mutlu sonla biter.

Eserde anlatım daha çok olay ağırlıklıdır. Popüler bir roman olduğu için eserin olay halkaları arasındaki bağlar sağlam değildir. Özne anlatıcıya sahip bir roman özelliği gösterdiği için eserde genel olarak öznel bir anlatım hâkimdir.

2.1.4.4. Kişiler

2.1.4.4.1. Başkişi

Melek

Eserin ana karakterlerinden biridir ve olaylar onun anılarını anlatır. Melek saf ve temiz kalpli genç bir kızdır. Ailesini kaybettiğini “*Anamın, babamın ölümünden.. koca konağımızı yakıp kül eden, bütün servet ve saadetimizi mahveden o insafsız alevlerden.. hattâ, üç seneden beri başımda değirmen çeviren yengemin hırçınlık ve titizliklerinden de acı geldi.*”¹⁶² cümleleriyle anlatır. Yedi ay önce dayısı da vefat etmiştir. Buradan onun üç yıldır yengesi ve dayısının evinde yaşadığını öğreniriz. Ailesinin sağlığında üç yıl “*Notr Dam Dosyon*” adlı yabancı mektebe devam etmiştir. Burada Fransızca'yı da öğrenmiştir. Zeki bir kız olarak tanıtılan Melek'in dış görünüşü hakkında eserde duru bir beyaz çehreye, zeytin renkli gözlere, iri gözlere ve dolgun kiraz gibi dudaklara sahip olduğu söylenir. Bunun dışında Melek'in kapalı ve örtülü bir ailede yetiştiği için çarşaf giydiği de söylenmiştir.

Melek saf bir kızdır. Yengesinin eziyetlerinden kurtulabilmek için çevresindekileri dinleyerek kendisine koca aramaya başlar. Macit'le tanışır. Onu iyi bir aileye sahip

¹⁶² Ziya Şakir, *KK*, s. 24

bir genç zanneder. O zamanlarda kadınlar ve erkeklerin görüşmesi uygun olmadığı için, Macit'le görüştüğünü gören yengesi onu evden atar. Böylece Melek hem kalacak yer hem de iş bulmak zorunda kalır. Macit'in yanına gider. Orada kimliğini gizleyerek tiyatro ekibine katılır. Ancak ilk gittikleri oyunda tiyatro ekibindeki diğer kadınlardan dayak yediği için karakola düşer. O dönem Türk ve Müslümanların tiyatro ekibinde rol almaları yasak olduğu için kendisini Musevi olarak tanıtan ve Roza takma adını alan Melek gerçekleri anlatıp memleketine dönmek ister. Herkesi iyi zanneden genç ve toy kızın karşısına Sait isminde kötü bir adam çıkar. Melek'ten yararlanmaya çalışan bu adam istediğini alamadığı için ona iftira atar ve tekrar hapse düşmesine neden olur. Sırf mecbur kaldığı için yani hapisten kurtulabilmek için Sait'in metresi olmayı kabul eder. Melek kendi durumundan hiç memnun değildir ve *"Bu sefil hayata daha ne kadar zaman esir olacaktım?.. Düştüğüm bu karanlık uçurumun acaba daha ne dereceye kadar derinliklerine yuvarlanacaktım?.."*¹⁶³ cümleleriyle bu memnuniyetsizliğini anlatır. Bu hayat Melek'e göre değildir ancak parası ve çalışma şansı olmadığı için böyle yaşamaya mecburdur. Sait'ten sonra Melek, Nail Bey isminde zengin bir komisyoncunun metresi olur. Melek, Nail'in yanında yaşamaya başladığı ilk zamanlarda *"Artık felâket kadar, saadete de inanıyorum. Alnımda siyah bir damga gibi taşıdığım şu (Metres) lik markası da olmasa.."*¹⁶⁴ diyerek mutlu olduğunu söyler ancak yine yaşadığı hayat ona uygun değildir. Özellikle Nail Bey'in asri hayat merakı Melek'i ondan soğutmaya başlar. Nail'e göre Melek yüksek hayat için yaratılmış bir kadındır. Ancak Melek'in geçmişini bilmediği için kumpanya olayını öğrendiğinde Melek'i terk eder. Melek bu sefer de kendisini tedavi eden doktorla beraber yaşamaya başlar. Melek doktorla olan ilişkisini *"Eğer kalbim; şimdiye kadar önüme çıkan üç hodbin erkeğin iğrenç ve küstah gurur ile yaralanmasaydı.. ve bu yaralanan kalb, samimî bir aşk ihtiyacile çırpınmasaydı.. doktorun benden alacağı cevap; hiç şüphesiz ki o en son ve parlak hakkaham olacaktı."*¹⁶⁵ cümleleriyle anlatılır. Melek bu zamana kadar hiç sevilmediği için, kendisinden biraz sevgi gördüğü yaşlı doktorla yaşamaya başlar. Doktorla Melek'in ilişkisi uzun sürmez. Melek genç ve güzel bir kadın olduğu için

¹⁶³ Ziya Şakir, KK, s. 58.

¹⁶⁴ Ziya Şakir, KK, ss. 63-64.

¹⁶⁵ Ziya Şakir, KK, s. 85.

Hurşit isminde bir külhanbeyi Melek’e musallat olur. Melek evinden kaçmak zorunda kalır. Gece sokakta gezerken Şevket Bey isminde bir adamla tanışır. Melek, Şevket Bey’in götürdüğü pansiyonda kalırken pansiyon basılır ve Melek vesikalı bir kadın haline gelir. Melek başına gelenlerin hepsini doktora şu cümlelerle anlatır:

“Ne söylüyorsunuz doktor bey.. koca mı?.. Kocaya da, bütün insanlara da lânet olsun... Ben başıma gelen bütün bu belâları, koca denilen o hain ümidin arkasından koşarken bulmadım mı?.. Ben, koca istemiyorum.. Bir lokma ekmek, yalnız, başımı sokacak bir yer istiyorum. Bana öyle bir yer bulunuz. Gâvur kapısı bile olsa, koşa koşa gitmeğe hazırım.. Bulunuz.. Eğer insansanız.. Eğer düşkün insanlara acıyorsanız.. Eğer düşenlere bir tekme de siz vurmak istemiyorsanız...”¹⁶⁶

Melek çok zor ve kötü bir duruma düşmüştür ancak buradan kurtulabilmek için bir çaresi de yoktur. Şevket Bey gelip onu halasının yanına götürmese gidecek herhangi bir yeri de yoktur. İki ay kadar Şevket Bey’in halasının yanında kalan Melek, Şevket Bey’den evlenme teklifi alır. Melek’in Şevket Bey’e verdiği cevap ise bütün yaşadıklarını özetidir.

“Size bütün hayatımı, bütün maceralarımı anlattım. Şimdiye kadar karşılaştığım erkeklerin hangisini kendim seçmiş, hangisini kendim beğenmişim?.. Bunları birer birer karşıma çıkaran talih ve tesadüften başka bir şey değildi. Bunlarla geçirdiğim günler de, benim için bir zaruret ve mecburiyetten ibaretti. Hattâ, bana o derece şefkat ve muhabbetle davranan doktoru bile sadece takdir etmekle iktifa ettim. Onu ancak, halîm, mütevazı ve sevgisi samimî bir adam sıfatiyle iyi bir dost, iyi bir ahabap gibi sevdim... Size gelince; tesadüf ettiğim adamların en dürüstü, en merdi ve en fedakârisiniz. Eğer iki aydanberi benden bir menfaat temin etmiş olsaydınız, sizi de o adamların arasına katardım. Fakat, siz bende öyle bir his bıraktınız ki, eğer bir insanı beğenmem ve sevmem mümkün olsaydı, bunu size söylemekten büyük bir zevk duyardım. Fakat biliyorsunuz ki, insan oğlu denilen mahlûktan kalbime fena bir ürkeklik geldi. Hattâ, size açık söylüyorum; bir aralık duyduğum

¹⁶⁶ Ziya Şakir, KK, s. 104.

aşk hisleri bile birdenbire kalbimden siliniverdi. Onun için, yoksa beni beğenmediniz mi; sözlerini geri alınız. Gelelim beni nikâhla almanız meselesine... Buna da imkân ve ihtimal yoktur. Çünkü sizin evli olduğunuzu biliyorum. Bana hiçbir fenalığı dokunmamış olan bir kadınla, iki mâsum yavrunun boynunu bükme elimden gelmez. Zaten ben bugün bile onlara karşı vicdanımda hicap duyuyorum.”¹⁶⁷

Melek’in karşısına ilk kez kendisini seven onu nikâhına almak isteyen bir adam çıkmıştır. Yaşadıklarından ders almaya başladığı için de başına gelenleri kolay kolay kabul edip kendisiyle yaşayacak insanı zor bulacağını düşünür. Karşısına çıkan Şevket Bey iyi bir insan olsa da ona zarar vermemek için eski arkadaşı Nadire’nin yanına yerleşir. Melek burada asri hayatın bütün iğrençliklerini görmeye devam eder. Burhan isminde bir dolandırıcı ile beraber bir poker salonu açarlar. Her şey iyi giderken yine peşine belalı bir adam olan Nihat takılır. Melek ve Burhan’ı polisler ihbar eden bu adam Melek’in tekrar zabitanın eline düşmesine neden olur. Melek zabıta merkezinden kaçır. Tek çareyi Şevket Bey ile evlenmekte gördüğü için ona bir mektup yazar. Şevket Bey cevap vermediği için, kendisini tehdit eden Nihat’la uzlaşmak zorunda kalan Melek iki ateş arasında kalır. Şevket Bey saatler sonra buluşma yerine gelir ve boğuşurlarken Nihat ölür. Her şeyin kendi yüzünden olduğunu düşünen Melek suçu üstlenir ve tutuklanır.

Melek saf ve iyi bir aile kızıdır. Karşısına çıkan her insan ondan yararlanmaya çalışmıştır. Hiçbir olayda Melek’in seçim şansı olmadığı söylenir. Talih ve tesadüfün ona oynadığı oyunların esiri olur.

2.1.4.4.2. Norm Karakterler

İsimsiz Gazeteci

Melek ile mahkemede tanışır. Başta Melek’in hayatını roman olarak yazmak ister ve bunun için Melek’e “Sizin bir katil olabileceğinize bir türlü hüküm veremedim.”¹⁶⁸ diyerek onun güvenini kazanmaya çalışır. Böylece Melek’in hatıra defterlerini alarak bütün hayat hikâyesini yazıya dökmeye başlar. Olayları öğrendikten sonra tüm

¹⁶⁷ Ziya Şakir, KK, ss. 114-115.

¹⁶⁸ Ziya Şakir, KK, s. 9.

işlerini bırakır. Melek'in suçsuz olduğunu kanıtlar. Melek hapisten çıktığında da onunla evlenir.

Kendisi hakkında bilgi olmayan bu gazeteci vicdanlı biridir. Melek'in suçsuzluğunu kanıtlar ve mutlu olmasını sağlar.

Nadire

Melek'in Nail Bey aracılığıyla tanıştığı bu kız Melek ile benzer şeyler yaşamıştır. Eserde basit bir ailenin kızı olarak anlatılır. Üç sene evvel bir felakete kurban gider ve “*Altı aydanberi harp zenginlerinden Ali Beyin metresi imiş...*”¹⁶⁹ denilerek içinde bulunduğu durum anlatılır. “*...aklı biraz çatlak...*”¹⁷⁰ olarak tanıtılan Nadire, Ali Bey tarafından ihanete uğrayınca bir akşam Melek ile birlikte maskeli baloya giderler ve baloda Hurşit'in Melek'e musallat olmasına sebep olur. Aklını kullanarak Melek'i saklar. Teyzesine götürür. Melek'in peşine takılan Nihat'ı çantayla dövmüştür.

Nadire, Melek'e yardım eden iyi bir kızdır. Düşüncesizliği yüzünden Melek'in başını belaya soksa da onun yanından ayrılmaz, çareler üretmeye çalışır. Melek'i zor durumda bırakmak istemez. Eserdeki akıllı, cüretkâr, vefakâr kadındır.

Şevket Bey

Melek'in yolda karşılaştığı ve ona kırk yıllık ahabı gibi davranan bu adam aslında hovarda bir Beyoğlu çapkınıdır. Melek'e âşık olmuştur. Sekiz ay kadar halasının evinde Melek'i saklamıştır. Mutsuz bir evlilikten iki çocuğu olan Şevket Bey, Melek'le evlenerek bu kötü kaderinden kurtulacağını düşünür. Melek yanından ayrıldığında peşine düşer. Melek'e mektuplar yazar ve tekrar ilan-ı aşk eder. Melek, Şevket Bey'in teklifini kabul ettiği gün Melek'in peşine düşen Nihat ile karşılaşır. Nihat silah çekince kendini savunmak için Nihat'ın elinden aldığı silahla onu öldürür. Melek, Şevket Bey'in suçunu üstlenir. Sarhoşken kuyuya düşer ve ölür.

Şevket Bey eserdeki iyi kalpli ve babacan bir adamdır. Melek'in karşısına çıkan iyi insanlardan biridir.

¹⁶⁹ Ziya Şakir, KK, s. 74.

¹⁷⁰ Ziya Şakir, KK, s. 120.

2.1.4.4.3. Kart Karakterler

Macit

Melek'in âşık olup uğruna evden kovulduğu tiyatro oyuncusu gençtir. İlk olarak “*Gayet temiz giyiniyor ve çok itinalı söz söylüyordu.*”¹⁷¹ cümleleriyle anlatılan Macit aslında “*Sırtında kirli bir gömlek, bacaklarında lime lime bir pantolon bulunan ve çıplak ayaklarının parmakları arasında simsiyah, iğrenç kirler taşan...*”¹⁷² biridir. Melek'i zengin olduğunu söyleyerek kandırmıştır. Macit eserde “*...lâzımlık dökmekle geçinen, bu viran ve harap köşkü bekleyen bu âdi mahalle karısının oğlu..*”¹⁷³ diye anlatılır. Buradan da annesi hakkında biraz bilgi ediniriz. Melek'i kendisi gibi bir tiyatro oyuncusu yapmak ister. Beraber çıktıkları ilk oyunda diğer kadınlar Melek'i döverken olaya müdahale etmez.

Macit yalancı, korkak biridir. Kendisini Melek'e tamamen farklı bir insan olarak tanıtır. Melek'i kendi çıkarı için kullanır. Kötü olayların hiçbirinde Melek'in yanında olmaz.

Sait Efendi

Melek'in karşısına kötü bir zamanda çıkan ve “*Dünya ve ahirette bacım, hemşerim ol.. ben, bir iki güne kadar İstanbula gidiyorum. Hiç merak etme. Seni de beraber alır götürür, yengenin evine teslim ederim.*”¹⁷⁴ cümleleriyle onu sağ salım İstanbul'a götüreceğini söyler. Başta iyi niyetli babacan bir adam olarak tanıtılan Sait, İstanbul'a döndükten sonra Melek'e gerçek yüzünü gösterir. Rakı sofrası kurar. Melek'i yanına çağırır. Melek bunları kabul etmeyince de “*Bırak, o kahpe masallarını!.. Ben onları çok dinledim.. Ben naz istemem. Haydi, aç başını.. otur şuraya.. rakı içeceğiz.*”¹⁷⁵ der. Sait Efendi, Melek'i sırf ondan yararlanabilmek için İstanbul'a getirmiştir. Madam Mannik de Sait Efendi'nin çok zengin olduğunu ama hep cimrilik ettiğini söyler.

¹⁷¹ Ziya Şakir, KK, s. 13.

¹⁷² Ziya Şakir, KK, s. 22.

¹⁷³ Ziya Şakir, KK, s. 23.

¹⁷⁴ Ziya Şakir, KK, s. 38.

¹⁷⁵ Ziya Şakir, KK, s. 48.

Melek, Sait Efendi hakkında “Zavallı köylüleri bin bir yalanla aldatan, onların elindeki beş on parayı soyarak zengin olan.. ve zengin olduktan sonra da benim gibi saf ve aptalların hayat ve namusile oynayan bu iğrenç mahlûktan kurtuldum.”¹⁷⁶ cümlelerini kurar. Yani Sait Efendi, Melek’in metreslik hayatına düşmesine sebep olan adamdır. Başta iyi biri gibi görünür ama sonradan gerçek yüzünü gösterir.

Madam Mannik

Beyoğlu’nda pansiyon işleten bir Ermeni kadındır. Melek ile Sait Efendi aracılığıyla tanışır. Kendisini “Sen, bu yolları bilmezsin. Ben şimdi senin rehberinim. Bak, bu gün Nail Beyi buldum. Yarın, daha iyisini bulurum... Sen toy ve acemi bir kızsın. Kendi göbeğini kendin kesemezsin. Zaten âdet değildir. Her şeyin bir yolu, nizamı olduğu gibi bu işte de senin gibi kızların başında gün görmüş, yaşlı başlı bir kadın bulunmak kaidedir.”¹⁷⁷ cümleleriyle tanıtır. Eserde şişman ve “Her tarafından iğrenç bir koku taşan...”¹⁷⁸ cümlesiyle anlatılan madam, çıkarı için her şeyi yapabilecek biridir. Melek’e yardım ettiği için hemen karşılığını istemeye gider.

Eserde “...pişkin kari...”¹⁷⁹, “...kaşarlanmış kari...”¹⁸⁰, “...ahlâksız kadın...”¹⁸¹ şeklinde adlandırılan Madam Mannik paragöz bir Ermenidir. Yaptığı her yardıma maddi bir karşılık bekler. Melek’ten maddi olarak yararlanmak ister. Kötü yola düşmüş kızlardan yararlanan adi bir pansiyoncudur.

Nail Bey

Madam Mannik’in Melek ile tanıştırdığı züppe, zengin adamdır. Dış görünüşü ve gülüşü eserde “Nail’in ablak ve mat çehresi, o çehrenin üst kısmında varlığı bile pek o kadar belli olmayan küçücük gözleri... ve sonra nezaket ve kibarlık olsun diye vakitli vakitsiz —mini mini bir tay kişnemesini andıran— sunî gülüşleriyle karşı karşıya idim.”¹⁸² cümleleriyle anlatılır. Madam da Nail’in zenginliğini “...bizim eski

¹⁷⁶ Ziya Şakir, KK, s. 64.

¹⁷⁷ Ziya Şakir, KK, s. 69.

¹⁷⁸ Ziya Şakir, KK, s. 51.

¹⁷⁹ Ziya Şakir, KK, s. 55.

¹⁸⁰ Ziya Şakir, KK, s. 55.

¹⁸¹ Ziya Şakir, KK, s. 55.

¹⁸² Ziya Şakir, KK, s. 71.

*bir tanıdık vardır. Birkaç sene evvel şöyle böyle bir komisyoncu iken bu harb içinde Allah yürü kulum; dedi. O da, aldı yürüdü. Zengin oldu. Amma ne zengin bilir misin? Ne sen sor, ne ben söyleyim...*¹⁸³ şeklinde anlatır. Nail harp sırasında zengin olmuş ve asri hayata meraklı bir gençtir. O da herkes gibi asri hayatın ne olduğunu tam olarak anlayamamış bir adamdır. Melek’le karısını kıyaslar ve *“Bilâkis karımla benim aramda bir talihsizlik var.. Ne yapalım?.. Uyuşamıyoruz. Beraber yürüyemiyoruz. Onu bir türlü, kibarlığın istediğim (kadro) içine sokamadım... Çetin, huysuz hiçbir şeyle, hiçbir suretle memnun edilemeyen bir kadın...”*¹⁸⁴ cümleleriyle karısından şikayet eder. Bu şikâyetleri onu kendisine metres aramaya itmiştir. Melek’in vicdanı rahat etsin diye *“Bilir misin, şimdiye kadar bana (ideal) olacak bir (tip) bulmak için ne kadar uğraştım. Ve seni görüp biraz da seni tanıdıktan sonra nasıl dört elle kavradım... ..Karımı en küçük bir ihtiyacından mahrum bırakmıyorum. Ancak, ondan sonradır ki kendi muhtaç olduğum şeyleri arıyorum.”*¹⁸⁵ cümleleriyle karısının maddi ihtiyaçlarını ihmal etmediğini belirtir. Ancak kendisinin de bu hayatı istediği gibi yaşamaya hakkı olduğunu söyler.

Nail’in aşka bakışı Melek’e göre farklıdır. Nail aşkı güzellikten ve maddiyattan ibaret görmektedir. Nail bu durumu *“...aşk denilen şey bizim gibi münevver adamlardan çok uzaktır. Hele bu âlem içinde bir tek kadını sevmek.. Bilir misin?.. Bu bir zavallılıktan başka bir şey değildir.”*¹⁸⁶ cümleleriyle açıklar. Böylece Melek’i sevmediğini anlarız. Onu asri hayatta yanında taşınacak bir süs eşyası gibi görmektedir.

Nail sonradan zengin olmuş ve asri hayata sonradan girmiş biridir. Bundan dolayı biraz sonradan görme gibidir. Asri hayatın özelliklerini tam anlayamamış, buna uygun yaşamayı pek beceremeyen biridir.

¹⁸³ Ziya Şakir, KK, s. 57.

¹⁸⁴ Ziya Şakir, KK, s. 65.

¹⁸⁵ Ziya Şakir, KK, s. 66.

¹⁸⁶ Ziya Şakir, KK, s. 72.

Nihat

Eserde “İşkodralı bilmem ne paşasının yeğeni olan Nihat Bey isminde, âdeta eşkıya bozuntusuna benziyen bir adam...”¹⁸⁷ olarak tanıtılan Nihat, gümrük komisyoncusudur. Gümrükte de dalavereli işler çevirmektedir. Melek ve Burhan’ın işlettiği kumarhaneden haraç kesmek isterken Melek’e âşık olur. Aşkına karşılık bulamayınca Melek’i ihbar eder ve vesikalanmasına sebep olur. Melek’e kavuşmak için her yolu dener. Şevket Bey tarafından kendi silahıyla öldürülür.

Nihat eserdeki kötü karakterlerden biridir. Anlatıcı tarafından sefil ve sarhoş olarak nitelendirilir. Hedefine ulaşmak için her türlü kötülüğü yapabilecek biridir.

2.1.4.4. Fon Karakterler

Eserdeki fon karakterler Melek’in yengesi, Macit’in annesi, Belalı Marika, Cilveli Ali Bey, Kuru Eleni, doktor, kabadayı Hurşit, Burhan, Saffet, Behçet, Nadire’nin teyzesi ve Pamuk Ayşe’dir.

2.1.4.5. Mekân

Kiralık Kalb romanında olaylar mahkeme salonunda başlar. Gazeteci ve Melek ilk kez mahkeme salonunda karşılaşır. Daha sonra gazeteci tevkifhaneye Melek’i görmeye gider. Daha sonra olaylar Melek’in yaşadığı mekânlarda geçmeye başlar. Melek, Fatih semtinde dayısının evinde kalmaktadır. Yani olaylar İstanbul’da geçer. Melek’in oturduğu yer Şehzadebaşı’na, Direklerarası’na ve Nuruosmaniye’ye yakındır. Ancak Melek’in oturduğu ev ile ilgili herhangi bir tasvir yapılmamıştır. Eserde geçen bir diğer mekan ise Macit’in “*Bakırköy.. İncirli caddesi.. Harun paşa köşkü..*”¹⁸⁸ cümlesiyle adresini verdiği köşktür. Melek burayı hayalinde “*Öyle tahmin ediyordum ki bu köşk mutlaka tirşe boyalı.. balkonları oymalı.. köşenin birinde yuvarlak, ötekinde dört köşe bir kule.. iki katlı.. çatıları sivri ve süslü.. adeta bir şato*

¹⁸⁷ Ziya Şakir, KK, s. 140.

¹⁸⁸ Ziya Şakir, KK, s. 14.

yavrusu.”¹⁸⁹ şeklinde canlandırır. Ancak karşısına “...çürümüş kaplama tahtaları tenekelerle tutturulmuş bir harabe...”¹⁹⁰ çıkar.

Buradan sonra olaylar kısa süre Anadolu’nun M. kasabasında geçer. Kasabaya trenle gidildiği için dönüş yolunda Eskişehir ve Haydarpaşa tren garlarından ismen bahsedilir. Beyoğlu civarında ve o dönemin asri hayatının merkezi sayılabilecek Harbiye, Taksim, Şişli gibi diğer semtlerde sadece Melek’in oturduğu apartmanlar kısaca tasvir edilir ya da geçtiği sokaklar ismen bahsedilir. Ayrıca Melek kısa bir süre Kandilli’de kalır.

Eserdeki olayların neredeyse tamamı İstanbul’da geçmiş olmasına rağmen, anlatıcı semtleri sadece üstünkörü anlatmıştır. Olayların geçtiği belirli yerler hariç hiçbir mekânın detaylı tasvirini yapmamıştır.

2.1.4.6. Zaman

Eserde olaylar Melek’in mahkûm edildiği gün başlar. Melek mahkûm edildikten üç gün sonra gazeteci ve Melek tanışır. Melek iki gün sonra anılarının yazılı olduğu notları gazeteciye verir. Gazeteci, Melek’in notlarını okuduktan sonra Şevket Bey’in peşine düşer ve 21 Ağustos 1340 tarihinden beri kayıp olduğunu öğrenir. Ardından 9 Eylül 1340 tarihinde Şevket Bey’in ölüm haberini bulur. Üç ay sonra Melek tahliye edilir ve gazeteciyle evlenir.

Eserin büyük bir kısmını oluşturan olaylar ise Melek’in 11 Eylül 335 tarihinde yazmaya başladığı notları ile başlar. Melek’in diğer notları 18 Eylül 335, 22 Eylül, 25 Eylül 335, 26 Eylül 335, 26 Eylül, 28 Eylül, 28 Eylül, 2 Teşrinievvel, 11 Eylül, 14 Teşrinievvel, 29 Eylül, 15 Teşrinievvel, 22 Teşrinievvel, 1 Kânunusani, 4 Kânunusani, 6 Kânunusani, 8 Kânunusani, 15 Kânunusani, 16 Kânunusani, 20 Kânunusani, 25 Mart, 27 Mart, 12 Nisan 1300, 16 Nisan, 15 Nisan, 12 Temmuz 1300, 5 Temmuz, 28 Temmuz, 29 Temmuz, 2 Ağustos, 6 Ağustos, 8 Ağustos, 9 Ağustos, 10 Ağustos, 23 Ağustos tarihlerini taşımaktadır.

¹⁸⁹ Ziya Şakir, KK, s. 14.

¹⁹⁰ Ziya Şakir, KK, s. 20.

Eserde gazeteci ve Melek'in tanışması ve Melek'in tahliye olması arasında üç ayı geçen bir zaman dilimi anlatılır. Melek'in notları ise 335 Eylül ayında başlayıp on bir ay sürerek 23 Ağustos'ta sona erer. Bu uyuşmazlığın sebebi büyük ihtimalle o tarihlerde Hicri takvimden Rumi takvime geçilmesidir. Buna rağmen Hicri 335 ya da 1335 yılı, Rumi takvimde 1300'lü yıllara denk gelmez. Eserde kesin tarih verilmiş olsa da olayların tam olarak geçtiği tarihi bulmak güçtür ancak eserde geçen “*Birkaç sene evvel şöyle böyle bir komisyoncu iken bu harb içinde Allah, yürü kulum; dedi.*”¹⁹¹ cümlesinden yola çıkarak tarihi belirlemek mümkündür. Hicri 1335 yılı Miladi takvimde I. Dünya Savaşı'nın sonları olan 1917-1918 yıllarına denk gelmektedir yani muhtemelen 335 olarak yanlış yazılmıştır. Rumi takvime geçildiğinde ise 1300 olarak da yanlış çevrilmiştir.

2.1.4.7. Dil ve Anlatım

Kiralık Kalb kahraman anlatıcı bakış açısıyla kaleme alınmış bir romandır. Eseri anlatma görevini ise İsimsiz Gazeteci ve Melek Hanım üstlenir. İsimsiz Gazeteci'nin anlatmaya başladığı olaylar Melek Hanım'ın hayat hikâyesinin anlatılmasıyla gelişir. Eserde olaylar birinci tekil şahısın ağzından anlatılır. Anlatıcının eserdeki varlığı esere yaptığı müdahalelerle fark edilir. Buna örnek olarak “...başlayan konuşmamız, devam ediyordu.”¹⁹², “...şu hükmü verdim...”¹⁹³, “...hâtıralarını aynen naklediyorum.”¹⁹⁴, “Bunları da aynen naklediyorum.”¹⁹⁵, “İşte onları da aynen kopya ediyorum.”¹⁹⁶ cümleleri verilebilir. Anlatıcının bu müdahaleleri anlatımı kesintiye uğratar ve akıcılığı olumsuz etkiler. Ayrıca anlatıcı karakterleri adlandırma ve olayları anlatma görevini de üstlenir.

Eserde kullanılan anlatım teknikleri iç monolog, diyalog, özetlemedir. Eserde iç monolog genel olarak Melek Hanım'ın olaylar anında aklından geçenleri okuyucuyla

¹⁹¹ Ziya Şakir, KK, s. 57.

¹⁹² Ziya Şakir, KK, s. 8.

¹⁹³ Ziya Şakir, KK, s. 10.

¹⁹⁴ Ziya Şakir, KK, s. 11

¹⁹⁵ Ziya Şakir, KK, s. 133.

¹⁹⁶ Ziya Şakir, KK, s. 137.

paylaşması için kullanılan bir tekniktir. Diyalog tekniği ise karakterler arasında geçen olayları daha iyi anlatmak ve olayları açıklamak için sıkça kullanılmıştır. Eserdeki diyaloglara örnek olarak Madam Mannik ve Melek'in konuşmalarını, Nail ile Melek'in konuşmalarını verebiliriz. Özetleme tekniği ise zamanı geçirmek için ve birkaç cümle ile bazı olayları hızlı bir şekilde geçebilmek için kullanılmıştır.

Eserde mektup metinlerine sıkça yer verilmiştir. Böylece anlatımda tekdüzelik kırılmak istenmiştir.

Eserde sade bir dil kullanılmıştır. Bir takım yazım yanlışları olsa da bunlar eserin hızlı yazılmasından kaynaklanmaktadır.

2.1.4.8 Değerlendirme

Kıralık Kalb popüler bir aşk romanıdır. Genç ve güzel bir kız olan Melek evlenip kendi hayatını kurmak isterken kötü yola düşer. Başından geçen bütün kötülüklerden sonra karşısına çıkan iyi bir insan sayesinde evlenerek mutlu bir hayata kavuşur.

Eserde işlenen temalar evlilik, kadın ve asrî hayattır. Bu temalar Melek'in hayatı üzerinden işlenir. Asrî hayat teması ise Nail Bey aracılığıyla okuyucuya ulaştırılır.

Eserdeki olay halkları talih ve tesadüfle birbirine bağlanır. Bu sebeple olay halkaları arasındaki bağlantılar zayıftır. Ayrıca çoğu olayın sebebi de talih ve tesadüfe bağlanır.

Eserde olaylar kahraman anlatıcı olan Melek'in başından geçer. Bunun dışındaki diğer karakterler ise Macit, Sait Efendi, Madam Mannik, Nail Bey, Şevket Bey, Nihat, Nadire ve İsimsiz Gazeteci'dir. Bu karakterlerin dış görünüşü hakkında eserde ayrıntılı tasvir yapılmamıştır.

Eserde olaylar İstanbul'da geçer. Mekânlar olayları daha iyi açıklamak için kullanılır. Asrî hayatın geçtiği Beyoğlu bu eserde de sıkça kullanılmıştır.

Eserde İsimsiz Gazeteci'nin Melek ile görüştüğü 3 ay ve Melek'in notlarından oluşan 11 ay olmak üzere toplam 14 aylık bir zaman dilimi anlatılır.

Eser kahraman bakış açısıyla kaleme alınmış ve sade bir bakış açısı kullanılmıştır. Anlatılan olaylar çoğunlukla Melek'in anılarına dayanır. Anlatımda diyalog, iç monolog ve özetleme tekniklerinden yararlanılmıştır.

Kıralık Kalb popüler bir romandır. Asrî hayatı ve kötü yola düşmüş bir kadının hikâyesini anlatması bakımından ilginç bir konuya sahiptir. Anlatıcı Melek aracılığıyla okuyucularına öğüt vermek ister.

2.1.5. Şark Yıldızı Selma

Şark Yıldızı Selma, Ziya Şakir'in 1944 yılında İstanbul Maarif Kitaphanesi Yayınları'nın *Meraklı ve Eğlenceli Romanlar* serisi adı altında yayımlanan 152 sayfalık eseridir. Selma isimli bir Türk kızının Amerika'ya gitmesini anlatan bir macera romanıdır.

2.1.5.1. Özet

Selma genç bir kızdır. Babası ile gittiği Paris gezisinden sonra sinema artisti olmaya karar verir. Türkiye'de her kapıyı çalsa da filmlerin ülkede çekilmediğini öğrenir. O da Amerika'ya gidip Holivut'ta oyuncu olmayı düşünür. Pek çok girişimde bulunsa da başaramaz ve üzüntüden rahatsızlanır. Babası Selma'yı doktor arkadaşı Hicri Bey'e götürür. Bir süre tedavi gören Selma iyileşir. Bu sırada sıkça Hicri Bey ile görüşmeye başlarlar. Evli olmasına rağmen mutlu olmayan Hicri Bey Selma'ya âşık olur. Bir gün dayanamaz ve aşkını ilan eder. Başta bu duruma gülen Selma, Hicri Bey'in Paris'e gideceğini öğrenince fikrini değiştirir. Silva isminden Romanyalı bir kızın pasaportunu alır. Hicri Bey'i kandırır ve ailesine hiçbir şey söylemeden beraberce Paris'e giderler. Selma, Hicri Bey'den Paris'te ayrılır. Vapurlarda çalışarak parasını biriktirip Holivut'a çıkmaya çalışır. Yolculuklarından birinde Misis Klark isimli bir kadın Selma'ya Amerika'ya çıkması için yardım eder. Mis Valey isimli büyük bir terzihane sahibi dostuna Selma'yı öneren bir mektup yazar. Selma böylece Amerika'da bir iş ve kalacak yer bulur. bir süre terzide çalışan Selma'nın başı pasaportu yüzünden belaya girer. Adının Silva olmadığını ve nereli olduğunu sakladığını öğrenen iş arkadaşları olayı Mis Valey'e söyler ve Selma işten atılır.

Günlerce kalacak yer arayan Selma Misis Cimson'un pansiyona yerleşir. İş aramaya devam eden Selma, açlıktan ve yorgunluktan bayılır. Selma'yı Ho-Çang isimli bir Çinli iş adamı kurtarır. Bu adam günlerce Selma'ya bakar. Onu dinler ve Selma'ya film stüdyolarından birinde iş bulur. Selma iyileştikten sonra daha çok yük olmamak için Çang'ın yanından ayrılıp pansiyona geri döner. Çang uzaktan Selma'yı bir gölge gibi takip eder. Selma stüdyoda işe başlar. Aldığı önemli rollerden birinde at ederken bir kaza geçirir. Hayatını onu takip eden Çang kurtarır. Selma ve Çang uzun süre Kaliforniya civarında bir merkezde kalırlar. Selma burada iyileşir. Çang kaldıkları yerin parasını stüdyonun tazminat olarak verdiği söylese de Selma ona yük olmamak için yine çalışmak istediğini söyler. Birbirlerini sevdikleri halde hem aralarındaki yaş farkından hem de milliyet farkından dolayı yakın iki dost olarak kalmaya karar verirler. Çang, Selma'ya bir sürpriz yapar. Onu Şark Yıldızı isimli yarışmaya kaydettirir. Selma'ya eski Türk sultanları gibi giyinmesini söyler. Çang'ın dediklerini yapan Selma yarışmada birinci olur ve yarışmanın ödülü olan filmlerde başrol olacağına dair anlaşmayı imzalar. Çok zengin olan Selma, Çang ile beraber bir köşk tutar. Yanına sevdiği insanları alarak mutlu bir hayat yaşar.

2.1.5.2. Tema

Eserdeki ana tema maceradır. Maceranın yanında aşk, milliyetçilik gibi temalara da yer verilir.

2.1.5.2.1. Macera

Eserde olaylar Selma'nın Amerika'ya gitmek için evden ayrılmasıyla başlar. Parası olmayan ve gideceği yer hakkında bilgisi olmayan bir kız olan Selma her şeyi göze alarak bu yolculuğa çıkar. Hatta kendisini aklayabilmek için “*Hayatta (macera) denilen şeyi ben icat etmedim ya?...¹⁹⁷*” cümlesini kurar. Selma yola çıktığında kendisine yardım eden tek şey talih ve tesadüftür. Ancak işler istediği gibi gitmez. Kendisine “*Zira, burada (yıldız) olayım derken, bir avuç topraktan başka hiçbir şey*

¹⁹⁷ Ziya Şakir, *Şark Yıldızı Selma*, İstanbul 1944, s. 10.

olmayacaksın?..”¹⁹⁸ der ve bu maceraya atıldığı için pişman olur. Yine de çıktığı bu yoldan dönmez. Selma’nın macerası mutlu sonla biter.

2.1.5.2.2. Aşk

Eserdeki aşk teması ilk olarak Hicri Bey ile karşımıza çıkar. Kendisinden yaşça küçük olan Selma’ya, evli ve çocuklu olmasına rağmen aşkını ilan eder. Selma’ya kavuşabilmek için maddi manevi bütün imkânlarını seferber eder. Eserdeki bir diğer aşk ise Selma ile Ho-Çang’ın karşılıklı aşkıdır. Selma ve Çang birbirlerini çok sevseler de sonunda arkadaş kalmaya karar verirler.

Çang’ın aşk ile ilgili duygularını ifade ettiği cümleler şu şekildedir:

*“Evvelâ, elime aynayı aldığım zaman görüyorum ki, hiçbir kadını memnun edemiyecek kadar çirkinim... Sonra... Aramızda aşağı, yukarı otuz senelik mühim bir yaş farkı var. Bunları gören ve idrâk eden bir adamda zerre kadar insaf ve vicdan varsa ,senin gibi genç güzel bir kadının ümit ve emellerini sektedar etmemelidir. Ne zevciyet ve ne de aşk.. hiç bir şey azim, hiç bir şey senin gibi bir kadını benim gibi bir erkeğe bağliyamaz...”*¹⁹⁹

Çang aşkın yakın yaştaki insanlar arasında yaşanması gereken bir duygu olduğunu düşünür. Selma’yı ne kadar çok sevse de yanında tutmak istemez.

2.1.5.2.3. Milliyetçilik

Eserde milliyetçilik ilk olarak Selma’nın iş için başvurduğu Mis Valey’in terzihanesine iş başvurusunda bulunduğu zaman “...Ermenisiniz değil mi?..”²⁰⁰ sorusuyla ortaya çıkar. Anlatıcı “Anlaşılyordu ki Mis Valey de, bir çok Amerikalılar gibi, Şarkta Ermenilerden başka bir millet olmadığına kani olmuştur...”²⁰¹ cümleleriyle Amerikalıların doğudaki milletler hakkındaki önyargılarını ortaya koyar. Yine Amerika’da yaşayan Morli Romanyalıların ve doğudakilerin kullandığı alfabeyi bildiği için Selma’nın Türk olduğunu anlar.

¹⁹⁸ Ziya Şakir, ŞYS, s. 44.

¹⁹⁹ Ziya Şakir, ŞYS, s. 110.

²⁰⁰ Ziya Şakir, ŞYS, s. 33.

²⁰¹ Ziya Şakir, ŞYS, s. 33.

Selma, Çang'ın konuştuğu dil olan Çince'yi “*Konuştukları lisanda tuhaf ve tatlı bir ahenk vardı. Kelimelerin ve hecelerin sonu, tıpkı boş bir bardağın kenarına vuruluyor gibi çınlıyor, âdetâ billûrlaşıyordu. O zaman anladım ki bunlar, (Çin) lidir.*”²⁰² cümleleriyle anlatır. Aslında Çinliler, Türklere çok yakın olmasa da sırf doğu milleti oldukları için iyi bir şekilde anlatılır.

2.1.5.3. Olay Örgüsü

Eser uzun mektuplar şeklinde kaleme alınmıştır. Olaylar Selma'nın artist olmak istemesiyle başlar. Buradan itibaren eseri oluşturan olay halkaları şu şekilde sıralanabilir:

- 1) Selma'nın film artisti olmaya karar vermesi.
- 2) Artistliğin zorluklarını öğrenen Selma'nın hastalanması ve babasının arkadaşı Hicri Bey'in onu tedavi etmeye başlaması.
- 3) Hicri Bey'in Selma'ya âşık olması ve aşkını ilan etmesi.
- 4) Selma'nın doktorun Paris'e gideceğini öğrendiği için onunla gitmeye karar vermesi kolaylık olması için Romanyalı Silva'nın pasaportunu alması ve doktorla anlaşma imzalayıp Paris'e gitmeleri.
- 5) Selma'nın doktordan ayrılıp vapurlarda çalışmaya başlaması ve Amerika'ya çıkmak için para biriktirmesi.
- 6) Selma'nın Misis Klark ile tanışması ve ondan Mis Valey'in terzisinde çalışmak için öneri mektubu alması.
- 7) Selma'nın Holivut'a gelmesi ve Mis Valey'in terzihanesinde çalışmaya başlayıp Morli isimli bir kızla aynı pansiyonda kalması.
- 8) Kendisini Silva olarak tanıtan Selma'nın kimliğinin ifşa edilmesi ve Mis Valey'in Selma'ya kovması.
- 9) Kovulduğu için iş ararken bayılan Selma'nın Çang ile tanışması ve Çang'ın Selma'ya film stüdyosunda iş bulması.

²⁰² Ziya Şakir, ŞYS, s. 51.

10) Çang ve Selma'nın birbirlerine aşık olmaları ancak engellerden dolayı ayrılmaları.

11) Selma'nın stüdyoda at üzerindeki rolü sırasında kaza geçirmesi ve onu takip eden Çang'ın Selmayı kurtarması.

12) Selma'nın uzun süre tedavi görmesi ve Çang ile beraber yaşamaları

13) Çang'ın Selma'yı Şark Yıldızı yarışmasına hazırlaması ve Selma'nın yarışmayı kazanıp artist olması

14) Selma ile Çang'ın birlikte yaşayıp dost kalmaya karar vermeleri bir ev tutarak tüm sevdiklerini yanlarına almaları.

On üçüncü ve on dördüncü olay halkaları eserin sonuç bölümüdür. Selma sonunda artist olur ve tüm sevdikleriyle beraber mutlu bir hayat geçirir. Eser mutlu son ile biter.

Olay halkaları talih ve tesadüfle birbirine bağlandığı için eserin inandırıcılığı zayıftır. Talih ve tesadüfe fazlaca yer verilmiş, eserde fazlaca olay art arda sıralanmıştır.

2.1.5.4. Kişiler

2.1.5.4.1. Başkişi

Selma

Eserin başkişisi olan Selma, eserde genç ve güzel bir kız olarak tanıtılır. Babasıyla beraber gittiği Paris gezisinden sonra sinemaya merak salarak artist olmaya karar verir. Selma o kadar kararlıdır ki mektepte dil derslerine önem verir. Ayrıca Türkiye'deki film stüdyolarını araştırır. Türkiye'de artist olmanın imkânsız olduğunu öğrendiğinde hasta olur. Hastalandığında sinemaya olan aşkını “...benim de bir aşkım vardı. Fakat bu aşkım, on liralık bir nikâh halkasının dairei şifasında hallolunacak kabilden değildi.”²⁰³ cümleleriyle anlatır. Bu hastalığı onu Doktor Hicri Bey ile tanıştırır. Doktorun kendisine olan aşkını usta bir şekilde kullanan Selma sonunda Amerika'ya ayak basar. Kararlı, sağlam iradeli ve geleneklerine bağlı bir

²⁰³ Ziya Şakir, ŞYS, s. 13.

kızıdır. Amerika’da tanıştığı ve gerçekten sevdiği Ho-Çang’ı “...eğer dinim, milliyetim seninle evlenmeme müsait olsaydı, bir saniye bile tereddüt etmeden; gel, beni al derdim...”²⁰⁴ diyerek yetiştiği kültüre ve adetlerine uymadığı için reddeder. Tarihini ve kültürünü çok iyi bildiği için Şark Yıldızı yarışmasını kazanır.

2.1.5.4.2. Norm Karakterler

Ho-Çang

Selma ile Amerika’da tanışan aslen Çinli olan iş adamıdır. Çok zengindir. Selma’ya âşık olmuştur. Eserde doğduğu yeri “*Ben, (Mançuri) de doğdum, (Moğol) kabîleleri arasında büyüdüm. Fazla olarak ta gençliğimde uzun müddet süvari zabıtlığı yaptım.*”²⁰⁵ cümleleriyle anlatır. Ömrü boyunca aşktan uzak kalmış, kendi inancının emrettiği şekilde yaşamıştır. Yaşı Selma’dan fazlaca büyük olduğu için aşkına karşılık beklememiştir. Çang, Selma’ya film stüdyosunda iş bularak Selma’nın oyunculuğa başlamasını sağlamıştır. Ayrıca iki kez Selma’nın hayatını kurtarmıştır. Sevdiği kadının hayatını kendi hayatından üstün tutan iyi yürekli, duygusal ve yardımsever biridir.

Morli

Selma’nın Mis Valey’in terzihanesinde tanıştığı iş ve pansiyon arkadaşıdır. Selma’ya çok iyi davranmıştır. Dış görünüşü “*İnce, uzun, kupkuru bir kız olan Morlinin simâsında, kadından ziyade erkeğe benzeyen bir hal vardı.*”²⁰⁶ cümleleriyle anlatılır. Başta Selma’nın konuşmasına ve oraya adapte olmasına yardım eder. Daha sonra bir gün Selma’nın günlük tuttuğu defterdeki yazıdan Romanyalı olmadığını anlar ve Selma’yı ifşa eder. Selma, Morli’nin onu yazısından tanınmasından dolayı işinden ve kalacağı yerden olur. Morli yaptıklarına sonradan pişman olur.

2.1.5.4.3. Kart Karakterler

Eserdeki kart karakterler hayalperest ve serbest fikirli olan Selma’nın babası, Selma’ya âşık olan Doktor Hicri Bey, Selma’nın karşısına çıkan ve Selma’ya iş

²⁰⁴ Ziya Şakir, ŞYS, s. 140.

²⁰⁵ Ziya Şakir, ŞYS, ss. 119-120.

²⁰⁶ Ziya Şakir, ŞYS, s. 34.

bulan iyi yürekli Misis Klark, Selma'nın çalıştığı terzihanenin sahibi Mis Valey, Selma'ya Amerika'da anne şefkati gösteren ev sahibi Misis Cimson'dur.

2.1.5.4.4. Fon Karakterler

Eserdeki fon karakterler ise Selma'ya Amerika'da yardım eden dernek üyeleri, stüdyodaki çalışanlar ve yarışmadaki jüri üyeleridir.

2.1.5.5. Mekân

Eserde olaylar İstanbul'da başlar, Paris'te devam eder ve Amerika'da sonlanır. Eserde geçen mekânların çoğu sadece isimleriyle anılır. Eserde detaylı anlatılan film stüdyosu anlatıcının konuyla ilgili bilgili olduğunu gösterir. Eserde ismi geçen mekânlar Paris, Nevyork, Los Anceles, Şerburg, Avenüselma Parkı, First Nasyonel Bulvar Siti, Mister Goldvin Mayer Stüdyosu, Kaliforniya'dır.

Eserdeki mekânlar anlatılırken genel olarak İstanbul'a benzetilir. Selma, Holivut'un havasını Büyük Ada'ya benzetir. Kaldığı pansiyonu “...bana âdetâ (Bakırköy) ün (Küçükbağlar) semtini hatırlatıyor.”²⁰⁷ cümleleriyle anlatır. Böylece mekân okuyucuya tanıdıklaştırılmaya çalışılır. Eserde mekânların olay gelişimine bir katkısı yoktur. Mekânlar bir dekor işlevi görür.

2.1.5.6. Zaman

Şark Yıldızı Selma romanı Selma'nın 12 Mart 1928 Paris tarihini düştüğü günlük yazısıyla başlar. Daha sonra 16 Nisan 1928, 16 Temmuz 1928 tarihlerini taşıyan yazılar geçer. Selma 16 Nisan tarihini düştüğü notunda Holivut'a geleli üç ay olduğunu söyler. Bu kısımdan sonra eserde tam bir tarih verilmez. Bu yüzden zaman çizgisi belirsizleşir. Toplamda bir yıla yakın bir süre anlatılır.

²⁰⁷ Ziya Şakir, ŞYS, s. 34.

2.1.5.7. Dil ve Anlatım

Şark Yıldızı Selma romanında olayları Selma'nın yazdığı mektuplar ve günlükler aracılığıyla öğreniriz. Romanda kahraman anlatıcı yani özne anlatıcı hakimdir. Eserde olaylar birinci tekil şahsın ağzından anlatılır. Anlatıcı eserdeki varlığını “...düşüncelerimi şöyle topladım...”²⁰⁸, “...hadisatı sıraya koyayım...”²⁰⁹ gibi cümlelerle hissettirir.

Eserdeki anlatım teknikleri iç monolog, diyalog, özetleme ve geriye dönüştür. İç monolog Selma'nın görüşlerini ve duygularını anlatabilmek için kullanılmıştır. Diyalog eserdeki olayları anlatmak için en çok kullanılan yöntemdir. Geriye dönüş tekniği ise geçmişte olan olayları anlatarak okuyucuyu bilgilendirmek için kullanılır. Özetleme tekniği zamanı ve olayları hızlı geçirmek için kullanılır.

Eserde Selma'nın anılarına ve babasının Selma'ya anlattığı bir hikâyeye yer verilir. Ayrıca anlatımda tekdüzeliği kırmak için telgraf metinlerine, gazete yazılarına ve ilan metinlerine de yer verilmiştir.

Eser sade bir dille yazılmıştır. Kişiler genelde İstanbul Türkçesiyle konuşturulmaktadır. Eserde geçen yabancı kelimeler Türkçe okunduğu gibi yazılmıştır.

2.1.5.8 Değerlendirme

Eser popüler bir macera romanıdır. Artist olmak için Amerika'ya giden bir Türk kızı olan Selma'nın başından geçenler anlatılır.

Eserdeki temalar macera, aşk ve milliyetçiliktir. Eser bir macera romanı olduğu için ana tema maceradır. Eserdeki bütün temalar Selma'nın hayatı üzerinden okuyucuya verilir.

Eserde klasik olay örgüsü kullanılmıştır.

²⁰⁸ Ziya Şakir, ŞYS, s. 4.

²⁰⁹ Ziya Şakir, ŞYS, s. 78.

Eserde olaylar özne anlatıcı olan Selma'nın başından geçer. Eserdeki diğer karakterler ise Morli ve Ho-Çang'tır. Ho-Çang, Selma'ya her konuda yardım eden ve onu hayallerine ulaştıran kişidir.

Eserde olaylar İstanbul'da başlar ve Amerika'da son bulur. Eserdeki mekânların ayrıntılı tasvirleri yapılmamıştır.

Olayların anlatımına 12 Mart 1928 günü başlanır. Eserde bir yıla yakın bir zaman konu edilir. Anlatılan yıllar Cumhuriyet'in ilk yıllarıdır.

Eserde kahraman bakış açısı kullanılır. Anlatımda iç monolog, diyalog, özetleme ve geriye dönüş teknikleri kullanılır. Eser sade bir dille yazılmıştır.

Şark Yıldızı Selma popüler bir macera romanıdır. Anlatımda günlük metinler kullanılarak inandırıcılığı arttırılmak istenmiştir. Selma'nın babasının tarih meraklısı ve açık görüşlü biri olması Ziya Şakir'in esere kendi hayatından koyduğu özelliklerdendir. Anlatıcı böyle bir konu seçerek o devirdeki kızlara öğüt vermek istemiştir.

2.1.6. Asrî Bakireler

Asrî Bakireler romanı 1945 senesinde İstanbul Maarif Kitaphanesi'nin *Meraklı ve Eğlenceli Romanlar* serisi adı altında yayımlanmıştır. Eserin yanında açıklama olarak *Aşk romanı* olduğu yazar. Ziya Şakir'in Z. Melek müstear ismini kullandığı dokuz eserinden biridir. Kitap, 64 sayfalık kısa bir aşk romanıdır.

2.1.6.1. Özet

Tülin, iyi eğitilmiş, klasiklerden hoşlanan, on sekiz yaşlarında Samsunlu bir taşra kızıdır. Ailesi tarafından iyi bir koca bulmak için teyzesi Güzide Hanım'ın yanına İstanbul'a gönderilir. Güzide Hanım'ın doğum gününde Şişli'nin tanınmış simalarından, bulunduğu çevreden dolayı evlilik ve aşka inancını yitirmiş, otuz beş yaşlarında olan Vehbi Bey ile tanışır. Vehbi Bey, bu taşralı kızı çok sever. Yeni geldiği için çekingen olan Tülin'e yardım eder. Birbirlerine âşık olurlar. Bu sırada Vehbi Bey, iki aylığına Suriye'ye gider. Tülin de bu iki ayda çevresini tanır,

fabrikatör Kerim Bey'in kızı Ferhan aracılığıyla yeni arkadaşlar edinir. İçki içen, sigara kullanan, argo konuşan bu kızların aşka bakışı Tülin'i şaşırtır. Tülin bunlara Asrî Bakireler adını takar. Bu kızlar, zengin ve çevresi tarafından tanınan erkeklerle evlenmek ister. Şu an, bunun için en uygun aday Vehbi Bey'dir ve aralarında onu elde etmek için bir yarış vardır.

İçten içe Vehbi Bey'e karşı duyguları olan Tülin, Asrî Bakireler'in Vehbi Bey ve erkekler ile ilgili konuşmalarını iyice dinler ve kendince bunları uygulamaya koyar. Vehbi Bey, Suriye dönüşünde Tülin'e güzel bir defter almıştır. Tülin, bu defteri günlük olarak kullanır. Vehbi Bey ile ilgili hislerini açık açık yazmaya başlar. Vehbi Bey'in at binen kadınlara ilgi duyduğunu öğrenen ve at binmesini çok iyi bilen Tülin, Vehbi Bey'e Sipahi Ocağı'na kayıt olmak istediğini söyler. Beraber kayda giderler. Asrî Bakireler'den Şadan da kayıt günü ocaktadır ve Tülin'in ata binmesini ister. Huysuz bir at seçip getirten Şadan'ın planı tutmaz ve Tülin ata ustaca binip alkışlar alır. Bu hamleden sonra Asrî Bakireler, Tülin'i mektup ile tehdit eder. Tülin bu tehdidi görmemiş gibi yapıp hayatına devam eder.

Teyzesi Güzide Hanım ile Parkotel'de bir davete giderler. Burada Vehbi Bey de onlara katılır ve bir ay sonra binicilikle ilgili bir yarış olacağını Tülin'e söyler. Tülin yarışmaya katılmaya karar verir. Vehbi Bey masadan kalktığında genç konsolos Cavit Bey, Tülin ile tanışmak için masaya gelir. Tülin'le dans edip onu yakından tanıyan bu genç, Tülin'e âşık olur. Şişli'de bu ikili hakkında dedikodular çıkar. İki kez Cavit Bey'den evlenme teklifi alan Tülin, teklifi reddeder.

Tülin, at binme yarışması için hazırlanmaya başlar. Yirmi altı kişi yarışa katılırlar. Tek kadın yarışmacı olarak yarışta yerini alır. İyi bir binici olan Tülin, yarışmada birinci gelir. Bitiş çizgisinde yola inen izleyiciler nedeniyle kaza yapar. Üç gün baygın halde yatar. Uyandığında karşısında Vehbi Bey'i görür. Vehbi Bey, Tülin'in günlüğünü okuyup her şeyi öğrenmiştir. Tülin'e evlenme teklifi eder. Evlenip beraber Samsun'a yerleşme kararı alırlar.

2.1.6.2. Tema

Asrî Bakireler romanında ana tema aşktır. Aşkın dışındaki diğer temalar ise evlilik ve batılılaşma temalarıdır.

2.1.6.2.1. Aşk ve Evlilik

Romanda iki çeşit aşktan söz edebiliriz. İlki taşradan gelen Tülin'in ve Vehbi'nin arasındaki saf ve temiz aşk, diğeri ise asri hayatta karşımıza çıkan aşktır. Tülin, saf ve temiz bir kızdır. Aşka bakışı “*Kafasının içinden geçen bir çok kitap, ona bir hayli şeyler öğretmişti. Fakat bütün öğrendiği şeyler arasında aşkın yalnızca nev'ini beğenmiş ve bellemişti. O da (Pol ve Virjini) nin aşkı idi... Yani onun nazarında aşk, insanları saadete götürecek, en saf sevgiden ibaretti.*”²¹⁰ cümlelerinden anlaşılacağı şekildedir. Tülin, saf sevgiye inanmaktadır. Aşkı da okuduğu kitaplardan öğrenmiştir. Asri Bakireler'den Ferhan'ın getirdiği kitaplardaki aşk ise “*Öyle senin kitaplarındaki gibi aylarca, yıllar süren aşk maceraları yok. Sevgi sabahleyin güneş gibi doğuyor. Öğle vakti yakıp kavuruyor. Akşam olunca da geçip gidiyor. Artık bu asırda, sevdalısının karşısına geçip hüüngür hüüngür ağlayacak avallara rast gelecek değiliz ya?..*”²¹¹ cümleleriyle anlatılır. Artık aşk anlayışı tamamıyla değişmiştir. Sanki Tülin'in yaşamak istedikleri bir önceki asırda kalmış gibi görülür.

İstanbul'daki asri kızların aşk anlayışı günlük ve geçicidir. Bu geçici aşk anlayışı Vehbi'yi evlilikten soğutmuştur. Aslında Suriye'den döndüğü zamandan beri Tülin ile evlenmek istese de buna hemen karar veremez. Ferhan'ın Tülin'e “*Vehbi bir Macar artisti yakalamış. Büyükada'ya kaçmış.*”²¹² şeklinde anlattığı macerayı yaşamak Vehbi için doğal bir durumdur. Değişen aşk anlayışı Vehbi'nin bu yaptıklarını yadırgamamıza engel olur.

Vehbi'nin aşkını anlamasını sağlayan bir diğer olay da kısa süreli de olsa Cavit Bey adında bir rakibinin olmasıdır. Bu rakip, bir diplomattır ve Tülin'e “*Sizde bir diplomat karısı olabilmek için çok kıymetli meziyetler görüyorum. Ve sizinle izdivacı*

²¹⁰ Z. Melek, *Asrî Bakireler*, İstanbul 1945, s. 29.

²¹¹ Z. Melek, *AB*, s. 42.

²¹² Z. Melek, *AB*, s. 43.

*da hakiki bir şeref ve saadet telakki ediyorum.*²¹³ cümleleriyle evlilik teklifi eder. Şişli’de dedikodular çıkar. Sonunda Tülin, Cavit Bey’i reddetse de bu dedikodular âşık Vehbi’ye zor günler yaşatacaktır.

Evlilik teması eserde pek çok yerde karşımıza çıkar. Tülin, İstanbul’a münasip bir koca ile evlendirilmek için gönderilir. İstanbul’dakiler Tülin’in evliliği hakkında *“Açılıp saçılmadan evlenmesi çok münasip.”*²¹⁴ cümlelerini kurarlar. Onlara göre zengin olduğu için Tülin hemen birileriyle evlenebilirdi. Yani onunla serveti için evlenecek kişiler çoktu. Yalnızca Vehbi evlilikle ilgili *“Her şeyden evvel ona, onun ruhunda bir koca arayınız.”*²¹⁵ diyerek evlenecek kişilerin birbiriyle uyumlu olması ve birbirini anlamalarının önemi hakkında konuşur. Böylece Tülin’i hemen evlendirmekten vazgeçerler. Ortamı tanıyıp kendine uygun bir eş bulması için bir fırsatı olur. İstanbul’da edindiği arkadaşlarının evliliğe bakışı ise Tülin’i korkutur. Yeni arkadaşlarından duyduğu *“Biliyorsunuz ki o zaman ben, dördüncü nişanlımla gırtlak gırtlığa geliyordum.”*²¹⁶ cümlesi, Vehbi ile evlenmek için çevirdikleri oyunlar Tülin’i iyice korkutur. Bu kızlar nişanlanmayı, evliliği bir ikbal kapısı gibi görürler. Aradıkları aşk ve sevgi değildir, hepsi geçici maceraların peşindedirler. Eser boyunca hangi kızın Vehbi’yi evlenmeye ikna edebileceği tartışılacaktır.

2.1.6.2.2. Batılılaşıma

Batılılaşıma ise eserde daha çok taşra-batı kıyaslaması olarak karşımıza çıkar. Davetler, müzik, giyim, davranışlar ve yaşayış ile anlayış farkındaki batılı anlamda yenileşmeler konu edinilir. Aslen Samsunlu olan Güzide Hanım, Şişli’de bir apartman dairesinde yaşar. Evinde verdiği davette *“Caz durmadan çalıyor.. fasılsız surette şampanyalar açılıyor.. reçetesi bilhassa İngiltereden getirilmiş olan kokteyller hazırlanıyordu.”*²¹⁷ cümlelerinden anlaşıldığı gibi tamamen batılı gibi bir eğlence yaparlar. Müzik, içecekler tamamen asri hayata uygundur. Samsun’da da

²¹³ Z. Melek, AB, s. 59.

²¹⁴ Z. Melek, AB, s. 14.

²¹⁵ Z. Melek, AB, s. 15.

²¹⁶ Z. Melek, AB, s. 33.

²¹⁷ Z. Melek, AB, s. 4.

böyle eğlenceler yapıldığını Tülin'den öğreniriz. Ayrıca o zamanlar herkesin dans konusunda bilgisi de vardır. Taşralı olsa da Tülin de dans bilmektedir.

Artık asri hayatın içinde olsa da mürebbiye ile yetiştiği için Tülin “*Klasikleri çok severim.*”²¹⁸ cümlesinden de anlaşılacağı gibi klasik eserler okumayı sever. Yeni eserlerle ilgili de “*Hafif buluyorum. Yenilik beni tatmin etmiyor.*”²¹⁹ diyerek onlarda geçen olaylara, çevreye ve anlayışa uzak olduğunu anlatır. Aslında bütün asri özelliklere sahip olan Tülin, duygu ve düşünceler bakımından eskiye bağlıdır. Bu da onun saf ve temiz kalmasını sağlamıştır.

Asri hayat içindeki kızların sadece duygu, düşünceleri değil; konuşmaları, kelimeleri de farklıdır. Tülin onların yanına gittiğinde onu İngilizce-Türkçe karışık “*Halloo Tülin...*”²²⁰ şeklinde selamlarlar. Ferhan anne ve babasına “*Şimdi bizim kocakarı ile moruk gelecek...*”²²¹ der. Asri kızlar içinde argo ve kaba konuşmak da yaygınlaşmıştır. Yine buluştuklarında ortam “*Beş kız bir küçük salonda toplanmışlardı. Bazıları sokak iskarpinleriyle kanepelerin üzerine çıkmış oturuyorlar.. bazıları da ayaklarını ortadaki masaya uzatmış, hem sigara içiyor hem de konuşuyorlardı. Önlerinde ve yanlarındaki küçük sigara sehpaalarının üzerinde de, konyak, vermut, şartiroz, benedikten kadehleri vardı.*”²²² şeklinde anlatılır. Asri kızlar sigara ve alkol kullanmaktadır. Zamanla Tülin de asri ortama uyum sağlayacaktır. Kıyafetlerine dikkat edecek, davetlere katılacaktır. Tülin'in yaptığı en aşırı şey ise “*Ben... hatta gürültülü gülmekten bile çekinen Tülin.. parlak bir kahkaha attım.*”²²³ cümlesinde geçtiği gibi sesli gülmekten ibarettir. Yani yetiştiği kurallara hep riayet edecektir.

Güzide Hanım, Samsun'dan gelen yeğenine kadın ve erkeğin dostluğunun İstanbul'da belli kaideler altında hoş karşılanmaya başladığını şu şekilde anlatır:

²¹⁸ Z. Melek, AB, s. 9.

²¹⁹ Z. Melek, AB, s. 9.

²²⁰ Z. Melek, AB, s. 32.

²²¹ Z. Melek, AB, s. 36.

²²² Z. Melek, AB, s. 32.

²²³ Z. Melek, AB, s. 51.

*“Görüyorsun ki burada erkeklerin erkeklerden, kadınların da kadınlardan dostları ahabları, arkadaşları olduğu gibi, kadınların erkeklerden, erkeklerin kadınlardan dostları ve arkadaşları var. Cemiyetin müsaade ettiği hudutlar dahilinde oturuyorlar, konuşuyorlar, beraberce gezip tozuyorlar. Hülasa şeref ve hasiyet dahilinde ahablık ediyorlar.”*²²⁴

Bu da batılı anlamda ilişkiler konusunda atılan bir başka adımdır.

Tülin, iyi bir şekilde ata bindiği için at yarışı müsabakasına katılır. Bu muhitinde bir yeniliktir. Tülin *“Çünkü yirmi beş erkek yarışmacı arasında bir genç kızın müsabakaya iştirak etmesi, herkeste büyük bir merak uyandırmıştı.”*²²⁵ alıntısında anlatıldığı gibi öncü bir kız olarak yarışmaya girer. Yarışı kazanır. Bu da batılı hayatla beraber kadının sosyal hayatta etkin rol almasına bir örnektir.

2.1.6.3. Olay Örgüsü

Asrî Bakireler adlı roman, kendi içinde yıldızlarla 19 bölüme ayrılır. 14, 15, 16 numaralı bölümler içinde Tülin’in günlüğünden alıntılanmış 21 Nisan 1936, 27 Nisan 1936, 29 Nisan 1936, 5 Mayıs 1936, 6 Mayıs 1936, 9 Haziran 1936, 11 Haziran, 14 Haziran, 21 Haziran, 9 Temmuz tarihleri düşülen 10 parça bulunur. Bu parçalarda, olaylar Tülin’in defteri aracılığıyla okuyucuya aktarılır.

Eserde olaylar, Güzide Hanım’ın doğum günü partisine başlar. Vehbi Bey ve taşra kızı Tülin, bu partide tanışır, Tülin’in evlenmek için İstanbul’a geldiğini öğreniriz. Romanın giriş kısmını oluşturan ilk on üç bölümde Tülin’in İstanbul’a gelip asri hayatı tanınması anlatılır. Asıl olaylar on dördüncü bölümden itibaren meydana gelir. Buradan başlayarak *Asrî Bakireler*’in olay halkalarını şöyle sıralayabiliriz:

- 1) Tülin’in İstanbul’a gelip Vehbi Bey ile tanışması ve İstanbul’daki hayatı tanınması.
- 2) Tülin’in Vehbi Bey’e olan hislerini bir deftere yazmaya başlaması ve onu etkilemek için Sipahi Ocağı’na kaydolması.

²²⁴ Z. Melek, AB, s. 30.

²²⁵ Z. Melek, AB, s. 60.

- 3) Vehbi Bey'e âşık olan Asrî Bakireler'in Tülin'i mektupla tehdit etmesi.
- 4) Tülin'in çevrede tanınıp bir davette evlilik teklifi alması ve teklifi reddettiği halde hakkında dedikodular çıkması.
- 5) Tülin'in Vehbi Bey'in jürisinde olacağı at müsabakasına katılmak için başvurması ve yarışma için çalışmaya başlaması.
- 6) Tülin'in yarışı kazanması ve yarışın sonunda kaza geçirmesi.
- 7) Vehbi Bey'in Tülin'in yazdıklarını okuması ve Tülin'e evlilik teklifi etmesi.
- 8) Vehbi Bey ve Tülin'in evlenip Samsun'a yerleşmeye karar vermesi.

Yedinci ve sekizinci olay halkası, romanın sonuç bölümüdür. Vehbi ve Tülin kavuşup mutlu bir yuva kurmaya karar verirler.

Özetlersek romanda olaylar, Tülin'in evlendirilmek için İstanbul'a gelmesiyle başlar, Şişli'nin tanındık simalardan Vehbi Bey ile tanışıp asrî hayatta tutunmaya çalışmasını anlatır. Taşradan gelen Tülin'in ve İstanbullu Vehbi'ye aşkını işleyen bu eser, bir aşk romanıdır. Olay halkaları genelde neden sonuç ilişkisinden çok talih ve tesadüfî olaylarla birbirine bağlanır. Eser popüler bir roman olduğu için olay kurgusu sağlam değildir. Sıra sıra anlatılan olaylar arasında bazen bağlantıyı kurmak güçtür. Yine de *Asrî Bakireler*'in klasik olay örgüsüne uygun bir roman olduğunu söyleyebiliriz. Olay halkaları sıra ile birbirini takip eder. Aralarında bağlantılar kurulmaya çalışılır. Ziya Şakir'in popüler romanlarını genelde giriş, gelişme ve sonuç şeklinde üç bölüme ayırarak da incelemek mümkündür. Buna göre başta verilen bilgiler ile ilk olay halkası giriş bölümü, iki ile altıncı olay halkaları arasının gelişme bölümü ve yedinci ile sekizinci olay halkalarının ise sonuç bölümü olduğu söylenebilir.

2.1.6.4. Kişiler

2.1.6.4.1. Başkişi

Tülin

Tülin'in annesi ve Güzide Hanım akrabadır. Güzide Hanım, Tülin'in annesini “*Efendim esasen çok sıkılğan bir çocuk. Tıpkı annesine çekmiş.*”²²⁶ cümleleriyle anlatır. Annesi ve Tülin'in tek benzerliği bundan ibarettir. Tülin, annesi tarafından münasip bir koca bulması için Güzide Hanım'ın yanına İstanbul'a gönderilir. İstanbul'a geldiği zaman “*on sekiz*”²²⁷ yaşındadır. Bir sene önce lise eğitimini tamamlamıştır. Evlilik yaşında genç bir kızdır. İstanbul'daki ilk gününde Vehbi Bey ile tanışır. Zaman içinde Vehbi'ye âşık olacaktır. Romanın sonunda ise evleneceklerini söylenir.

Anlatıcı, Tülin'in dış görünüşü hakkında çok fazla bilgi vermez. Çehresini “*Bir avuç içi kadar mini mini solgun çehresi, yeni açılmış bir gül gibi pembeleşmişti.*”²²⁸ şeklinde betimler. Buradan solgun ve masum bir yüzü olduğunu öğreniriz. Ve daha sonra “*Genç kızın bir zambak gibi beyaz ve masum çehresinden gözlerini alamıyordu.*”²²⁹ cümlesiyle anlatıcı da Tülin'in masumluğunu öne sürer. Masumluğundan dolayı romandaki diğer kişiler Tülin'e kıyamazlar.

Tülin'in giyimi ve görünüşü Vehbi Bey'in gözünden “*Bu sima o kadar körpe, giyinişi o kadar basitti ki...*”²³⁰ cümlesiyle anlatılır ve mektep çocuğuna benzetilir. Bu genç kız, taşradan gelip kendini İstanbul'da bir davette bulmuştur. Zaman içinde giyimi değişir ve bu değişimi teyzesinin mektubunda geçen “*Meğer kızcağıza taşralı manzarasını veren, giydiği o saçma sapan elbiselermiş. Şimdi kıyafetlerindeki değişiklik onu bambaşka bir hale getiriverdi. Adeta, henüz açılmamış bir ilkbahar fidanına benzedi.*”²³¹ cümleleriyle anlatılır. Giyimin değişmesi bulunduğu ortama alışmak için attığı ilk adımlardandır. Ayrıca halen taşradan getirdiği masumluğu da

²²⁶ Z. Melek, AB, s. 13.

²²⁷ Z. Melek, AB, s. 29.

²²⁸ Z. Melek, AB, s. 63.

²²⁹ Z. Melek, AB, s. 63.

²³⁰ Z. Melek, AB, s. 6.

²³¹ Z. Melek, AB, s. 25.

içinde barındırır. Tülin artık “*Ve henüz terziden gelmiş olan gayet zarif tayörünü giyerek Ferhanlara gitti.*” cümlesindeki gibi arkadaşlarının yanına giderken kıyafetlerine dikkat etmeye başlar. Fakat diğer kızlar gibi makyaj yapmaz. Davete gittiğinde arkadaşları “*Ay.. bugün de mi yüzünde boya yok.*”²³² cümlesiyle bu duruma şaşırırlar. Anlatıcı her ne kadar giyimini değiştirse de hemen Tülin’i asrî kızlara benzetmek istemez.

Tülin’in davranışları ve kişiliği özel olarak kurgulanmış gibidir. Taşrada yetişmiş olan Tülin, piyano çalmayı bilir, klasik edebi eserler okur. Tülin bir mürebbiye tarafından büyütülür bunu “ *Bunda, tıpkı rahibeye benzeyen, yaşlı bir Fransız mürebbiyesinin de tesiri var, zannedirim... Bu mürebbiye, çocuğun üzerinde, mühim bir rol oynadı. Onu adeta, cemiyetten uzak yaşattı. Kitaplariyle piyanosunun arasında oyaladı.*”²³³ cümlelerinden öğreniriz. Klasik eserler okuması ve piyano çalması mürebbiyesinin etkisidir. İyi bir eğitimle, aslında tam bir İstanbul hanımefendisi gibi yetiştirilse de Samsun’da büyüdüğü için taşralı olması pek çok yerde Tülin’in karşısına çıkacaktır. Bu durum Tülin’e gelen tehditnamede geçen “*Her şeyden evvel şunu bilmeniz lazımdır ki; ne yaparsanız yapın, istediğiniz kadar parlak giyinip kuşanın üzerinizdeki köylülük markasını bir türlü silemeyeceksiniz.*”²³⁴ Cümleleriyle anlatılır.

Güzide Hanım’ın kocası Halil Bey, Tülin’i “*pısrık, zavallı bir kız...*”²³⁵ olarak görür. Vehbi ile tanıştıklarında onunla sadece birkaç kelime kurarak konuşur. Sarf ettiği bu kelimeleri de kekeleyerek, hatta sesi titreyerek söyler. Zaten ilerleyen sayfalarda Tülin kendisi de çekingenliği hakkında “*Hakikatten ben de pek acayip bir kızm...*”²³⁶ diyerek bu çekingenliğe bir son vermeye ve muhitine uymaya çalışacaktır.

Anlatıcı pek çok yerde Tülin’in zekasına vurgu yapar. Vehbi’nin Macar bir kadınla gönül macerası olduğunu öğrenir ve “*Arkadaşlarınız arasında, Macarca*

²³² Z. Melek, AB, s. 33.

²³³ Z. Melek, AB, s. 13.

²³⁴ Z. Melek, AB, s. 52.

²³⁵ Z. Melek, AB, s. 7.

²³⁶ Z. Melek, AB, s. 32.

öğrendiğimize dair kuvvetli bir rivayet var.”²³⁷ cümlesiyle onu alttan alta iğneler. Yine dayanıklı ve rekabetçi bir ruhu olduğunu Sipahi Ocağı kaydı sırasında anlatılır. Babası kızına çok iyi ata binmeyi öğretmiştir. Tülin’in cesaretini “Çünkü yirmi beş erkek arasında bir genç kızın müsabakaya iştirak etmesi, herkeste büyük bir merak uyandırmıştı.”²³⁸ cümlelerinden de anlarız. Bu genç kız, iyi bildiği bir konuda savaştan geri durmaz. Girdiği yarışı birincilikle kazanır.

Tülin’in aşkı kitaplardan öğrenmiştir. Okuduğu kitaplar içinde de kendi aşk anlayışını belirlemiş “Kafasının içinden geçen bir çok kitap, ona bir hayli şeyler öğretmişti. Fakat bütün öğrendiği şeyler arasında aşkın yalnızca nev’ini beğenmiş ve bellemişti. O da (Pol ve Virjini) nin aşkı idi... Yani onun nazarında aşk, insanları saadete götürecektir, en saf sevgiden ibaretti.”²³⁹ cümleleriyle de belirtildiği gibi saf sevgiye ve aşka inandığı anlatıcı tarafından vurgulanmıştır. O nedenle Tülin, İstanbul’daki arkadaşlarının aşk anlayışını anlayamaz. Tülin, Vehbi’den önce kimseyi sevmemiştir. İlk evlilik teklifini aldığı Cavit Bey’i Vehbi’ye aşık olduğu için reddeder.

Tülin, asri özelliklerle donatılmış bir kızdır. Taşrada büyütülerek İstanbul’dan uzak tutulması, bir nevi onu masum bırakmak, yani cemiyetten uzakta temiz bir hayat sürmesini sağlamak içindir. Çünkü İstanbul’da yaşasa o da cemiyetteki diğer kızlar gibi olacak, İstanbul’un davetlerinde elbette diğer asri kızlar gibi aşk maceraları olacaktır. Anlatıcı, ona verdiği bütün iyi özellikler ve masumluğuyla sonunda Tülin’in romanın yakışıklı kahramanı Vehbi ile evlendirir. Evlilik düşünmeyen bu genç, bütün aradıklarını Tülin’de bulmuştur.

2.1.6.4.2. Norm Karakterler

Vehbi

Eserde, bütün Asri Bakireler’in evlenmeyi düşlediği adam olarak karşımıza çıkan Vehbi, anlatıcı tarafından “Vehbi, bir erkekte nadir bulunur vasıflara malikti. Otuz beş yaşına yeni girdiği için henüz genç sayılabilirdi. İnce, nazik ve zarıftı. Hiçbir

²³⁷ Z. Melek, AB, s. 44.

²³⁸ Z. Melek, AB, s. 60.

²³⁹ Z. Melek, AB, s. 29.

erkeğin rekabet edemeyeceği derecede mükemmel giyinirdi.”²⁴⁰ cümleleriyle anlatılır. Vehbi’nin saçları ve saç rengi “...kumral ve hafif kıvrıkcık[tır].”²⁴¹ Gözleri de “kadife gibi parlak[tır].”²⁴² Çok yakışıklı olmasa da konuşmalarıyla insanları kendine bağlayan bir adamdır. Dış görünüşü hakkında başka bir bilgi verilmez.

Vehbi, Şişli ve Nişantaşı çevrelerinde yaşamaktadır. Dış görünüşüne önem verip, çevresine de bu konuda örnek olmaktadır. Eğitimi ve işi “Yüksek tahsilini hukuk fakültesinde bitirmişti. Lakin memuriyet hayatına girmediği gibi, avukatlık etmeyi de aklından geçirmemişti. Çünkü hem anasından ve hem babasından büyük servetlere tevarüs etmişti. Kendisini İstanbul’un en yüksek tabakası arasında yaşatabilecek derecede irada malikti.”²⁴³ cümleleriyle anlatılır, okumuş ve maddi durumu yerinde biri olduğu açıklanır. Böylelikle Vehbi, gönül rahatlığıyla davetlerde gezecek, geçim kaygısına düşmeyecektir.

Yaşadığı çevrede pek çok gönül macerası geçirmiş olan bu adamın aşka ve evliliğe dair inancı kalmamıştır. Anlatıcı “Çünkü bir kıza ve bir kadına kıymet biçmekte Vehbi’nin herkesten daha fazla salahiyeti vardı.”²⁴⁴ cümlesiyle yaşadığı maceralardan pek çok şey öğrendiği, kadınları çok iyi tanıdığı vurgulanmaya çalışılır. Gördüğü ilgiden dolayı ruhu “Onun süsler, tuvaletler, renler ve çeşit çeşit tahassüsler arasında lastik bir çocuk topu gibi oradan oraya atılmaya alışmış olan ruhu, esasen bir yerde durmaya müsait değildi.”²⁴⁵ cümlesiyle anlatılır. Çevresini Vehbi üzerindeki etkisi kötüdür. Onu yalnızlığa, maceralı hayata iter.

Tülin’e olan ilgisinin başlangıcını “Suriye seyahatinden döndüğüm zaman, sana kalbimi açacak, senin asil varlığına karşı duygularımı anlayacaktım.”²⁴⁶ cümlesiyle açıklanır. Neredeyse romanın başladığı ilk zamanlardan beri Tülin’i sevmektedir. Vehbi’ye mani olan şey yaşayış tarzıdır. Tülin’i aşkına inandırabileceğini düşünmemiştir. Vehbi’nin hakkında “Vehbi bir Macar artisti yakalamış.

²⁴⁰ Z. Melek, AB, s. 4.

²⁴¹ Z. Melek, AB, s. 41.

²⁴² Z. Melek, AB, s. 51.

²⁴³ Z. Melek, AB, s. 5.

²⁴⁴ Z. Melek, AB, s. 15.

²⁴⁵ Z. Melek, AB, s. 11.

²⁴⁶ Z. Melek, AB, s. 63.

Büyükada'ya kaçmış."²⁴⁷ dedikodusu çıkmıştır. Eski hayatından bir türlü vazgeçemez. Vehbi'nin evlilik kararı vermesi zordur, yaşadıkları onun saf ve temiz duygular hissetmesine mani olur.

Zengin, iyi giyinen, çevrenin tanıdığı simalardan olan Vehbi, evlenilecek bir erkekte bulunacak bütün özelliklere sahip olduğu için asri kızların kendisiyle evlenmek için yarıştığı biridir. Vehbi ise, İstanbul'daki hayattan soğuduğu için hiçbir kıza yüz vermeyecek sonunda aşkı ve saadeti bulduğu Tülin ile evlenecektir.

Girdiği ortamda hemen herkesi kendine çeken Vehbi hakkında yazılan "*Misafirler yabancı olmadığı için Vehbi şakalaşıyor, tuhaf fıkralar anlatıyor, oradakileri ağzına baktırıyordu*"²⁴⁸ cümlelerini anlatıcı başka romanlarında bazı erkek kahramanlarını anlatmak için de kullanır.

2.1.6.4.3. Kart Karakterler

Güzide Hanım, Tülin'in İstanbul'da yaşayan teyzesidir. Asri hayat içinde yaşamakta ve kocası Halil Bey ile her gün partiler düzenlemektedir. Zeki ve hassas bir kadın olarak tanıtılır.

Şadan, Tülin'in rakibidir. Vehbi'yle evlenmek ister. Kıskançtır. Tülin'i tehdit edip kaza geçirmesine sebep olurlar.

2.1.6.4.4. Fon Karakterler

Eserdeki fon karakterler Necla, Ferhan, Semra, Hale'dir. Bu kızlar Asrî Bakireler olarak adlandırılıp Tülin'in karşısında yer almışlardır.

2.1.6.5. Mekân

Eserde olaylar İstanbul'da Şişli ve Maçka civarlarında geçer. Tülin'in Samsun'dan geldiği söylenir. Eserde mekânlar çoğu zaman sadece ismiyle anılmış. Ayrıntılı tasvirleri yapılmamıştır. Mekânın romanda anlatımı tamamlayıcı bir dekor gibi kullanıldığını söylenebilir.

²⁴⁷ Z. Melek, AB, s. 43.

²⁴⁸ Z. Melek, AB, s. 12.

Olaylar Güzide'nin Şişli'deki apartman dairesinde başlar. Apartman ile ilgili “İçiçe geçme salonlar dolmuştu.”²⁴⁹ cümlesi kurulur. Apartmanın birçok salondan oluştuğunu öğreniriz. Vehbi bu salonlardan “Nispeten تنها olan pembe salona girdi.”²⁵⁰ şeklinde anlatılan pembe salonda Tülin ile karşılaşır. İlk kez burada konuşurlar.

Ferhanların evi eserde “Beş kız bir küçük salonda toplanmışlardı. Bazıları sokak iskarpinleriyle kanepelerin üzerine çıkmış oturuyorlar.. Bazıları da ayaklarını ortadaki masaya uzatmış, hem sigara içiyor hem de konuşuyorlardı. Önlerinde ve yanlarındaki küçük sigara sehpaalarının üzerinde de, konyak, vermut, şartiroz, benedikten kadehleri vardı.”²⁵¹ cümleleriyle anlatılır. Sigara dumanı odayı kaplar. Kızlar sadece küçük bir odada oturup konuşurlar.

Eserde ismi geçen diğer mekânlar ise Tokatlıyan Pastanesi, Tülin'in ata bindiği Sipahi Ocağı, davete gittikleri Parkotel şeklinde sıralanabilir.

Eserde sadece ismen geçen mekan isimleri vardır. Güzide Hanım'ın evi Şişli'dedir. Tülin'in İstanbul'a Samsun'dan geldiği söylenir. Vehbi kısa bir süre Suriye'ye gider. At yarışın yapıldığı Alman çiftliği Maslak'tadır. Zengin semtlerindeki insanları anlatan bu eserde hep zengin semtlerin adları geçmiştir.

2.1.6.6. Zaman

Eserde olaylar, Güzide Hanım'ın partisinin olduğu bir şubat günü başlar. Tülin ve Vehbi'nin evlilik kararı verdiği 14 Temmuz 1936 günü olaylar sona erer. Eserde toplam altı aylık bir zaman geçmiştir. Eserde zaman çizgisi düz bir şekilde ilerler. Geriye dönüşler yoktur.

²⁴⁹ Z. Melek, AB, s. 3.

²⁵⁰ Z. Melek, AB, s. 6.

²⁵¹ Z. Melek, AB, s. 32.

Tülin, teyzesine doğum günü partisinden bir gün önce İstanbul'a gelir. İlk sayfalarda Tülin "Yazı burada geçireceğim."²⁵² demiştir. Böylece romanda zaman geçmeye başlar.

Romanda zamanı belirleyen önemli noktalardan biri de Vehbi Bey'in Suriye ziyaretidir. Vehbi, Suriye ziyaretinden kırk sekiz gün sonra döndüğü söylenir. Döndüğünde Tülin'e bir defter hediye eder. Buradan itibaren Tülin'in 21 Nisan 1936, 27 Nisan 1936, 29 Nisan 1936, 5 Mayıs 1936, 6 Mayıs 1936, 9 Haziran 1936, 11 Haziran, 14 Haziran, 21 Haziran, 9 Temmuz tarihlerini düştüğü günlüğünde romanda anlatılan zamanı tarihiyle öğreniriz. 9 Temmuz 1936 tarihli nottan iki gün sonra 11 Temmuz'da Tülin at yarışına katılır ve o gün kaza geçirir. İki gece üç gün baygın kaldıktan sonra 13 Temmuz'da uyanır ve eser o gün sona erer.

2.1.6.7. Dil ve Anlatım

Asrî Bakireler romanında genel olarak hakim bakış açısı kullanılmıştır. İlk 13 ve 17, 18, 19 numaralı bölümler hakim bakış açısı ile yazılmıştır. 14, 15, 16 numaralı bölümler içinde Tülin'in günlüğünden alıntılanmış 21 Nisan 1936, 27 Nisan 1936, 29 Nisan 1936, 5 Mayıs 1936, 6 Mayıs 1936, 9 Haziran 1936, 11 Haziran, 14 Haziran, 21 Haziran, 9 Temmuz tarihleri düşülen 10 parça bulunur. Bu parçalarda, kahraman bakış açısı kullanılıp olaylar Tülin'in defteri aracılığıyla okuyucuya aktarılır. Yani Tülin eserde kahraman anlatıcı rolünü üstlenmiştir.

Anlatıcı, eserde pek çok yerde kendi varlığını hissettirir. Örneğin Vehbi hakkında sorduğu "Bu gece niçin neşesizdi?"²⁵³ cümlesiyle olaya dâhil olduğu gibi, pek çok yerde bu şekilde yorumlar ve sorular soracaktır. "Muhavere karma karışık devam ediyordu."²⁵⁴ cümlesi de anlatıcının varlığını hissettirdiği başka bir alıntıdır.

Anlatıcı, Tülin'i "Hani o iki lakırdıyı bir araya getiremiyen sıkılgan ve pısrık kız..."²⁵⁵ cümleleriyle anlatır. Buradan karakterlerini tanıtmaya çalıştığını onları

²⁵² Z. Melek, AB, s. 8.

²⁵³ Z. Melek, AB, s. 5.

²⁵⁴ Z. Melek, AB, s. 34.

²⁵⁵ Z. Melek, AB, s. 25.

kendisinin tanıtma rolünü üstlendiğini de anlarız. Yine anlatıcı başka bir kahramanını “*Güzide, çok zeki ve hassas bir kadındı.*”²⁵⁶ cümleleriyle anlatır.

Eserde kullanılan teknikler ise özetleme tekniği, iç monolog şeklinde sıralanabilir. Ayrıca eserde sık sık telgraf, mektup ve günlük alıntılara yer verilmiş, böylece anlatımın tek düzelikten uzaklaşılması sağlanmıştır.

Eserde bazı olaylar ve konular uzun konuşmalarla anlatılır. Mesela Tülin ve Vehbi’nin ilk tanıştığı konuşma soru cevap üzerine kurulu karşılıklı uzun bir diyalogdur. Cemiyetin evlilik hakkında fikirlerini de uzun bir konuşma ile öğreniriz.

Bir iç monolog örneği olarak Tülin’in “*Ama adamcağızın hakkı var... Biraz yüksekte atıp tutmasına rağmen yine gözlerini kamaştıran meftunlarını bırakıp ta, benim gibi sönük, silik, örümcekli mevzulardan başka hiç bir bahis etrafında konuşamayan taşralı kıza koşacak değil ya?...*”²⁵⁷ alıntısını örnek verebiliriz. Eserin pek çok yerinde Tülin ve Vehbi’nin iç monolog örneklerine rastlanır.

Eserde Tülin’in günlüğündeki parçalar 41. sayfadan itibaren başlar. Tülin’in günlüğünden alıntılanmış ve 21 Nisan 1936, 27 Nisan 1936, 29 Nisan 1936, 5 Mayıs 1936, 6 Mayıs 1936, 9 Haziran 1936, 11 Haziran, 14 Haziran, 21 Haziran, 9 Temmuz tarihleri düşülen on parça vardır. Bu parçaların dışında Vehbi’ye gelen telgraf metni²⁵⁸, Güzide, Vehbi ve Tülin’e ait mektup parçaları da eserde yer alır.

Eserin dili, sadedir. Asri kızlar konuşurken kullanılan argo kelimeler ve bazı hitaplar dikkat çeker. Asri kızlardan biri eski nişanlısına “*latilokum*”²⁵⁹ diyerek arkadaşlarına tanıtmıştır. Selamlaşırken İngilizce-Türkçe karışık “*Halloo Tülin...*”²⁶⁰ şeklinde selamlarlar. Ferhan anne ve babasından “*Şimdi bizim kocakarı ile moruk gelecek...*”²⁶¹ diye bahseder. Vehbi’nin arkadaşı Necla “*traşı bırak*”²⁶² der. Bir erkekmiş gibi konuşur.

²⁵⁶ Z. Melek, AB, s. 13.

²⁵⁷ Z. Melek, AB, s. 38.

²⁵⁸ Z. Melek, AB, s. 23.

²⁵⁹ Z. Melek, AB, s. 23.

²⁶⁰ Z. Melek, AB, s. 32.

²⁶¹ Z. Melek, AB, s. 36.

²⁶² Z. Melek, AB, s. 22.

Asrî Bakireler, Ziya Şakir'in hızlı şekilde kaleme popüler roman olarak anabileceğimiz eserlerinden biridir. Haliyle içinde birtakım kurgu hataları mevcuttur. Eserin ilk sayfalarında Tülin'in yazı geçirmek için İstanbul'a geldiği söylenir. İlerleyen sayfalarda ise "21 Nisan 1936"²⁶³ tarihinde Tülin'in iki aydır İstanbul'da olduğu yazılır. Yani Tülin şubat ayında İstanbul'a gelmiştir. Yaza hayli bir süre vardır. Daha sonra tarihler sorunsuz bir şekilde verilse de bu ufak hata okuyan kişilerin dikkatini çekecektir. Buradan da romanın hızlı bir şekilde yazıldığı sonucuna ulaşılabilir.

2.1.6.8 Değerlendirme

Asrî Bakireler romanı, Ziya Şakir'in popüler roman kategorisi içerisinde inceleyebileceğimiz bir aşk romanıdır. Romanda Vehbi ve taşradan İstanbul'a gelen Tülin'in aşk hikayesi anlatılır.

Eserin olay örgüsü klasik olay örgüsüdür. Olaylar sıralı bir şekilde olur. Düz anlatım kullanılmıştır. Eserdeki olayları tarihi sıraya göre gerçekleşir. Düz anlatım içinde belli yerlerde günlük, mektup parçaları kullanan anlatıcı tekdüzelikten kurtulmaya çalışmıştır.

Eserdeki kişiler Tülin, Vehbi, Güzide, Şadan şeklinde sıralanabilir. Karakterlerin ruhsal ve fiziki tahlilleri yeterli şekilde yapılmamıştır.

Eserde İstanbul Şişli civarı anlatılır. Romanda cumhuriyetin ilanıyla birlikte yenileşen sosyal hayatla ilgili bilgiler verilir. Mekân sadece bir dekor olarak kullanılmıştır denebilir.

Eserdeki olaylar, yaklaşık olarak 1936 yılının şubat ayında başlayıp aynı yılın temmuz ayında sona erer. Yaklaşık altı aylık bir zamanı konu alır. Cumhuriyetin ilanından on üç yıl kadar sonrasında gerçekleşen olaylar anlatılır.

Cumhuriyetin ilanından sonra bile eserde taşra ve İstanbul hayatında farklılıklar olduğunu görürüz. Taşradan gelen Tülin'e İstanbul'daki hayat karmaşık gelir. Eğitimi, kültürü ve bilgisi yeterli olsa da taşranın ahlak anlayışı ve sosyal hayatı

²⁶³ Z. Melek, *AB*, s. 41.

İstanbul'dan farklıdır. Eserde bu fark pek çok yerde karşımıza çıkar. Zaten günümüzde de İstanbul bir metropol olarak yaşayanlara ülkenin pek çok yerinden farklı bir hayat sunmaktadır. Bunun o devirde de benzer olduğunu görürüz.

2.1.7. Beyaz Kelebek

Beyaz Kelebek, 1945 yılında İstanbul Maarif Kitaphanesi Yayınları'nın *Meraklı ve Eğlenceli Romanlar* serisi adı altında *Meraklı Roman* açıklamasıyla yayımlanmıştır. Ziya Şakir'in Z. Melek müstear ismiyle yazdığı dokuz romandan biridir. 62 sayfalık popüler bir aşk romanıdır.

2.1.7.1. Özet

Güzel Sanatlar Fakültesini yeni bitiren Zehra, yazı geçirmek için teyzesi olan Hasibe Hanım'ın kaldığı Gaziler köyüne gider. Köy yolunda otobüsün lastiği patlar. Yolda kalan Zehra'ya Doğan Çiftliği'nin sahibinin yeğeni yardım eder. Kendini arabacı Ahmet Yılan olarak tanıtan bu adamın asıl adı Fikret'tir. Aşka ve kadınlara karşı bir nefreti olduğu için Zehra'ya hiç yakın davranmaz. Kızı köye bırakan Fikret, arkasına bile bakmadan çiftliğe döner. Zehra, kendini zor durumdan kurtardığı için Fikret'i önemser ve hakkında iyi şeyler düşünür.

Birkaç gün sonra, beyaz kelebek avına çıkan Zehra ve yeğeni Hesna, fark etmeden Doğanlar Çiftliği'ne kadar gider. Burada çiftlik sahibi Saffet Bey ile tanışır. Fikret'ten olayları dinlemiş olan Saffet Bey, yeni tanıdığı Zehra'yı çok sever. Fikret'in arabacı Yılan olarak anılmasına ses çıkarmaz, bu oyuna iştirak eder. Ve kafasında bir plan kurarak çok beğendiği Zehra ile Fikret'in arasını bulmaya karar verir.

Saffet Bey, Zehra'yı sık sık çiftliğe çağırır. Yeğenini, Zehra'nın iyi edeceğini düşünür. Kadınlara düşman olan Fikret, uzun bir süre Zehra'ya karşı soğuk davranır. Zehra, Fikret'in resmini yapmaya başlamıştır ve bir türlü yüz hatlarını çizemediğinden dolayı Saffet Bey'den yardım ister. Resmi çizerken Zehra, Fikret'i daha yakından tanıma fırsatı bulur.

Zehra, köy civarındaki bir ceviz ağacının altında resim yaparken Samanlı Çiftliği'nin sahibi Şadan Beyle karşılaşır. Şadan Bey, Zehra'dan resmini yapmasını ister. Zehra, bu gençten hiç hoşlanmadığı için çok soğuk davranır. Resmi yapamayacağını söyler. Şadan Bey para da teklif etse Zehra resmi çizmeyi kabul etmez.

Saffet Bey de artık planını uygulamaya başlar. Zehra'yı karşısına alır ve yeğeniyle evlenmesini istediğini söyler. Zehra teklifi kendisine denk biriyle evlenmek istediğini gerekçe göstererek reddeder. Saffet Bey planından vazgeçmez, hem Fikret'in arabacı oyununu bitirmek hem de Zehra'nın resmi bitirmesini sağlamak için Fikret'le Zehra'yı gezintiye gönderir. Zehra yolda giderken sorduğu sorularla Fikret'in kim olduğunu anlar. Vardıkları yerde yemek yerken, Fikret'e artık oyunu bitirmesini rica eder. Böylece Fikret'in Saffet Bey'in yeğeni olduğunu öğrenir. Geziden döndüklerinde Saffet Bey, evlilik konusunu tekrar açar ve Zehra'dan kesin bir cevap ister. Zehra cevabını ertesi gün vereceğini söyler.

Ertesi gün Zehra arkasında bir mektup bırakarak İstanbul'a döner. Teyzesine, kimseye adresini vermemesi konusunda yemin ettirir. Saffet Bey, aylarca Zehra'yı arar. Sonunda bir ay sonraki bir resim sergisinde Zehra'nın resminin olduğunu öğrenir. Zehra'nın zengin olmadan Fikret'le evlenmeyeceğini anlayan Saffet Bey, yeni bir plan kurar. Sergiden Zehra'nın resmini çok yüksek bir fiyata satın alır. Artık zengin olan Zehra, eğitime devam etmek için Avrupa'ya gitmeye karar verir. Saffet Bey, Avrupa'ya gitmeden Zehra'yı ziyaret eder ve bu sefer onu yeğeniyle evlenmeye ikna eder. Haberi Fikret'e telgrafla bildirir. Kendi de ertesi gün Zehra'nın yaptığı tabloyu alarak çiftliğe doğru yola çıkar.

2.1.7.2. Tema

Beyaz Kelebek romanında ana tema aşktır. Aşkın dışındaki diğer temalar ise evlilik, köy hayatı ve köye bakıştır. Köy hayatı ve köye bakış temaları Zehra ve Şadan Bey üzerinden verilir. Evlilik teması ve aşk teması iç içedir. Fikret üzerinden verilen aşk teması içinde o zamanki kadınların aşk anlayışına da yer verilmiştir. Alt temalar genelde aşk teması altında belli belirsiz işlenmiştir.

2.1.7.2.1. Aşk ve Evlilik

Romanın başkahramanı Zehra daha önce hiç âşık olmamıştır. Bu aşk, saf ve temiz bir genç kızın ilk aşkıdır. Arkadaşları aşktan bahsederken bir soru sorduğunda Zehra “*O tarakta bezim olmadığı için bu hususta hiçbir şey söyleyemeyeceğim.*”²⁶⁴ cümlesini kurar. Böylece Zehra’nın daha önce hiç âşık olmadığı söylenir. İlerleyen sayfalarda yine aşk konusu açıldığında Zehra, Fikret’e “*En ciddi sevgi, hiç şüphesiz ki anne sevgisidir... Vakti ben de babamdan başka hiçbir erkek sevmedim... Lakin hayatta, başka sevgilere de ihtiyaç hissedenler var. Mesela.. Aşk, muhabbet.. Macera...*”²⁶⁵ cümleleriyle daha önce kimseyi sevmediğini söyler. Zehra, zamanla aşka küsmüş Fikret’i tekrar saf ve temiz aşka inandıracaktır.

Aşk temasının en çok geçtiği ikinci yer ise Fikret’in hayatıdır. Otuz yaşlarında olan ve evlenmesi beklenen bu genç, insanlardan, özellikle de kadınlardan kaçmaktadır. Aşkla ilgili başına gelenler hep kötü şeylerdir:

*“Beni bu düşünceye mecbur edenlerin arasında, kadın denilen o zümrenin her çeşidi yok mu?.. Selma, en yüksek bir ailenin kızı idi. Dadılar, tayalar, hususi hocalar, en ağırbaşlı mürebbiyelerle yetiştirilmişti. Kendisine, iyi bir terbiye verilmişti. Beni çıldırasiye bir aşkla seven bu kız, bir buçuk sene sonra bana ihanet etmedi mi?.. Ondan gördüğüm hıyaneti müteakip, artık yüksek tabakadan nefret etmiş, gözlerimi aşağı sınıflara çevirmiştim. Bunların arasından seçtiğim Nevin, altı ay sonra beni bir sovan gibi soymaya kalkışmadı mı? Rezilane bir takım iddialarla mahkeme mahkeme dolaştırmadı mı? Hadi şunun ortasını bulayım dedim, vasat zümreden Mebrureyi aldım. Biliyorsun ki onun yaptığı muziç muameleler yüzünden bıktım, usandım...”*²⁶⁶

Fikret’in aşka nasıl baktığı ve neler yaşadığı anlatılmıştır. Buradan aşkın her türlüşünü gören bir adamın nasıl mutlu olmadığını anlatılır. Yanlış aşklar yaşayarak sonunda aşka ve evliliğe küser. Fikret’in yaşadıklarından o dönemin aşka bakışı ile ilgili de bilgiler çıkarılır. Fikret’in çevresinde olan kızlar, aşkı ve evlenmeyi menfaat

²⁶⁴ Z. Melek, *Beyaz Kelebek*, İstanbul 1945, s. 4.

²⁶⁵ Z. Melek, *BK*, s. 51.

²⁶⁶ Z. Melek, *BK*, s. 41.

olarak görmektedir. Kısacası bu zümrenin aşk anlayışı, Zehra'nın aşkı gibi saf ve temiz değildir. Yalan ve sahtelik üzerine kuruludur. Bu nedenle Fikret'in aşk ile ilgili kötü şeyler düşünmesine neden olmuştur. Yaşadıkları bugünkü düşüncelerini etkileyecektir. Fikret, aşkın kötü olduğunu düşünen bir gençtir.

Evlilik temasının temelini aşk oluşturmaktadır. Eserin sonunda aşk temelli bir evlilik yapılır. Zehra, evleneceği kişinin *“Ya benim ailemin seviyesinde mütevazı ve çalışan bir iş adamı. Veyahut, benim gibi hayatını kafası ve parmaklarile kazanan bir sanatkar.”*²⁶⁷ cümlelerinde anlatıldığı gibi kendine denk biri olmasını ister. Zehra'nın evliliğe bakışı Fikret'in çevresindekiler gibi değildir. Zehra, belki de bu nedenle sonunda anlatıcı tarafından mutlulukla ödüllendirilmiştir. Anlatıcının eserde vermek istediği evlilik teması bu cümlelerle özetlenmiştir. Evlilik, menfaatsiz ve aşka dayalı olmalıdır.

2.1.7.2.2. Köy Hayatı ve Köylüye Bakış

Eser, mekân olarak köyde geçtiği için en önemli temalardan biri köy hayatı ve köylüye bakıştır. Zehra, daha köye gitmeden birkaç gün önce arkadaşları köy hakkında *“Vallahi, benim yapacağım iş değil... On beş, yirmi evli bir köy.. Mavi donlu kadınlar.. Sümüklü çocuklar.. Ellerini kuşaklarının arasına sokup insanın yüzüne bel bel bakan delikanlılar.. Ay, ben olsam; onların arasında çıldırırverirdim.”*²⁶⁸ cümlelerini kurarlar. Bu cümlelerde İstanbul'da yaşayanların köye ve taşra hayatına bakışını görürüz. Köyü ve oradaki insanları gerek giyimleriyle, gerek yaşamlarıyla küçük görmekte ve haklarında ansiklopedik tanımlar gibi kalıp bilgiler dile getirmektedirler. Bu kalıp bilgilerden haberi olan Zehra'nın teyzesi Hasibe Hanım'ın düşüncelerinin anlatıldığı *“Hasibe teyzenin gittikçe neşesi artıyordu. Zehranın mektubunu aldığı zaman, onun bu köy evini yadırgayacağından korkmuştu. Fakat şimdi onun her tarafa bakarak gösterdiği sevinç karşısında, büyük bir memnuniyet duyuyordu.”*²⁶⁹ cümlelerinden oluşan kısa alıntıda Zehra'nın arkadaşları gibi düşünmediği anlatılır. Hasibe Hanım, bir süre Zehra'nın köyü sevmeyeceğini düşünerek korkmuştur. Anlatıcı, başkahramanı

²⁶⁷ Z. Melek, BK, s. 48.

²⁶⁸ Z. Melek, BK, s. 4.

²⁶⁹ Z. Melek, BK, s. 12.

aracılığıyla köyü ve köy hayatının güzelliklerini anlatmaya çalışmıştır. Yine bunun örneğini Zehra ve Şadan Bey arasında geçen başka bir konuşmada da görebiliriz:

“–Köy kızlarını mısır çabalarırken görmiye alıştığım için, sizin resim yapmanızı hayret ettim.

–Ya ben?.. Sizi, altınızdaki ata bindirmek için, çapa çapalarırken, alınlarının terlerini tarlalara döken köylü kızlarını o kadar küçük gördüğünüze hayret etmedim mi, zannediyorsunuz?..

–Tebrik ederim. Dilinizi çok güzel düzeltmişsiniz. Tıpkı İstanbullular gibi konuşuyorsunuz. Ve arkadaşlarınızı da çok kuvvetli müdafaa ediyorsunuz.”²⁷⁰

Zehra, köylüyü küçük gören Şadan Bey’i söylediği sözlere pişman eder. Şadan Bey, köylüler sayesinde ekmeğini kazanan biridir. Buna rağmen köye ve köylüye karşı olumsuz ve üstten bakan bir tavrı vardır. Zehra söyledikleriyle, Şadan Bey’in düşüncelerini değiştiremez. Anlatıcı, Zehra’nın aracılığıyla okuyucularına köylüler ve köy hayatı ile ilgili olumlu bir bakış açısı kazandırmak istemiştir.

2.1.7.3. Olay Örgüsü

Beyaz Kelebek isimli roman kendi içinde yıldızlarla 24 bölüme ayrılmıştır. Eserde olaylar Zehra’nın okuduğu Güzel Sanatlar Akademisi’nde başlar. Romanın giriş bölümünü oluşturan ilk bölümde, Zehra’nın Güzel Sanatlar Akademisi’nden yeni mezun olduğunu öğreniriz. Asıl olaylar ikinci bölümde başlamıştır. Buradan itibaren *Beyaz Kelebek* romanını oluşturan olay halkalarını şöyle sıralayabiliriz:

- 1) Zehra ve Fikret’in Gaziler köyü yolunda karşılaşması ve Fikret’in Zehra’ya kendini Arabacı Ahmet Yılan olarak tanıtmaması.
- 2) Zehra’nın tesadüfen Fikretlere ait Doğan Çiftliği’ne gitmesi, Fikret ile tekrar karşılaşmaları ve Fikret’in dayısı Saffet Bey ile tanışmaları.
- 3) Samanlı çiftliğinin sahibi Şadan Bey’in Zehra’ya aşık olması, evlilik teklifi etmesi ve reddedilmesi.

²⁷⁰ Z. Melek, BK, s. 37.

4) Saffet Bey'in Zehra'yı, Fikret'le görüşmesini sağlamak için tekrar çiftliğe çağırması.

5) Saffet Bey'in Zehra'ya yeğeni ile evlenmesi için teklifte bulunması ve Zehra'nın teklifi kabul etmemesi.

6) Zehra ve Fikret'i beraber gezintiye çıkması ve Zehra'nın Fikret'i gerçek kimliğini öğrenmesi.

7) Saffet Bey'in her şeyi öğrenen Zehra'ya evlilik konusunu tekrar açması ve Zehra'nın arkasında bir mektup bırakarak İstanbul'a dönmesi.

8) Saffet Bey'in İstanbul'da Zehra'yı bulması, resim sergisinden Zehra'nın tablosunu satın alarak onu zengin etmesi ve böylece evlenmelerine bir mani kalmaması.

9) Zehra'nın Fikret'in evlilik teklifini kabul etmesi.

8. ve 9. olay halkası romanın sonuç bölümüdür. Zehra, Saffet Bey'in Fikret ile evlenmesi konusundaki istediğini kabul eder. Saffet Bey'in Fikret'e mutlu haberi vermek için çektiği telgrafla olaylar sona erer.

Özetlersek olaylar Zehra'nın yaz tatilini geçirmek için Gaziler Köyü'ne gitmesi ile başlar. Orada arabacı zannettiği Fikret ile tanışan Zehra, sonunda Fikret ile evlenmeye karar verir. Eser, bir aşk romanıdır. *Beyaz Kelebek* romanının başı sonu belli, olay halkaları neden-sonuç ilişkileri içinde ardıl ve düzenli biçimde birbirine bağlanmış klasik olay örgüsüne uygun bir roman olduğunu söyleyebiliriz.

Eserde olayları açıklamak için bazı geri dönüşler yapılmıştır. Örneğin *Beyaz Kelebek*'in uğur getirmesi konusu anlatıcı tarafından Zehra'nın geçmişte hatırladıklarına dönülerek birkaç cümle ile anlatılır. Böylece anlatıcı, Zehra'nın neden kelebek avına çıktığını açıklar. Yine, Zehra'nın yanlışlıkla Doğan Çiftliği'ne gittiği gün olayları ve çevreyi daha iyi açıklayabilmek için geriye dönüş tekniğinden yararlanılmıştır. Anlatıcı, geriye dönerek çiftliğin tasvirini yapıp olay anında diğer kahramanların neyle meşgul olduğunu kısaca anlatır. Bu iki kısa geriye dönüş, olayın düz bir şekilde akmasını engellemez. Geriye dönüş tekniği, olayları daha iyi anlatabilmek adına kullanılmıştır.

Beyaz Kelebek, Ziya Şakir'in hızlı bir şekilde kaleme aldığı popüler roman olarak adlandırabilecek eserlerinden biridir. İçinde birtakım yazım yanlışları mevcuttur.

Klasik olay örgüsü ve kurguya sahiptir. Zehra'nın Fikret'le ilk karşılaşması ve beyaz kelebek avlarken bilmeden Doğan çiftliğine gitmesi dışında eserde tesadüfi bir olay yoktur. Bu iki tesadüf de romanın inandırıcılığına zarar vermez.

2.1.7.4. Kişiler

2.1.7.4.1. Başkişi

Zehra

Tam adı Zehra Ünalın'dır. Güzel Sanatları Akademisi'nin resim bölümünden yeni mezun olmuştur. Zehra'nın dış görünüşü "*Genç kızın uzun ve narin boyu, omuzlarının üzerini iri kıvrımlarla dolduran gür saçları, birdenbire büyümüş bir çocuk çehresini andıran saf, temiz ve masum siması...*"²⁷¹ şeklinde tasvir edilmiştir. Yine Zehra'nın saçları ve giyimiyle ilgili "*Kendi de basit, fakat ince bir zevk ile yapılmış olan elbisesini giydi. Kısa saçlarına çehresine uygun zarif bir şekil verdi.*"²⁷² cümlelerinden saçlarının kısa olduğunu ve sade kıyafetler giydiğini öğreniriz. Zehra'nın köydeki giyimi "*Genç kız sabahleyin kalkar kalkmaz, derhal teyzesinin iş donlarından birini giyerdi. Başına bir köylü kızı gibi yemeni bağlıyordu.*"²⁷³ cümleleriyle anlatılmıştır. Zehra'nın köy ortamına hemen ayak uydurduğu anlatılmak istenmiştir.

Zehra, saf ve samimi bir kızdır. İnsanları yadırgamaz ve anlatıcı tarafından da "*İnsanları yadırgamayan ve konuşmaktan hoşlanan bir kız olduğu için yanındakilerle çarçabuk ahabap oluvermişti.*"²⁷⁴ cümlesiyle bu durum ifade edilmiştir.. Zehra içine karıştığı köy hayatını da sever. Hasibe Hanım "*Zehranın mektubunu aldığı zaman onun bu köy evini yadırgayacağından korkmuştu fakat şimdi onun her tarafa bakarak gösterdiği sevinç karşısında, büyük bir memnuniyet duyuyordu.*"²⁷⁵ cümlesindeki gibi başta Zehra'nın köyü yadırgayacağından korkar

²⁷¹ Z. Melek, BK, ss. 27-28.

²⁷² Z. Melek, BK, s. 26.

²⁷³ Z. Melek, BK, s. 17.

²⁷⁴ Z. Melek, BK, s. 5.

²⁷⁵ Z. Melek, BK, s. 12.

ama Zehra köyü çok sever ve hemen ortama uyum sağlar. Köydekiler de Zehra'yı çok sever ve *“Lâkin Zehranın o kadar masum bir hali vardı ki onu çarçabuk herkese sevdirmişti. En ağır başlı köylüler bile, onu olduğu gibi kabul etmişlerdi.”*²⁷⁶ cümlelerindeki gibi herkes onu köyden biri gibi görmeye başlarlar.

Zehra daha önce hiç kimseyi sevmemiştir. Fikret'e bu durumu *“Vakîâ ben de babamdan başka hiç bir erkek sevmedim. Lâkin hayatta, başka sevgilere de ihtiyaç hissedenler var. Mesela.. Aşk, muhabbet.. Macera...”*²⁷⁷ cümleleriyle ifade eder. Zamanla Zehra, Ahmet Yılan olarak tanıdığı Fikret'e karşı bir şeyler hissetmeye başlar.

Evleneceği kişi hakkında *“Zengin bir adamla evlenmeyi aklımdan bile geçirmem. ... Ben, fakir bir ailenin kızıyım. Fakat, şimdiye kadar babamla anamdan başka, hiç kimsenin minneti altında yaşamadım. Ve hayatımın sonuna kadar, böyle yaşamayı kararlaştırdım.”*²⁷⁸ cümlelerini kurar. Kendisinden zengin biriyle evlenmeyi düşünmediği için Yılan'ın Fikret olduğunu öğrendiği zaman artık onunla bir gelecek düşünmez. Zehra, evleneceği kişinin *“Ya, benim ailemin seviyesinde mütevazî ve çalışkan bir iş adamı. Veyahut, benim gibi hayatını kafası ve parmaklarile kazanan bir sanatkâr.”*²⁷⁹ olmasını ister. Buradan da Zehra'nın kendi ayakları üstünde durmak isteyen genç bir kız olduğunu anlarız. Kimseye minnet duymak istememektedir.

İyi bir ressamdır. Köye gelişinin bir diğer amacı da iyi resimler çizmektir. Köyde resim çizerken karşılaştığı Şadan Bey, kendi resmini çizmesi karşılığında Zehra'ya yüksek bir ücret teklif etmesine rağmen bu teklifi reddeder. Ressamlıkla ilgili kurduğu *“Ressam tabiatı aynen kopya eder. Onun gözleri kuvvetli bir fotoğraf objektifidir. Hatta bir fotoğraf makinesinin göremediklerini de bir ressamın gözleri bütün inceliklerle görebilir. Bu itibarla ressam, her gördüğünü, kalemi veyahut fırçasile aksettirmeğe muktedirdir.”*²⁸⁰ cümlelerinde bir ressamın neleri yapabileceğini açıklar. Zehra da bu bahsedilen tüm özelliklere sahiptir. Buradan da

²⁷⁶ Z. Melek, BK, s. 17.

²⁷⁷ Z. Melek, BK, s. 51.

²⁷⁸ Z. Melek, BK, ss. 47-48.

²⁷⁹ Z. Melek, BK, s. 48.

²⁸⁰ Z. Melek, BK, s. 38.

Zehra'nın iyi bir ressam olduğunu çıkarabiliriz. Ressamlığı para için yapmadığını da Şadan Bey'in teklifini reddetmesinden anlarız.

Zehra, anlatıcı tarafından iyi kalpli, sevecen ve melek gibi biri olarak tasvir edilir. Herkes tarafından çok sevilir. Çevresindekileri çok sever. Hayata ve aşka küsmüş Fikret'i yeniden aşka inandırır ve sonunda beraber mutlu olurlar. Zehra, anlatıcı tarafından o günkü kadınlar tarafından örnek alınması amacıyla oluşturulmuş modern bir kadın karakterdir diyebiliriz. Zehra'nın dış görünüşü ve giyimi betimlenerek anlatılsa da ruhsal durumu ve kişiliği hakkındaki bilgiler yeterli değildir.

2.1.7.4.2. Norm Karakterler

Fikret

Kendini Zehra'ya “*Arabacı Ahmet Yılan*” olarak tanıtan Fikret, romanın başkahramanlarından biridir. Anlatıcı, Fikret'i okuyucuya “*Yılanın asıl adı, Fikretti. Kendisine hitap eden de dayısı ve bu çiftliğin sahibi Saffet beydi...*”²⁸¹ cümleleriyle tanıtır. Fikret, Gaziler köyüne yarım saat mesafedeki Doğan Çiftliği'nin sahibi Saffet Bey'in yeğenidir. Eserde, otuz beş yaşlarında olduğu söylenir.

Fikret'in giyimi “*Odadaki lâvaboda güzelce yıkandıktan sonra, elbisesini çıkartıp beyaz bir gömlek ve açık renk bir pantolon giydi.*”²⁸² şeklinde tasvir edilir. Bunun dışında giyimiyle ilgili pek fazla bilgi verilmez.

Eser boyunca “*Arabacı, o çatkın çehresiyle genç kıza bir daha baktı.*”²⁸³ cümlesinde olduğu gibi çatkın çehre ve sinirli haliyle dikkat çeker. Hemen her şeye çok çabuk sinirlenen Fikret, yaşadıkları nedeniyle bütün kadınları düşman olarak görür. Kadınlarla ilgili “*Kadın denilen mahlûkun ne olduğunu bilmezsin. Onların hepsi ayrı ayrı çehreli, fakat aynı kalplidir. En safından, en şefkatlisinden, hattâ en merhametlisinden bile insana zarar gelir.*”²⁸⁴ cümlelerindeki gibi düşmanca fikirlere sahiptir. Bütün kadınların aynı olduğunu savunur. Bu nedenle kendisine yakınlık gösteren Zehra'ya uzun bir süre soğuk davranır.

²⁸¹ Z. Melek, BK, s. 13.

²⁸² Z. Melek, BK, s. 13.

²⁸³ Z. Melek, BK, s. 8.

²⁸⁴ Z. Melek, BK, s. 24.

Fikret'in *"Bir şeye canı sıkıldığı zamanlarda yaptığı gibi, ellerine pantolonun ceplerine sokarak, çekilip gitti."*²⁸⁵ cümlesinden canı sıkıldığında ne yaptığı anlatılır. Fikret, yaşadıklarından dolayı sürekli kötü şeyler düşündüğü için ruhu hep bir sıkıntı içindedir. Daima sinirli, aksi ve mutsuzdur. Zehra'ya da insanlardan yıldıdığı için Yılan ismini aldığını söyler. Dayısı Saffet Bey Fikret'e *"Vallahi, bu dağ başlarında, günün birinde çıldırırın..."*²⁸⁶ cümlesini kurduğunda, Fikret karşılık olarak *"Hiç zannetmem dayı, Bilakis burada kendimi büyük bir rahat ve huzur içinde buluyorum. Ve hayatın bütün saadetinin, ancak herkesten uzak yaşamakla ele geçirilebileceğine kanaat hasıl ediyorum."*²⁸⁷ cümleleriyle cevap verir. Verdiği cevap, hislerinin özetidir. Böylece insanlardan özellikle de kadınlardan kaçtığını söyleyebiliriz. Fikret, bir nevi hayata küsmüş gibidir.

Doğanlar Çiftliği'nin sahibi Saffet Bey'in tek akrabası olan Fikret, yaşadığı kötü şeyler yüzünden aşka küser. Zamanla dayısı Saffet Bey'in yardımıyla tekrar aşık olur ve mutluluğu bulur.

Saffet Bey

Fikret'in dayısıdır. Eserde orta yaşlı olduğu söylenir. İlk kez karşımıza çıktığında *"Kendisinde hitap eden de dayısı ve bu çiftliğin sahibi Saffet beydi."*²⁸⁸ cümlesiyle takdim edilir. Saffet Bey, Doğan Çiftliği'nin sahibidir. Tek akrabası Fikret'tir ve bu durum *"Fikretten başka, hiç bir hısım ve akrabam yoktur."*²⁸⁹ cümlesiyle anlatır. Fikret'i canından çok sevdiği için mutluluğunu görmek ister.

Saffet Bey'in, *"Sonra; bir hasır koltuk üzerinde şişman göbeğini hoplata hoplata bu sahneyi seyreden Saffet beye dönerek: ..."*²⁹⁰ cümlesiyle şişman olduğu söylenir. Bunun dışında Saffet Bey'in dış görünüşü hakkında eserde geçen bir bilgi yoktur.

Saffet Bey iyi niyetli biridir. Fikret, Zehra'dan arabacı parası aldığını söylediğinde *"Teyzesinin Gaziler köyünde oturmasına nazaran, her halde fakir bir şey olacak."*

²⁸⁵ Z. Melek, BK, s. 25.

²⁸⁶ Z. Melek, BK, s. 40.

²⁸⁷ Z. Melek, BK, s. 40.

²⁸⁸ Z. Melek, BK, s. 13.

²⁸⁹ Z. Melek, BK, s. 57.

²⁹⁰ Z. Melek, BK, s. 34.

Fakir bir kız için elli kuruş, epeyce bir paradır. Bu parayı kabul etmemeli idin.”²⁹¹ cümleleriyle Fikret’e kızar. Buradan da onun insanların halinden anlayan, iyi biri olduğunu çıkarabiliriz.

Saffet Bey, Fikret ve Zehra’nın arasını bulmak ister. Zehra’yı tanıdıktan sonra zihninden geçenlerin anlatıldığı cümleler şu şekildedir:

”Bu saf kızın kalbi, insanlık cevherile dolu bir hazineye benziyor. En bunalmış olduğu bir zamanda, Fikretten gördüğü alelâde bir iyiliği, bir türlü unutmak istemiyor. Basit bir insanlık vazifesini, hürmet edilmesi lazımgelen bir hatıra gibi, zihninden çıkaramıyor. Bu sebepten dolayı da, Fikrete karşı büyük bir alâka gösteriyor. Hattâ onu âdi bir çiftlik arabacısı zannettiği halde, buna bile ehemmiyet vermiyor. Onu küçük görmüyor.. Fikreti kandırıp ta şununla alâkadar edebilsem; eminim ki bu hassas kız, onu ümitsizliğe sevkeden sebepleri birer birer silecek.. Belki ve belki de ona hakikî bir saadet temin edebilecektir.”²⁹²

Bu cümleler, Saffet Bey’in bir plan kurup her ne olursa olsun ikisinin arasını bulacağını işaretidir. Olaylar ilerledikçe, Zehra’nın evlilikle ilgili fikirlerini öğrenen Saffet Bey, planını uygulayabilmek için Zehra’yı zengin edecektir. Artık evlenmelerine bir mani kalmayınca iki genç mutluga kavuşur. Anlatıcı bu durumu *”Zeki adam, çevirdiği mahirane manevradan pek memnundu. Vakıâ entrikalı bir iş yapmıştı amma, bir saadet yuvası kurmuştu.*”²⁹³ cümleleriyle anlatır. Anlatıcı, Saffet Bey’in yaptıklarıyla övünür.

Saffet Bey, Fikret’ten başka kimsesi olmayan, zengin ve babacan bir adamdır. İlk görüşte Zehra’nın iyi bir insan olduğunu anlar ve Fikret ile mutlu bir yuva kurmaları için uğraşır. Romanın iyi niyetli, babacan ve arabulucu kahramanıdır.

²⁹¹ Z. Melek, BK, s. 15.

²⁹² Z. Melek, BK, s. 14.

²⁹³ Z. Melek, BK, s. 62.

2.1.7.4.3. Kart Karakterler

Hasibe Hanım

Zehra'nın dört senedir görmediği teyzesidir. Zehra teyzesini arkadaşlarına “*On beş, yirmi evden mürekkep, küçücük bir köyde... Zavallı kadın, eniştem öldükten sonra oraya çekildi. Güzel bir bahçesi, birkaç tarlası var. Onlarla oyalanıp duruyor.*”²⁹⁴ cümleleriyle anlatır. Hesna adında bir kızı vardır. Saffet Bey de Hasibe Hanım'ı tanır ve “*Çok iyi, çok çalışkan bir hanımdır.*”²⁹⁵ cümlesiyle Hasibe Hanım'ın çalışkanlığı vurgulanır.

Zehra'yı çok seven Hasibe Hanım, herkesin çok korktuğu Şadan Bey'in adamlarına karşı Zehra'yı savunur. Zehra'ya resmini çizdiremeyen Şadan Bey, yanında çalışanlardan birini Hasibe Hanım'a göndermiştir. Köylüyü parayla ikna edebileceğini zanneden Şadan Bey, Hasibe Hanım'dan “*Beyefendiniz, ne kadar sakat düşünüyor. Bizim kızımız buraya para kazanmaya değil; hava tebdiline, bizi görmiye geldi.*”²⁹⁶ cevabını alır ve resmini parayla çizdiremeyeceğini anlar.

Hasibe Hanım saf bir kadındır. Yeğenini çok sever. Zehra'nın yanına gelmesinden mutlu olur.

Şadan Bey

Mesut Paşa'nın oğludur. Anlatıcı, Şadan Bey'i “*A.. koskoca Samanlı çiftliğinin sahibi... Amma ne çiftlik abla.. Görmelisin. Beş tane Doğan çiftliğini içine alır. Geçen sene Mesut paşa öldü. Çiftlik kâmilten Şadan beye kaldı... Kendisi İstanbulda oturuyor. Arada sırada buraya geliyor.*”²⁹⁷ cümleleriyle tanıtır. Burada Şadan Bey'in babasını yeni kaybettiğini ve zengin olduğunu anlatılır. Şadan Bey de “*Hem köylülere gök yüzünden bakardı; hem de, gönlünü eğlendirmek için, kıyıda köşede dilber köylü kızları arardı...*”²⁹⁸ cümlelerinden anlaşılacağı üzere babası gibi köye ve köylüye tepeden bakmaktadır.

²⁹⁴ Z. Melek, BK, s. 4.

²⁹⁵ Z. Melek, BK, s. 21.

²⁹⁶ Z. Melek, BK, s. 45.

²⁹⁷ Z. Melek, BK, s. 28.

²⁹⁸ Z. Melek, BK, s. 40.

Şadan Bey, “Köy kızlarını mısır çapalarken görmiye alıştığım için, sizin resim yapmanıza hayret ettim.”²⁹⁹ diyerek Zehra’ya köyde resim yapan bir kız görünce duyduğu şaşkınlığını dile getirir. Zehra’nın diğer köylülerden farklı olduğunu söylemeye çalışır. Sonunda, içinde Zehra’ya karşı bir alaka oluşur. Zehra’yla evlenmek istese de isteğine olumlu bir cevap alamaz.

Şadan Bey, köye ve köylüye tepeden bakan, zengin biridir. Parasıyla her şeyi yaptırabileceğini düşünür. Zehra tarafından reddedilmeyi kabullenemez. Eserde hakkında fazla bilgi verilmemiştir. Eserdeki kötü karakterdir.

2.1.7.4.4. Fon Karakterler

Eserdeki fon karakterler köylüler, Zehra’nın mektepten arkadaşları Necmiye ile Sabahat, Hasibe Hanım’ın kızı Hesna’dır.

2.1.7.5. Mekân

Beyaz Kelebek romanı, İstanbul’da başlasa da genel olarak Bursa’nın Gaziler Köyü civarında geçmektedir. Eserde köy ve çevresinin manzarasıyla ilgili pek çok tasvire yer verilmiştir. Anlatıcı, buraları daha önce Bursa civarında kaldığı için iyi bir şekilde bilmektedir. Anlattıkları kendi gözlemlerine dayanmaktadır.

Beyaz Kelebek romanında olaylar Güzel Sanatlar Akademisi’nin rıhtımında başlar. Burada Zehra’nın teyzesinin yanında “Yalova ile Gemlik yolu üzerinde mini mini bir köyde...”³⁰⁰ şeklinde anlatılan bir köyde yaz tatilini geçireceğini öğreniriz. Olaylar İstanbul’da başlasa da daha sonra Gaziler Köyü’nde devam eder. Gaziler Köyü’nden ilk kez “On beş, yirmi evden mürekkep, küçücük bir köyde...”³⁰¹ cümleleriyle bahsedilir. Zehra, Gaziler Köyü’ne gittiğinde gördüğü ilk manzara “Yüksek ceviz ve çınar ağaçlarının yemyeşil yapraklarının arasından, evlerin damları görünüyor.. Çocuk seslerine karışan köpek havlamaları işitiliyordu.”³⁰² cümleleriyle tasvir edilir. Küçük köy ağaçlarla çevrili ve yemyeşildir. Zehra resim çizmek için daha önce

²⁹⁹ Z. Melek, BK, s. 37.

³⁰⁰ Z. Melek, BK, s. 4.

³⁰¹ Z. Melek, BK, s. 4.

³⁰² Z. Melek, BK, s. 10.

belirlediği ceviz ağacının altına gider. Buradaki manzara “Bugün tabiat, dünkünden daha güzeldi. Cırcır böcekleri, daha kuvvetli ötüyorlardı. Kurbağalar, daha canlı bağıryıyorlardı. Karşı yamaçlarda otlayan koyunların çanları, daha berrak ve daha tannan bir ahenkle işitiliyordu. Parlak bir güneş, renklere daha fazla taravet serpiyordu.”³⁰³ şeklinde tasvir edilir. Burası bir ressama ilham olacak kadar güzel anlatılmıştır.

Zehra’nın teyzesinin evi “Bu mini mini köy evinde, insanın yüzüne gülen bir temizlik vardı. Toprak kokan ev altının bahçeye açılan kapısının önüne tavuklarla ördekler toplanmışlardı. Her zaman sükûnet içinde bulunan evi neşeli bir gürültüye boğan genç misafire hayretle bakıyorlardı.”³⁰⁴ şeklinde anlatılan minik bir köy evidir.

Fikret’in dayısının çiftliği “Gaziler köyüne yarım saat mesafede...”³⁰⁵ şeklinde tarif edilmeye başlanır. Burası büyük bir konaktır. Konağın içi “Fikret kapıdan içeri girdi. Rahat koltuklar, tüylü halılar döşeli büyük bir sofadan geçti. Kendisini karşılayan bir uşağın açtığı kapıdan odasına girdi. ... Oradan çiftlik binasının arka tarafındaki büyük balkona geçerek Saffet Bey’in beklediği sofraya yerleşti.”³⁰⁶ cümleleriyle tasvir edilir. Saffet Bey ve Fikret balkonda yemek yerler. Çiftliğin bahçesi ve ahır “Bahçenin sağ köşesinde geniş bir havuz, bu havuzun arkasında da büyük bir ahır vardı. Ahırın önündeki saçaklığın altında, sıra ile atlar bağlanmıştı. Bir iki uşak bu atları tımar ediyordu. Fikret ile Saffet bey de, bunları gözden geçiriyorlardı.”³⁰⁷ cümleleriyle anlatılır. Çiftliğin havuzu olduğunu “Saffet beyle Zehra, büyük havuzun kenarındaki salkım söğütlerin altındaki hasır koltuklarda oturuyorlardı.”³⁰⁸ cümleleriyle anlatılır.

Zehra ve Fikret’in gittiği Bizans Şatosu kalıntılarının yolunun manzarası da “Yol, bir yılan gibi kıvrıla kıvrıla bir dağa tırmanıyordu. Uzaktan Doğan çiftliğinin yemyeşil ağaçları görünüyordu. Artık şoseden sapmışlardı. Senelerden boşluk beri sürülmemiş tarlalar üzerinden geçiyorlar, fundalıkları dolaşıyorlar, böylece tepeye

³⁰³ Z. Melek, BK, s. 36.

³⁰⁴ Z. Melek, BK, s. 12.

³⁰⁵ Z. Melek, BK, s. 13.

³⁰⁶ Z. Melek, BK, ss. 13-14.

³⁰⁷ Z. Melek, BK, s. 19.

³⁰⁸ Z. Melek, BK, s. 57.

doğru ilerliyorlardı.”³⁰⁹ cümleleriyle tasvir edilir. Anlatıcı manzarayı “Her an, manzara değişiyordu. Ufukta Marmara denizi, lacivert bir kumaş parçası gibi uzanıp gidiyordu... Her taraf bomboştu. Hiçbir hayat eseri görünmüyordu. Bazan uzakta, birkaç kuşun telâşlı telâşlı uçuştugu farkediliyordu.”³¹⁰ cümleleriyle tasvir etmeye devam eder. Sonunda şatoya gelirler. Şatonun manzarası orayı bilen biri tarafından anlatılıyor gibidir:

“Asırlarca bu dağbaşının rüzgârlarına, boralarına, fırtınalarına göğüs germiş olan bu eski Bizans binası, artık bir harabe haline gelmişti. Yalnız, küçük bir kubbenin altında, mağaraya benzeyen bir oda görünüyordu. Her tarafını yeşil sarmaşıklar sarmış olan binanın umumî manzarası, geçmiş asırların şevket ve azametini ifade ediyordu.”³¹¹

Eserdeki olaylar genel olarak Bursa Gaziler köyünde geçer. Yapılan tasvirlerle bu civar okuyucuya anlatılmak istenir.

2.1.7.6. Zaman

Romanda olaylar, yaz tatiliyle başlar. Zehra okul kapandıktan üç gün sonra köye gitmek için yola çıkar. Ardından “Böylece aradan bir hafta geçmişti.”³¹² denilerek Zehra’nın bir haftadır köyde olduğu söylenilir ve ertesi gün Zehra Doğan Çiftliği’ne gider. Daha sonra “Zehra, hemen hemen haftanın dört gününü çiftlikte geçiriyordu.”³¹³ denilerek günlerin geçtiği söylenir. Zamanın ilerlediğini ayrıca “Artık yarıyı bulmuş olan yaz mevsimi geçer geçmez kalkıp gidecekti.”³¹⁴ alıntısından öğreniriz. Zehra burada neredeyse bir yaz mevsiminin yarısı kadar kalmıştır.

³⁰⁹ Z. Melek, BK, s. 52.

³¹⁰ Z. Melek, BK, s. 52.

³¹¹ Z. Melek, BK, s. 52.

³¹² Z. Melek, BK, s. 17.

³¹³ Z. Melek, BK, s. 47.

³¹⁴ Z. Melek, BK, s. 43.

Saffet Bey, Zehra'nın köyden gittiğini bir ikindi saati öğrenir. Bu günden bir süre sonra “*Aradan, bir ay geçmişti.*”³¹⁵ denilerek Zehra'nın gidişinin üzerinden ne kadar zaman geçtiği söylenir. O gün, Zehra'nın resmi sergide yer almaktadır. Ertesi gün Saffet Bey İstanbul'a gider ve resmi satın alır.

Bundan sonra zaman çizgisi pek net değildir. Anlatıcı bu belirsiz zamanı “*Bir gün, akşam yaklaştı.*”³¹⁶ cümlesiyle anlatır. O gün Saffet Bey, Zehra'yla konuşmaya gider. Olumlu bir cevap alıp ertesi gün çiftliğe dönerken olaylar son bulur.

Beyaz Kelebek romanında zaman düz bir çizgi şeklinde ilerler. Eserde, olayları açıklamak için iki yerde geri dönüş yapılmıştır. *Beyaz Kelebek*'in uğur getirmesi konusu anlatıcı tarafından Zehra'nın geçmişten hatırladıklarına dönülerek birkaç cümle ile anlatılır. İkinci geriye dönüş ise Zehra'nın yanlışlıkla Doğan Çiftliği'ne gittiği gün olayları ve çevreyi daha iyi açıklayabilmek amacıyla yapılmıştır. Bu iki kısa geriye dönüş, olayın düz ve ardıl bir şekilde akmasını engellemez.

Zehra'nın Doğan Çiftliği'ne gittiği ilk zamandan sonraki olayların ne kadar sürede geçtiğini ancak tahmini olarak bilebiliriz. Eserde olaylar yaklaşık olarak 4-5 ay kadar sürmüştür denilebilir. Eserde tam bir tarih geçmemektedir. Bu hesaba göre olaylar yaz mevsiminde başlar ve sonbaharda sona erer.

2.1.7.7. Dil ve Anlatım

Beyaz Kelebek romanında hakim bakış açısı kullanılmıştır. Anlatıcı, eserde pek çok yerde kendi varlığını hissettirir. Kahramanlarını adlandırır, olayları anlatıcı rolü üstlenir. Zehra'nın teyzesini “*Bu saf kadın*”³¹⁷ şeklinde okuyucuya tanıtır. Zehra'nın tavrını “*İnsanların yadırgamayan konuşmaktan hoşlanan bir kız olduğu için yanındakilerle çarçabuk ahbap oluvermişti.*”³¹⁸ şekilde anlatır. Böylece Zehra'yı okuyucuya tanıtmaya rolünü üstlenir. Şadan Bey'e “*Babasından miras kalan servet sayesinde herkese çalım satmaya alışmış olan bu şımarık delikanlıya verdiği dersten*

³¹⁵ Z. Melek, BK, s. 59.

³¹⁶ Z. Melek, BK, s. 60.

³¹⁷ Z. Melek, BK, s. 5.

³¹⁸ Z. Melek, BK, s. 5.

memnun görünüyordu.”³¹⁹ cümlesinde görüldüğü gibi “şımarık delikanlı” der ve kahramanı okuyucuya kendi verdiği sıfatla tanıtır. Fikret’in tavrını “Eğer bu arabacının yerinde başkası olsaydı bu genç ve güzel kızla tatlı tatlı konuşarak yolculuk etmeyi kar sayacaktı.”³²⁰ cümlesiyle anlatır. Okuyucusuna Fikret’in iyi niyetli olduğunu göstermek ister. Zehra’ya “Mahut kız”³²¹ dedirtir. Zehra ve Hesna’nın konuşması “ve telaşlı telaşlı konuşuyorlardı”³²² cümlesi ile anlatır. Saffet Bey’in konuyu değiştirmesi hakkında “Fikret’in de bu sözlerin işiterek müteessir olmaması için, bahsi derhal başka bir mecraya çevirdi.”³²³ cümlesini kurar. Bu gibi pek çok alıntıda anlatıcının eser içindeki varlığını açıkça görürüz. Anlatıcı, anlatımdaki varlığını ve olaylara hakim olduğunu hep hissettirir.

Eserde kullanılan teknikler ise iç monolog, özetleme, diyalog, geriye dönüş ve betimlemedir. Eserde en çok iç monolog ve özetleme tekniklerinden yararlanır. Betimleme tekniği köyün, manzara ve mekanların anlatılması için kullanılmıştır. Eserde ayrıca masal anlatma, mektup ve telgraf metinlerine de yer verilmiştir.

Eserde Zehra, Fikret, Saffet Bey, Hasibe Hanım ve Şadan Bey’e ait iç monolog tekniğinin kullanıldığı parçalar mevcuttur. Zehra’nın Fikret hakkındaki düşüncelerinin anlatıldığı şu cümleler eserde geçen uzun bir iç monolog örneğidir:

“Evvela bu eller, arabacı eli değil... Çatal tutuş yemek yiyiş, bizim Yılan ağanın arabadaki mevkiini derhal değiştiriyor... Çok esrarlı bir adam. Onun için çehresindeki hatları yakalamak mümkün olmuyor... Belli ki, hayatta bir hayli ıstırap çekmiş. Belki de onun için ismini ve hüviyetini değiştirerek böyle تنها bir köşeye çekilmiş. Ve hiç şüphesiz ki, ihtiyaç yüzünden de, arabacılığa kadar tenezzül etmiş. Zavallı adamın, adını Yılan koymakta çok hakkı var... Mafih, ben de bu hislerimi ona katiyen bildirmemeliyim. o bana kendini nasıl göstermek istiyorsa, öyle görmeliyim... Aşk olsun Saffet Bey'e, cidden kibar ve alicenap bir adam. Benim hatırım için, onu sofrasına bile kabul etti. Teyzemin sözlerini hak

³¹⁹ Z. Melek, BK, s. 39.

³²⁰ Z. Melek, BK, s. 9.

³²¹ Z. Melek, BK, s. 19.

³²² Z. Melek, BK, s. 25.

³²³ Z. Melek, BK, s. 23.

*veriyorum ve bu babacan adamla tanıştığım için de, büyük bir memnuniyet duyuyorum.*³²⁴

Özetleme tekniğine çiftlikteki yemeğin kısaca anlatıldığı “*Fikretin somurtkanlığına rağmen, yemek pek neşeli geçti. Saffet Bey ile Zehra arasında öyle tuhaf muhavereler cereyan etti ki, Fikret gülmemek için kendini güçlkle zaptedebildi.*”³²⁵ cümleleri örnektir. Anlatıcı, bir an önce olaylara geçebilmek için özetleme tekniğinden yararlanmıştır.

Eserde pek çok yerde uzun diyalogla olaylar anlatılmıştır. Zehra ve Fikret’in ilk karşılaşması, Saffet Bey ve Zehra’nın ilk tanışması, Şadan Bey ve Zehra’nın konuşması uzun diyaloglara örnektir.

Eserde, olayları açıklamak için iki yerde geri dönüş tekniğini kullanmıştır. Beyaz Kelebek’in uğur getirmesi konusunda ve Zehra’nın yanlışlıkla Doğan Çiftliği’ne gittiği günde olayları ve çevreyi daha iyi açıklayabilmek adına geriye dönüş tekniği kullanılmıştır. Bu iki kısa geriye dönüşten sonra olaylar kaldığı yerden devam etmiştir.

Eserde Zehra’nın Fikret’in resmini çizerken anlattığı masal metnine yer verilir. Masal yarıda kesilmiştir. Zehra’nın Saffet beye gönderdiği mektuba ve yine Zehra’nın gönderdiği başka bir mektuba eserde tam metin olarak yer verilmiştir. Ayrıca Saffet Bey’e gelen telgraf ve cevap için gönderdiği telgraf metinleri eserde yer alır.

Eserin dili sadedir, İstanbul Türkçesi ile kaleme alınmıştır. Bu eserde de “*Demiri tavında dövmek*”³²⁶, “*iğnenin deliğinden Hindistan’ı seyretmek*”³²⁷, “*meçhul bir kaynaktan kuvvet almış gibi*”³²⁸, “*akla ve hayale gelmeyen saadetler birdenbire insan önüne çıkıverirdi.*”³²⁹ gibi anlatıcının sürekli kullandığı ortak kalıp cümleler

³²⁴ Z. Melek, BK, s. 32.

³²⁵ Z. Melek, BK, s. 32.

³²⁶ Z. Melek, BK, s. 42.

³²⁷ Z. Melek, BK, s. 41.

³²⁸ Z. Melek, BK, s. 55.

³²⁹ Z. Melek, BK, s. 46.

karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca “*Aşk olsun*”³³⁰ ifadesi günümüzde “*alınma, gücenme*” anlamında kullanılsa da o gün iyi anlama geldiği için o anlamıyla kullanılmıştır.

2.1.7.8 Değerlendirme

Beyaz Kelebek romanı Ziya Şakir'in popüler roman kategorisi içerisinde inceleyebileceğimiz bir aşk romanıdır.

Eserde aşk, köye ve köylüye bakış ve evlilik gibi temalar da işlenmiştir. Anlatıcının vermek istediği ana mesaj ise evlilik kurumunun temelini sevgiye dayanması gerektiğidir. Eserin sonunda, birbirine saf sevgiyle bağlı ve denk iki insan olan Fikret ile Zehra evlilik kararı alacaklardır.

Romanda aşka küsmüş Fikret'in dayısı Saffet Bey'in yardımıyla sonunda Zehra'ya kavuşması anlatılır. Romandaki kişiler Zehra, Fikret, Saffet Bey ve Hasibe Hanım'dır. Eser bir aşk romanı olduğu için konular genel olarak Zehra ve Fikret üzerinden anlatılmıştır. Eserde kahramanlar hakkında ayrıntılı bilgiler verilmemiştir, bu da tahlil yapmayı zorlaştırmıştır.

Romanın olay örgüsü, klasik olay örgüsüdür. Olaylar sıralı bir şekilde gerçekleşir. Anlatıcı olayları açıklamak için iki yerde geriye dönüş tekniğini kullanmıştır. Anlatıcı eserinde Zehra'nın anlattığı masala yer verir; mektup ve telgraf metinlerini kullanır. Böylece anlatımı tekdüzelikten kurtarmaya çalışır.

Eserdeki anlatım İstanbul'da başlar ve Gemlik civarındaki Gaziler köyünde devam eder. Mekân, anlatıcı tarafından iyi bir şekilde bilindiği için betimlemelerle anlatılıp gözümüzde canlandırmaya çalışılır.

Eserdeki olayların okullar kapandığı zaman, yani yaz tatilin başında başladığı söylenmiştir. Bu cümleden sonra eserde geçen tam bir tarih yoktur. Zamanın geçtiği bazı cümlelerle okuyucuya sezdirilir. Bu cümleler yardımıyla, olayların yaklaşık olarak dört, beş ay kadar sürdüğü söylenebilir.

Beyaz Kelebek'te köy ve köy yaşamı hakkında bilgiler verilir. İstanbul'dakilerin ve Şadan Bey'in görüşleri, taşraya hala tepeden bakıldığını anlatmaktadır. O devirde,

³³⁰ Z. Melek, *BK*, s. 32.

hala taşra ve İstanbul arasındaki uçurumun çok büyük olduğunu görürüz. Anlatıcı, Zehra gibi ressam ve okumuş bir karakter oluşturup onu taşraya göndermiştir. Zehra aracılığıyla köyün ve köy hayatının güzel yönlerini okuyucuya göstermeye çalışır.

Eser erken Cumhuriyet dönemindeki kısa aşk romanlarından biridir. O nedenle içinde bazı sosyal mesajlar barındırır. Aslında asıl yazılma amacı okuyucuya iyi vakit geçirtmektir. Ayrıca Anlatıcının eserini maddi kaygı ile yazdığı söylenebilir. Bütün bilgiler ışığında *Beyaz Kelebek*, müstear isimle yazılmış o dönemin okuyucusuna hitap eden popüler bir aşk romanıdır denebilir.

2.1.8. Bir Tangonun Romanı

Bir Tangonun Romanı, 1945 yılında İstanbul Maarif Kitaphanesi Yayınları'nın *Meraklı ve Eğlenceli Romanlar* serisi adı altında *Aşk ve Zabıta Romanı* açıklamasıyla yayımlanmıştır. Ziya Şakir'in Z. Melek müstear ismiyle yazdığı dokuz romandan biridir. 59 sayfalık popüler bir aşk ve macera romanıdır.

2.1.8.1. Özet

Nuri ve Pijan, birbirlerini çok seven üç senedir evli bir çifttir. Pijan yirmi üç yaşlarında olduğu için asri hayata ve zengin arkadaşlarına özenir. Nuri de bu sebeple eşini mutlu edebilmek için gece gündüz çalışır.

Bir gün, beraber Nuri'nin patronu Müteahhit Selim Bey ile yemek yemeğe Tarabya'daki Tokatlıyan Otel'e giderler. Onlar yemekten aralarına Selim Bey'in yeğeni Sacit Bey de lüks otomobiliyle gelerek katılır. Başta herkese soğuk davranan bu genç, Pijan'ın da sevdiğini öğrendiği bir tango çaldırır ve Nuri'nin izni ile dans ederler. Sacit, zamanla Pijan'a âşık olur.

İyi anlaştıkları için bu buluşmalar devam eder. Selim Bey ve Nuri iş konuşurken Pijan ve Sacit denize girer, otomobille gezerler. Pijan her zaman mesafesini korur. Bir gün Sacit, Pijan'a duygularını açar, ona âşık olduğunu evlenmek istediğini söyler. Pijan tüm bunlara çok şaşırır ve olayı kapatmasını ister. Sacit ise, Nuri'nin varlığı nedeniyle reddedildiğini düşünür. Pijan da kendinden uzaklaşmaya başlayınca

Nuri'yi ortadan kaldırmak için bir plan hazırlar. Pijan'dan af diler. Herkesi davet ettiği bir yemekte evlenmeye karar verdiğini söyler. Bir süre sonra da kısa bir hastalık geçirir. İyileştiğinde ise planını uygulamaya koyar. Nuri ve Pijan'ı arkadaşının düğününe çağırır. Düğün dönüşü tekneye binerler. Nuri ile Pijan iyice sarhoş olunca Sacit planını uygular ve Pijan uyumaya gittiğinde Nuri'yi denize atıp olaya kaza süsü verir.

Pijan, tüm bunların bir kaza olduğuna inanmaz. Kocasının intikamını almaya karar verir ve bir plan kurar. Sacit'e onunla bir yıl sonra evleneceğini söyleyen Pijan, ona kendi evinde sofralar kurmaya başlar. Bir gün yine sofrayı kurup Sacit'i çağıran Pijan, eve polisleri de çağırır ve içirip sarhoş ettiği Sacit'e Nuri'yi nasıl öldürdüğünü itiraf ettirir. Sacit suçunu itiraf eder. Her şeyi öğrenen Selim Bey de onu evlatlıktan reddeder ve tüm mirasını Pijan'a bırakır. Pijan artık istediği zengin yaşama kavuşmuştur ancak çok sevdiği eşi Nuri'yi kaybetmiştir.

2.1.8.2. Tema

Bir Tangonun Romanı aşk teması üzerine kurulmuştur. Bu temanın yanında batılılaşma ve asri hayat eserinde en sık karşımıza çıkan temalardır.

2.1.8.2.1. Aşk

Aşk teması karşımıza iki şekilde çıkar. Nuri ve Pijan'ın arasındaki karşılıklı aşktır. Sacit'in Pijan'a aşkı ise yasak aşk olarak adlandırılabilir. Nuri ve Pijan üç seneden beri evlidirler. Pijan Nuri ile evliliklerini “*Evvelâ size şunu söyliyeyim ki, biz Nuri ile sevişerek evlendik. Ve evlenirken de, birbirimizi son nefesimize kadar seveceğimize yemin ettik...*”³³¹ cümleleri ile Sacit Bey'e anlatır. Buradan da anlaşılacağı üzere birbirlerini severek evlenmişlerdir. Yani onların evliliği bir aşk evliliğidir. Anlatıcının da her zaman üzerinde durduğu konu evliliğin aşka dayalı olmasıdır. Pijan ve Nuri anlatıcının örnek ailesidir.

Bu evlilikte tek kötü giden şey Nuri'nin maddi durumudur. Pijan bu durumu kocasına “*Ah Nuri!.. Şöyle, âlem gibi zengin olamadın ki... Bak, Mebrurenin kocası kendini*

³³¹ Z. Melek, *Bir Tangonun Romanı*, İstanbul 1945, s. 31.

*nasıl çarçabuk derledi, toparladı.”*³³² cümleleriyle anlatır. Buradan Pijan'ın zengin olmak istediğini çıkarırız. O da her genç ve güzel kadın gibi dışarıda gördüğü hayata özenmektedir.

Birbirlerini sevdikleri için Pijan Nuri'yi kırmak istemez. Kocasını takdir eder “*Sakin sözlerimi yanlış anlama cicim... Ben, halimden şikayetçi değilim. Zaman, hiç şüphesiz ki bize de bir çok şeyler kazandıracak. Belki de Mebrureler gibi, bizim de küçük bir otomobilimiz olacak.*”³³³ diyerek eşinin gönlünü almaya çalışır. Asri hayatı arzulayan Pijan, bu hayatı eşiyle beraber yaşamak istemektedir.

Sacit ikisinin arasına tam da bu arabayla ilgili konuşmanın üzerine girer. Pijan'ın asri hayattan beklediği her şeye sahiptir. Sacit öncelikle Pijan ile ortak nokta bulmaya çalışır. İlk ortak noktaları tangodur. Bu tango herkesin hayatını değiştirmiştir. Bu tangodan hem Sacit hem Pijan için bu dizelerden farklı anlamlar çıkar. Sacit, Pijan'a kavuşamaz. Pijan ise çok sevdiği eşini kaybeder. İkisinin ömrü de hasretle geçecektir. Eserde kullanılan tango özel olarak seçilmiştir. İki aşkın da sonu ile ilgilidir. Sacit ömür boyu Pijan'dan uzak kalır. Pijan da ömür boyu kocası Nuri'nin hasretini çeker.

Nuri iyiyi, Sacit kötüyü temsil eder. Nuri iyi bir kocadır. Karısını mutlu edebilmek için elinden geleni yapar ama çok çalıştığı için bazı şeyleri ihmal eder. Mesela eşinin sevdiği tangoyu dinleyemez, onunla dans etmez çünkü o sırada işle meşguldür. Sacit ise Nuri'nin meşguliyetinden ve eşini ihmal etmesinden yararlanıp Pijan'ı etkilemek ister. Otomobilini, kotrasını ve bütün zenginliğini Pijan'ın önüne serer. Ona ilan-ı aşk ettiğinde “*Seninle evlenmek... Senin bütün gençlik arzularını tatmin etmek... Muhteşem bir hayat içinde yaşatmak... Senin varlığına malik olmaktan büyük bir zevk duymak...*”³³⁴ cümlelerini kurarak zenginliğiyle Pijan'ı ayartmaya çalışır. Ancak genç kadın tüm bu zenginliğe kanmaz, eşine sadık kalır.

2.1.8.2.2. Zenginlik ve Asrî Hayat

Pijan yaşadığı hayat ile zenginlik içindeki asri hayatı şu cümlelerle kıyaslar:

³³² Z. Melek, *BTR*, s. 3.

³³³ Z. Melek, *BTR*, s. 4.

³³⁴ Z. Melek, *BTR*, s. 31.

“Zenginlik, ne kadar iyi bir şeydi. Bütün zevkler ve eğlenceler «en küçük bir yorgunluk bile hissedilmeden geçmişti. Fakat bu geçen gün, nihayet talihin bir cilvesinden ibaretti. Bir kaç güç sonra, şayet Beyoğlunda bir sinemaya gitmek isterlerse, yine tramvay duraklarında ayaklarına kara sular ininceye kadar bekleyecekler.. İtişe, kakışa, bin müşkilat ile bir arabaya girecekler.. Her taraftan kendilerini kuşatan zalim cenderenin içinde ezile ezile gidip, bunaltıcı bir hava içinde başları döne döne bir filim seyredecekler.. Yine o cendereye girerek yorgun argın, kaburga kemikleri ve omuz başları sızlaya sızlaya evlerine döneceklerdi.”³³⁵

Eserdeki ana çatışma noktalarından biri olan zenginlik ve fakirlik konusunu Pijan’a anlattırılır. Bu onların yaşadığı hayat ile asri hayatın farkıdır. Zengin olunca ister istemez bir otomobil sahibi olup bu durumdan kurtulabileceklerini düşünür. Bu düşüncelerinin en büyük sebebi ise çevresindeki insanlardır. Onu asri hayata özendirirler ve hep iyi yanlarını söylerler. Ancak Pijan olayların içine girdikçe istediğinin asri hayat değil, mutlu bir yaşam olduğunu anlar. Pijan’ın başta istedikleri otomobil, kotra, yalı fakat elinde olanlarsa tramvay, vapur ve apartman dairesidir.

Asri hayat ile ilgili geçen ve bahsedilmesi gereken diğer konular arasında içkili sofralar, gece yarısına kadar bitmeyen müzikli eğlenceler, kadınlı erkekli rahatça dans edilmesi gibi şeyler yer alır. Bütün bu olanların sonunda Pijan da istediği zengin ve asri hayata kavuşur ancak eşi Nuri’yi kaybeder.

2.1.8.3. Olay Örgüsü

Eser, “I” ve “II” numaralarıyla bölümlenmiş iki kısımdan oluşur. İlk bölüm de kendi içinde yıldızlarla sekiz parçaya ayrılmıştır. Yirmi yedi sayfadan mürekkep olan ilk bölümde olaylar anlatılmaya başlanır ve kahramanlar okuyucuya tanıtılır. Olaylar ilk bölümde başlar.

“II” şeklinde numaralandırılan bölüm ise olayların gelişme ve sonuç bölümüdür. Bu bölüm kendi içinde yıldızlarla on bir ara bölüme ayrılmıştır. Bu kısımdan itibaren

³³⁵ Z. Melek, BTR, s. 18.

eserde olaylar gelişmeye başlar. *Bir Tangonun Romanı*'nı oluşturan olay halkalarını şu şekilde sıralayabiliriz:

- 1) Selim Bey'in organize ettiği yemekte Nuri ve Pijan'ın Sacit ile tanışması.
- 2) Selim Bey'in Nuri ve Pijan'ı sıkça davet etmeye başlaması, böylece Sacit'in de onlarla daha sık vakit geçirmeye başlaması.
- 3) Sacit'in Pijan'a ilan-ı aşk ederek evlilik teklif etmesi ve reddedilmesi.
- 4) Sacit'in evleneceğim diye herkesi kandırması ve Nuri'nin öldürmeye karar vermesi.
- 5) Sacit'in Nuri'yi öldürmesi.
- 6) Pijan'ın Sacit'e yakınlaşması ve Sacit'e Nuri'yi öldürdüğünü itiraf ettirmesi.
- 7) Sacit'in yakalanması ve Selim Bey'in onu reddederek tüm mal varlığını Pijan'a bırakması.

Yedinci ve sekizinci olay halkaları romanın sonuç bölümüdür. Her şeyi anlayan Pijan, kocasının katilinin cezasını çekmesi için elinden geleni yapar ve sonunda Sacit hapse girer. Selim Bey sayesinde istediği her şeye sahip olan Pijan, zengin ama mutsuz bir kadın olarak kalan ömrünü geçirir.

Eserde olaylar Pijan ve Nuri'nin Sacit ile tanışmasıyla başlar. Sacit, evli olan Pijan'a karşı zamanla bir şeyler hisseder ve beklediği karşılığı alamadığı için, aralarında engel olarak gördüğü Nuri'yi öldürür. Olaya kaza süsü verse de Pijan kocasının ölümünün kaza olmadığından emindir. Gelişen olaylar sonunda Pijan aklını kullanır, Sacit'in cezasını çekmesi için elinden geleni yapar. Sonunda her şey ortaya çıksa da Nuri geri gelmeyeceği için Pijan'ın hayatı bir daha asla istediği gibi olmayacaktır. Anlatıcının neredeyse her eserinde geçen "*Hatta büyük felaketleri büyük saadetlerin takip etmesi de sık sık görülen şeylerdendir.*"³³⁶ cümlesi burada mutsuz bir son için söylenmiştir. İsteklerine kavuşan Pijan, hayat arkadaşı Nuri'yi kaybetmiştir.

Bir Tangonun Romanı klasik olay örgüsüne uygun bir romandır. Olay halkaları klasik romanlardaki gibi giriş, gelişme ve sonuç şeklinde üç parçaya ayrılarak da incelenebilir. Bu durumda ilk olay halkası giriş, ikinciden altıncı olay halkasına kadar olan kısım gelişme, yedinci ve sekizinci olay halkası ise romanın sonuç

³³⁶ Z. Melek, *BTR*, s. 57.

bölümüdür. Romandaki olaylar düz bir çizgi şeklinde birbirine bağlı vakalardan oluşur. Eserde olayları anlatmaya en başından başlanır yani kronolojik bir sıraya göre anlatılır. Olaylar sebep ve sonuç ilişkisine bağlanmaya çalışılarak birbirini izler. Tesadüfen gelişen olayların sayısı azdır. Bu da kurgunun, diğer eserlerden farklı olarak daha sağlam olduğunun göstergesidir. Popüler roman olduğu için basit bir olay örgüsü vardır. Eserin ilk sayfalarından itibaren çok düşünmeden Sacit'in bir şeyler yapacağı anlaşılır.

2.1.8.4. Kişiler

2.1.8.4.1. Başkişi

Pijan

Yaşını “İçinde, henüz yirmi üç yaşının heyecanlı hisleri kaynıyordu.”³³⁷ cümlesinden öğrendiğimiz Pijan, Nuri'nin üç yıllık eşidir. Pijan, görünüşüne ve giyimine önem veren bir kadındır. Vapurda rüzgarda kalıp “... büyük bir itina ile yaptığı saçlarının bozulacağından ...”³³⁸ endişe eder. Yüzü “Serin bir rüzgâr, genç kadının sedef gibi parlak yüzünü yalayıp geçiyor; hafifçe şişkin olan yanaklarını, bir ilkbahar gülü gibi harelendiriyordu.”³³⁹ cümlesiyle tasvir edilerek güle benzetilir. Nuri de Pijan'ın güzelliğini “Vallahi vapurdaki kadınlara göz gezdirdim. Senden daha güzelini görmedim.”³⁴⁰ cümleleriyle karısına ifade eder. Eserde, Pijan'ın güzelliğinden bahsedilir. Arkadaşı Semra da “Pijan!.. Evlilik sana ne kadar yaradı. Gittikçe güzelleşiyorsun.”³⁴¹ diyerek Pijan'ın güzelliğini vurgular..

Yirmili yaşlarının başında evlenmiştir. Evliliği ise “Evvelâ size şunu söyleyeyim ki, biz Nuri ile sevişerek evlendik. Ve evlenirken de, birbirimizi son nefesimize kadar

³³⁷ Z. Melek, *BTR*, s. 25.

³³⁸ Z. Melek, *BTR*, s. 4.

³³⁹ Z. Melek, *BTR*, ss. 5-6.

³⁴⁰ Z. Melek, *BTR*, s. 6.

³⁴¹ Z. Melek, *BTR*, s. 6.

seveceğimize yemin ettik...”³⁴² cümlelerinden anlayacağımız gibi mutlu bir şekilde devam etmektedir.

Tek isteği zengin olmak ve asri bir hayat yaşamaktır. Pijan, zengin hayat yaşayan arkadaşları gibi olmak ister. Zenginlikle ilgili hayali ise masumcadır ve “*Kocam, genç.. İşleri, yolunda.. Bu gidişle hiç şüphesiz ki o da hayatta muvaffak olacak. Ve beni istediğim gibi yaşatacak.*”³⁴³ diye düşünür. Yani Nuri zengin olsun ister.

En büyük isteklerinden biri günün birinde bir araba sahibi olmaktır. Bu isteği Sacit ile vakit geçirmesine neden olur. Buluşmaya lüks bir otomobille gelen Sacit, Pijan’ın hayaline sahiptir. Araba ile gezme konusu açıldığında Nuri, Sacit’e “*Lakin biz amca beyefendile o kadar mühim bir işin müzakeresile meşgulüz ki, bizi halimize terkeseniz.. ve siz, Pijanla çıkıp gezseniz daha iyi edersiniz.*”³⁴⁴ cümlesiyle Pijan ile gezmelerini söylemese, Pijan arabaya binme istediğini dile getiremez. Kocasını incitecek bir hareket yapmayı aklından geçirmez. Pijan her ne kadar asri yetişmiş bir kadın olsa da geleneklere bağlıdır ve kocasının sözünü dinlemektedir.

İyi bir sporcudur, bunu “*Hayatta en çok sevdiğim şey, spordur. İyi yüzerim. Çok iyi ata binerim. Sık sık, maçlara giderim.*”³⁴⁵ cümleleriyle kendisi Sacit Bey’e söyler. Sacit ile beraber denize girerler, yüzme yarışı yaparlar. Yani Pijan asri pek çok özelliğe sahip bir kadındır ve ahlak kuralları çerçevesinde hayatını yaşar. Nuri yüzmeyi bilmiyorken genç kadının yüzmeyi bilmesi eserin ilginç yanlarından biridir. Sacit ile ortak noktalarından biri de yüzmeydir.

Sacit ile yakınlaştıkları diğer konu ise müziktir. Kendisine dans hakkında soru sorulduğunda “*Yalnız tangoyu severim.*”³⁴⁶ der. Sacit’in keşfettiği tangoda ilk kez Tokatlıyan’da dans ederler. Genç kadının müzik hakkında da bilgisi vardır. Bu konuda da asri yaşamı takip etmektedir.

Sacit zamanla Pijan’a karşı bir şeyler hissetmeye başlar. Duygularını itiraf ettiğinde ise genç kadın hemen ondan uzaklaşma kararı alır. Pijan, bu olayı kimseye zarar

³⁴² Z. Melek, *BTR*, s. 31.

³⁴³ Z. Melek, *BTR*, s. 18.

³⁴⁴ Z. Melek, *BTR*, s. 14.

³⁴⁵ Z. Melek, *BTR*, s. 15.

³⁴⁶ Z. Melek, *BTR*, s. 12.

gelmeden çözenin yollarını arar. Yasak aşk konusu bir an önce kapansın ister. Sacit’e şu cümleleri kurar:

“Niçin beni ihanete sürüklemek, vicdanımın karşısında ebediyen küçük düşürmek istiyorsunuz? Sanki ben kocama ihanet edersem, sizin nazarınızda makbul bir kadın mı olurum?.. Asla, değil mi?.. Farzediniz ki size uydum. Ve sizin oldum. Lakin aşkınız zevale yüz tutunca beni tahkir etmeyecek misiniz?.. «Alçak kadın. Kocasının kalbini çiğnedi. Bana geldi... İhtimal ki yarın da beni bir başkasına feda edecek» diyecek misiniz?”³⁴⁷

Pijan, bu olayın ileride herkes için çok daha kötü olacağını söyler. Aldatan bir kadının düştüğü ve düşeceği kötü durumu anlatır. Bu duruma düşmek istemez. Anlatıcı da bu konudaki görüşlerini ve öğütlerini genç kadının ağzından okuyucusuna ulaştırmak ister. Ona göre aldatmak, bir kadını küçültür, kötü bir duruma getirir. Sadakat çok önemlidir. Bu doğrultuda oluşturulan bir kahraman olan Pijan da hep eşine sadık kalır. Sacit’in evlilik ve zengin bir hayat teklifini aslında en büyük hayali olsa da hiç düşünmeden reddeder.

Pijan, çok sevdiği eşi Nuri’yi kaybeder. Kotradan denize düşüp ölen Nuri’nin başına gelenler kaza olarak kayıtlara geçer. Olaylardan sonra Pijan her şeyi çözmeye karar verir:

“Eğer Pijanın yerinde bir başkası olsaydı, hiç şüphesiz ki mukadderata karşı boyun eğdi. İlk acı evreleri geçtikten sonra, artık istikbalini düşünmek mecburiyetini hissedirdi. Fakat Pijan, böyle değildi. O, Nurinin ölümünde alçakçasına bir suikast sezmişti. Ve Sefil bir ihtirasa kurban giden masum kocasının intikamını almaya yemin etmişti.”³⁴⁸

Her şeyi ortaya çıkaran Pijan kocasının katili olan Sacit’in cezasını çekmesini sağlar.

Pijan, anlatıcının evlilik ve sadakat hakkındaki düşüncelerini okuyucusuna ulaştırmak için kullandığı bir kahramandır. İyi bir karakterdir. Yirmili yaşlarda

³⁴⁷ Z. Melek, BTR, s. 42.

³⁴⁸ Z. Melek, BTR, s. 48.

kendisini hataya sürükleyecek pek çok etken olduğu halde kocasına olan sadakatinden ödün vermez. Bu sadakat eşi öldükten sonra bile devam eder.

2.1.8.4.2. Norm Karakterler

Sacit

Sacit ilk kez Selim Bey tarafından “... Ben, kendisine deli derim amma, benden daha akıllıdır. Yalnız, bugünün gençleri gibi, biraz havalıdır... Merhum biraderin oğlu olduğu için kendisini çok severim. Çoluk çocuğum olmadığı için de, onu kendime evlatlığa kabul ettim.”³⁴⁹ cümleleriyle okuyucuya takdim edilir. Sacit’in yüzü her zaman asık, çelik sertliğinde ya da ifadesiz olarak anlatılır. Dış görünüşü “Sacit, göz kamaştıracak kadar beyaz bir pantolon, beyaz bir fanilâ giymiş, başındaki kaptan kasketini hafifçe sol kaşının üzerine eğmişti.”³⁵⁰ cümleleriyle anlatılmıştır. Özellikle eserde “Beyaz güderi eldiven[lerinden]”³⁵¹ sıkça bahsedilir. Bunun dışında dış görünüşüyle ilgili “Sacidin, pazularına kadar çıplak kollarından gençlik ve kuvvetin harareti taşıyordu”³⁵² cümleleri söylenmiştir.

Gençlik ve zenginliği temsil eden bir karakterdir. Selim Bey’in yeğeni olduğu için her türlü maddi güce sahip bir adamdır. Asri hayatı bütün incelikleriyle yaşamaktadır. Kullandığı “spor otomobil” bunun en büyük kanıtlarından biridir. Zaten amcası “Bakalım. Onu, iyi bir iş adamı yapmak istiyorum amma, otomobillerinden, kotralarından, sürü sürü erkekli dişili ahabplarından vakit bulup ta istediğim gibi bir adam olabilecek mi?”³⁵³ diyerek onunla ilgili endişelerini dile getirir. Yani Sacit zengin ve züppe biri olarak takdim edilmiş olur.

Sacit ilk karşılaştıklarında Pijan’a karşı çok soğuk davranır. Bu durum eserde “Genç kadın, şimdiye kadar hiç kimseden bu kadar büyük bir kayıtsızlık görmemişti.”³⁵⁴ cümleleri ile anlatılır. İlk karşılaştıkları zaman samimi bir ortam oluşabilmesi için Sacit’in sarhoş olması gerekir. Sarhoş olduktan sonra çevresindekilerle iyi bir şekilde

³⁴⁹ Z. Melek, BTR, s. 10.

³⁵⁰ Z. Melek, BTR, s. 19.

³⁵¹ Z. Melek, BTR, s. 15.

³⁵² Z. Melek, BTR, s. 25.

³⁵³ Z. Melek, BTR, s. 10.

³⁵⁴ Z. Melek, BTR, s. 11.

muhabbet eder. Bu durum anlatıcı tarafından “*Tuhaf tuhaf hikayeler söyleyerek genç kadın ile kocasını güldürüyordu.*”³⁵⁵ cümlesiyle anlatılır. Sacit’in daha önceden Paris’te bulunduğunu da Pijan ile yaptığı müzik konusundaki muhabbeti sırasında öğreniriz. Sacit’in çaldırdığı tango, Pijan ve Nuri’nin da hayatını değiştirecektir. Sacit ve Pijan aynı tangoda ikinci kez dans ettiklerinde Sacit duygularından emin olur. Pijan’a âşık olmuştur ve aşkı için savaşmaya hazırdır.

Aşk ile ilgili görüşleri ise ilginçtir. Çekinmeden yasak aşkı ile ilgili düşüncelerini Pijan’a söyler ve “*Seninle evlenmek... Senin bütün gençlik arzularını tatmin etmek... Muhteşem bir hayat içinde yaşatmak... Senin varlığına malik olmaktan büyük bir zevk duymak...*”³⁵⁶ cümleleriyle anlattığı aşkı karşılık bulmaz. Sacit ısrar eder. Nuri’ye para teklif etmek ister. Bununla kalmaz ve “*İcap ederse, fedakârlık gösteririm.*”³⁵⁷ cümlesiyle para vermektan daha fazlasını da yapabileceğini ima eder. Pijan’a olan aşkının ne kadar ciddi olduğu ise ilerleyen zamanda ortaya çıkar. Önce Pijan uzaklaşmasın diye sahte bir mektupla evleneceğini söyler ama kendisine gösterilen kızların hiçbirini beğenmez:

“*Anlamıyorsunuz, Pijan hanım.. Beni harap eden ıstırapı anlamıyorsunuz... Evet, ben evlenmek istiyorum. Ve evlenerek sizi unutabileceğimi zannediyorum. Lâkin sizi bana unutturabilecek kadın kim olacak?.. Aradığımız, bulduğunuz ve bana gösterdiğiniz bu kızlar mı?.. Hayır, azizim... Başkalarını gördükçe, daha fazla içleniyorum. Bunlardan hiç birini sevebileceğime kanaat getiriyorum... Allah aşkına.. rica ediyorum. Eğer beni memnun ve mesut etmek istiyorsanız, size benziyen, sizin kadar kadın incelikleri gösteren birini bulunuz. İşte o zaman hem beni ve hem de kendinizi kurtarırsınız.*”³⁵⁸

Sacit bu aşkın ızdırabını anlatmak ister. Bu sözleriyle Pijan’ı ikna edebileceğini düşünür ancak bu durum karşısındaki kadını daha çok üzer. Kendisinin sevgisini talep ettiği kadın evlidir ve eşini çok sevmektedir. Bu nedenle asla Sacit’e olumlu bir

³⁵⁵ Z. Melek, *BTR*, s. 11.

³⁵⁶ Z. Melek, *BTR*, s. 31.

³⁵⁷ Z. Melek, *BTR*, s. 31.

³⁵⁸ Z. Melek, *BTR*, s. 41.

cevap vermeyecektir. Bunu anlayan Sacit, Nuri'yi ortadan kaldırmaya karar verir ve planını eksiksiz bir şekilde uygulayarak Nuri'nin ölümüne kaza süsü verir. Böylece Pijan ile aralarındaki sorundan kurtulduğunu zanneder. Pijan kocasının ölümünün kaza olmadığını düşünür ve Sacit'i suçunu itiraf etmeye ikna eder. Sacit, yaptıklarını “*Eğer karşıma on tane Nuri çıksaydı, hepsi de aynı akibete uğrayacaktı.*”³⁵⁹ cümlesiyle anlatır ve “*...aşk fedakârlıktır. Ben ise sevdiğim zaman hiçbir fedakârlıktan çekinmem. Ölüme çıkan engelleri devirmek için asla tereddüt etmem.*”³⁶⁰ cümleleriyle yaptıklarını savunur. Yan odada bekleyen polisler bunu duyup Sacit'i tutuklar.

Sacit eserin kötü karakteridir. Evli bir kadına aşık olup bütün imkanlarını kullanarak onu elde etmeye çalışır. Sacit isteklerine kavuşabilmek için katil olmayı bile göze alır. Şımarık sonradan görme ve züppe bir tiptir. Tanzimat romanlarındaki “batılılaşmayı yanlış anlayan” tiplere benzetilebilir. Asri hayatla ilgili bütün konular onun aracılığıyla anlatılır. O kadar zenginlik içinde bile mutlu olamaz. Yanlış bir kadına âşık olarak amcası tarafından reddedilir ve yalnız kalarak cezalandırılır.

2.1.8.4.3. Kart Karakterler

Nuri

Nuri Müteahhit Selim Bey'in yanında çalışır. Ona komisyonculuk yapar. Nuri'nin bütün kazancı “*dörder odalı, iki katlı bir ev... Üst katında biz oturuyoruz. Alt katını da kiraya veriyoruz... İşte, iki senede, anca karımız bu oldu.*”³⁶¹ cümleleriyle anlatılan evden ibarettir. İki senedir çok çalışsa da kazancı bundan daha ileriye gidememiştir. Eşi Pijan, Nuri'nin kazancını arkadaşlarının eşlerinininkiyle kıyaslar. Nuri bu duruma çok üzülmemektedir. Çok çalışıp eşini en iyi şekilde yaşatmak ister.

Sacit ve Pijan denize girdiklerinde Nuri onları uzaktan izler ve aklından geçenler “*Bu ihtimallerin en ehemmiyetlisi, Sacit tarafından gelebilecek olan tehlike idi. Nuri, servetin şımarttığı bu delikanlının bir çok maceralarını işitmişti...*”³⁶² cümleleriyle özetlenir. Nuri Sacit tarafından gelebilecek kötü bir hareketten korkmaktadır. Aslında

³⁵⁹ Z. Melek, *BTR*, s. 56.

³⁶⁰ Z. Melek, *BTR*, s. 55.

³⁶¹ Z. Melek, *BTR*, s. 5.

³⁶² Z. Melek, *BTR*, s. 5.

en büyük sorunu ise “... şimdiye kadar basit bir hayat içinde yaşamış olan genç ... [karısının] birdenbire karşılaştığı bu parlak ihtişam içinde başının dönebilmesinden ve kendini artık pek küçük görmesinden...”³⁶³ korkmasıdır. Nuri bu konuda yaralıdır. Çok çalıştığı halde eşine istediği asri hayatı yaşatamıyordur. Yine de genç eşi Pijan’a çok güvenmektedir. Onun sadık olduğuna emindir. Tek korkusu, bu kadar zenginlik içinde bir hata yapmasıdır.

Nuri yüzmeyi iyi bilmemektedir ve bu da onun sonunu getirmiştir. Sacit, Pijan ile aralarında engel olarak gördüğü için onu “bir omuz darbesi” ile Akıntıburnu’nda denize atarak öldürür. Genç adam böylece feci bir suikasta kurban gider.

Nuri eşini çok seven ve aynı derecede sevilen bir adamdır. Çalışkandır ve çok nazik biridir.

Selim Bey

Selim Bey, Nuri’nin patronudur. Sacit’in amcasıdır. Eserde ilk kez “*Köşedeki masanın başına azametle kurulmuş olan koyu esmer, değirmi çehreli adam...*”³⁶⁴ şeklinde tarif edilir. Konuşması ise “...*tatlı bir Anadolu lehçesile söylediği sözler...*”³⁶⁵ diyerek anlatılır.

Selim Bey’in tavırları “*Masanın üzeri, en nadide içkiler, ve mezelerle dolmuştu. Fakat bu zengin adam, bunları kâfi görmüyor, bütün sonradan görmüş olan yeniler gibi yüksek sesle garsonları çağırıyor; mütemadiyen bir şeyler ısmarlıyordu.*”³⁶⁶ cümleleriyle tarif edilir ve sonradan görme olduğu pekiştirilir. Yanına yeni gelen Pijan ile kırk yıllık ahabmış gibi selamlaşır.

Bu adam yeğenini çok sever ancak işlediği cinayetten sonra Sacit’i reddeder. Karıncayı bile incitmemiş biri olarak anlatılan Selim Bey bütün mirasını Pijan’a bırakır. Böylece vicdanını rahatlatmak ister.

³⁶³ Z. Melek, *BTR*, s. 23.

³⁶⁴ Z. Melek, *BTR*, s. 8.

³⁶⁵ Z. Melek, *BTR*, s. 9.

³⁶⁶ Z. Melek, *BTR*, s. 9.

2.1.8.4.4. Fon Karakterler

Eserdeki fon karakterler Pijan'ın arkadaşları Mebrure ile Semra ve Pijan'ın yanına gelen Avukat Ziya Fenkliligil'dir.

2.1.8.5. Mekân

Bir Tangonun Romani'nda olaylar İstanbul ve çevresinde geçer. Eserdeki mekânlar asri hayatı anlatan ve zenginlikle ilişkili mekânlardır. O dönemin meşhur olan mekânları ve batılılaşmanın yoğun olduğu semtlerin isimleri eserde kullanılmıştır.

Tokatlıyan Otel'i'nin gazinosunun tasvir edildiği “*Gazinin kapısından girdikleri zaman, yüzlerine ağır bir hava çarptı. Bu havada, pasta, içki, ter, lavanta, kolonya kokuları birbirine karışmış; bunaltıcı bir hal almıştı.*”³⁶⁷ cümleler ise bu ortamın ne kadar kalabalık olduğunu, ayrıca nasıl bir yer olduğunu anlatabilmek için özenle seçilmiş gibidir. Mekân ile ilgili söylenmesi gereken bir diğer ayrıntı ise canlı müzik ve dans pistine sahip olmasıdır. Sacit “... *kartın arkasına tangonun ilk beyitini yazıp bir elli liralık banknota sararak orkestra şefine ...*”³⁶⁸ gönderir ve istediği tangonun çalınmasını sağlar. Burada gazino tipi mekânların işleyişi hakkında bilgi verilir.

Eserdeki bir diğer mekân Selim Bey'in Kuruçeşme'deki yalısıdır. Yalının rihtimında Sacit'e ait olan kotra vardır. Yalının ayrıntılı bir tasviri yapılmamıştır. Kotra ise Nuri tarafından “*Mükemmel bir motörü, zarif bir salonu, on iki yataklı altı kamarası var. Hele Sacidin kamarası, bir gelin odası gibi havayı mavi atlaslarla döşeli. İçinde bir küçük kütüphanesi ve banyosu bile eksik değil.*”³⁶⁹ cümleleriyle anlatılır ve büyük bir yata benzediği söylenir. Kotra, zenginliğin en büyük göstergelerinden biridir. Sacit'in kotradaki giyinme odası “*Bu dolaplar da, Beyoğlunun en lüks deniz levazımı satan mağazalarının raflarına benziyordu. Çeşit çeşit ipek lastikli mayolar, kıvrıcık tüylü bornuslar, hasır örgülü deniz iskarpinleri eski Roma askerlerinin miğferlerini*

³⁶⁷ Z. Melek, *BTR*, ss. 7-8.

³⁶⁸ Z. Melek, *BTR*, s. 13.

³⁶⁹ Z. Melek, *BTR*, s. 19.

*andıran başlıklar, insanın yüzüne gülüyordu.”*³⁷⁰ cümleleriyle sanki bir dükkâna benzetilir. Yani kotrada her türlü imkân vardır.

Nuri öldükten sonra olaylar sadece Nurilerin apartmanında geçer. Nurilerin apartmanı ayrıntılı bir şekilde tasvir edilmemiştir. Selim Bey Ayaspaşa’da Pijan’a bir konak alır. Bu konağın ismi sadece bu alıntıda geçer. Pijan bu konağa taşınır.

Olaylar ise Nuri ve Pijan’ın Tarabya’daki Tokatliyan Otel’e gitmek için kendi evlerinden çıkmasıyla başlar. Köprüye inerler ve boğaza gidecek olan vapura binerler. Vapur ilerlerken manzara “... ilerledikçe geride kalan bir süratle uzaklaşan yalıları, ağaçları, yeşillikler arasında bir bahar manzarasile daha hala taravetlerini muhafaza eden erguvanları seyrediyordu.”³⁷¹ şeklinde anlatılır. Vapur Tarabya’ya geldiğinde ise inerler ve “...ekserisi Beyoğlu sakinlerinden mürekkep olan...”³⁷² kalabalığa karışarak otele varırlar. Otelin kapısına lüks otomobili ile gelen Sacit, aslında burada en uygun kişidir.

Sacit’e ait olan kotra ile ada sularına giderler. Yolculukları “Çam limanından kalktıktan sonra Hayırsız adalara kadar gitmişler, bu iki ıssız adanın etrafında bir devir yaptıktan sonra da Büyükadaya gelmişler; Maden sahilindeki (Ayanikolâ) manastırının çam kokan küçük koyunda demirlemişlerdi. Akşam yemeğini, burada yiyeceklerdi.”³⁷³ cümleleriyle uzunca anlatılır.

Son kotra gezilerini Paşabahçe’ye yaparlar. Sağanak bir yağmur eşliğinde geri dönerlerken Akıntı Burnu’nda Sacit, Nuri’yi denize atar. Bunun sonucunda Nuri ölür. Hemen Arnavutköy’deki rıhtıma yanaşırlar ve olayı karakola bildirirler. Eserde ismen geçen mekânlar genelde olayların cereyan ettiği yerlerdir.

2.1.8.6. Zaman

Eserde olaylar ağustos ayı içinde başlar. Bir ağustos günü Nuri’yle Pijan, Selim Bey’in yanına gider ve yatsı ezanı okunurken eve dönerler. Ertesi pazar günü tekrar

³⁷⁰ Z. Melek, *BTR*, s. 22.

³⁷¹ Z. Melek, *BTR*, s. 6.

³⁷² Z. Melek, *BTR*, s. 7.

³⁷³ Z. Melek, *BTR*, s. 23.

görüşürler ve kotra ile denize açılıp vakit geçirirler. Eve döndüklerinde ise saat gece yarısını bir hayli geçer.

Buradan sonra eserin zamanında bir sıçrama olur ve “*Günler geçiyor, artık son bahar geliyordu.*”³⁷⁴ diyerek bu sıçrama gösterilir. Ardından birkaç paragraf sonra “*Ekim ayının son haftası...*”³⁷⁵ denilerek tarih tekrar belirtilir. Yani aradan neredeyse bir buçuk aylık bir süre geçmiştir. Yine öğlen yemeğine Selim Bey’in yalısına giderler. O gün Sacit Pijan’a ilan-ı aşk eder. Pijan o gece hiç uyumaz ve ertesi gün öğle vakti Sacit ona bir özür mektubu gönderir. Ertesi akşam yine yalıya yemeğe giderler ve geç vakte kadar eve dönmezler.

Burada yeniden zaman belirsizleşir. Bir gün Selim Bey, Pijan’ı yalıya çağırır ve bir mektup verir. Bu mektuptan birkaç gün sonra yapılan gezi sırasında mevsimin kış olduğu söylenir. Burada yine zaman hızlı geçirilerek olaya ağırlık verilmiştir. Bu geziden iki gün sonra Pijan, hasta olan Sacit’i ziyarete gider. Sacit, ona arkadaşının Paşabahçe’deki düğününden bahseder. Bu düğünün kaç gün sonra olduğu söylenmez. Olaylar düğünden döndüğü gece devam eder. O gece Nuri denize düşer ve ölür.

Yine zamanda bir atlama yapılır ve üç ay geçirilerek Nuri’nin ölümünden üç ay sonrası anlatılmaya başlanır. O gün Sacit’ten bir mektup gelir. Bir gün sonra ise Sacit, Pijan’ın apartmanına onu ziyarete gider ve bu ziyaretlerin tekrarlandığı söylenir. Sacit bir gün yine Pijan’ı ziyaret etmeye gider ve o günün perşembe günü olduğu söylenir. Sacit’in bir hafta sonraki perşembe günü olan ziyaretinde Nuri öleli dört ay olduğu söylenir ve o gece Sacit suçunu itiraf ederek tutuklanır. Üç gün sonra Pijan’a Avukat Ziya Fenkligil gelir ve olaylar belirsiz bir zaman diliminde sona erer. Avukat geldikten sonra ne kadar süre geçtiği söylenmemiştir.

Eserde olaylar sekiz veya on bir aylık bir süre içinde gelişir. Özetleme ve atlama yöntemleriyle zamanın hızlı bir şekilde geçmesi sağlanır. Anlatıcı zamanı, eseri inandırıcı bir şekilde anlatabilmek için kullanmıştır. Geriye dönüşler olmadığı için zaman çizgisinde sapma yoktur. Eserin zaman kurgusu sağlam değildir.

³⁷⁴ Z. Melek, *BTR*, s. 28.

³⁷⁵ Z. Melek, *BTR*, s. 28.

2.1.8.7. Dil ve Anlatım

Bir Tangonun Romanı tanrısal konumlu gözlemci anlatıcı yani hakim anlatıcı tarafından aktarılan bir eserdir. Anlatıcı her şeye vakıftır. Olaylar üçüncü tekil şahısla anlatılır. Anlatıcı öznel bir tutum takınır. Kahramanlarını okuyucuya tanıtırken kendi yorumunu katar. Onları zeki kadın, babacan adam, deli oğlan, nazik adam, koca serseri gibi tanıtıcı sıfatlarla takdim eder. Böylece kahramanları en başından bize iyi ya da kötü olarak tanıtır. Onların hakkında hükümleri kendisi verir.

Olayları anlatırken diyalog, iç monolog, özetleme gibi tekniklerden yararlanılır. Eserde olayları ve kişileri anlatmak için uzunca diyaloglar kullanılır. Diyalog, en çok kullanılan anlatım tekniklerinden biridir. Kişiler arasındaki konuşmalar ile olayların akışını takip ederiz. Kahramanlar diyaloglar ile birbirlerine takdim edilir. İç monolog yöntemi ise kişilerin olaylar ile ilgili duygularını anlatmak için kullanılır. Eserde daha çok Nuri ve Pijan'ın düşüncelerini daha iyi anlatabilmek için kullanılmıştır. Böylece olayların karakterlere neler hissettirdiği açıklanmak istenmiştir. Özetleme tekniği, eserde zamanı hızlı bir şekilde geçirerek olayları daha iyi bir şekilde anlatabilmek için sıkça kullanılmıştır. Eserde zamandaki atlamaları açıklamak için özetleme tekniğinden yararlanılmış, birkaç cümle ile zaman ilerletilmiş ve asıl konuya geçilmesi sağlanmıştır. Ayrıca bu teknik bazen kahramanların aldığı kararı okuyucuya kısaca açıklamak için kullanılmıştır. Olayların akışı “konuşma şöyle devam ediyordu” gibi cümlelerle kesilir.

Eserde sade bir Türkçe kullanılmıştır. Bir takım yazım yanlışları mevcut olsa da bunlar eserin hızlı yazılmasından kaynaklanmaktadır. Eserde kişiler genelde İstanbul Türkçesiyle konuşturulmaktadır. Sadece Selim Bey'in Anadolu lehçesiyle konuştuğu söylenir.

2.1.8.8 Değerlendirme

Bir Tangonun Romanı'nda olaylar Nuri ve Pijan'ın Selim Bey aracılığıyla Sacit ile tanışması ile başlar. Sacit, Pijan'a âşık olur. Aşkına karşılık bulamayınca da olaylar cinayetle son bulur. Eser kısaca bu şekilde özetlenebilecek bir kısa aşk romanıdır.

Eserdeki temalar aşk, asri hayat ve batılılaşmadır. Eserin ana teması olan aşkta sevenler arasına üçüncü bir şahıs girer. Asri hayat teması ise Sacit ve zenginlik ile anlatılır. Nuri, eserin doğu tarafında; Sacit ise batı yani asri tarafındadır. Eserde özellikle zenginlik ile ilgili tüm konuların asri hayatın özelliği olması ilginçtir. Tüm bunlar Sacit'i hoş gösterse de Pijan, aşkından ve kocasından vazgeçerek onu seçmez.

Klasik olay örgüsü ile kaleme alınmış bir eserdir. Yazarın diğer romanlarından daha sağlam bir kurgusu olduğu söylenebilir. Olay halkaları neden-sonuç ilişkisi içinde sıralanır. Bu da eserin daha inandırıcı olmasını sağlar. Olayların sunumu sırasında uzun diyaloglar kullanılır. Anlatıcı olaylara müdahale ederek bazı olaylar hakkında kendi görüşlerini söyler hatta yeri gelir kahramanlarını ve olayları okuyucuya iyi ya da kötü şeklinde tanıtır. İç monolog yöntemiyle kahramanların düşünceleri okuyucuya aktarılmaya çalışılır. Olaylarla ilgili şarkı sözü³⁷⁶ ve mektup metinlerine eserde tam metin halinde yer verilir. Böylece hem inandırıcılık sağlanır hem de anlatımdaki tekdüzelik kırılmak istenir.

Eserde kişilerin sunumunda genel olarak uzun diyaloglar kullanılır. Kişilerin özelliklerini bu uzun diyalogların içinde buluruz. Örneğin Sacit Bey'i okuyucuya takdim görevini Selim Bey üstlenir ve hakkındaki tüm bilgileri uzun bir diyalog ile sunar. Kahramanlar ya iyidir ya da kötüdür. Hepsi tek bir yönü ile anlatılır.

Eserde taban tabana zıt iki kahraman vardır. Sacit sonunda iyice kötüleşir, katil olur ve her şeyinden mahrum edilerek cezalandırılır. Eserdeki tek kadın kahraman olan Pijan ise ahlakı, dürüstlüğü ve sadıklığı ile örnek bir kahramandır.

Mekân konusu ise zenginlik ve fakirliğin anlatımında kullanılan en önemli noktalardan biridir. Pijan ve Nuri'nin evleri, hayatlarının geçtiği mekânlar yeteri kadar tasvir edilmese de daha çok alaturka hayata ait, yeri geldikçe de imkânsızlık ve fakir bir hayatın parçası olarak anlatılır. Sacit ve Selim Bey'e ait mekânlar ise zenginlik ve asri hayata ait tüm imkânlarla donatılmıştır. Mekân eserde olayları anlatacak bir dekor malzemesi olarak kullanılmıştır.

Eserde zaman atlamalar, özetlemeler ve eksiltmeler ile anlatılır. Olaylar ağustos ayında başlar ve yaklaşık olarak bir yıla yakın bir süre içerir. Geçen zamanı eserdeki

³⁷⁶ Z. Melek, *BTR*, s. 12.

anahtar kelimelerden takip ederiz. Eserde yalnızca önemli olayların olduğu günlerde zaman ile ilgili bilgiler verilmiştir. Önemli olan zaman değil olayın anlatılmasıdır.

Eserde hâkim anlatıcı vardır. Olaylar, bu olayların tanığı üçüncü tekil kişi tarafından aktarılır gibi anlatılır. Anlatıcı “*konusma şöylece devam etti*” gibi cümlelerle kendi varlığını hissettirir. Olaylar ile ilgili yorum yapar: Pijan ve Sacit’in neden dost olması gerektiğini açıklar, Nuri ile Pijan’ın evliliği hakkında açıklamada bulunur. Eserde pek çok yerde anlatıcı bu şekilde kendi görüşlerini belli eder. Eserin dili ise sadedir.

Bir Tangonun Romanı, yazarın diğer eserlerine kıyasla anlatımında da az tesadüflere yer verdiği için daha sağlam kurgulu bir eserdir. Tanıtımda polisiye bir eser olduğu söylene de olaylar polisiye özellik göstermez. Sacit, aşk nedeniyle katil olur. Cinayetin nasıl işlendiği eserde ayrıntılı şekilde anlatılmamıştır. Bu nedenle bu esere polisiye özellikler atfetmek doğru değildir. Yazarın popüler aşk ve macera romanlarından biridir.

2.1.9. Büyük Macera

Büyük Macera, 1945 senesinde kitap olarak basılmıştır. Ziya Şakir’in, Z. Melek müstear ismini kullanarak yayımladığı dokuz eserinden biridir. Maarif Kitaphanesi’nin *Meraklı, Eğlenceli Romanlar* serisi adı altında *Meraklı Roman* açıklamasıyla yayımlanan kısa bir popüler aşk romanıdır.

2.1.9.1. Özet

Süha, Son Havadis gazetesinde çalışan bir gazetecidir. Arkadaşları Selim Naci ve Ekrem Melih ile aşk macerasının nasıl oluşacağı üzerinde tartışmaya başlarlar. Selim Naci, macera arayarak bulunmaz derken; Ekrem Melih, maceranın icat edilebileceğini savunur. Süha da maceranın yaratılabileceğinden yana taraf takınır ve bir hafta içinde bir maceraya girişeceğine dair arkadaşları ile iddiaya girer.

Süha, matbaadan çıkar ve macera ile ilgili düşünürken tesadüfi bir şekilde yemek yemek için girdiği mekânda eski mektep arkadaşı Suat’ı görür. Suat, Mısırlı eşi Rabia’ya Süha’dan bahsetmiş, bazı maceralarını daha önce anlatmıştır. Rabia Hanım

ve Suat, mekânda Leyla Hanım'ı beklemektedirler. Süha'nın onlara katılmasından pek memnun olurlar, çünkü Leyla da tıpkı Rabia gibi Süha'nın maceralarını dinlemeyi seven maceraperest ruhlu bir kadındır. Süha'nın macerası bu tesadüf sayesinde başlamış olur. Leyla Hanım, eşini kaybetmiş, genç, zengin bir Mısırlı kadındır. Pek çok talibi vardır fakat insanlar ya parası için ya da güzelliğinden dolayı kendisine yaklaştığı için Leyla Hanım hiçbirisi ile izdivacı düşünmez. Süha, Leyla Hanım'a karşı mesafeli bir şekilde davranır. Her ne kadar macera için çok hevesli olsa da, bunu iyi bir şekilde gizler ve kafasında kurduğu plan ile Leyla Hanım'a kendini cazip göstermeye çalışır.

Ertesi gün beraberce Rabia Hanım'ın Kalamış'taki yalısında yemek yerler. Süha ve Leyla kâğıt oyunlarından hoşlanmadığı için Leyla'nın ısrarı ile denize açılırlar. Suat, Leyla ve Süha yalnız kalsın diye şarpi kaptanına izin verir. Kaptan gitmeden Süha'ya fırtına çıkacağını ve fazla açılmamalarını tembih eder. Heyecan içinde olan Süha, kaptanın sözlerini unuttur. Denizde iyice açılırlar. Özellikle Leyla, Büyük Ada'ya gitmek istemektedir. Bu sırada fırtına kopar ve şarpi Çanakkale'ye doğru sürüklenmeye başlar. Hava kararır ve ilerleyen saatlerde rüzgâr yönünü değiştirerek şarpinin Çanakkale'ye doğru sürüklenmesini önler ve onları Yassıada kıyısına götürür.

Şarpinin sürüklendiğini görenler Süha ve Leyla Hanım'ın bu fırtınadan sağ salım kurtulamayacağını düşünür ve sabaha gazetelerde ölüm haberleri çıkar. Selim Naci, Suat ve Rabia çok üzgündür. Leyla ile Süha ise Yassıada'da kayalar arasında geceyi geçirirler ve gündüz kendilerine bu adadaki harabeler içinde bir kulübe bulurlar. “*Robenson hayatı*” diye tabir ettikleri ada hayatını yaşamaya başlarlar. Süha gün içinde büyük bir ateş yakar ve Büyük Ada'dan ateşin görülmesini umarak kendilerini kurtarmaya geleceklerini düşünür. Adada incir, martı yumurtası ve balık tutarak beslenirler. Su bile bulurlar. Ertesi sabah onları kurtarmaya zabıcalar gelir ve Rabia Hanım Konağı'na sağ olarak dönerler.

Süha, olaydan sonra Leyla'yı sevmeye başlar fakat maddi durumu Leyla Hanım'dan kötü olduğu için kendisine evlilik teklifi etmeye cesaret edemez. Pansiyonuna döner ve aradan üç gün geçer. O gün dışarıya çıktığında Suat ile karşılaşır ve Leyla'nın kayıp olduğunu öğrenir. Leyla, Süha'ya gidiyorum diyerek ortadan kaybolmuştur.

Leyla'nın Mısır'dan beri peşinde olan İdris Bey, sonunda onu kaçırmıştır. Leyla, Süha'nın zabıta arkadaşı Lutfi ile beraber yürüttüğü tahkikat sonucunda bulunur ve kaçırıldığı yerden kurtarılır. İdris yakalanır. Leyla ve Süha, Rabia Hanım ve Suat'ın yanına sağ salım varmışlardır. Herkes neşe içindedir. Suat, Süha ve Leyla'nın nişanlandığını kadeh kaldırarak herkese ilan eder. Süha'nın büyük macerası mutlu bir şekilde sona ermiştir.

2.1.9.2. Tema

Macera Peşinde, bir aşk romanıdır. Eserde genel olarak aşk teması hâkimdir. Diğer bir tema ise maceradır.

2.1.9.2.1. Aşk

Leyla zengin bir kadındır. Zengin oluşu ve hayattan beklentileri kısaca Suat tarafından “*Üç sene evvel, yetmiş beş yaşındaki zevci vefat ederken, kendisine yarım milyonluk Mısır lirasından mürekkep küçük bir servet bırakmıştır... İstersen, daha açık söyleyeyim. O da senin gibi macera peşinde koşan bir haylazdır.*”³⁷⁷ cümleleriyle anlatılmıştır. Süha ise orta halli, hatta fakir denilebilecek bir gençtir. Süha, Leyla'ya Suat tarafından “*Memleketimizin en kuvvetli macera kahramanı. Hoşuna giden kadınları cin gibi çarpar. Sakın gafil bulunmayınız, Leyla hanımefendi...*”³⁷⁸ şeklinde tanıtılmıştır. Aşk, zengin ve genç bir kadın olan Rabia Hanım ve fakir genç Süha'yı birbirine çekecektir. Ve Leyla'nın da böyle biri ile tanışmak istediği “*Arayıp ta bulamadığın şey..*”³⁷⁹ cümlesiyle Rabia Hanım tarafından tekrar söylenir. Anlatıcı bu cümlelerle ikili arasında bir aşkın başlayacağını iyice sezdirir. Aşk, birbirine uygun iki insan arasında tesadüfi bir karşılaşma sonucu başlar ve zamanla gelişir.

Süha, Leyla Hanım'dan çok etkilenir. Onunla evlenmek ister. Bu durumu “*Hayran hayran etrafıma bakınırken, sanki derinden gelen bir ses duydum. bu meçhul sedanın: — Gözünü aç Süha.. Leylayı elinden kaçırma.. Bundan daha muhteşem ve*

³⁷⁷ Z. Melek, *Büyük Macera*, İstanbul 1945, s. 8.

³⁷⁸ Z. Melek, *BM*, s. 9.

³⁷⁹ Z. Melek, *BM*, s. 9.

*daha göz kamaştırıcı bir hayat, seni bekliyor. Dediğini ayan beyan işitiyordum.”*³⁸⁰ sözleriyle kendi dışında bir sebebe, sanki iç sesine bağlar. Bir süre kendi kendine bu konuyu düşünür. Aslında Leyla ile evlenip tıpkı arkadaşı Suat gibi iyi bir evde ve zengin bir şekilde yaşamak istese de yine de buna hemen cesaret edemez. Bu durum yine Süha tarafından *“Eğer, Leyla, çok zengin bir kadın olmasaydı, Rabia hanım efendiye bile zahmet vermeden ben kendisine elimi uzatabilirdim. Fakat o vaziyette bir kadına benim tarafımdan izdivaç taklifi mümkün değildir.”*³⁸¹ şeklinde anlatır. Fakir oğlan gururludur. Teklifi kendisi ederse yanlış anlaşılmaktan korkar. Süha’nın evlilik teklifi konusunda söylediği *“Ya, bu teklif Leyla tarafından gelecek ve yahut aramızdaki münasebet iki dost, iki arkadaş, iki akraba gibi tam bir samimiyet içinde devam edecek.”*³⁸² şeklindeki cümleleri bu yorumu doğrulamaktadır. Süha yanlış anlaşılma korkusundan bu teklifi yapamayacaktır. Bu da evlilik ve aşk konularında çevrenin sözlerinin ve düşüncelerinin de kahramanlara etki ettiğini gösterir. Ayrıca kahramanın menfaati olsa da aşkı ve diğer güzel duyguları menfaatlerinin önüne koyması anlatıcının aşkı yüceltmesinden ileri gelmektedir. Anlatıcı, aşkın menfaatten uzak olmasından yanadır.

2.1.9.2.2. Macera

Eserdeki bir diğer önemli tema ise maceradır. Eserde macera teması iki olay ile karşımıza çıkar: Şarpi ile yolculuğa çıkıp adaya düşüldüğünde ve Leyla Hanım, İdris Bey tarafından kaçırıldığı zaman.

İki kahraman, şarpiyle fırtınaya tutulur ve adaya düşerler. Bu macera ikili arasında aşkın başlamasını sağlamıştır. Anlatıcı tarafından *“İhtimal ki bütün hayatında hiç kimseye ve hiçbir kuvvete ehemmiyet vermemiş olan bu pervasız kadın, şimdi mûnis bir çocuk gibi bana itaat ediyordu.”*³⁸³ şeklinde korktuğu ve Süha’nın sözünden çıkmadığı anlatılan Leyla, *“Eğer sonumuz bir facia ile hitam bulmazsa, bu son maceranızın bir kahramanı da ben olacağım. Sizin kıymetli mevzularınızın arasına*

³⁸⁰ Z. Melek, BM, s. 11.

³⁸¹ Z. Melek, BM, s. 35.

³⁸² Z. Melek, BM, s. 35.

³⁸³ Z. Melek, BM, s. 18.

karışacağım.”³⁸⁴ şeklinde düşünür. Yaşadığı deniz macerasından ve Süha ile olmaktan mutludur. Anlatıcı ikiliyi adaya düşürerek hem eserde bir merak konusu uyandırır hem de kaybolma ve hayatta kalma gibi konularla eseri ilgi çekici hale getirir. Kaybolan ve ıssız adaya düşen kahramanlar yaşadıkları hayata “(Robenson) *hayatı*”³⁸⁵ derler. Anlatıcının Daniel Defoe tarafından yazılan *Robinson Crusoe* romanını okuyup ondan esinlendiği söylenebilir. Ayrıca kahramanlar da bu romanı bilmektedirler. Adada hayat öncelikle “*Madem ki Robenson hayatı yaşıyoruz. Biz de onun gibi silahlanmalıyız.*”³⁸⁶ şeklindeki sözlerden anlaşılacağı üzere silahlanarak ve keşifle başlar. Keşif sırasında yemek ve su bulurlar. Ayrıca geceyi geçirecekleri bir barınağa yerleşirler. Barınak hayatta kalmanın önemli unsurlarından biridir. Barınakta bulunan kibritin önemi “*Ateş hayatın en büyük eseridir, derler. Ne doğru...*”³⁸⁷ şeklinde kısaca anlatılsa da bu buluş onların kurtulma ümidi olacaktır. Adanın konumu sayesinde yakılan ateş “*Bulunduğum yerden, Adalar görünüyordu. Benim yaktığım bu ateşin de Adalardan görünmesi pek tabii idi. Hiç şüphesiz ki bu ateş, bir merak uyandıracaktı. Ve bizim kaybolmamızdan endişe içinde bulunanlar, derhal bir ümide kapılacaklar; gelip bizi bulacaklardı.*”³⁸⁸ başkaları tarafından da görülür. Macera teması bu kısımda daha çok kaybolma ile ilişkilidir. Tesadüfî olarak maceraya atılan ve kaybolan kahramanlar sonunda kurtulurlar.

Romandaki ikinci macera ise Leyla’nın İdris Bey tarafından kaçırılmasıdır. Leyla, parası için kocasının eski ortağı İdris Bey tarafından kaçırılmıştır. Leyla’yı Süha ile Lûtfi isimdeki komiser arkadaşı kurtaracaktır. İdris Bey’in maksadı Leyla tarafından “*Ve maksadı da benimle evlenerek servetimi işlerinde kullanmaktır...*”³⁸⁹ şeklinde açıklanır. Süha ile Lûtfi, Leyla’yı bulmak için önce İdris Bey’i Mısır konsolosluğuna sordururlar ve kaldığı yeri öğrendiklerinde odasında Leyla’nın kaçırıldığı yerin haritasını bulurlar. Keşif gezisini Süha yapar ve aynı günün sabahında Leyla’yı polis baskınıyla kurtarırlar. Leyla’yı kurtaran Süha kahraman

³⁸⁴ Z. Melek, *BM*, s. 19.

³⁸⁵ Z. Melek, *BM*, s. 25.

³⁸⁶ Z. Melek, *BM*, s. 27.

³⁸⁷ Z. Melek, *BM*, s. 29.

³⁸⁸ Z. Melek, *BM*, s. 31.

³⁸⁹ Z. Melek, *BM*, s. 43.

olur, kötü İdris Bey de hapse girer. Ayrıca bu vakadan sonra Süha ve Leyla nişanlanırlar. Böylece anlatıcı “*bazı felaketler saadet getirir.*”³⁹⁰ cümlesine uygun bir son kaleme almış olur. Eserde geçen iki kötü macera sonunda güzel gelişmeler olur. İyiler mükâfatlandırılır ve kötüler cezalandırılır.

2.1.9.3. Olay Örgüsü

Büyük Macera, yıldızlarla birbirinden ayrılmış 17 bölümden oluşmuştur. Eser, anlatıcının açıklamalarıyla başlar. Süha ve arkadaşlarının aşk konusunda tartışması ile devam eder. Süha arkadaşlarıyla iddiaya girer. İlk bölümün birkaç sayfasında olaylar ve eserin yazılışı hakkında okuyucuya bilgi verilir.

Eserde olaylar ilk ana bölümden itibaren başlar. Buradan itibaren *Büyük Macera*’yı oluşturan olay halkalarını şöyle sıralayabiliriz:

- 1) Süha’nın matbaada arkadaşlarıyla bir hafta içinde bir aşk macerası geçireceği konusunda iddiaya girmesi.
- 2) Süha’nın gittiği restoranda tesadüfen Suat ile karşılaşması ve arkadaşının onu Leyla ile tanıştırması.
- 3) Süha ile Leyla şarpi ile gezintiye çıkıp fırtınada kaybolması ve şans eseri Yassıada’ya varmaları.
- 4) Süha ile Leyla’nın ada hayatı yaşaması ve kurtarılması.
- 5) İdris Bey’in Leyla’yı parasını elinden almak için kaçırması, Süha’nın Leyla’yı kurtarması ve İdris Bey yakalanması.
- 6) Süha ve Leyla’nın nişanlanması.

Beşinci ve altıncı olay halkası romanın sonuç bölümüdür. Süha ve Leyla’nın arasına İdris Bey girmek ister. Leyla’yı kaçırırsa da Süha onu kurtarır. Sonunda Leyla ile Süha nişanlanırlar.

³⁹⁰ Z. Melek, *BM*, s. 34.

Eserde olaylar, Süha'nın arkadaşlarıyla bir aşk macerası için iddialaşmasıyla başlar. Süha, bir tesadüf sonucunda Leyla ile tanışır ve onunla aşk macerası yaşayıp nişanlanırlar. Roman, mutlu son ile biter.

Eserde olaylar Leyla'nın tesadüfen Süha'nın karşısına çıkmasıyla başlamıştır. Bu tesadüf eserin inandırıcılığını etkilemese de Leyla anlatılmaya başlandığı andan itibaren olayların nasıl gelişeceği okuyucu tarafından bile rahatça tahmin edilebilir. Bu durum popüler romanın bir özelliğidir. Anlatıcı, eserde tesadüfi gerçekleşen durumları aktarırken “*Herhalde boş bulundum.*” diyerek matbaadaki iddia olayını, “*bu meçhul sadanın...*” kelimeleriyle de Leyla ile evlenmesi halinde çok zengin olabileceğini kendi düşünmüyormuş da tesadüfmüş gibi kendisi dışında bir duruma bağlamaya devam eder. Olayları kendi dışında sebeplere ve tesadüfe bağlaması eserdeki olayların inandırıcılığını olumsuz etkilemeye başlar. Bu nedenle olay örgüsünün sağlam olduğunu söylemek güçtür. Olay örgüsündeki olaylar neden-sonuç ilişkisiyle değil, genelde tesadüfler aracılığıyla birbirlerine bağlanır.

Büyük Macera klasik olay örgüsüne uygun bir romandır. Olay halkaları talih ve tesadüfi olaylarla birbirlerine bağlanmıştır. Romandaki olaylar düz bir çizgi şeklinde birbirine bağlı vakalardan oluşur. Eserde olaylar sırasıyla anlatılır. İki kez geriye dönüş tekniğinden yararlanılır. Süha ve Leyla'nın kaybolduğu akşam Son Havadis Gazetesi'nde olan olayları daha iyi anlatmak amacıyla geriye dönüş tekniği kullanılmıştır. Adadaki olaylardan gazetede yaşanan olaylara geçilerek eserdeki olayların anlatım bütünlüğü sağlanmak istenir. Daha sonra tekrar adadaki olaylara dönülür. Diğerisi ise Leyla'nın kaçırıldığını söylemek için Suat'ın bir gün önce olan olayları anlattığı zaman yapılır. Burada olan olayları daha iyi anlatmak için bir geri dönüş yapılmıştır. Zaten iki kısa paragraf sonra olaya kalındığı yerden devam edilmiştir. Yapılan geri dönüşler eserin anlatımında ve olay halkasında bir sapmaya neden olmamıştır.

Büyük Macera'daki olay halkaları klasik romanlardaki gibi giriş, gelişme ve sonuç şeklinde üç parçaya ayrılarak da incelenebilir. Bu durumda olayların anlatılmaya başlandığı ilk iki olay halkası giriş, eserde olayların arttığı ve olayların sıklaştığı üçüncü ve dördüncü olay halkaları gelişme, olayların çözülmeye başladığı beşinci ve altıncı olay halkaları ise romanın sonuç bölümüdür. Eser, klasik romanların hatta

romans özelliği gösteren ilk örneklerin vaka kuruluşuna benzer bir yapıya sahiptir. Olayların neden-sonuçtan ziyade tesadüflere dayanması eserin iyi bir olay örgüsüne sahip olmadığına kanıttır. Ayrıca eser, bir popüler roman örneğidir. Popüler romanın vaka kuruluş özelliklerini de taşır. *Büyük Macera*’nın vaka kuruluşunun tesadüflere bağlanması, sağlam bir kurgusu olmayışı popüler roman özelliklerine bağlanabilir.

2.1.9.4. Kişiler

2.1.9.4.1. Başkişi

Süha

Kahraman anlatıcıdır. Süha, *Son Havadis Gazetesi*’nde tefrika muharriridir. Kendisini tanıttığı “*Henüz yirmi sekiz yaşında bir gençtim. Eh oldukça da yakışıklı ve sevimliydim. Memleketimden epeyce para geliyordu. Gazete patronlarıyla kitapçılar da yazılarıma ehemmiyet veriyordu. Beyoğlunda, Tünel başında mükemmel bir pansiyonda oturuyordum.*”³⁹¹ uzun alıntıyla yaşı ve dış görünüşü hakkında bilgi sahibi oluruz. Süha, pek çok aşk macerası yaşamış genç bir yazardır ve bu maceralarından eserler oluşturmaktadır. Mektepten arkadaşı olan Suat, Süha’yı eşine takdim ederken hakkında “*Rabia!.. İşte nihayet çapkını yakaladım.*”³⁹² cümlelerini kurar. Buradan da Süha’nın çapkın bir genç olarak bilindiğini anlarız. Maddi durumu da yerinde olduğu için rahatça pek çok aşk macerasına girişmiş ve romanlarında bazen bu maceralarını anlatmıştır.

Süha’nın tefrikalarının çok okunduğunu eserde geçen “*İstanbul halkı, heyecan içinde kalmıştı. Çünkü, yazılarıma karşı büyük bir alâka gösteren kalabalık bir okuyucu kütlesi vardı.*”³⁹³ alıntısından öğreniriz. Süha, döneminde sevilen bir tefrika yazarıdır.

Leyla Hanım’ı gördüğünde ondan etkilenmiştir. Aslında arkadaşları ile iddia için başlayan bu macera sonunda Mısırlı Leyla Hanım’la nişanlanmıştır. Böylece hem

³⁹¹ Z. Melek, *BM*, s. 6.

³⁹² Z. Melek, *BM*, s. 7.

³⁹³ Z. Melek, *BM*, s. 25.

maddi yönden hem de manevi açıdan kazançlı çıkmıştır. Bütün bunları Suat’a söylediği “Azizim!.. sen biliyorsun ki ben, bekar bir adamım. Hiç şüphesiz ki günün birinde, ben de saadet temelleri üzerine bir yuva kuracağım. Kader ve kısmetime hangi kadın düşecek?.. tabidir ki henüz bunu bilmiyorum. Fakat, eğer Rabia hanım efendinin de düşündüğü gibi, o yuvayı Leyla ile beraber kurarsam memnun olurum.”³⁹⁴ şeklindeki cümlelerden çıkarabiliriz. Süha, çok sevdiği halde sırf kendinden zengin olduğu için duygularını hemen Leyla’ya söylememiştir. Başlarda macera olarak başlayan bu gönül ilişkisi, büyük bir aşka dönüşmüştür. Sonunda Süha da sevdiği biri ile yuva kurma yoluna girmiştir.

Eserde Süha, “Oyun en nefret ettiğim bir şeydi.”³⁹⁵ diyerek kâğıt oyunlarından nefret ettiğini söyler. Bu nedenle yalıda briç ve poker oynanırken mekândan uzaklaşır. Yine Süha’nın denizcilik hakkında da becerileri olduğunu “Hem bu vesile ile de, Leyla’ya denizcilikteki maharetimi tanıtarak onun biraz daha takdirini kazanırım.”³⁹⁶ cümlesinden öğreniriz. Leyla ile denize açılırlar. Süha bir şarpiyi idare edebilecek kadar denizciliği bilir. Ayrıca soğukkanlıdır. Şarpi gezintisi sırasında “Leyla’ya korku hissettirmedim.”³⁹⁷ cümleleriyle başlayan fırtına sürecini en iyi şekilde idare eder. Morallerini yüksek tutarak karaya ayak basmalarını sağlar.

Süha, genç ve çapkın bir tefrika muharriridir. Eser, sonunda aşkı bulduğu Leyla Hanım ile evlenip mutlu olacaktır. Süha, kahraman anlatıcı olduğu için, olaylar onun başından geçer. Bütün olaylar onun çevresinde olur ve biter. İyi bir gençtir. Eserde hakkında hep olumlu şeyler geçer. Sonunda iyi bir insan olduğu için mükâfatlandırılır.

2.1.9.4.2. Norm Karakterler

Leyla Hanım

Eserin zengin ve güzel kadınıdır. Zaman içinde Süha’ya âşık olacaktır. Leyla’yı ilk kez Suat’ın şu cümleleriyle tanırız:

³⁹⁴ Z. Melek, *BM*, s. 35.

³⁹⁵ Z. Melek, *BM*, s. 11.

³⁹⁶ Z. Melek, *BM*, ss. 12-13.

³⁹⁷ Z. Melek, *BM*, s. 17.

*“Rabia'nın en aziz arkadaşlarındandır. Senin gibi kadın kahramanı erkeklerin maceralarını dinlemeye bayılır. ... Kendisi henüz otuz yaşlarındadır. Hem güzeldir; hem de kuvvetli bir cazibesi vardır. Üç sene evvel, yetmiş beş yaşındaki zevci vefat ederken, kendisine yarım milyonluk Mısır lirasından mürekkep küçük bir servet bırakmıştır... İstersen, daha açık söyleyeyim. O da senin gibi macera peşinde koşan bir haylazdır.”*³⁹⁸

Leyla, genç ve güzel bir kadındır. Bekâr olduğu için istediği gibi yaşamaktadır. Macera seven bir ruhu vardır. Kısacası tam Süha'nın aradığı kadındır. Leyla ile Rabia Hanım'ın tanışıklığı *“Karımın uzaktan akrabasıdır.”*³⁹⁹ şeklinde anlatılır ve aralarında arkadaşlıktan ziyade bir kan bağı olduğundan bahsedilir.

Romanda tasvir edildiğine göre *“Leyla uzun boylu, dolgunca vücutlu (...) Yürürken vücudunun her tarafı oyn[ayan]”*⁴⁰⁰ bir kadındır; *“siyah, kıvrıcık, lüle lüle saçları”*⁴⁰¹, *“...Uzun ve Kıvrıcık kirpikleri arasından birer siyah elmas gibi parlayan gözleri...”*⁴⁰² vardır. Leyla'nın şarpi gezintisi sırasındaki görünüşü anlatıcı tarafından *“Leyla, pişkin bir gemici gibi koşuyor, sıçırıyor, yelkeni açmakla meşgul oluyordu. Ve olgun bacaklarının bütün letafetini gösteren kısacık pantolonu ile onun bu çevik ve cevval hareketleri göze pek hoş görünüyordu.”*⁴⁰³ cümleleriyle uzunca tasvir edilir. Ayrıca anlatıcı Leyla'nın adadan kurtuldukları sırada giydiği kıyafetler *“Lakin Leyla'nın kılığına herkes katıla katıla gülüyordu. Çünkü o zarif ve nefis kadın, kendisine bol gelen ceket, paçaları kıvrılmış erkek pantolonu, kocaman erkek iskarpinleri, darmadağın saçlari, gülünç bir sokak çapkınına benziyordu”*⁴⁰⁴ cümleleriyle anlatılmıştır.

³⁹⁸ Z. Melek, BM, s. 8.

³⁹⁹ Z. Melek, BM, s. 24.

⁴⁰⁰ Z. Melek, BM, s. 8.

⁴⁰¹ Z. Melek, BM, s. 18.

⁴⁰² Z. Melek, BM, s. 19.

⁴⁰³ Z. Melek, BM, s. 16.

⁴⁰⁴ Z. Melek, BM, s. 33.

Anlatıcı, Leyla hakkındaki düşüncelerini “*Leyla gibi şen, şuh, insanı her dakika neşe ile oyalayan bu kadının dostluğundan ruhan istifadeyi düşünüyordum.*”⁴⁰⁵ diyerek açıklamaya başlar. Bu cümleden Leyla’nın davranışları hakkında bilgi sahibi olunur. Yine Leyla’nın davranışları hakkındaki “*Zeki, fettan, ele avuca sığmaz, şeytana bile çarığını ters giydirecek kadar cin fikirli o kadını ele geçirebilmek için nasıl bir silaha müracaat edebilecektim?..*”⁴⁰⁶ cümleden onun zeki bir kadın olduğunu çıkarabiliriz. Anlatıcı Leyla’dan çekinmektedir. Onu nasıl etkileyeceğini bilemez. Kahraman anlatıcı Süha, şarpi gezisi sayesinde Leyla’ya iyice âşık olur.

Leyla “*İhtimal ki bütün hayatında hiç kimseye ve hiçbir kuvvete ehemmiyet vermemiş olan bu pervasız kadın, şimdi munis bir çocuk gibi bana itaat ediyordu.*”⁴⁰⁷ cümlesinden anlaşılacağı üzere Süha’nın sözlerini dinler ve ona itaat eder. Belki anlatıcının söylediği gibi ilk kez erkeğin sözlerini dinler ve ona itaat eder, bu kişi de Süha’dır. Yani Leyla da zamanla onu sevecektir, adada mahsur kaldıktan sonra bu duygularının iyice farkına varır. Bu durum, Süha’nın arkadaşı Suat tarafından eserde şöyle anlatılır:

“*Senin gibi, adı çapkınlığa çıkmış olan bir gencin, o ıssız ada üzerinde gösterdiği asilane hareket, Leyla gibi, iğnenin deliğinden Hindistanı seyreden zeki bir kadının gözünden kaçır mı hiç?.. Bu kadına, yüzlerce ve belki de binlerce izdivaç teklifleri vuku buldu. Halbuki o, bunların hepsini birer menfaat tuzağı addetti. Hiçbirini kabul etmedi. Madem ki sen, adada bulunduğunuz müddetçe onun kadınlık ruhunu incitecek şekilde hareket etmedin. Hiç şüphesiz ki bunun mükafatını bizzat Leyla tayin edecek.. Ve düşüncesini de Rabiaya söyleyecektir.*”⁴⁰⁸

Suat, Leyla’nın Süha hakkındaki düşüncelerini özetler. Böylece ileride nişanlanıp, hatta evleneceklerini anlarız. Zaten ilerleyen sayfalarda Süha tarafından çaya çağrıldığında zanneden Leyla “*Süha beyin gurur ve azametine nasıl kırılabilirdiğini görebilmek için bu fırsatı kaçırmak fikrinde değilim. Mamefiş şunu da ilave edeyim*

⁴⁰⁵ Z. Melek, BM, s. 15.

⁴⁰⁶ Z. Melek, BM, s. 11.

⁴⁰⁷ Z. Melek, BM, s. 19.

⁴⁰⁸ Z. Melek, BM, s. 36.

ki, kendisini hoşla gitmeyecek bir cevap vermeyeceğim. Beni kendisine müracaat zahmetinden kurtardığı için, teşekkür bile edeceğim.”⁴⁰⁹ cümlelerini kurar. Leyla, Süha’nın yanına koşarak gidecek haldedir. Ondan evlilik teklifi bekler.

Leyla genç ve güzel bir kadındır. İlk eşinden kendisine kalan paralarla refah içinde yaşamakta ve macera yaşamak istemektedir. Sonunda mutluluğu Süha’da bulur. Son sayfalarda, Suat tarafından Süha ile nişanlandıkları herkese duyurulur.

2.1.9.4.3. Kart Karakterler

Suat Faik

Suat Faik hakkında, eserde geçen ilk bilgiler “Başımı çevirdiğim zaman, en eski mektep arkadaşlarımdan Suat Faik’i gördüm. Pek sevindim. İki senedenberi ona hiçbir yerde tesadüf etmemiştim. Yalnız, bir sene evvel çok zengin bir Mısırlı kadınla evlendiğini işitmiştim.”⁴¹⁰ şeklindedir. Bu cümleler onun, Süha’nın eski arkadaşı olduğunu ve yakın bir zamanda evlendiği anlatır. Leyla Hanım da eşinin yakın arkadaşı ve akrabasıdır. Zaten ilerleyen sayfalarda Suat da Süha hakkında “Çocukluk ve mektep arkadaşımıdır.”⁴¹¹ der. Böylece tanışıklıklarının yıllar evvele dayandığını ve Süha ile benzer yaşlarda oldukları bilgisi verilir. Suat, Rabia Hanım ile evli ve mutludur.

Süha, Suat hakkında “Halbuki ben, onun bir melek kadar saf olduğunu iddia ederek nazarınızdaki kıymetini büsbütün yükselteceğim.”⁴¹² der ve onun iyi biri olduğuna vurgu yapar.

Süha ve Leyla’nın tanışmasını sağlayan önemli kişilerden biridir.

İdris Bey

Leyla’nın parasında gözü olan ve onunla evlenmek isteyen İdris Bey hakkında eserde ilk anlatılanlar şöyledir:

⁴⁰⁹ Z. Melek, BM, s. 40.

⁴¹⁰ Z. Melek, BM, s. 6.

⁴¹¹ Z. Melek, BM, s. 24.

⁴¹² Z. Melek, BM, s. 7.

*“Kocamın iş ortaklarından İdris bey isminde biri vardır. Bu adam bana, adeta bir zamm gibi yapışmıştır. Ve maksadı da benimle evlenerek servetimi işlerinde kullanmaktır... Mısırda bulunduğum zaman, bana rahat ve huzur vermez, İstanbula geldiğim zaman da, peşimi terketmez. Nereye gitsem, önüme çıkar. Şayet birisile samimi bir dostluğa girişmek istesem, ne yapıp yapar; aramıza girerek bizi ayırmaya kalkar. Müziç bir adamdır, vesselam.”*⁴¹³

İdris Bey, Leyla’yı Mısır’dan tanımaktadır ve evlenip onun parasını işinde kullanmak ister. Teklifi kabul edilmediği için de Süha ile arasında bir şeyler olduğuna emin olduğu Leyla’yı kaçıır. Leyla’yı kaçırdığı zaman hakkında yapılan tahkikattan kendisiyle ilgili şu bilgileri öğreniriz:

*“Bu efendi bize geleli, bugün tam yirmi sekiz gün oluyor. Ekseri gecelerini dışarıda geçiriyor. Ya kumar oynuyor; ya hovardalık ediyor. Eli pek açıktır. Daima garsonlara bol bol bahşış dağıtır. Kendisini ziyarete gelenler pek azdır. Ve bunlar da, bahçıvan kılıklı insanlardır. İki gün evvel, bunlardan biri geldi. İdris Bey ona odasında yemek yedirdi. Beraberce çıkıp gittiler. Ertesi gün, gene beraber geldiler. Yanlarında bir şoför vardı. O da yarım saat kadar İdris Bey’in odasında kaldı. Üçü beraber çıktılar. Kapının önünde birbirlerinden ayrıldılar. İdris Bey, bilmem nereye gitti. Evvelki gündenberi bir daha görünmedi”*⁴¹⁴

Burada İdris Bey’in planı ve boş zamanlarında nelerle uğraştığını kısaca anlatılır. Bu adam, iyi biri değildir. Kumar oynar. Çevresinde yakın bir dostu yoktur. Anlatıcı tarafından da “cüretekâr adam” şeklinde adlandırılır. Mısır konsolosluğu da onun hakkında “İyidir, hoştur amma; biraz hoppa mizaçlı ve delişmendir. Mısırda da bir iki zabıta vakasına sebebiyet vermiş, hatta bir defa iki ay kadar hapsedilmiştir.”⁴¹⁵ şeklinde kötü cümleler kurar. Buradan da İdris Bey hakkında iyi şeyler öğrenmeyiz.

Eserin kötü karakteridir. Tek yönlü olarak anlatılmıştır. Süha ve Leyla’nın arasına girmek ister. Eserin sonlarına doğru yakalanır. Hapse girerek cezasını çeker.

⁴¹³ Z. Melek, BM, s. 16.

⁴¹⁴ Z. Melek, BM, s. 45.

⁴¹⁵ Z. Melek, BM, ss. 44-45.

2.1.9.4.4. Fon Karakterler

Eserdeki fon karakterler Suat Faik'in eşi Mısırlı Rabia Hanım, LûtfîSüha'nın matbaadan arkadaşları Selim Naci ile Ekrem Melih ve Patron Celil Ulvi'dir.

2.1.9.5. Mekân

Eserde olaylar İstanbul ve çevresinde geçer. Mekân olarak hep İstanbul'un ilçeleri ve adaları anlatılır. Pek çok mekân sadece ismi ile anılır. “Parkotel”, “Tokatliyan”, “Bristol Otel” gibi bilindik otel ve mekânların sadece isimleri geçer. Buraların ayrıntılı tasvirleri yapılmaz. Eserdeki mekânların çoğunun ayrıntılı tasviri yapılmaz. Mekânlar genel olarak olayı tamamlayan bir dekor vasıtası olarak kullanılır. Olaylar Leyla'nın harabeden kurtarılmasıyla Kalamış'taki yalıda sona erer.

Suat ve Rabia'nın evi “...yarın saat on birde Kalamış koyundaki yalıda toplanmaması karar verildi.”⁴¹⁶ cümlesinden öğrendiğimiz üzere Kalamış'tadır. Süha burayı “Ertesi gün Suadın yalısına girerken adeta afalladım. Bilhassa salonların zarafet ve zenginliği karşısında şaşırıp kaldım. Anlaşıyor ki, bizim arkadaş durmuş durmuş, turnayı gözünden vurmuştu. Mısırlı Abdurrahman Paşa'nın torunu Rabia hanımefendinin sayesinde, şahane bir ömür geçiriyordu.”⁴¹⁷ cümleleriyle tasvir eder. Burası lüks bir yalıdır. Yalının manzarası da “Kalamış koyu, önümüzde uzayıp gidiyordu. Marmara denizinin ufukları, güneşin şiddetli aksile, büyük bir ayna gibi parlıyordu. Fenerbahçe ile Modanın önü kalabalıklaşmaya başlamıştı. Sandallar, büyük ve küçük kotralar zarif şarpiller ağır ağır dolaşıyorlardı.”⁴¹⁸ cümleleriyle betimlenerek anlatılmıştır. İlerleyen sayfalarda yalının iskelesi olduğu da söylenir.

Matbaadan çıkan Süha gittiği yolu “Böylece düşüne düşünce Babıali caddesini indim. Sirkeçiden tramvaya atlayarak Beyoğluna geçtim. Tokatliyana girdim.”⁴¹⁹ şeklinde tarif eder. Süha Suat ile bu mekânda denk gelir ve Leyla ile de burada tanışıp yemek yerler.

⁴¹⁶ Z. Melek, BM, s. 10.

⁴¹⁷ Z. Melek, BM, s. 10.

⁴¹⁸ Z. Melek, BM, s. 12.

⁴¹⁹ Z. Melek, BM, s. 6.

Süha ve Leyla'nın şarpi ile çıktıkları deniz yolculuğu “*Bir çeyrek geçmeden, Fenerbahçeyi dolaşmış, Adalara yaklaşmıştık. Anadolu sahilinden gelen bir rüzgar, bizi Kınalıada sahillerine doğru sürüklüyordu.*”⁴²⁰ şeklinde kabaca betimlenerek anlatılır. Açık denizde oldukları da “*O kadar lafa dalmışız ki, Kınalıada ile Burgazada arasındaki boğazdan dışarıya çıktığımız halde farkında bile olamamışız.*”⁴²¹ cümleleriyle anlatılır. Anadolu sahilinde bakan Süha “*Başımı Anadolu sahiline çevirdiğim zaman, hissettiğim korku ile titremekten kendimi menedemedim. Karada, yüksek toz sütunları kalkıyordu. Kartal ve Pendik üzerinde, siyah bulutlar dolaşıyordu. Beyaz köpüklü dalgalar birbirbirile çarpışıyordu.*”⁴²² cümleleriyle anlatılan kötü manzara ile karşılaşır. Bulundukları yerden karanın nasıl görüldüğünü ve havanın nasıl olduğu bu cümlelerle betimlenir. Fırtına başlar ve birkaç dakika geçmeden “*Adaların dar boğazlarından taşan dalgalar artık mini mini teknemize çarpmaya başladı.*”⁴²³ cümleleriyle anlatıldığı gibi dalgalar şarpiye ulaşır, denizde sürüklenmeye başlarlar.

Şarpi bir süre açık denizde ilerler ve Yassıada sahilinde karaya oturur. Buranın Yassıada olduğu “*Ortalık ağarmaya başladığı zaman, hemen kayaların tepesine tırmandım. Etrafa baktım. Yassı adada olduğumuzu anladım.*”⁴²⁴ cümleleriyle söylenir. Anlatıcının adaları ve İstanbul çevresini çok iyi bildiği bellidir. Anlatıcı, o zamanki Yassıada hakkında “*İpten, kazıktan kurtulmuş bir takım serserilerin bazan bu hayırsız adalarda saklandıklarını ve kaçakçılık yaptıklarını işitmiştim.*”⁴²⁵ cümlesindeki gibi söylentilerin olduğunu ve burada kötü insanların olabileceği söyler.

Yassıada'ya çıkan ve silahlanan Süha ve Leyla burada gezerken “*... Bizanslılar zamanından kalma manastır ve kilise harabeleri... Bir aralık buraya zengin bir İngiliz sefiri gelmiş. Büyük bir çiflik tesis etmiş. Lakin susuzluk yüzünden büyük bir*

⁴²⁰ Z. Melek, BM, s. 16.

⁴²¹ Z. Melek, BM, ss. 16-17.

⁴²² Z. Melek, BM, s. 17.

⁴²³ Z. Melek, BM, s. 17.

⁴²⁴ Z. Melek, BM, s. 26.

⁴²⁵ Z. Melek, BM, ss. 27-28.

zarara girmiş. Harabelerin bir kısmı da, onun terk ettiği binaların bakiyeleri...”⁴²⁶ şeklinde uzunca anlatılan eski Bizans ve çiftlik kalıntıları görürler. Harabelerin ilerisinde “Bu sefer de, harabeler arasına sıkışmış bir kulübeye tesadüf ettik... Ağaç dallarından ve birkaç eski tahtadan yapılmış olan bu basit binanın kapısı bile yoktu. İçinin bomboş olduğu görünüyordu. İçeri girdik. Çok zamandanberi yıkılmamış olan ocağa her halde yatak makamında kullanılmış olan kuru yaprak yığınlarına göz gezdirdik.”⁴²⁷ cümleleriyle anlatılan bir kulübeye tesadüf ederler ve kulübede bir süre kalırlar. Bu harabe ev, burada daha önce gelip kalmış olan birilerinin olduğunun kanıtıdır. Süha ve Leyla tesadüfen adada kimse ile karşılaşmaz.

Leyla Parkotel’e çaya giderken kaybolur. Süha, Galatasaray Zabıta Merkezi’ne giderek Leyla hakkında tahkikat başlatır. Daha sonra İdris Bey’in kaldığı “Bristol Otel” içindeki odasından “Bu harita, Boğazın Karadenize çıkılacak kısmını gösteriyordu. Anadolukavağının üst tarafında bir noktanın üzerinde, kırmızı kalemle büyük bir zarp işareti görülüyordu.”⁴²⁸ cümleleriyle anlatılan haritayı bulurlar ve Anadolukavağı civarına giderler. Leyla orada rehin tutulmaktadır. Leyla’nın kaçırıldığı yere giden Süha gördüklerini şu cümlelerle anlatır:

“Hava çok berrak olduğu için yol görünüyordu. Ve sık sık sağa sola bükülerek tepeye doğru yükseliyordu. Ateş böceklerinin parıltıları, uzaktan parlayıp sönen yıldızlar andırıyordu. Kuru derelerin içinde ötüşen kurbağaların sesleri, uzaklara kadar giderek Hazin akisler yapıyordu. Bu dar ve dolambaçlı yol, epeyce devam etti. Sonra terlalardan mürekkep bir düzlükte nihayete eriverdi. Artık, haritada kırmızı kalemle işaret edilmiş olan yere gelmişim. Burada durdum, etrafa büyük bir dikkatle göz gezdirdim. Berrak semadaki yıldızları mehtap gibi aydınlattığı bu düzlükte taş yığını andıran bir bina harabesinin bulunduğunu görünce, hemen oraya doğru ilerledim. Fakat daha beş on adım atmadan, korkunç köpek sesleri işittim.”⁴²⁹

⁴²⁶ Z. Melek, BM, s. 28.

⁴²⁷ Z. Melek, BM, ss. 28-29.

⁴²⁸ Z. Melek, BM, s. 46.

⁴²⁹ Z. Melek, BM, s. 47.

Leyla, tepede bir harabede rehin tutulmaktadır. Bunu öğrenen Süha hızla Anadolukavağı sahiline döner. Oradan da sandalla Sarıyer'e geçer ve Bristol Otel'e geri döner.

Eserdeki mekân tasvirleri genel olarak olayı daha iyi anlatabilmek için kullanılır.

2.1.9.6. Zaman

Eserin anlatma zamanını “*Şu satırları yazmaya başlamadan tam bir hafta evveldi.*”⁴³⁰ cümlesinden öğreniriz. Anlatıcı, eserinde bir hafta önce başından geçenleri anlatır. *Büyük Macera*'nın “*Sonradan aktarma*” yöntemi ile yazılmış bir roman olduğunu söyleyebiliriz.

Eserdeki vaka zamanı ise Süha'nın matbaada arkadaşları ile tartışması ile başlar. Anlatıcı olayların “*Bu da ilkbahar mevsimine tesadüf etti.*”⁴³¹ cümlesiyle ilkbahar mevsiminde geçtiğini söyler. Bu da eserde olayların tarihi ile ilgili geçen tek alıntıdır. Zaman net olarak söylenmese de en azından mevsimin bahar olduğu bilinir. Daha sonra matbaadan çıkan Süha, olayların başladığı ilk gün saat “*on buçuk*” olana kadar Suatlar ile yemek yer. İlerleye satırlarda yemeğin “*Üç saate yakın...*” sürdüğü söylenir. O akşam söylenen “*...yarın saat on birde Kalamış koyundaki yalıda toplanmamıza karar verildi.*”⁴³² cümlesindeki karar mucibince ertesi gün yalıda görüşürler. Süha ve Leyla saat dörde gelmeden denize açılırlar.

Süha ile Leyla kaybolduğunda olayları daha iyi anlatabilmek için eser içinde kısa bir geri dönüş yapılır ve “*Sonradan öğrendiğime göre bizim karaya ayak bastığımız zaman (Son Havadis) gazetesinin haberler servisi büyük bir faaliyet içinde idi.*”⁴³³ cümlesiyle adadan İstanbul'daki olayları anlatmaya dönülür. Birkaç sayfa sonra “*Karaya ayak bastığımız zaman...*”⁴³⁴ cümlesiyle adadaki olayların anlatıldığı ana geri dönülür. Yapılan bu geri dönüş olayları daha iyi anlatmak için yapılmış, eserin

⁴³⁰ Z. Melek, *BM*, s. 3.

⁴³¹ Z. Melek, *BM*, s. 3.

⁴³² Z. Melek, *BM*, s. 10.

⁴³³ Z. Melek, *BM*, s. 22.

⁴³⁴ Z. Melek, *BM*, s. 25.

zaman çizgisini bozmamıştır. Süha ile Leyla'nın ne kadar süre sonra fırtınaya yakalandığını bu geriye dönüş anlatısında geçen “*Onların sahilden ayrılmalarından takriben bir buçuk, hatta iki saat sonra...*”⁴³⁵ cümlesi ile öğreniriz.

Adaya vardıklarında “*Karaya ayak bastığımız zaman, her taraf karanlıktı.*”⁴³⁶ cümlesiyle vaktin gece olduğu söylenir. Sabah olur ve Süha “*gece yarısına kadar...*” ateş yakar ve sabah olduğunda onları kurtarmaya gelirler. Böylece adada bir günden birkaç saat fazla kaldıkları anlatılır. Ancak ilerleyen sayfalarda geçen “*Böyle bir kadınla Yassı adada kırk sekiz saat baş baş başa vakit geçirmek, herhalde büyük saadettir.*”⁴³⁷ cümlesinde adada geçen saat yanlış söylenmiştir. Bu gibi yanlışlar, eserdeki zaman kurgusuna olan güveni azaltır.

Buradan sonra zaman hızlı bir şekilde geçirilmeye başlanır. Genelde özetleme yöntemi kullanılarak zaman geçirilir. Adadan kurtulduktan sonra “*ertesi sabah*” denilerek diğer güne geçilir. Ve “*...aradan üç gün geçti.*” denilerek zaman iyice ilerletilir. O gün Süha'nın akşam dışarı çıkacağı söylenir. Süha, sokağa akşam Suatlara uğramak için çıkar. Buradan sonra zaman çizgisinde bir sapma ve hata olur. Polis merkezinde ifade verip Bristol Otel'de bir süre oyalandığı halde Süha “*Saate baktım. Tam beşi beş geçiyordu. Beşi on beş vapuruna yetişmek için hemen bir taksiye bindim.*”⁴³⁸ cümlelerini kurar ve zaman çizgisi bozulur. Süha ya erken vakitte dışarıya çıkmıştır ya da yazar eseri hızlı yazdığı için bu ayrıntıya dikkat etmemiştir.

Süha, hava kararıırken Anadolukavağı'na çıkmış ve Sarıyer'e “*... artık gece yarısı olmuştu.*” cümleleriyle döndürülmüştür. Yine “*üç çeyrek sonra...*” Bristol Otel'e gitmiştir. Leyla “*... tam şafak sökerken...*” kurtarılmıştır ve eser o gün öğleden sonra bitirilmiştir.

Eserdeki nesnel zaman ise dokuz gün kadardır. Dokuzuncu gün öğle yemeğinden iki saat sonra eserdeki olaylar sona erer. Roman, yazarın daha önce başına gelenleri yazmasıyla oluşturulmuştur. Zaman kurgusu sağlam değildir ve belirgin hatalar vardır.

⁴³⁵ Z. Melek, *BM*, s. 24.

⁴³⁶ Z. Melek, *BM*, s. 25.

⁴³⁷ Z. Melek, *BM*, s. 37.

⁴³⁸ Z. Melek, *BM*, s. 46.

2.1.9.7. Dil ve Anlatım

Büyük Macera, Ziya Şakir'in kahraman anlatıcı (ben anlatıcı, özne anlatıcı) olarak kaleme aldığı birkaç eserinden biridir. Eserin yazarı Süha, yani kahraman anlatıcı olayın başkahramanıdır. Olaylar onun başından geçmiştir. Anlatıcı, “*Şu satırları yazmaya başlamadan tam bir hafta evveldi.*”⁴³⁹ cümlesiyle olayların ne kadar süre önce başından geçtiğini söyler. Eserde geriye dönüş tekniğinin kullanıldığı ve olayları daha iyi anlatmak için anlatıcının matbaada geçen olayları anlattığı kısımda anlatıcı değişir ve hakim bakış açısı kullanılır. Bu nedenle eserde kısa bir süreliğine çoğul anlatıcı yönteminin kullanıldığı söylenmelidir. Eserde iki çeşit anlatıcıya başvurulmuştur.

Anlatıcı, esere bolca müdahale eder. İdris Bey'e “*cüretkâr adam*” diyerek onu okuyucusuna kötü biri olarak tanıtır. Leyla'ya “*pervasız kadın*” der. Yani anlatıcı, kahramanlarını tanıtıcı rolü üstlenir.

Eserde tesadüfî gerçekleşen durumlar “*Herhalde boş bulundum.*”, “*bu meçhul sadanın...*” şeklinde ifadeler kullanarak açıklanır. Anlatıcı olayları kendi dışında sebeplere ve tesadüfe bağlar. Bu da olayların inandırıcılığını etkiler. Olaylar tesadüfe, talihe bağlandığı için sebepleri anlatılmaz.

Eserde kullanılan teknikler iç monolog, özetleme, diyalog ve geriye dönüş şeklinde sıralanabilir. Eserde ilk kez kullanılan geriye dönüş tekniği eserde olan olayları daha iyi anlamamız için kullanılmış ve burada eserin anlatıcısı da değişerek hakim bakış açılı anlatım tercih edilmiştir. Fırtınadan sonra İstanbul'daki Son Havadis gazetesinde olanlar okuyucuya aktarılmıştır. Daha sonra anlatıcı eserdeki anlatma zamanına geri dönerek olayları kaldığı yerden anlatır.

İç monolog eserde sıklıkla kullanılan bir tekniktir. İlk olarak “*Ve Selim Naciye biraz da hiddetlenerek: — Ne garip düşünceli adam. Acaba beni pek mi basit görüyor. Ona öyle bir macera yaratayım ki, kendisi de şaşsın, kalsın. diye düşünüyordum.*”⁴⁴⁰ şeklinde Süha'nın aklından geçenlerin bize aktarılmasıyla karşımıza çıkar ve eserde pek çok yerde bu şekilde kullanılır. Bir diğer örneği de “*Ve kendi ölümümden ziyade,*

⁴³⁹ Z. Melek, *BM*, s. 3.

⁴⁴⁰ Z. Melek, *BM*, ss. 5-6.

*önümdeki nefis ve harikulade şirin kadının feci akıbetini düşünerek: — Böyle macera olmaz olsun... Diye içimden söylemiyorum.”*⁴⁴¹ şeklindedir. Eserin kahramanı olan anlatıcı, kendi iç düşüncelerini böylelikle okuyucuya aktarır.

Özetleme tekniği anlatıcının olan olayları ve durumları okuyucuya kısaca anlatabilmek için kullanılan bir tekniktir. Ayrıca zamanı ilerletmek için de anlatıcı bu teknikten yararlanır. Buna örnek olarak aslında uzunca anlatılabilecek harabelerin gezilmesi konusu eserde sadece “*Harabeleri gezdik dolaştık*” cümlesiyle anlatılır. Eserdeki uzunca anlatılabilecek olaylar bu şekilde özetlenerek anlatılmıştır. Eserde zamanı geçirmek için de özetleme tekniğinden yararlanılmıştır.

Eserde uzun diyaloglar kullanılmıştır. İlk sayfalarda matbaada geçen uzun bir diyalog ile karşılaşırız. Bu uzun diyalogla, eserin nasıl ve neden kaleme alındığını anlarız ve kahramanları tanımaya başlarız. Yine Süha ve Suat karşılaştığında gelişen olayları uzun diyaloglar aracılığıyla öğreniriz. Anlatıcı, eser boyunca konuları uzunca diyaloglar aracılığıyla okuyucuya aktarır. Diyalog olayları anlatmak için kullanılan yöntemlerden biridir.

Eserin dili sadedir, İstanbul Türkçesi ile kaleme alınmıştır. Eserdeki konuşma farkları sadece kişiler konuşturulmadan evvel “*Gayet tatlı bir Mısırlı şivesile*”⁴⁴², “*Ve birbirlerine arapça olarak bir şeyler söylüyorlardı.*”⁴⁴³, “*Laz şivesile*”⁴⁴⁴, “*...anlamadığımız bir lisan ile...*”⁴⁴⁵ şeklinde kelimeler ve cümleler söylenilerek yazılmıştır. Bu da sadece üç yerde kullanılmıştır. Eserde “*...iğnenin deliğinden Hindistan'ı seyretmek...*”⁴⁴⁶, “*...bazı felaketler saadet getirir.*”⁴⁴⁷ gibi yazarın sürekli kullandığı ortak kalıp cümleler karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca “*Aşk olsun*”⁴⁴⁸ ifadesi günümüzde “*alınma, gücenme*” anlamında kullanılsa da o gün iyi anlama geldiği için o anlamıyla kullanılmıştır.

⁴⁴¹ Z. Melek, *BM*, s. 20.

⁴⁴² Z. Melek, *BM*, s. 7.

⁴⁴³ Z. Melek, *BM*, s. 9.

⁴⁴⁴ Z. Melek, *BM*, s. 15.

⁴⁴⁵ Z. Melek, *BM*, s. 52.

⁴⁴⁶ Z. Melek, *BM*, s. 36.

⁴⁴⁷ Z. Melek, *BM*, s. 34.

⁴⁴⁸ Z. Melek, *BM*, s. 44.

2.1.9.8 Değerlendirme

Büyük Macera, Ziya Şakir'in popüler roman kategorisi içerisinde inceleyebileceğimiz bir aşk romanıdır. Eserde Süha'nın bir iddia sonucu bir aşk macerasına girmesi ve olayların sonunda aşık olduğu Leyla ile evlenmesi anlatılır.

Eser, aşk ve macera temaları üzerine kurulur. Önce Leyla ve Süha bir adada mahsur kalır. Buradan kurtulduklarında da önlerine İdris Bey engeli çıkar. Romanda geçen, “*bazı felaketler saadet getirir.*” cümlesinden hareketle her türlü engel aşılar ve mutlu bir şekilde olaylar bitirilir.

Büyük Macera'nın olay örgüsü klasik olay örgüsüdür. Eserde tesadüflere yer verilmiştir. Ayrıca bazı olaylar talih ve tesadüfe bağlandığı için eserin inandırıcılığı azalmıştır. Ayrıca eserde geriye dönüş tekniğinin kullanıldığı bir yerde anlatıcı değişmiş, kahraman anlatıcıdan çıkılıp hakim bakış açısına geçilmiştir. İstanbul'da olan olaylar kısaca anlatılmıştır. Eserdeki ana düğüm şudur: “*Süha iddiasında başarılı olabilecek mi?*” Zaman içinde bu düğüme yeni sorular ve olaylar eklenir ve sonunda Süha iddiasını gerçekleştirerek sevdiğine kavuşur.

Büyük Macera eserinde kişiler, Tefrika Muharriri Süha, Mısırlı Leyla Hanım, Süha'nın çocukluk ve mektep arkadaşı Suat, Suat'ın eşi ve Leyla'nın akrabası Rabia Hanım, Leyla'nın parasına göz diken İdris Bey'dir. Süha ve Leyla dışında diğer karakterlerin dış görünüşler hakkında eserde pek bilgi geçmez. Süha kahraman anlatıcı olduğu için eser boyunca onun ruhsal durumunu kendi anlattığı şekilde takip ederiz. Anlatıcı, karakterlerini çizerken fazla ayrıntıya girmemiştir. Sadece gereken bilgilerle yetinmiştir.

Eserde mekân İstanbul'dur. Olaylar İstanbul'da geçer. İstanbul'u ve çevresini iyi bilen anlatıcı, adalar macerasını da iyi bir şekilde anlatır. Eserde geçen *Tokatliyan*, *Parkotel* ve *Bristol Oteli* ise o zamanın uğrak mekânlarından denebilir. Anlatıcı zaten bu mekânları diğer eserlerinde de kullanmıştır.

Eser, olaylardan gerçekleştikten bir hafta sonra kaleme alınmıştır. Dokuz günlük bir zamanı anlatır. Anlatıcı sonlara doğru bir yerde zamanı söylerken Süha'nın pansiyondan çıktığı saatin akşam vakti olması gerekirken erkene çekilerek söyler. Yazar eserini hızlı bir şekilde kaleme aldığı için zaman çizgisini gözden kaçırmıştır. Ayrıca eserde geçen kötü olaylar genelde yirmi dört saati bile bulmadan çözüme

kavuşmuştur. Zaten eserin başında Süha, arkadaşları ile bir hafta içinde macerasını tamamlayacağına dair söz verdiği için eserde geçen süre bu kadar kısıtlıdır. Bu da olan olayların inandırıcılığını iyice düşürür.

Kahraman anlatıcı olan Süha, olayları başından geçtikten sonra kaleme almıştır. Eserdeki olaylar okuyucuya genelde uzun diyaloglarla aktarılır. Özetleme tekniği de eserdeki bazı olayları açıklamak için kullanılır. Yine Süha, düşündüklerini iç monolog yöntemiyle okuyucu ile paylaşır.

Eserde İstanbul Türkçesi kullanılır. Tüm konuşmalar, sade bir Türkçe ile yazılır. Eserin dili o günkü konuşma dilidir. Cümleler akıcı ve dilbilgisi kurallarına uygundur. Eski kelimelere olabildiğince az yer verir. Herkesin anlayacağı bir dil kullanır.

Büyük Macera, adından da anlaşılacağı gibi bir macera romanıdır. Bu roman "...bazı felaketler saadet getirir." cümlesine uygun bir şekilde kaleme alınmıştır. Kahraman anlatıcı Süha'nın başından geçenler konu edilir. Olaylar genellikle tesadüf ve talihe bağlandığı için eserin inandırıcılığı zayıftır. Ziya Şakir'in Z. Melek müstear ismi ile yazdığı dokuz popüler romanından biridir. O günkü popüler romanların bir özelliği olan ilgi çekici kapakları bu eserde de kullanılmıştır. Eserin dış görünüşüne önem verdiği kadar içeriğine önem verilmemiştir. Bu popüler romanların en büyük sorunlarından biridir. Kısa özensiz ve basit hatalar içeren bir popüler romandır.

2.1.10. İhanetin Cezası

İhanetin Cezası, 1945 yılında İstanbul Maarif Kitaphanesi Yayınları'nın *Meraklı ve Eğlenceli Romanlar* serisi adı altında *Sevda ve Entrika Romanı* açıklamasıyla yayımlanmıştır. Ziya Şakir'in Z. Melek müstear ismiyle yazdığı dokuz romandan biridir. 64 sayfalık popüler bir aşk romanıdır.

2.1.10.1. Özet

Nail Bey, ömrünü çalışıp kazanmakla geçiren namuslu ve iyi kalpli bir adamdır. İlerleyen yaşında Şahver isimli genç bir kadınla evlenir. Eşini çok seven Nail Bey,

Şahver'in bir dediğini iki etmez. Asri bir hayat yaşamak isteyen Şahver'in maddi istekleriye her geçen gün artar. Memurluk yapan Nail Bey de bu istekleri karşılarken çoğu zaman ay sonunu getiremez.

Bir gün kıyafet konusu yüzünden kavga ederler. Nail Bey dışarıya çıkar ve tesadüfen sigortacılık yapan Bedros Efendi isimli arkadaşına denk gelir. Bedros Efendi, Nail Bey'e eğer sigorta yaptırırsa on yıl sonra yirmi bin lira alacağını söyler. Bu fikir Nail Bey'in aklına yatar ve olanları eşine anlatır. Şahver Hanım başta olanları anlamaz. Nail Bey'in bütün çevresi parayı yıllar sonra alacak olmasına rağmen onu zengin saymaya başlar. Bazı kadınlar ve dullar Nail Bey'in peşine takılır. Mediha adında bir kadın Nail Bey'i takip eder. Sadece tramvayda bir kez konuşabilse de çevredekiler olayı büyütür ve Şahver Hanım ile Nail Bey kavga ederler. Şahver Hanım, barışma şartı olarak kışlık masraflar için ek işe giren kocasının alacağı para ile Bostancı tarafında yazlık tutmasını ister. Eşini kıramayan Nail Bey yazlık parasını Şahver'e verir.

Nail ve Şahver yazlıktayken Nail'in iki yaş küçük kardeşi Kamil haber gönderir ve İstanbul'a geleceğini söyler. Şahver başta onu ağırlamak istemese de Kamil Bey ile iyi anlaşılır. Eşi tarafından aldatılan Kamil Bey, on yedi gün kadar sonra bir akşam fenalaşarak ölür. Sigortadan bir an önce paraları almak isteyen Şahver, Nail'i ikna eder. Kamil Bey yerine Nail Bey ölmüş gibi yaparlar. Nail Bey de kimseye görünmeden İstanbul'daki evlerine gider, Şahver'i bekler. Sigortadan paraları alan Şahver, bir mektup bırakarak Nail Bey'i terk eder.

Nail Bey'in dünyası başına yıkılır. Ne yapacağını düşünürken aklına kendi gibi eşi tarafından aldatılmış ve acısından Bağdat'a kaçmış dayısı gelir. Dedesinin ismi olan Süleyman'ı kullanmaya başlayan Nail Bey dayısına gitmeye karar verir. Kendine bir eşek alır ve seyyar satıcılık yaparak Bağdat'a kadar gider. Dayısı Fettah Efendi onu gördüğüne çok sevinir. Nail Bey, dayısına olan olayları değiştirerek anlatır. Çünkü yaşadıklarından utanç duymaktadır. Fettah Efendi'nin kimsesi yoktur ve Bağdat'ın en zenginlerinden biridir, Nail Süleyman'ı varisi ilan eder. Kısa bir süre sonra da ölür.

Nail Süleyman, bir süre sonra Şahver'den intikam almak ister. Hindistan'a gider ve orada bir yat kiralayarak İstanbul'a döner. Şahver'i aramaya başlar. Şahver Hanım

ise bir süre önce veremden ölmüştür. Nail Bey'den aldığı paraları dolandırıcılara kaptırmış ve sefil bir hayat yaşamıştır. Tüm bunları öğrenen Nail Süleyman Efendi çok üzülür, İstanbul'da hayırlar yapar. Kardeşi ve Şahver'in mezarını yaptırdıktan sonra Bağdat'a döner. Orada Fettahiyye adında kimsesiz çocuklar yurdu açar ve kalan ömrünü burada hizmetle geçirir.

2.1.10.2. Tema

İhanetin Cezası, Seveda ve Entrika romanı diye adlandırılarak okuyucuya tanıtılmıştır. Eserdeki ana tema ise evliliğdir.

2.1.10.2.1 Evlilik

Nail Bey, kendisinden yirmi üç yaş küçük olan Şahver Hanım ile evlenir. Aralarındaki bu yaş farkı o zamanki anlayışa göre sorun olmasa da Nail Bey'in sırtına birçok sorumluluk yükler.

“Bu bir misli yaş farkı, tabiidir ki Nail beyin omuzlarına bir takım mecburiyetler yüklemişti. Hatta bir iki defa onun hırçınlıklarına karşı isyan etmek istediği zaman samimi dostlarından bazıları:

—Aman azizim, ne yapıyorsun? Kadınların yatımına gitmelidir. Bahusus seninki gibi genç ve güzel olursa... Yoksa karını elden kaçırsın. Marmara çırası gibi çatır çatır yanarsın.

Diye ona nasihat vermişti Bu nasihatler, onu her defasında mağlubiyeti kabule mecbur etmişti.”⁴⁴⁹

Bu mecburiyetlerden ilki karısını prenses gibi yaşatmaktır. Genç bir kadın ile evlendiği için Nail Bey, onun her dediğini yapmaya mecburdur. Bütün parasını da eşinin isteklerine harcamak zorundadır. Eşinin kaçmaması için herkes ona bu nasihatleri verir. Buradan yaşı geçkin bir koca ile evlenen kadınların davranışları hakkında bilgi sahibi oluruz ve genelde para yani maddi imkânları için böyle eşler seçerler. Zaten Nail Bey de karısını daha iyi yaşatmak için memuriyeti dışında ek iş de yapar. Ancak Şahver'in isteklerine bir türlü yetişemez. Evdeki bu maddiyata

⁴⁴⁹ Z. Melek, *İhanetin Cezası*, İstanbul 1945, s. 6.

dayalı kavganın sebebi “*Mücadele, yalnız bugün başlamış ve bugün bitmiş değildir. Şahver hanımın asri hayata uymak hevesine kapıldığı gündenberi, para kavgası sık sık tekrür ederdi. Nail Bey, daima aşağıdan alırdı.*”⁴⁵⁰ cümleleriyle anlatılır. Genç ve asri hayata özenen Şahver Hanım yumuşak huylu ve kendine âşık eşini sürekli bu konuda zorlar.

Evlilikteki tek sorun maddi konular değildir. Farklı yaşayışlar isteyen ancak aynı hayatı paylaşan bu iki insan ev ve araba konusunda da anlaşamaz. Nail Bey İhsaniye’de yaşamak ister. Şahver ise bunu beğenmez ve “*Ben İhsaniyede oturmam. Her tarafı ölü kokan Üsküdar toprağında ne işim var?.. Mademki para verip bir şey alacağız. Bari Cihangirde olsun. Hiç olmazsa Beyoğluna yakın. İnsan sinemaya gitmek için tramvay parasından kurtulur.*”⁴⁵¹ diyerek başka bir semtte oturmak istediğini söyler. Burada da iki insanın aslında ne kadar farklı hayatlar istediği anlaşılabilir. Altmış yaşına yaklaşan Nail Bey, sakin ve sessiz bir hayat arzularken otuza bile gelmemiş Şahver Hanım Beyoğlu civarındaki asri hareketli hayata özenir. Nail Bey’in eşini mutlu etmesi güçtür. Onu ikna etmek için araba konusu açar. Ancak “zarif bir eşek arabası” fikri eşini iyice sinirlendirir. Hayali otomobille gezmek olan Şahver Hanım eşine küser.

Eşinin saflığını her zaman kullanan Şahver Hanım, Nail Bey’i ölen kardeşinin yerine geçmeye ikna eder. Böylece erkenden büyük bir servete sahip olurlar. Nail Bey de karısının aklını takdir eder “*Mübarek, kadın değil; akıl kumkuması...*”⁴⁵² diyerek eşi ile yaptıkları planı takdir eder. Ancak Şahver’in cüreti bununla kalmaz. Saf kocasını yarı yolda bırakır ve tüm paraları alarak kaçır. Eşi için her şeyi göze alan Nail Bey, çok büyük bir ihanete uğrar. İsimsiz ve kimliksiz kalarak Bağdat’a gitmek zorunda kalır.

Nail Bey, kadercidir. Her zaman talihinin ona yardım edeceğini düşünür. Eşi Şahver ise kader ve kısmetin miskinlerin hayatında etkili olduğunu düşünür. Nail’in garantici ve inanan hallerine karşılık, Şahver de gençliğin verdiği inançsızlık ve

⁴⁵⁰ Z. Melek, *İC*, s. 5.

⁴⁵¹ Z. Melek, *İC*, ss. 11-12.

⁴⁵² Z. Melek, *İC*, s. 25.

cesaret hisleri daha baskındır. Nail Bey talihin ve tesadüfün yardımıyla zengin olur. Şahver de parasız bir halde veremden ölür.

Eserde adı geçen üç erkek Nail, Fettah Efendi ve Kamil eşlerinin ihanetine uğramıştır. Nail Bey “*Biz karılarımızla çok yumuşak muamele ediyoruz. Halbuki kadınlar, biraz sertlik istiyorlar. Kendilerine çekip çeviren erkeklere daha fazla ehemmiyet veriyorlar.*”⁴⁵³ cümleleriyle neden bu duruma düştüklerini kendince açıklamaya çalışır. Fettah Efendi de eski eşine davranışları hakkında “*Ben de oradaki meluneye çok mülayim davranmıştım. Onun için bir türlü ona, kendimi saydıramamıştım. Bir daha evlensem tamamen aksini yapardım.*”⁴⁵⁴ cümleleriyle katılır. Kamil Bey’in karısı da kendisini genç bir erkekle aldatmıştır. Eşlerine iyi muamele ettiği söylenen bu üç adam aynı kaderi paylaşarak aldatılmışlardır.

Nail Bey ilerleyen zamanda yaptığı hatayı “*Ben, bu kadının gençliğini ve benden istemekte haklı olduğu şeyleri düşünmeli, ondan sonra evlenmeli idim. Haydi bunu düşünmeden evlendim. Onu layikile memnun ve mesut edemediğimi görünce, kendisine derhal ayrılmayı teklif etmeli idim.*”⁴⁵⁵ cümleleriyle kendine itiraf eder. Bu evlilik ikisinin de sonu olmuştur. Burada verilmek istenen mesaj evliliğin çok düşünülerek yapılması gerektiğidir. Ayrıca her iki tarafın da birbirine en azından bir sevgi duyması ya da aralarında beraber olmaları için bir bağ olması mühimdir. Aralarında yirmi küsur yaş fark olan ve hayata bakışları farklı olan Nail Bey ve Şahver Hanım’ın yaptıkları evlilik ikisini de mutsuzluğa sürükler.

Bu romanın amacı ahlaki bir öğüt vermektir. Yaşlı bir adamla evlenen, mutlu olamayan bir kadın yaptığı hata yüzünden perişan bir hayata sürüklenir. Sonunda veremden ölür. Eser yanlış evliliğin sonunda iki kahramanın da hayatının nasıl kötüleştiğini anlatır.

⁴⁵³ Z. Melek, *İC*, s. 37.

⁴⁵⁴ Z. Melek, *İC*, s. 37.

⁴⁵⁵ Z. Melek, *İC*, s. 51.

2.1.10.3. Olay Örgüsü

İhanetin Cezası isimli roman kendi içinde yıldızlarla 24 bölüme ayrılmıştır. Eserde olaylar Nail Bey'in sigorta yaptırmaya karar vermesi ile başlar. Romanın giriş bölümünü oluşturan ilk bölümde, Nail Bey ile Şahver Hanım ve evlilikleri hakkında bilgiler verilir. Asıl olaylar ikinci bölümde başlar. Buradan itibaren *İhanetin Cezası* romanını oluşturan olay halkalarını şöyle sıralayabiliriz:

- 1) Nail Bey'in sigorta komisyonculuğu yapan bir arkadaşına denk gelmesi ve sigorta yaptırmaya karar vermesi.
- 2) Sigorta meselesini duyanların zengin olacak Nail Bey'e alaka göstermeye başlaması ve Mediha isimli genç bir kadın yüzünden Şahver ile Nail Bey'in kavga etmesi. Nail Bey'in eşi ile barışmak için yazlık tutmak zorunda kalması.
- 3) Nail Bey'in kendine çok benzeyen kardeşi Kamil Bey eşinden ayrıldığı için İstanbul'a gelmesi ve Nail ile Şahver'de kalması.
- 4) Kamil Bey'in üzüntüden bir gece ansızın ölmesi, Şahver Hanım'ın sigortadan paraları hemen alabilmek için Nail Bey'i ölen kardeşinin yerine geçmeye ikna etmesi
- 5) Paraları alan Şahver bir mektup bırakıp Nail Bey'i terk etmesi ve Nail Bey'in hem eşini hem de kimliğini kaybederek parasız ortada kalması.
- 6) Kurtuluş çaresi düşünen Nail Bey'in aklına Bağdat'taki dayısı Fettah Efendi gelmesi ve onun yanına gitmeye karar vermesi.
- 7) Bağdat'a giden Nail Bey'in dayısı tarafından varisi ilan edilmesi ve dayısı Fettah Efendi'nin ölümüyle büyük bir mirasa sahip olması.
- 8) Şahver ile hala evli olan Nail Bey'in ondan intikam almak için bir yat kiralaması ve İstanbul'a gitmesi.
- 9) Şahver'in öldüğünü öğrenen Nail Süleyman Bey'in Bağdat'a dönmesi ve ömrünü hayır işleriyle geçirmesi.

Sekizinci ve dokuzuncu olay halkaları romanın sonuç bölümüdür. Sekizinci olay halkasında geriye dönüş yapılarak Şahver'in paraları aldıktan sonra neler yaşadığı anlatılır. Daha sonra tekrar olay zamanına dönülür. Nail Süleyman Efendi eşine

olanları öğrenir ve Bağdat’a geri dönerek orada açtığı Fettahiyye adlı kimsesiz çocuklar evinde ömrünü geçirir.

Eser, talih ve tesadüf sözcükleri üzerine bina edilmiştir. Birinci olay halkasından itibaren pek çok yerde tesadüfî olaylara yer verilir. Bu da eserin inandırıcılığını etkiler.

Eserdeki olay halkaları neden-sonuç ilişkisinden ziyade tesadüf ve talihle birbirine bağlanmaya çalışılmıştır. Bu da eserin inandırıcılığını azaltmıştır. Ayrıca eserdeki olaylar klasik olay örgüsündeki gibi giriş, gelişme ve sonuç şeklinde de bölümlenebilir. Eserin ilk bölümü giriş kısmıdır, olaylar ve kahramanlar okuyucuya tanıtılır. Birinci olay halkasından itibaren ise eserin gelişme bölümü başlar. Sekizinci olay halkasına kadar gelişme kısmı devam eder. Sonuç kısmı ise sekiz ve dokuzuncu olay halkalarıdır. Burada olaylar çözülür ve ahlaki öğüt verilerek esere son verilir.

2.1.10.4. Kişiler

2.1.10.4.1. Başkışı

Nail Bey

“Çilekeş adam” diye adlandırılan Nail Bey şu cümlelerle tanıtılır:

*“Kendisi, taşralı idi. İş hayatına, küçük atılmıştı. Memleketinde adi bir yazıcılıkla çalışmaya başlamış, oldukça mühim tüccarlarla tanışmış, onların verdikleri işlerde muvaffakiyet kazanmış, nihayet İstanbula gelerek bir kantariye şirketinin muhasebeciliği almıştı. Bekarlığında, vaziyeti hiç de fena değildi. Hatta, başlıbaşına bir iş tutacak kadar para da biriktirmişti. Fakat günün birinde Şahver hanıma rastgelmesi, derhal hayatını değiştirmişti. Onunla karşılaştığı zaman, artık yaşı kırk beşi geçmişti.”*⁴⁵⁶

Bu taşralı adam, evliliğinde her olayı alttan alır. Nail Bey, sakın bir mizaca sahiptir ve kavgada daima mağlubiyeti kabul ederek eşinin her istediğini yapar. Bunda çok

⁴⁵⁶ Z. Melek, *İC*, s. 6.

sevdiği eşini kaybetme korkusu da önemli bir yer tutar. Bu korkuyu Nail Bey’in şu cümlelerinden çıkarabiliriz:

*“Artık kendisi de enikonu yaşlanmıştı. İnsanın ahir zamanlarında hastalık, sağlık vardı. Şayet birkaç sene sonra kendisini tekaüde sevkediverirlerse, o zaman ne yapacaktı? Muhakkak olan bir şey varsa, paranın arkası kesilir kesilmez, her şeyden evvel Şahver kendisini bırakıp kaçacaktı. Şayet Şahver kaçıp gidecek olursa, o zaman onsuz nasıl yaşayacaktı?..”*⁴⁵⁷

Yaşı geçkin bir adam olan Nail Bey, eşini maddiyatı sayesinde yanında tutabildiğini bilmektedir. Eşinin isteklerini yapamadıkça ona gelecekte talihin ve tesadüfün yardımıyla zengin olacakları hayattan bahsederek oyalamaya çalışır.

Nail Bey, iyi bir kocadır. Kardeşi ölünce sigortadan paraları almak için karısının yaptığı plana başta hayır dese de eşinin *“Azizim!.. Artık senin miskinliğinden, korkaklığından bıktım, usandım. Hem kendin didinip yoruluyorsun. Hem de beni birçok mahrumiyetlere mahkûm ediyorsun. Hazır elimize büyük bir fırsat geçti. Bari bundan istifade edelim. Paramızı almak için lüzumsuz yere senelerce beklemeyelim.”*⁴⁵⁸ cümleleriyle yaptığı savunma yüzünden mağlubiyeti kabul eder. Eşini iyi bir şekilde yaşatabilmek için kardeşinin kimliğini alır ve Şahver’in istediğini yapar. Ancak olaylar beklediği gibi gitmez, çok sevdiği eşi tarafından yarı yolda bırakılır. Beş parasız ve kimliksiz kalır. Nail Bey her şeyi Allah’ın takdirine bırakarak dayısının yanına Bağdat’a gider.

Yanlış bir evliliğin kurbanı olan Nail Bey, aslında iyi bir kocadır. Eserde fiziki özellikleri hakkında herhangi bir bilgi geçmemektedir. Sadece olaylar geçerken yaşının elli bir olduğu söylenir. Kadercidir ve bu sayede ümidini kaybettiği anda büyük bir mirasa sahip olur. Çektiklerinin sonunda kendisine kalan bu büyük mirası hayır işlerinde kullanır. Yaptığı evlilikte kendisi de Şahver Hanım kadar sorumlu olduğu için yalnız bir insan olarak tüm ömrünü geçirir ve Bağdat’a yerleşerek ömrünü hayır işlerine adar.

⁴⁵⁷ Z. Melek, *İC*, s. 7.

⁴⁵⁸ Z. Melek, *İC*, s. 25.

2.1.10.4.2. Norm Karakterler

Şahver

Nail Bey'in beş yıllık eşidir. Fiziksel görünüşü hakkında “çok güzel”, “kara gözlü” denir. Eserde dış görünüşü “... onun dolgun vücudunu, belinin hizasına kadar inen gür ve dalgalı saçlarını, vücudunda biraz taşkınca duran geniş göğsünü.. ve sonra, daima kor gibi yanan ve için için parlayan simsiyah gözlerini...”⁴⁵⁹ cümlesiyle anlatır. Şahver yirmili yaşlarında genç ve güzel bir kadındır.

Asri bir hayat yaşamak ister. Eşi ile sürekli kıyafetler için kavga eder. Kendisini sevdiğini bildiği kocasından maddi olarak sürekli bir menfaat bekler. “Şahsi menfaatlerini büyük bir zeka ile hesap[ladığı]”⁴⁶⁰ söylenen Şahver, eşinden de bu konuda her türlü fedakarlığı yapmasını ister. Kocasına tembel, miskin diyen Şahver Hanım, Nail'in kendisini avutmak için söylediği sözleri dinlemek bile istemez. Eşi tarafından da huysuz, ahlaksız ve paragöz şeklinde adlandırılır.

Eşini ölen kardeşinin yerine geçmeye ikna edecek kadar cüretkâr biridir. Yaptıkları bununla sınırlı kalmamış, eşine sigortadan kalan paraları alarak ortadan kaybolmuştur.

Şahver, eserin kötü karakteridir. Yaptığı yanlışların cezasını hayatıyla öder. Kocasını yarı yolda bırakan bu kadın önce “Tramvay Caddesi Cihan Apartmanı” adresinde yaşamaya başlar. Dolandırıldığı için paralarını kaybeder, burada uzun süre kalamaz. Şehzadebaşı'na yerleşir. Daha sonrada verem olur “Yere Batan Verem Dispanseri”ne gitmeye başlar. Çok fakir bir hale düşer ve “... saka Süleymanın bodrum katındaki odasında inleye inleye can ver[ir]”⁴⁶¹. Bu eşini aldatan bir kadının hazin sonudur. Anlatıcı, Şahver'e karşı bir tutum sergilemiş “basit kadın” diye anlattığı büyük hatalar yapan Şahver'i sonunda ölümle cezalandırmıştır.

⁴⁵⁹ Z. Melek, *İC*, s. 46.

⁴⁶⁰ Z. Melek, *İC*, s. 14.

⁴⁶¹ Z. Melek, *İC*, s. 62.

2.1.10.4.3. Kart Karakterler

Kamil Bey

Nail Bey'in taşrada yaşayan kendisinden iki yaş ufak kardeşidir. Senelerdir kardeşi ile görüşmemiştir. Yaşadıklarından dolayı işini İstanbul'a taşımaya karar vermiştir. İki çocuğu vardır. Eşi onu yaşça genç bir adamla aldatmıştır. Bu nedenle kadınlara karşı bir kını vardır.

Maddi durumu “*Kamil Bey, oldukça zengindi.*”⁴⁶² cümlesiyle anlatılmıştır. Kardeşinin aksine durumu iyi olan bu adam da ailenin makûs talihinden etkilenmiş ve eşinin ihanetine uğramıştır. İstanbul'a geldiğinin on yedinci günü vefat etmiştir.. Ölüm sebebininse “*mide yorgunluğu*” olduğu söylenir.

Fettah Efendi

Nail'i küçük yaştan itibaren ticaretle uğraşmaya sevk eden bir tüccar dayısıdır. Ailede eşi tarafından terk edilen ilk insandır. Eşi yüzünden Bağdat'a taşınmıştır. Fettah Efendi'nin evliliği “*O tarihte, henüz evlenmişti. Fakat, nedense karısı bir türlü kendisini sevmemişti.*”⁴⁶³ cümleleriyle anlatılır. Eşi, eski sevgilisine kaçtığı için Fettah Efendi aşka küsmüştür.

Yaşı ilerlediği için ticareti bırakmış ve Dicle kenarında bir hurma bahçesine yerleşmiştir. Nail Bey yanına geldiğinde bütün mirasını ona bırakır. Kısa bir süre sonra da vefat eder.

2.1.10.4.4. Fon Karakterler

Eserdeki fon karakterler Nail'i sigorta yapmaya ikna eden Bedros Efendi, Nail'e asılan Mediha, Şahver'in temizlikçisi Nigar, Şahver'i kandıran komüsyoncu Halit Bey'dir.

⁴⁶² Z. Melek, *İC*, s. 21.

⁴⁶³ Z. Melek, *İC*, s. 33.

2.1.10.5. Mekân

İhanetin Cezası isimli romanda mekân olarak İstanbul anlatılır. İlerleyen sayfalarda Bağdat ve Hindistan da mekân olarak karşımıza çıkar. Kısacası olaylar bu üç mekânda geçmektedir.

Olaylar İstanbul'da başlar. Daha sonra İzmit, Eskişehir gibi Anadolu kasabalarının isimleri geçmeye başlar. Nail Efendi Bağdat'a gider. Bağdat'ta bulunduğu ve kaldığı yer hakkında çok fazla bilgi geçmez. Daha sonra Bağdat'tan Hindistan'a geçer. Oradan ise İstanbul'a döner. Her şeyini kaybeden Nail Bey, sonunda tekrar Bağdat'a döner olaylar burada son bulur.

Bu eserde mekânlar genellikle çok iyi şekilde tasvir edilmemiş, sadece adları söylenerek kullanılmıştır. Aslında uzunca anlatılabilecek olan Anadolu seyahati birkaç cümle ile geçilmiştir. Mekânlar olayları anlatmak için kullanılan birer vasıttan ibarettir.

Nail Beylerin İstanbul'daki evinin “*Havagazı ocağının daima yanında bulunan kibrit kutusunu alıp alt kattaki odaya geçti.*”⁴⁶⁴ cümlesiyle iki katlı olduğu söylenir. Ayrıca o dönemde İstanbul'daki evlerde havagazı ocakları olduğu bilgisine de böylece ulaşırız.

Yaz için tuttukları yazlık Bostancı'da “*İyi yerlerdeki kiralık köşkler vaktile tutulmuş olduğu için, sahilden uzakça bir yerde bahçe içinde, küçük bir ev bulabildi.*”⁴⁶⁵ cümleleriyle anlatılan iki odalı bir evdir.

Nail Bey ve Şahver Hanım arasında “*Daha dün Mahmut paşa yokuşunda küçücük dükkân sahibi bir manifaturacıya vardı. ... Şimdi Bahçekapıya inerek koskoca bir mağaza açtı.*”⁴⁶⁶ geçen diyalogda İstanbul'un semt ve mahalle adları sayılır. Şahver Hanım Nail Bey'e “*Sen de başkaları gibi Asmaaltında, Balıkpazarında bir mağaza açabilirdin.*”⁴⁶⁷ der. Bu cümlelerden pek çok semt ismi öğreniriz.

⁴⁶⁴ Z. Melek, *İC*, s. 26.

⁴⁶⁵ Z. Melek, *İC*, s. 18.

⁴⁶⁶ Z. Melek, *İC*, s. 3.

⁴⁶⁷ Z. Melek, *İC*, s. 4.

Nail Bey İhsaniye’de bir ev almak ister. İhsaniye’yi “*Açık. Ferah. Deniz derya ayak altında...*”⁴⁶⁸ şeklinde anlatır. Şahver ise İhsaniye’yi “*Ben İhsaniye’de oturmam her tarafı ölü kokan Üsküdar toprağında ne işim var?..*”⁴⁶⁹ cümleleriyle anlatır. Orada yaşamak istemez. Şahver “*Mademki para verip bir şey alacağız. Bari Cihangirde olsun. Hiç olmazsa Beyoğluna yakın. İnsan sinemaya gitmek için tramvay parasından kurtulur.*”⁴⁷⁰ cümlelerinde de anlatıldığı gibi Cihangir’de yaşamak, Beyoğlu’na yakın olmak ister. Beyoğlu o zamanların asri hayat merkezidir. Pek çok eserde Beyoğlu asri hayatın merkezi olarak geçer.

Şahver yazlığa gitmek ister, “*Herkes yazlığa gidiyor. Benim de şöyle Suadiyeye, Bostancıya gitmekte pek hevesim var.*”⁴⁷¹ cümlelerinden o dönemdeki İstanbul’un yazlık mekânlarının yerlerini öğrenilir. Tuttukları yazlık ise Bostancı’dadır. Orada gidecekleri plaj da “*Aynı zamanda her gün Suadiye plajına gidip gelmek ayrıca bir zevk teşkil edecekti.*”⁴⁷² cümleleriyle anlatılır. Böylece İstanbul’daki yazlık semtler hakkında kısaca bilgi verilir.

Nail Bey kardeşini Haydarpaşa Tren istasyonundan alır. O zaman Haydarpaşa’ya taşradan trenler gelmektedir.

Nail Bey’in kaçarken yaptığı Bostancı’dan İstanbul’a geçiş yolculuğu şu cümlelerle anlatılır:

*“Trende, bir bilgiye tesadüf etmemek için, üçüncü mevki vagonlardan birine girdi. Bir köşeye çekildi. Yüzünü kimseye göstermedi. Vapurda da aynı suretle hareket etti. Zaten ilk tren ve ilk vapur تنها olduğu için kendisini hiçbir bildik ve tanıdığın görmediğine emindi. Köprüye çıkar çıkmaz da hemen bir otomobile atladı. Tenha sokaklarda dolaşarak evine geldi saklandı.”*⁴⁷³

⁴⁶⁸ Z. Melek, *İC*, s. 11.

⁴⁶⁹ Z. Melek, *İC*, s. 11.

⁴⁷⁰ Z. Melek, *İC*, ss. 11-12.

⁴⁷¹ Z. Melek, *İC*, s. 18.

⁴⁷² Z. Melek, *İC*, s. 18.

⁴⁷³ Z. Melek, *İC*, s. 26.

Buradan o zamanda ulaşım aracı olarak tren ve vapurun İstanbul'da aktif olarak kullanıldığı söylenir.

Nail Bey'in Bağdat'a uzanan kaçış yolculuğu İstanbul'da şu cümlelerle başlar:

*“Maksadı bir an evvel İstanbuldan çıkmaktı. Buna binaen en kestirme ve en tenha yollardan köprüye inerek Haydarpaşa vapuruna atladı... ... Tren Bostancıyı geçerken, az kalsın bayılacaktı. Kara tarafını, o küçük tepenin üstündeki mezarlığı görmemek için, gözlerin denizden ayırmadı. Üzüntülü bir yolculuktan sonra İzmit'te trenden atladı.”*⁴⁷⁴

Trenden İzmit'te inen Nail Bey'in artık İstanbul'a dönüş şansı yoktur. Böylece Nail Bey'in bazı özet cümlelerle anlatılan Anadolu'dan Bağdat'a uzanan yolculuğu başlar. Nail Bey bu yolculuğunda vasıta olarak yanına bir eşek alır.

Nail Bey'in Anadolu yolculuğu ise şu cümlelerle anlatılır:

“Yemek, içmek yatıp kalkmak meselelerini düşünmek gailisi de kalkmıştı. Bağdat caddesinin üzerinde, sık sık köyler vardı. Akşam olurken bir köye gidiyordu. Elindeki çingırağı çalarak kadınların, kızların dikkatlerini kendine çekiyordu. Sonra köyün münasip bir yerinde duruyor, seyyar ticarethanesini merkepten indiriyor. Derhal alış verişe girişiyordu.

*Her köyde, misafir için oda vardı. Milli köy teşkilatı mucibince, bütün köylüler de sıra ile misafirlere yemek yolluyordu. (Seyyar tuhafiyeci, Süleyman efendi) de bunlardan bol bol istifade ediyordu.”*⁴⁷⁵

Nail Bey Anadolu'da ticaret yaparak gezer. Gezdiği birkaç ilin adı “İzmitten aldığı şeyler hemen hemen tükenmişti. Bilecik ve Eskişehirde seyyar ticaret hanesinde camekanlarını yeniden doldurmak mecburiyetini hissetmişti.”⁴⁷⁶ cümlelerinde geçen İzmit, Bilecik ve Eskişehir'dir. Yolculuğu boyunca kalacak yer sıkıntısı çekmemiştir. Nail Bey Anadolu'yu geçerek eşiğiyle Bağdat'a kadar gider.

⁴⁷⁴ Z. Melek, *İC*, s. 32.

⁴⁷⁵ Z. Melek, *İC*, s. 35.

⁴⁷⁶ Z. Melek, *İC*, s. 35.

Nail Bey'in dayısı Fettah Efendi emekli olup hurma bahçesine çekilmiştir. Hurma bahçesi hakkında eserde “*Dicle sahilinde cesim bir hurma bahçesi almıştı*”⁴⁷⁷ cümlelerinden başka bir bilgi verilmez. Fettah Efendi, Bağdat'ın zengin tüccarlarından biri olduğu söylenir. Nail Bey bir süre Bağdat'ta kalır.

Nail Süleyman Efendi'nin seyahati sadece Anadolu'yu gezip Bağdat'a gitmek ile sınırlı kalmaz. Kendisi daha sonra Hindistan'a gider. Hindistan'da gittiği yer “*Bir ay sonra Süleyman efendi (Bombay)da bulunuyordu.*”⁴⁷⁸ cümlesiyle anlatılır. Bombay'da bir yat alan Nail Süleyman Efendi'nin uzun deniz seyahati başlar. Yolculuğa çıktığı gemi “*... üç yüz ton büyüklüğünde, beyaz boyalı, sarı bacalı bir (yat) tı.*”⁴⁷⁹ denilerek tasvir edilir. Nail Süleyman Efendi, bu yat ile Hindistan'dan İstanbul'a gider. Yolda “Hint denizi”nden, “Şap denizi”nden ve “Beyrut”tan ismen bahsedilir.

Gemi önce İzmir'e gelir. Yolculuk İstanbul'da son bulur. Nail Bey kendisini aldatan eşi Şahver'in peşine düşer. Gittiği ilk yer eski evidir. Eski evinin o zamanki durumu “*Pencereleri sımsıkı kapanmıştı. İçeride, bir aile saadetinin bütün bahtiyarlığına ifade eden bir takım çocuk ve kadın cıvıldaşmaları vardı. Her halde bu mes'ut ailenin zevki içinde yaşadığı anlaşılan bir erkek katıla katıla gülüyordu. Hiç şüphesiz ki etrafına topladığı sevgililerine bir şeyler naklediyordu.*”⁴⁸⁰ cümleleriyle anlatılır. Kendisinin mutlu olmadığı evde artık başka bir aile huzurla yaşamaktadır. Şahver evi çoktan satmıştır ve taşındığı evin tam adresi eserde geçer “*Tramvay Caddesi Cihan Apartmanı*”⁴⁸¹ ancak kendisi burada uzun süre kalamaz. Şehzadebaşı'na yerleşir. Daha sonrada hastalandığı için “*Yere Batan Verem Dispanseri*”ne gitmeye başlar. Çok fakir bir hale düşen Şahver'in son evi “*Bizim mahallede saka Süleymanın bodrum katındaki odasında inleye inleye can verdi*”⁴⁸² cümlesiyle anlatılır.

Nail Bey kardeşinin ve Şahver'in mezarını yaptırıp Bağdat'a geri döner orada Fettahiye adında bir hayır kurumu kurduğu söylenir.

⁴⁷⁷ Z. Melek, *İC*, s. 36.

⁴⁷⁸ Z. Melek, *İC*, s. 43.

⁴⁷⁹ Z. Melek, *İC*, s. 44.

⁴⁸⁰ Z. Melek, *İC*, s. 47.

⁴⁸¹ Z. Melek, *İC*, s. 53.

⁴⁸² Z. Melek, *İC*, s. 62.

2.1.10.6. Zaman

İhanetin Cezası'nda olaylar Nail Bey ile Şahver Hanım'ın kavgaları sırasında başlar. İlk bölümde zaman ile ilgili kesin cümleler geçmez. Sadece olayın aynı gün içinde geçtiği takip edilebilir. Daha sonra olaylar gelişir, zaman çizgisi belirsizleşir. Ancak bir süre sonra Şahver Hanım'ın yazlığa heves etmesiyle olayların bahar mevsimi gibi başladığını ve yaz boyunca devam ettiği söylenir.

Yazlık ev tuttuktan iki buçuk ay sonra bir haber gelir, üç gün sonra yani perşembe günü Nail Bey'in kardeşinin geleceği söylenir. Onu perşembe akşam vakti Haydarpaşa'dan alırlar. Kamil Bey geldikten on yedi gün sonra bir akşam vakti vefat eder. Kardeşinin vefatından üç gün sonra eşi tarafından dolandırılan Nail Bey de Anadolu'ya gider. Yolculuğu “*yaz ortalarında başlayan bu seyahat, kış başlangıcına kadar devam etti. ... Süleyman efendi aralık ayının son günlerinde...*”⁴⁸³ şeklinde anlatılır ve Bağdat'ta son bulur. Eserde kış mevsimine geçilir.

Nail Süleyman Efendi'nin Bağdat'ta ne kadar süre kaldığı ise İstanbul'a dönerken Şahver'i üç yıldır görmediğini söylediğinde ortaya çıkacaktır. Bağdat'ta geçen olaylar kısaca anlatılmış, geçen zaman hakkında bundan başka bir bilgi verilmemiştir.

Eserde üç yılı aşkın bir zaman dilimi anlatılmıştır. Zaman ile ilgili ifadeler sadece olayları daha iyi anlatabilmek için yer verilmiştir. Eserde üç yıllık zamandaki geçişler özet ve kısa cümlelerle ifade edilmiştir. Zaman çizgisinin belirsiz oluşu eserdeki olayların inandırıcılığını da zayıflatmıştır. Olaylar Nail Bey'in Bağdat'a gitmesiyle yine belirsiz bir zamanda son bulmuştur.

2.1.10.7. Dil ve Anlatım

İhanetin Cezası tanrısal konumlu gözlemci anlatıcı yani hakim anlatıcı tarafından aktarılan bir eserdir. Anlatıcı her şeye vakıftır. Olaylar üçüncü tekil şahısla anlatılır. Anlatıcı, öznel bir tutum takınır. Kahramanlarını okuyucuya tanıtırken kendi

⁴⁸³ Z. Melek, *İC*, s. 36.

yorumunu katar. Onları “çilekeş adam”, “basit kadın”, “gösterişçi kadın”, “hoş adam”, “bu saygılı adam”, “şehir yosması”, “fakir adam”, “bu iyi kalpli adam”, “fakir kadın”, “sefiş kadın”, “merhametli adam” gibi tanıtıcı sıfatlarla takdim eder. Böylece kahramanları en başından bize iyi ya da kötü olarak tanıtır. Onların hakkında hükümleri kendisi verir. Nail Efendi’ye karşı iyi hisler besleyen anlatıcı, konu Şahver Hanım olduğunda olaylara tarafsız kalamaz ve onu eleştirerek kötü yanlarını okuyucuya göstermeye çalışır. Anlatıcı, kahramanlarının arasında taraf tutar. Kötü olanın cezasını çekmesini ister ve Şahver öldüğünde “*Ahlakı, şerifi, fazileti hiçe sayanlara mukadder olan âkıbet Şahveri de bulmuştu.*”⁴⁸⁴ cümleleriyle onun bu sonu hak ettiğini söyler.

Olayları anlatırken diyalog, iç monolog, özetleme, geriye dönüş gibi tekniklerden yararlanır. Eser, uzun bir diyalog ile başlar. Şahver Hanım ve Nail Bey’in evlilikleri hakkında ilk bilgileri bu uzun diyalog aracılığı ile öğreniriz. Yine Nail Bey ve Bedros Efendi uzun bir diyalogla hayat sigortası konusunda konuşurlar. Kamil Bey geldiğinde başından geçenler Nail Bey ile uzun diyalogu aracılığıyla anlatılır. Şahver’in Nail’i kardeşinin yerine geçerek sigortadan para almaya ikna etmesi de uzun bir diyalogun sonunda gerçekleşir. Nail Bey başından geçenleri dayısına uzun bir diyalogla anlatır. Yani eserde geçen pek çok olay okuyucuya uzun diyaloglar aracılığı ile aktarılır. İç monolog tekniğı en çok Nail için kullanılır. Nail’in düşünceleri ve hisleri ilk sayfadan son sayfaya kadar okuyucu ile olduğu gibi paylaşılır. Özetleme tekniğı de eserdeki zaman ve bazı olayların aktarımı için kullanılır. Eserde geçen zaman dilimi üç yıl kadar uzun bir süre olduğu için arada geçen zaman ve bazı olaylar özetlenerek paylaşılır. Yine olayları kısaca açıklamak için özetleme tekniğinden yararlanır. Geriye dönüş tekniğı de eserdeki boşlukları doldurmak için kullanılır. Fettah Efendi’nin ve Şahver’in başına gelenler bu teknikle anlatılır.

Eserde sade bir Türkçe kullanılmıştır. Bir takım yazım yanlışları mevcut olsa da bunlar eserin hızlı yazılmasından kaynaklanmaktadır. Eserde kişiler genelde İstanbul Türkçesiyle konuşturulmaktadır. Eserde atasözlerine ve deyimlere sıkça yer verilmiştir. Halk söyleyişlerine başvurulmuştur. Bunlar anlatımın daha akıcı olmasını

⁴⁸⁴ Z. Melek, *İC*, s. 62.

sağlamıştır. Yine Şahver tarafından Nail Bey’e yazılan mektup⁴⁸⁵ tam metin olarak eserde bulunur.

2.1.10.8 Değerlendirme

İhanetin Cezası kısa bir popüler aşk romanıdır. Geçkin yaşında genç bir kadınla evlenen Nail Bey ve Şahver Hanım’ın evliliğini ve bu evliliğin sonuçlarını anlatır. Eserin yazılma amacı aralarında kuşak farkı olan iki insanın evlendiklerinde mutlu olamayacağının okuyanlara anlatılmasıdır. Bu nedenle eserdeki ana tema evliliklerdir. Tüm olaylar bu yanlış evliliğin üzerine bina edilir. Amaç okuyanlara bu konuda öğütler vermek, yanlışlığını göstermektir.

Eserdeki olay halkaları birbirlerine neden sonuçtan ziyade tesadüfî olaylarla bağlandığı için eserin olay örgüsü sağlam değildir. Olayların anlatımında ayrıca geriye dönüş tekniğinden de yararlanılmıştır.

Eserdeki kişiler Nail Bey, Şahver Hanım, Nail Bey’in kardeşi Kamil Bey ve Nail Bey’in dayısı Fettah Efendi’dir. Eserdeki başkişi ise Nail Bey’dir.

Eserde olaylar İstanbul’da başlar. Daha sonra Nail Bey Anadolu’dan Bağdat’a dayısının yanına gider. Bir süre orada kalır. İstanbul’a dönme kararı alır. Önce Hindistan’a gidip kendine bir yat alır ve İstanbul’a gelir. Burada isteklerine ulaşamaz ve eserdeki olaylar Bağdat’ta sona erer.

İhanetin Cezası’nda olaylar üç yılı aşkın bir zaman diliminde geçer. Özetleme, atlama ve geriye dönüşlerle zaman ilerletilir. Olaylar cereyan ederken zaman ile ilgili bilgilere daha sık yer verilir.

Eser sade bir dille kaleme alınmıştır. Anlatımda atasözleri ve deyimlerden bolca yararlanılmıştır. Eserde birkaç argo kelimeye de yer verilmiştir. Hakim bakış açısıyla kaleme alınmış bir eserdir. Anlatıcı eser boyunca Nail Bey’den yana bir tutum takınmıştır. Olayların anlatımı sıklıkla kesilmiştir. Eserde bolca diyalog ve iç monolog örnekleri bulunmaktadır.

⁴⁸⁵ Z. Melek, *İC*, s. 29-30.

İhanetin Cezası'nda gerek olay örgüsü gerekse olayların işlenişinde neden sonuçtan daha çok tesadüflere yer verildiği için eserin inandırıcılığı zayıftır. Anlatıcı pek çok yerde araya girer kendi düşüncelerini sıklıkla dile getirir ve öznel bir tutum sergiler. Amaç okuyana öğüt vermek ve anlatılan olaylardan ders çıkarmasını sağlamaktır. Basit bir şekilde kurgulanmış ve hızla kaleme alınmıştır. Eserin sonunda intikam almaya giden Nail Bey hiçbir şey yapamadan Şahver'in ölmüş olması, tek yönlü anlatılan karakterler ve olaylar, karakterlerin gelişiminin olmayışı eserin en büyük eksikliklerindendir. Okuyucuda bir beklenti yaratmayan eserin amacı sadece öğüt vermektir.

2.1.11. Vicdanından Af Dile

Vicdanından Af Dile, 1945 yılında İstanbul Maarif Kitaphanesi Yayınları'nın *Meraklı ve Eğlenceli Romanlar* serisi adı altında *Macera ve aşk romanı* açıklamasıyla yayımlanmıştır. Ziya Şakir'in Z. Melek müstear ismiyle yazdığı dokuz romandan biridir. 78 sayfalık popüler bir aşk romanıdır.

2.1.11.1. Özet

Hamit Nuri genç ve başarılı bir gazetecidir. İstanbul'da güzel bir hayatı vardır. Şükrü Paşa'nın torunu Saadet ile izdivaç arifesindedir. Hayatını yazılar yazarak kazanmaktadır. Gençlik ve tecrübesizlikten dolayı yazdığı bir yazı başını belaya sokar. Hakkında tahkikat açılan Nuri Mısır'a kaçır. Sürgün hayatında kendini çok yalnız hissederken opera artisti Biyanka ile tanışır. Biyanka'nın babası Türk'tür. Nuri ve Biyanka günlerini beraber geçirmeye başlarlar, arkadaş olurlar.

Nuri, ilk zamanlarda iş bulsa bile zamanla düşmanları ona rahat vermez. Önce Saadet ile arasını açarlar. Daha sonra onu Mısır'daki işinden attırırlar. Müşkül bir vaziyette kalan Nuri, Mısır'da gezerken bir sinemanın önüne gelir. Meslek değiştirerek bir senaryo yazarı olmaya karar verir. Biyanka ona yardım eder ve Roma'da bir stüdyo ile anlaşmasını sağlar. Senaryosu kabul edilmeden kısa bir süre önce İstanbul'dan bir telgraf alır. Telgrafta Saadet'in çok hasta olduğu ve son kez Nuri'yi görmek istediği yazmaktadır. Nuri bu telgrafa inanarak İstanbul'a gider ancak oyuna gelmiştir.

Tutuklanır ve üç buçuk ay sorgulanır. Sinop'a sürülür. On yedi ay sonra affedilir ve İstanbul'a geri döner.

Hemen sinema şirketine ve Biyanka'ya durumu bildirir. Bu sırada hapiste yatmasına neden olan bakan da kendisine iş teklif eder ancak Nuri bu teklifi kabul etmez. On gün sonra Biyanka'dan mektup gelir. Nuri Roma'ya gider. Buradan Paris'e geçer. Biyanka da oraya gelir. Filmin başrolünde Biyanka oynar. Film çok sevilir, Nuri meşhur olur. İkinci bir senaryo yazması istenir. Senaryo hazırlığı yaparken Biyanka Amerika'ya gider. Bu sırada Birinci Dünya Savaşı başlar. Nuri de savaşa katılır. Biyanka ile birbirlerini kaybederler. Nuri çok arasa da Biyanka'yı bulamaz. Yıllar sonra ikinci film çekilip gösterime girdiğinde gözyaşlarıyla Biyanka'yı anar.

2.1.11.2. Tema

Romanda ana tema aşktır. Diğer temalar ise ihanet ve sürgündür.

2.1.11.2.1. Aşk

Romanda iki çeşit aşktan söz edebiliriz. İlki Nuri ve Saadet'in aşkı diğeri ise Biyanka ve Nuri'nin aşkıdır. Bu iki aşkta iki farklı kadın vardır. Saadet zengin bir Türk kızıdır. Şükrü Paşa'nın torunudur. Saadet'in Nuri'ye duyduğu sevgiyle ilgili eserde *"Bu sevgi, genç kızın ilk aşkı idi."*⁴⁸⁶ cümlesi geçer. Buradan öğreniriz ki Saadet genç ve tecrübesiz bir kızıdır. Başta Nuri'yle ayrılıkları onu üzmesine de daha sonra kıskanç bir kadın haline gelir. Nuri'yi ihanetle suçlar, açıklamasını dinlemeden ondan ayrılır, kısa bir zaman sonra Nuri'nin yakın arkadaşı Fehmi'yle evlenir.

Biyanka ise Saadet'in tam tersidir. Babası Türk'tür. Hayatı zorluklarla geçmiştir. Avrupa'da yetiştiği için daha anlayışlı ve iyi biridir. Nuri'yle tanıştıktan sonra hep ona sadık kalır. Bu iki aşk eserdeki iki farklı kadının dünya görüşlerini yansıtır. Eserin başında sadık olarak anlatılan kişi Saadet iken zamanla sadakat bir opera artisti olan Biyanka'nın görevi haline gelir.

Nuri, Saadet'i çok sevmiştir ve onunla evlenmek isterken sürgün edildiği için aralarına arkadaşı Fehmi girmiştir. Saadet, Nuri'yi terk ettikten sonra; Nuri kendisine

⁴⁸⁶ Z. Melek, *Vicdanından Af Dile*, İstanbul 1945, s. 24.

sadakat ve aşkla bağlı olan anlayışlı, hayatı iyi şekilde bilen ve çok iyi anlaştığı Biyanka ile aşk yaşamaya başlar. Nuri kimseye ihanet etmemiştir. Saadet kendisini bırakmadan Biyanka ile aralarında aşk ile ilgili herhangi bir konuşma geçmemiştir. İlişkileri arkadaşlıktan aşka doğru ilerlemiştir. Saadet ve Nuri'nin aşkı ise ilk görüşte aşka örnektir. Biyanka ve Nuri'nin aşkı ise birbirlerini tanıyan ve zamanla birbirlerine tutku ile bağlanan iki yetişkin insanın aşkıdır. Bu sebeple Nuri'nin Biyanka'ya karşı hissettiği duygular daha güçlüdür.

2.1.11.2.2. İhanet

Eserde ihanet teması çok sık karşımıza çıkar. Vatanını terk eden Nuri ilk olarak hep yanında olan, maddi yardım ettiği arkadaşı Fehmi Baki'nin ihanetine uğrar. Fehmi, Nuri'nin sevdiği kadın olan Saadet'i kandırarak onunla evlenir. Bu ihanet eserde *“Fehmi bunu yaber alır almaz, seni mânen öldürerek mirasına konmak istemiş..”*⁴⁸⁷ cümleleriyle anlatılmaya başlanır. Daha sonra Saadet'e anlattıkları yüzünden Nuri'nin hayatı kötüye gitmeye başlar. Saadet, nüfuzunu kullanarak önce Nuri'yi işten attırır, daha sonra sırf hapse girmesi için sahte bir mektupla İstanbul'a çağırır. Böylece kendisini aldatan adamdan intikam aldığını düşünür.

2.1.11.2.3. Sürgün

Her şey Nuri'nin yazdığı siyasi bir yazı yüzünden sürgün edilmesiyle başlar. Başta herkes Nuri'den yana taraf tutsa da Fehmi'nin çabalarıyla Nuri bütün şöhretini kaybeder. Mısır'da yalnız başına ve parasız kalan Nuri geçim sıkıntısı çekmeye başlar. Gazetelerde iş bulamadığı için mesleğini değiştirir. Sinema sektörüne senaryo yazarak dâhil olur. Nuri kendi sonunu anlatırken okuyanlara örnek olmak ister. Muhalifliğini gençlik hatası olarak anlatır. Böylece aynı hataya kimsenin düşmemesini ister. Bu hatayı yapanların sonu sürgündür. Sürgün hayatı da hiç kolay değildir.

⁴⁸⁷ Z. Melek, VAD, s. 38.

2.1.11.3. Olay Örgüsü

Vicdanından Af Dile kendi içinde yıldızlarla bölümlenmiş 26 bölümden oluşur. Eserde olaylar Nuri'nin Mısır'a sürüldüğü günlerin anlatılmasıyla başlar. İstanbul'dayken Talat Paşa'ya yazdığı mektuptan dolayı hayatı tehlikeye giren Nuri, Mısır'a kaçmıştır ve buradaki yeni hayatına alışmaya çalışmaktadır. Bu sırada Biyanka ile karşılaşır. İlk bölümde Nuri ve Biyanka'nın tesadüfen karşılaşması anlatılır. Asıl olaylar ikinci bölümden itibaren başlar. Buradan itibaren eserdeki olay halkalarını şu şekilde sıralayabiliriz:

- 1) Nuri'nin Mısır'a kaçması.
- 2) Nuri ve Biyanka'nın tanışması.
- 3) Fuat'ın, Nuri ve Biyanka'yı görmesi, aralarındaki olayı İstanbul'da anlatması.
- 4) Nuri ve Saadet'in ayrılması.
- 5) Nuri'nin işsiz kalması.
- 6) Nuri'nin senaryo yazmaya karar vermesi, Biyanka'nın Nuri'ye Roma'da iş bulması.
- 7) Saadet'in Nuri'yi sahte bir mektupla İstanbul'a çağırması.
- 8) Nuri'nin İstanbul'a vardığında tevkif edilmesi ve hapse girmesi.
- 9) Nuri'nin affedilmesi ve Roma'ya gitmesi.
- 10) Nuri'nin filminin çekilmesi, Biyanka'nın filmde başrolde oynaması.
- 11) Nuri'nin bir senaryo daha yazmaya karar vermesi, Biyanka'nın Amerika'ya gitmesi.
- 12) I. Dünya Savaşı'nın çıkması, Nuri'nin askere gitmesi.
- 13) Nuri ve Biyanka'nın sonsuza kadar ayrılması.

Eser klasik olay örgüsündeki gibi giriş, gelişme ve sonuç olarak da bölümlenebilir. Eserdeki olayların açıklandığı, karakterin tanıtıldığı ilk üç bölüm giriş, olayların anlatılmaya başladığı ve olaylara bağlı düğümlerin ortaya çıktığı dördüncü ve onuncu olay halkaları arası gelişme, olayların çözüldüğü ve her şeyin açıklandığı on

birinci olay halkasından sonrası da sonuç bölümüdür. Eserin sonunda Nuri filmleri çekilen meşhur bir yazar olur ancak Biyanka'yı kaybeder. Eser mutsuz sonla biter.

Eserdeki olaylar genellikle neden-sonuç ilişkisiyle birbirine bağlanmıştır. Rastlantısal olayların sayısı diğer eserlere göre azdır. Her olay halkaları genelde neden-sonuç ilişkisiyle birbirine bağlanır. Talih ve tesadüf konusu eserde birkaç yerde geçmesine rağmen olay örgüsünde bir eksiğe neden olmaz. Bu rastlantısal olaylar yazarın diğer eserlerinde de vardır. Ve bu eserde talih ve tesadüfe bağlı olayların sayısı diğerlerine göre daha azdır.

2.1.11.4. Kişiler

2.1.11.4.1. Başkişi

Hamit Nuri

Nuri, eserde olaylar başlarken yirmi iki yaşındadır. Nuri hakkındaki bilgileri şu cümlelerden öğreniriz:

“Kendisi, zengin değildi. Orta halli bir ailenin evlâdı idi. Lâkin, annesinin elinde çok iyi yetişmiş ve çok mükemmel terbiye edilmişti. Gençliğine rağmen, tahsili çok yüksekti. Mülkiye mektebini bitirmiş, Fransızca'yı bütün inceliklerle öğrenmişti. Küçük yaşından itibaren şiir yazmaya başlamıştı. Lâkin en büyük arzusu, muharrir olmak, bir gazetenin başında bulunmaktı. Bu arzu onu yavaş yavaş şiirden uzaklaştırmış, günlük gazetelerin dedikodulu cereyanları arasına atmıştı. Ve daha ilk yazdığı yazılarla, derhal göze çarpmaya başlamıştı.”⁴⁸⁸

İyi bir yazar olmak isteyen Nuri dönemindekiler gibi muhalif yazılar yazmaya başlar. Bir bakan olan Talat Paşa'ya yazdığı açık mektup yüzünden Mısır'a kaçmak zorunda kalır. Burada Nuri'nin iyi bir tahsili olduğu ve meslek olarak kendine gazeteciliği seçtiği anlatılır.

Nuri, çapkınlığıyla tanınır. Fuat Nuri'nin çapkınlığını “*Talih, azizim... Sende, şeytan tuiyü mü var bilmem ki... Saadeti de böyle yakalamadın mı?... Kimselere başını*

⁴⁸⁸ Z. Melek, VAD, s. 24.

*çevirip bakmıyan o azametli kızı, peşine takıp ta koşturmadın mı?..*⁴⁸⁹ cümleleriyle anlatır. Ancak o, bu durumu reddeder, Biyanka ile görüşmesinin Saadet'i aldatmak amacıyla olmadığını iddia eder. Saadet olanları öğrendiğinde Nuri'den ayrılır. Buradan Nuri'nin kadınları tanımadığını çıkarabiliriz. Saadet kendisinden ayrılrsa da onun kötü olduğunu duyduğunda doğruca İstanbul'a gider. Kendisine yapılan kötülüklere rağmen mert ve âlicenap olduğu için onlara iyilikle karşılık verir. Saadet kendisinden ayrılana kadar Biyanka'yla bir ilişkiye başlamaz. Bütün bu olanlar Nuri'nin iyi kalpli ve sadık bir genç olduğunu gösterir. Arkadaşları onu kıskandığı için bu hale düşürmüştür.

Uğradığı pek çok felaketin sonucunda başına bela açan siyasi konulardan uzaklaşmaya çalışır. Siyasi konuda başına gelenleri Nuri şu cümlelerle anlatır:

*“O sırada İstanbul, fırka mücadeleleriyle çalkalanıp duruyordu. Halk, iktidar mevkiinde bulunan fırkayı sevmiyordu. Bu fırkaya muhalefet edenlere, derhal (mücahit) unvanı veriliyordu. Gençlik, tecrübesizlik ve bilhassa şöhret hırsı Nurinin kafasını bulandırmıştı. Mücahitler safında yer tutabilmek için oda ekseriyet fırkasına hücumla başladı. Bu hücum, ilk zamanlarda muvazeneli bir surette devam etmişti. Fakat bir gün, arkadaşlarının tesiri altında kalan bu taşkın ruhu genç itidalini muhafaza edememiş.. Hükûmetin en yüksek erkânından birine hitaben neşrettiği bir açık mektupla büyük bir mesuliyet altına girmişti.”*⁴⁹⁰

Aslında siyasi konuları sevmediğini, bu yola şöhret için girdiğini anlatır. Nuri'nin başına gelenler gençlik heyecanına bağlanmıştır. Eğer tecrübeli olsa bu işlere bulaşmaz, sürgün edilmezdi. Siyasi yazılarından ötürü başı yandığı için zamanla senaryo yazarı olarak yani sanatsal yazılar yazarak para kazanmaya karar verir. Para konusunda da sıkıntı çektiği için bu kararı vermesi normaldir. Kendisine meslek ararken “Meslek değiştirmek.. Bu nasıl olur?.. Ben, ne yapabilirim? Param yok ki, ticarete atılayım. Hayatımda kitap ve kalemden başka elime bir şey almadım. Ömrümde bir duvara, bir tek çivi bile çıkmadım. İş bilmem. Sanattan anlamam. Eğer

⁴⁸⁹ Z. Melek, VAD, s. 22.

⁴⁹⁰ Z. Melek, VAD, ss. 24-25.

mutlaka meslek değiştirmem lâzımsa, hamallıktan başka hiçbir şey yapamam.”⁴⁹¹ cümleleriyle daha önce yazarlıktan başka hiçbir iş tecrübesi olmadığını söyler. Tesadüfen gittiği sinema salonunun önünde senaryo yazarlığı yapmaya karar vermiştir. Bu işte muvaffak olmuştur. Tam zengin olacağı sırada ülkesinde savaş çıktığı için askere gider. Talihsiz olaylar yüzünden Nuri’nin sürekli işleri sekteye uğrar.

Hamit Nuri genç bir gazetecidir. Yaptığı bir hata yüzünden sürgün edilir. Bu sırada hem mesleğini hem de sevdiği kadını kaybeder. Talih ve tesadüf ona yeni bir aşk ve yeni bir meslek kazandırır. Nuri’nin fiziksel özellikleriyle ilgili eserde herhangi bir bilgi geçmez.

2.1.11.4.2. Norm Karakterler

Biyanka

Mısır’daki operada baş kadın olarak çalışmaktadır. Genç kadının dış görünüşü hakkında eserde “...elmas gibi parlıyan gözler[e sahip]”, “...olgun ve lewend vücu[tlu]” ve “...bir ipin yumağına benzleyen nermin elleri..” olduğu bilgileri verilmiştir.

Biyanka’nın hayatını anlattığı uzun bir hikâyeden öğreniriz. Biyanka’nın annesi İtalya Napolili Luna’dır. Babası ise İzmirli Kadir Bey isminde Türk ve Müslüman bir tüccardır. Ticarethanesi Atina’dadır. Biyanka babasını çok küçük yaşta kaybetmiştir. Annesi onu zor şartlarda okutmuştur. Konservatuarda okurken Giritli Nail Bey isminde bir tüccarla evlenmiştir. Bu sırada annesi vefat etmiştir. Annesinin ölümünden kısa bir süre sonra da Girit düşman işgali altına girmiş ve Nail Bey öldürülmüştür. Biyanka konservatuar eğitimini kendisi çalışarak bitirmiştir. Daha sonra da Mısır’da çalışmaya başlamıştır.

Nuri’yle diyalogları Biyanka’nın maskotu Türko bebek aracılığıyla başlamıştır. Bir Türk olması Biyanka’nın Nuri’yi sevmesini sağlamıştır. Aralarında bir dostluk başlamıştır. Biyanka, artistlerin aşka bakışını “...bir artistin daima kelebek gibi daldan dala konan ruhuna hâkim olmak çok güçtür... Artistler alkıştan, takdirden, sevmekten çok hoşlanırlar. Lâkin kendilerine aşktan bahsedince, derhal

⁴⁹¹ Z. Melek, VAD, s. 43.

somurturlar... Onların dünyaya sığmıyan ruhlarını, tek bir insanın aşkı dolduramaz...”⁴⁹² cümleleriyle anlatılır. Ancak kendisi bu şekilde davranmaz. Anlatıcı tarafından munis kadın, anlayışlı biri, zeki kadın, hassas ve vefakâr kadın sıfatlarıyla okuyucuya takdim edilen iyi bir kadındır. Nuri’ye esaret hayatı boyunca yardım eder. Ona iş bulur. Filminde başrol oynar. Eserin sonunda Amerika’da kaybolur ve kendisinden bir daha haber alınamaz.

2.1.11.4.3. Kart Karakterler

Saadet

Nuri’nin sevgilisidir. Nuri’yle tanışmaları şu cümlelerle anlatılır:

*“Üç ay evvel eski vezirlerden Şükrü paşanın torunu (Saadet) le karşılaşmıştı. Ve onunla Fenerbahçede cereyan eden uzunca bir mülâkatta, tamamile anlaşılmıştı. Ve bu anlaşmada, kuvvetli bir sevgiye dayanmıştı. Bu sevgi, genç kızın ilk aşkı idi. Ailesi, kendisini sarayın en mühim gözdelerinden Rüştü paşanın oğlu ile evlendirmeye karar vermişti. Hatta buna, Saadet de muvafakat etmişti. Lâkin Nuri ile karşılaşp anlaştıktan sonra, derhal fikrini değiştirmişti.. sevgilisi ile evlenmek hususundaki son kararını ailesine bildirmişti.”*⁴⁹³

Nuri’ye âşık olmuştur. Nuri, ilk Mısır’a gittiği zaman onun arkasında durur. Ancak daha sonra Fehmi’nin yalanlarına kanarak Nuri’den ayrılır. Nuri’den intikam almak için yakın arkadaşı Fehmi’yle evlenir. Saadet’in bu davranışı *“Kabahatin en büyüğü, senin Saadet hanımefendidedir. Dadılar, lalalar, hususî hocalar elinde şımartılmış olan bu zayıf ruhlu ve iradesiz mahlûk, küçük bir cereyanla, derhal karakterini değiştirevermiştir.”*⁴⁹⁴ cümleleriyle anlatılır. Yaptığının kötü bir davranış olduğu anlatılmak istenir. Zaten Saadet bu hatasını kötü bir duruma düşerek öder. Fehmi bütün paralarını ellerinden alır. Nuri’den af dilese de Nuri kendisinden uzak kalmayı tercih eder.

⁴⁹² Z. Melek, VAD, s. 11.

⁴⁹³ Z. Melek, VAD, ss. 23-24.

⁴⁹⁴ Z. Melek, VAD, s. 39.

Fehmi Baki

Eserin fırsatçı ve kötü karakteridir. Fakir bir gençtir. Nuri'nin ve diğer arkadaşlarının yardımlarıyla geçimini sürdürür. Eserde dış görünüşüyle ilgili herhangi bir bilgi geçmez. Saadet'i kandırarak onunla evlenir. Nuri'nin Fehmi hakkındaki düşünceleri eserde şu şekilde anlatılır:

*“O Fehmi ki, mektep sıralarındanberi, sadakalarım la yaşamıştı. Elbiselerimi giymişti. Çok zamanlar, açlığını bile bizim evimizde sofr a artıklar ile gidermişti. Nasıl oluyor da benim bu kadar lûtuflarımı bir anda unutuveriyor: ve yarın benim zevcem olacak bir kıza elini uzatacak kadar hain ve nankör olabiliyordu?... Nasıl olmuş ta bu mahlûkun parlak derili bir yılan olduğunu anlıyamamışım.. nasıl olmuş ta onu, büyük bir emniyet ve itimatla Saadetle tanıştırmışım...”*⁴⁹⁵

Fehmi yıllardır yardım gördüğü Nuri'ye çok büyük bir ihanet etmiştir. Ayrıca kötülüklerine devam ederek herkesi Saadetlerin ailesine damat olacağım diye dolandırmış ve böylece bu aileyi de borca batırarak, varını yoğunu kaybetmesine neden olmuştur.

2.1.11.4.4. Fon Karakterler

Eserdeki fon karakterler Sudanlı Uşak Ahmet, Biyanka'nın yardımcısı Emine, Nuri'nin arkadaşı Fuat, Nuri'nin dayısının oğlu Kazım ve Alfredo'dur.

2.1.11.5. Mekân

Vicdanından Af Dile romanında olaylar İstanbul'da başlar, Mısır'da devam eder ve yine İstanbul'da sona erer. Eserdeki mekânlar sadece ismen anılmış, çoğunun ayrıntılı tasvirlerine yer verilmemiştir. Özellikle İstanbul'da olan olaylar birkaç cümle ile özetlenerek anlatılmıştır. Nuri'nin sürgün edildiği Sinop'tan ise sadece ismen bahsedilmiştir. Mekânlar, olayları daha iyi anlatmak için kullanılmıştır. Eserde olaylar genelde ayrıntılı şekilde tasvir edilmeyen Pansiyon Anglez'de gerçekleşir.

⁴⁹⁵ Z. Melek, VAD, s. 40.

Nuri Mısır'a ilk gittiğinde oranın meşhur olan Emperyal Otel'inde kalmış daha sonra küçük bir pansiyona yerleşmiştir. Pansiyonu Özbekiye Bahçesi'ni ve Pansiyon Anglez'i görür. Nuri'nin otelden sonra ilk taşındığı pansiyondaki odası “...*bir yatak odasile küçük bir salondan mürekkep[tir]*”. Zaten bir süre sonra Nuri bu odanın ücretini ödeyemez ve Pansiyon Anglez'e taşınır. Pansiyon Anglez'deki odaların eserde ayrıntılı tasviri yapılmamıştır.

Özbekiye Bahçesi o zamanların temaşa yeridir ve eserde “*Yeşillikler, rengârenk çiçekler, Mısırın kızgın güneşi altında alabildiğine açılmış ve serpilmiş olan palmyeler, hayali bir tabloyu andırıyordu.*”⁴⁹⁶ cümleleriyle tasvir edilir.

Nuri ve Biyanka'nın Mısır'daki gezileri “*Bazen ehramlara, bazen de Cezire bahçelerine gidiyorlar.. Nil sahillerinde dolaşıyorlar. Hurma ağaçlarının o mübarek suya akseden koyu yeşil gölgelerini seyretmekten büyük zevk duyuyorlardı. En sevdikleri yer, hayvanat bahçesi idi.*”⁴⁹⁷ cümleleriyle uzun uzun anlatılır. Bu alıntı dışında Mısır ile ilgili herhangi bir tasvire yer verilmemiştir.

Nuri Mısır'dan senaryoyu teslim etmek için Roma'ya gider. Roma'ya gideceği vapur Hindistan'dan gelmiştir. Roma'daki film şirketinin adı Pate şeklinde anılır. Nuri'nin Roma'da gördükleri “...*Romayı hiç sevmemi. Bu tarihi belde, ona çok kasvetli geldi.*”⁴⁹⁸ cümleleriyle anlatılır. Nuri'nin Roma'dan İstanbul'a olan yolculuğu önce bir trenle Napoli'ye gitmesiyle başlar ve oradan gemiyle İstanbul'a geçer. İstanbul'da ise yakalanıp Sinop'a sürülür. Bir süre sonra serbest kalan Nuri önce Roma'ya ardından Paris'e gider. Burada Nuri ve Biyanka'nın yolları ayrılır. Nuri İstanbul'a döner, Biyanka Amerika'ya gider.

2.1.11.6. Zaman

Eserde olaylar Nuri'nin Mısır'a kaçmasıyla başlar. O gün Nuri ve Biyanka tanışır. Bu noktadan sonra geriye dönüş tekniğiyle Nuri ve Biyanka'nın geçmişleri hakkında bilgiler verilir. Buradan bugünün Nuri'nin Mısır'daki üçüncü günü olduğunu

⁴⁹⁶ Z. Melek, VAD, s. 3.

⁴⁹⁷ Z. Melek, VAD, s. 32.

⁴⁹⁸ Z. Melek, VAD, s. 59.

öğreniriz. Nuri Biyanka'dan çıkar ve Fuat ile karşılaşır. Burada yine geriye dönüşlerle olan olaylar ve Nuri'nin geçmişi ile ilgili bilgiler verilir. İki gün geçer ve Saadet Nuri'ye mektup gönderir. Bu mektuptan sonra zaman çizgisi belirsizleşir. Fuat İstanbul'a gider. Gidişinden bir hafta sonra bir mektupla Saadet Nuri'den ayrılır. Olaylar bir mektupla anlatılır. Fuat'ın İstanbul'a gidişinden 17 gün sonra Saadet'in Fehmi ile evlendiği söylenir. Nuri, bu mektuptan sonraki gün işten atılır. Bir süre iş arar ve bulamadığı için senaryo yazmaya karar verir. Biyanka ona Roma'da iş ayarlar ve bir hafta kadar sonra Roma'ya gider. Roma'da altı gün kalmıştır. Bir Pazar günü İstanbul'a dönmek için yola çıkar. Buradan itibaren zaman özetlenerek anlatılır. Nuri üç buçuk ay sorguda kalır ve on yedi ay kadar sonra serbest kalır. Serbest kaldıktan on bir gün kadar sonra Biyanka'yla haberleşir. O gün yola çıkıp beş gün yolculuk yapar. İki ay kadar sonra filmi yayınlanır. Film yayınlandıktan sonra yeniden zaman belirsizleşir. Birinci Dünya Savaşı'nın çıktığı söylenir ve otuz sene geçirilir. Son film Nuri çok yaşlıyken yayınlanır.

Eserde zaman özetlenerek ve geriye dönüşlerle anlatılmıştır. Birinci Dünya Savaşı'nın başlangıcına kadar yirmi iki aylık bir süreçten bahsedilir. Biyanka'yla Mısır'da geçen zaman dilimleri daha ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır. Özellikle gelen mektuplar aracılığıyla geçmişe dönülerek yaşananlar hakkında ayrıntılı bilgiler verilir.

Zaman olayları açıklamak için kullanılmıştır. Olaylar gerçekleşirken özetleme tekniği kullanılarak olayın zamanının söylenmesi tercih edilmiştir. Geçmişin anlatıldığı en mühim üç yer: Biyanka'nın geçmişi, Nuri'nin geçmişi ve Fehmi'nin Saadet'i evliliğe ikna etmesidir. İlki hikâye edilerek anlatılmıştır. Diğer ikisini ise mektup aracılığıyla öğreniriz. Anlatıcı araya girerek olaylarla ilgili uzun açıklamalar yapmıştır.

Eserde bu kadar bir zaman süresinin anlatılması eserin akışını kötü etkilemiştir. Olaylar yüzeysel anlatılmış ve zaman çizgisinin takibi zorlaşmıştır. Bazen ufak olaylar uzunca anlatılırken, otuz senenin geçmesi gibi önemli bir olay tek bir cümle ile anlatılmıştır.

2.1.11.7. Dil ve Anlatım

Vicdanından Af Dile tanrısal konumlu gözlemci anlatıcı yani hakim anlatıcı tarafından aktarılan bir eserdir. Anlatıcı her şeye vakıftır. Olaylar üçüncü tekil şahısla anlatılır. Karakterlerini okuyucuya tanıtırken kendi yorumunu katar. Onları munis kadın, genç dilber kadın, hassas kadın, yüzü maskeli herif, nankör mahlûk, zayıf mahlûk, zeki kadın, hassas ve vefakâr kadın, mert ve âlicenap gibi tanıtıcı sıfatlarla takdim eder. Böylece karakterlerini okuyucuya iyi ya da kötü olarak tanıtmaya görevini üstlenir. Onların hakkında hükümleri kendisi verir. Biyanka'ya karşı olumlu bir bakış açısı sergileyen anlatıcı konu Saadet'e geldiğinde onu eleştirerek kötü yanlarını okuyucuya gösterir.

Eserde kullanılan teknikler geriye dönüş, iç monolog, diyalog ve özetlemedir. Geriye dönüş tekniği özellikle olayları daha iyi açıklamak için kullanılır. Geriye dönüş tekniği ilk olarak Biyanka'nın geçmişini anlatmak için hikâye etme tekniğiyle beraber kullanılır. Daha sonra Nuri'nin geçmişte yaşadıklarını anlatmak için kullanılır. Anlatıcı olayları daha iyi anlatabilmek için Nuri'nin Mısır'da geçirdiği ilk günü de geriye dönüş tekniğiyle anlatır. Nuri'nin kaçmadan evvel tanıştığı Naime Hanım ile ilgili durum da geriye dönüş tekniğiyle anlatılmıştır. İç monolog tekniği ise daha çok Nuri'nin düşüncelerini anlatmak için kullanılmıştır. Eserde iç monolog ile düşünceleri aktarılan tek karakter Nuri'dir. Neredeyse her sayfada Nuri'nin iç monolog örneğine yer verilmiştir. Diyalog tekniği eserde olayların anlatılması ve bazı durumların açıklanması için kullanılır. Özellikle Nuri ve Biyanka'nın arasında geçen uzun diyaloglar eserde dikkat çeker. Eserdeki diyalog örneklerini şu şekilde sıralayabiliriz: Biyanka ve Nuri'nin arasında geçen anne-çocuk diyalogu, sanatçıları hakkındaki diyalog, Türko ile ilgili diyalog, Fuat ve Fehmi arasındaki konuşma, hizmetçi ve Nuri'nin Biyanka hakkındaki konuşması, Biyanka ve Nuri'nin telefonda konuşması. Özetleme tekniği ise geçen zaman ve bazı olaylar hakkında bilgi vermek için kullanılır. Nuri'nin başından geçen olaylar kısaca anlatılır. Nuri ve Biyanka'nın konuşması özetlenir. Nuri'nin geçmişiyle ilgili bazı anıları, Nuri'nin durumu, Nuri ve Biyanka'nın beraber geçirdiği günlerin özeti, Nuri'nin Roma seyahati ve geçen otuz sene özetlenerek anlatılır.

Eserde sade bir Türkçe kullanılmıştır. Bir takım yazım yanlışları olsa da bunlar eserin hızlı yazılmasından kaynaklıdır. Eserde kişiler genelde İstanbul Türkçesiyle konuşturulmaktadır. Biyanka ve Nuri'nin Fransızca diyalog kurduğu söylenmiştir. Eser içinde mektup ve telgraf metinlerine yer verilmiştir. Bunlarla anlatımda akıcılık sağlanmaya çalışılmıştır.

2.1.11.8 Değerlendirme

Vicdanından Af Dile kısa bir aşk romanı olarak okuyucuya sunulmuş olsa da içinde yazarla ilgili önemli bilgiler geçmektedir. Bazı olaylar yazarın gerçek hayatta başından geçmiştir. Bu eserde o olaylara yer vermiştir.

Eserde Nuri'nin siyasi bir olaya karışarak Mısır'a kaçması, orada Biyanka'yla tanışması, arkadaşlarının ihanetine uğrayarak işsiz kalması, yeni bir meslek ve yeni bir aşk ile hayatına devam etmesi anlatılır. Eser mutsuz sonla biter.

Eserdeki temalar aşk ve ihanettir. Bu iki tema da Nuri'nin başına gelenler aracılığıyla anlatılır. Ayrıca vatan özlemi teması da önemlidir.

Eserde klasik olay örgüsü kullanılmıştır. Geriye dönüş tekniği sıkça kullanılarak eserdeki olaylar daha iyi açıklanmaya çalışılmıştır. Yapılan geriye dönüşler anlatım bütünlüğünü bozmaz.

Eserde başkışı Hamit Nuri'dir. Diğer kişiler ise opera artisti Biyanka, Şükrü Paşa'nın torunu zengin Saadet, Fehmi ve uşaklar şeklinde sıralanabilir.

Eserde olaylar Mısır'da başlar. Daha sonra Roma'da devam eder. Nuri buradan İstanbul'a geçer ve tutuklanarak Sinop'a gönderilir. Affedildikten sonra tekrar Roma'ya ve oradan da Paris'e gider. Kısaca eserde bütün mekânlar sadece ismen geçer ve ayrıntılı tasvirleri yapılmaz.

Eserde otuz yılı aşkın bir zaman dilimi hikâye edilmiş olsa da olayların büyük bir kısmı iki yıl kadar bir sürede gerçekleşir. Kitabın sonunda iki sayfa içinde Birinci Dünya Savaşı'ndan otuz yıl sonraya atlanarak zaman hızlı bir şekilde ilerletilir.

Eserde geriye dönüş, iç monolog, diyalog ve özetleme tekniklerinden yararlanılmıştır. Bu tekniklerin yanı sıra anlatıcı mektup ve telgraf metinlerine ayrıca

kısa bir hikâyeye yer vermiştir. Bütün bunlar anlatımda akıcılığı sağlamak için kullanılmıştır.

Vicdanından Af Dile Ziya Şakir'in müstear isimle yazdığı eserlerinden biridir. Bu eserde popüler roman özellikleri görülür. Popüler romancıların yaptığı gibi yazar eserde kendi anılarına yer verir. Bazı olaylar talih ve tesadüfle açıklanır. Yine de olay örgüsü en sağlam eserlerden biridir. Kullanılan pek çok teknikle zenginleştirildiği için anlatım daha akıcıdır.

2.2. Polisiye Romanlar

Ziya Şakir'in kendi ismiyle bastırdığı bu romanlarda genel olarak hafife rolündeki kişi suçluyu arar. Ziya Şakir'in en belirgin polisiye özellik gösteren romanları aşağıda listelenmiştir.

2.2.1. Gâvur Memet ve Kara Yürek Çetesi

Gâvur Memet ve Kara Yürek Çetesi, Ziya Şakir'in 1943 yılında Stad Neşriyat tarafından *Tarihi Büyük Zabıta Romanı* açıklamasıyla yayımlanan 236 sayfalık romanıdır. Gâvur Memet isimli Türk zabitanın başından geçenleri anlatan bir polisiye romandır.

2.2.1.1. Özet

Gâvur Memet, Beyoğlu'nda görev yapan bir Türk zabitidir. 1293 Rus Savaşı'ndan sonra ülkede asayiş iyice bozulmuştur. Özellikle gayrimüslimler Beyoğlu taraflarını ele geçirmiş ve burada çeteleşmişlerdir. Kara Yürek isimli çete de bu ortamda ortaya çıkmış ve işlediği cinayetler, kaçırdıkları insanlara karşılık istedikleri yüklü fidyelerle adından söz ettirmeye başlamıştır. Banker Lorando'nun kız kardeşini kaçırdıkları sırada Gâvur Memet de çetenin peşindedir. Bankerin kardeşini kaçırdıkları gün bir dilenci kadını da öldürmüşlerdir. Adamı takip ederken Bankerin evine kadar gelir ve orada amiri Hüsnü Bey ile karşılaşırlar. Gâvur Memet çetenin tek kişi olmadığını aralarından birkaç kişiyi keşfettiğini amirine söyler. Böylece

Memet Kara Yürek çetesinin peşine düşer. Dilenci kadını öldürenlerin de çeteden olduğunu öğrenir. Ölen dilencinin arkadaşı Katina'nın yardımıyla çeteye tuzak kurar. Kendine öldü süsü verip çeteden Dalçıyo'yu öldüren Gâvur Memet çete lideri Bonelli'nin evini öğrenir. Bu evin karşısına bir bakkal dükkânı açar. Evin ihtiyaçlarını alan Bonelli'nin akrabası Luna ile konuşur. Luna da Memet de birbirini severler. Ancak Memet vazifesini ön plana koyarak Luna'nın aracılığıyla Bonelli'nin evine girer. İlk girişinde evdeki tünelleri öğrenir. İkinci girişinde ise Kara Yürek çetesi sultanlar sarrafı Güzeloğlu Agop Ağa'nın kızı Losyo'yu kaçırrır. Gavur Memet yine Luna'nın yardımıyla eve girer. Losyo'nun kaçırıldığı odayı bulur. Bu sefer Bonelli de evdedir ve tünellerin kapısına zil koyduğu için gizlice giren kişiyi yakalarlar. Memet bir süre tünellerdeki bir odada hapsedilir ve oradan kurtulup doğruca zaptiye merkezine gider. Memet'i karşısında gören amirleri şaşırır ve olanları padişaha haber verirler. Bonelli gayrimüslim olduğu için evine giriş için izin almak lazımdır. Gavur Memet bir plan kurarak çeteyi tünellere hapsedip kaçamayacak hale getirip yakalamalarını önerir. Plan mucibince Memet hapsedildiği odaya döner. Çete üyeleri onun kimliğini tespit ederken tünellerin işleyişi öğrenir ve Losyo'yu kurtarıp oradan çıkar. Kara Yürek çetesi üyelerini de kurallara uygun şekilde yakalarlar ancak çete hiçbir cezai işleme tabi olmayıp kendi sefarethaneleleri tarafından sadece ülkelerine iade olacaktır. Bir de çetenin kalpazanlık yapan çoğu Karadağlı olan başka bir kolu da mevcuttur. Davut ağa kılığına giren Gâvur Memet hem kalpazanları yakalamak hem de Kara Yürek çetesi üyelerini cezalandırmak için bir plan yapar. Kalpazanların arasına sızar. Onların güvenini kazanır. Kara Yürek çetesini hapisten kaçırıp kalpazanların işlerini gördüğü taş ocağına getirirler. Taş ocağı zaptiyelerce çevrilir. Küçük çaplı bir harp başlar. Çetenin kaçma planını bilen Memet tekrar ocağı girer. Kara Yürek çetesini altı patlayıcılarla dolu tepeye çeker ve patlayıcıları ateşler. Böylece çetenin tüm üyeleri ölür. Gâvur Memet de birkaç saat toprak altında kaldıktan sonra kurtarılır. Kalpazanlık yapan çetenin davaları sürer. Memet de Luna ile beraber yaşamaktadır. Bir akşam eve geldiğinde Luna'yı bulamayan Memet ortadan kaybolur ve kendini Sümbül Efendi Dergâhına kapatarak çile çeker.

2.2.1.2. Tema

Eserdeki temalar II. Abdülhamit dönemi sosyal hayat, aşk ve milliyetçiliktir.

2.2.1.2.1. II. Abdülhamit Dönemi Sosyal Hayat

Eserde özellikle 93 Harbi'nden sonra ülkede olan karışıklıklardan bahsedilir. Büyük göç dalgası yüzünden ülkede asayiş iyice bozulmuştur. Bunu fırsat bilenler özellikle Galata ve Beyoğlu civarlarında çeteler kurarak pek çok soygun ve cinayet işlemiştir. Üstelik gayrimüslimlerin ülkede yargılaması yapılmadığı için devletin elinden gelen tek şey caniyi sınır dışı etmektir. Her milletin kendi vatandaşını koruma hakkı vardır. Gayrimüslimlerin evlerine sefarethanelerden izinsiz girmek mümkün değildir. Eserde konu edinilen çete İtalyan asıllı Karayürek çetesidir. Kurucuları Bonelli'dir. Çetenin Hırvat-Karadağlı kalpazanlık kısmı da mevcuttur. İyi bir şekilde örgütlendikleri için hafiye teşkilatı onları yakalayamaz. Kara Yürek çetesini on daima on iki kişiden oluşan ve Bonelli'nin evini merkez alır. Çetenin bir üyesi de Papaz Coi'dir. Böyle bir çetenin içinde bir papazın olması ilginçtir. Toplumdaki bütün kademelerdeki çöküşün göstergesidir. Gavur Memet suçların cezalandırılmayışını şu cümlelerle eleştirir:

“Ve bugünden itibaren bir Kara Yürek çetesini de ben teşkil edeceğim.. Mademki, bu kadar cinayet cezasız kalıyor.. Mademki zabitanın bu kadar emekleri berhava oluyor.. Mademki, herifler kalkıp, yabancı memleketlerden buraya gelip adam öldürüyor, kasalar soyuyor, herkesin masum kızcağızlarını yataklarından kaldırıp kaçırıyor ve sonra da, hiçbir ceza görmüyor. Şu halde, size, bana bütün zabita memurlarına ne ihtiyaç var?..”⁴⁹⁹

Yakalandığı halde cezasını çekmeyen çete üyeleri ancak kendi ülkelerine gönderilmekteydi. Nüfusu Türklerden oluşan bölgelerde asayiş sorunları görülmez. Dönemin önemli sorunlarından biri de rüşvet ve iltimastır. Kalpazanlık çetesini içeriye düşen arkadaşlarını rüşvetle dışarı çıkaracağını düşünür. Bu dönemde olan rüşvet olaylarını ortaya seren bir durumdur.

⁴⁹⁹ Ziya Şakir, *Gâvur Memet ve Kara Yürek Çetesini*, İstanbul 1943, s. 174

Eserde zabıta teşkilatının tarihi hakkında ayrıntılı bilgiler verilir. Yeniçeri ocağının kaldırılmasından itibaren İstanbul'da asayişin nasıl sağlandığı hakkında tarihi bilgiler eserde mevcuttur.

1245 senesinde İngilizlerin düzenlediği baloya katılınmasına şiddetle karşı çıkan halk bu yıllarda aynı şekilde düşünmez. Özellikle de zengin Türkler yabancıların düzenledikleri balolara gidebilmek için sıraya girerler.

O dönemde bir erkeğin kadından para alması uygun görülmez. Luna, Gavur Memet'e para teklif ettiğinde Memet bunu şiddetle reddeder. Bir erkeğin kadından para alamayacağını söyler. Yine Gavur Memet asla bir kadına el kaldırmaz ve zora düşmedikçe kadınlara silah çekmez.

2.2.1.2.2. Aşk

Eserdeki aşk teması Gavur Memet ve İtalyan Luna üzerinden işlenir. Luna ilk görüşte Memet'e aşık olur. Gavur Memet ise zamanla Luna'yı sever. İkisinin arasına Luna'nın çete reisinin akrabası olmasından dolayı engeller girer. Luna, Gavur Memet'e, "*Ben senin sevgine lâayık değilim.*"⁵⁰⁰ der. Gavur Memet de sevgisini değil görevini tercih eder. Luna'nın ortadan kaybolmasıyla ilişkileri biter.

2.2.1.2.3. Milliyetçilik

Beyoğlu civarı Türkler hariç diğer muhtelif milletler tarafından sahiplenilmiştir. Eserde suç işleyenler genelde Türk olmayan kişilerdir. Gavur Memet'in ülkesindeki bu oluşuma karşı hisleri "*Cesareti, prevasızlığı kadar milliyet aşkına da malik olan Gavur Memet, kendi yurdunda tahakküm gösteren, hattâ hükümet kuvvetlerinin haysiyet ve şerefini bile bazen hiçe indiren bu yabancı serserilere derin bir adavet besliyordu.*"⁵⁰¹ cümleleriyle anlatılır. Gavur Memet'i tebdil kolbaşılığına kadar iten duygular bunlardır. Hüsnü Efendi'yle tanışması da gayrimüslim bir çete ile kavga sırasında gerçekleşir. Gavur Memet'in amacı ülkesinde asayiş sağlamaktır ve Türklerin gücünü tüm gayrimüslimlere göstermektir. Gavur Memet'in amirlerinden olan Hasan Bey kuvvetli bir Türk'tür. Kalpazanlık çetesi lideri Mihaylaviç'i bir tokatla yere serer. Böylelikle Türk'ün gücünü gösterir.

⁵⁰⁰ Ziya Şakir, *GM*, s. 171.

⁵⁰¹ Ziya Şakir, *GM*, s. 25.

2.2.1.3. Olay Örgüsü

Gavur Memet ve Kara Yürek Çetesi, yıldızlarla birbirinden ayrılan bölümlerden oluşur. Yıldızların çoğu konu değişeceği için kullanılmıştır. Eserde olaylar Beyoğlu civarında Kara Yürek çetesinin ortaya çıkmasıyla başlar. Buradan itibaren olay halkalarını şu şekilde sıralayabiliriz:

- 1) Galata’da asayişin bozulması ve Kara Yürek çetesinin ortaya çıkması.
- 2) Zaptiye müşiri Hafız Paşa’nın Kara Yürek çetesi tarafından kaçırılan Banker Lorando’nun kardeşini bulmak için görevlendirilmesi.
- 3) Çetenin Papas köprüsü civarında kendilerine yardım eden İtalyan dilenci Jenatta’yı öldürmesi ve cesedinin bulunması.
- 4) Kaçırılan kızın evinde keşif yapan Çerkes Hüsnü’nün eve kağıt atan adamı takip eden Gavur Memet ile karşılaşması ve Gavur Memet’in Hüsnü Bey’e bildiklerini anlatması.
- 5) Gavur Memet’in Jenetta’nın ölümünü araştırırken olayın çete ile olan bağlantısını keşfetmesi.
- 6) Kara Yürek çetesinin Memet’i öldürmek istemesi ve Gavur Memet’in kendisine öldü süsü vererek çeteden birini öldürerek Kara Yürek çetesinin geri kalanlarını keşfetmesi.
- 7) Gavur Memet’in Bonelli’nin evini öğrenmesi ve evin karşısında bir bakkal açması.
- 8) Memet’in Bonelli’nin evine girebilmek için Bonelli’nin akrabası olan Luna ile aşk yaşaması ve eve girmesi.
- 9) Sultanlar Sarrafı Agop’un kızı Losyo’nun çete tarafından kaçırılıp Bonelli’nin evine getirilmesi.
- 10) Gavur Memet’in Luna’nın yardımıyla eve girip Losyo’nun yerini öğrenmesi ve gizli kapıdan izinsiz geçtiği anlaşıldığı için Bonelli tarafından hapsedilmesi.
- 11) Gavur Memet’in tuzaktan kurtulup olayları zaptiyedeki amirlerine anlatması ve amirlerinin emriyle eve tekrar girmek için yanına gelen Luna’yı bayıltarak anahtarı alması.

- 12) Memet'in çete üyelerini etkisiz hale gitmesi ve Losyo'yu kurtarması.
- 13) Çete üyelerinin kendi sefarethanelerine gönderilmeleri ve Gavur Memet'in görev yerinin Beşiktaş karakolu olarak değiştirilmesi.
- 14) Gavur Memet'in Davut ağa ismiyle Kara Yürek çetesi ile bağlantılı olan kalpazanlık çetesine girmesi ve onların güvenlerini kazanması.
- 15) Karadağlı kalpazanlık çetesinin ceza almamaları için Gavur Memet'in yardımıyla Kara Yürek çetesi üyelerini kaçırp ocağa getirmeleri.
- 16) Zaptiye'nin ocağı çevirmesi ve çetenin Rusya bayrağı açarak olayı büyüterek kurtulmaya çalışması.
- 17) Memet'in ocağa gizlice girip üyelerini tuzağa düşürmesi ve tepenin patlamasıyla Kara Yürek çetesi üyelerinin hepsinin ölmesi.
- 18) Gavur Memet ile Luna'nın kavuşması ve bir gün Luna'nın ortadan kaybolması.
- 19) Karadağlı çetenin yargılanması ve Gavur Memet'in ortadan kaybolması.

On altıncı olay halkası ile on dokuzuncu olay halkaları arası eserin sonuç bölümüdür. Kaçacağını düşünen Kara Yürek çetesinin tüm üyeleri etkisiz hale getirilir. Gavur Memet de bir süre beraber yaşadığı sevgilisi Luna'yı kaybederek kendini dergâha kapatır.

Polisiye bir eser olduğu için başta önce suç hakkında bilgiler verilir. Ardından hafiye ortaya çıkar ve anlatıcı tarafından ayrıntılı bir şekilde okuyucuya tanıtılır. Hafiye suçlar arasındaki bağlantıları fark ederek olayların peşine düşer. Bu sırada olayları aydınlatabilmek için yardımcı karakterlerden bilgiler öğrenir. Suçluları adalete teslim eder.

Eser talih ve tesadüfün çok az yer aldığı sağlam bir olay örgüsüne sahiptir. Sık sık geriye dönüş tekniği kullanılmıştır. Birden fazla olay ardı ardına sıralanmıştır. Bazen birkaç sayfa okunduğu halde olan olayı anlamak zorlaşır. Daha sonra olayın ne olduğu anlatıcı tarafından anlatılmaktadır. Gavur Memet'in kalpazan çetesi içine sızacağı belli olsa da anlatıcı uzun süre Davut Ağa'nın kim olduğunu söylemez.

2.2.1.4. Kişiler

2.2.1.4.1. Başkışı

Gavur Memet

Gavur Memet'in fiziksel özellikleri ve zekası eserde şu cümlelerle anlatılır:

“...henüz çocuk yaşında iken para kazanmak için Anadoludan İstanbula gelen bir maceraperestti. Hayat, onu genç yaşında Galata sokaklarına sevketti. ... Çok yakışıklı ve daha çok, zeki bir gençti. Pek gösterişli bir vücuda malik olmamakla beraber harikulâde kuvvetli idi. ... Bu zeki adam, bu yüzden muhtelif lisanlar bellemiş ve bilgilerini de ilerletmişti. O devirlerde Galata ve Beyoğlunda konuşulan, Rumca, İtalyanca ile Maltız, Hırvat lisanlarını âdeta ana lisanı gibi söyler, hattâ Ermenice ve Fransızca ile de meramını selâsetle ifade ederdi. İşte, bunun içindir ki ona, (Gâvur Memet) derlerdi.”⁵⁰²

Tebdil kolbaşısı olan Gavur Memet, Çrkes Hüsni Bey'i ölümden kurtararak zaptiye teşkilatına girmiştir. Kısa sürede zekası ve hisleriyle teşkilatta kendine önemli bir yer edinir. Gaata ve Beyoğlu civarında gayrimüslim çetelerin çökertilmesi için çalışır. Sürekli kılık değiştirir, iyi rol yapar. Pratik bir zekası vardır. İşini severek yapar ve hayatını tehlikeye atmaktan çekinmez. Eşur ve gözüpektir. Pek çok dil bilmesine rağmen okuma yazması yoktur.

2.2.1.4.2. Norm Karakterler

Luna

Kara Yürek çetesini kuran Bonelli'nin akrabasıdır. Ailesini kaybettiği için Bonelli'yle yaşamaktadır. Saf ve iyi yürekli bir kızdır. Gavur Memet'e aşık olur. Gavur Memet'e Kara Yürek çetesi hakkında bütün bilgileri veren kişidir. Olayların sonunda Memet'i terk ederek ortadan kaybolur.

⁵⁰² Ziya Şakir, GM, s. 24.

Ser Teftiş Çerkes Hüsni Bey

Gavur Memet'i zaptiye teşkilatının içine alan kişidir. Gavur Memet'in her zaman arkasında duran ve onu destekleyen kişidir. Zeki, çalışkan ve babacan bir adamdır.

2.2.1.4.3. Kart Karakterler

Eserdeki kart karakterler iyiler ve kötüler olarak ikiye ayrılabilir. İyi karakterler adaleti temsil eden padişah II. Abdülhamit, Ser Teftiş Deli Kerim Efendi, azledilen zaptiye müşiri Hafız Paşa, cesaretiyle ünlü Ser Teftiş Çorumlu Hasan Bey, Gavur Memet'in yardımcısı dilenci Katina şeklinde sıralanabilir. Kötü karakterler ise Bonelli'nin başını çektiği Kara Yürek çetesi üyeleri, inançsız Papaz Coi, kalpazanlık çetesinin lideri Kaptan Mihalaviç'tir. Kötü karakterlerin hepsi kötülüğü ve cesaretiyle eserde kendilerine yer bulur.

2.2.1.4.4. Fon Karakterler

Eserdeki fon karakterler yeni zaptiye müşiri Pepe Mehmet Paşa, Kara Yürek çetesi üyesi Barçello, ilk gardiyan Bayram Ağa, çetenin kadın yardımcısı Mariya şeklindedir.

2.2.1.5. Mekân

Eserde olaylar İstanbul'da gerçekleşir. Özellikle gayrimüslimlerin yoğunca yaşadığı yerler olan Galata ve Beyoğlu eserde mekan olarak kullanılmıştır. Eserde geçen diğer mekan adları ise Babıali Caddesi, Papasköprüsü, Voyvoda Karakolu, Kasımpaşa, Kuledibi, Şişhane, Sirkeci şeklinde sıralanabilir. Eserde adı geçen yapılar ise Sent Antuan Kilisesi, Mısır Otel, Maltızlının Hanı, Urör ismindeki tiyatro, Sümbul Efendi Dergahı'dır.

Eserde çetenin merkezi olan Bonelli'nin evinin dış görünüşü *"Bu ev, pek eski devirlerden kalma bir bina idi. Tamamen kesme taştan yapılmıştı. Kapısı kalın demirdendi. Sokağa nazaran epeyce yüksek yapılmış olan pencerelerinde de kâmilan demir parmaklıklar vardı. Bu iki katlı bina, haricî manzarasile âdeta her tarafı sımsıkı bir kaleye benziyordu."*⁵⁰³ cümleleriyle anlatılır. Gavur Memet, Bonelli'nin

⁵⁰³ Ziya Şakir, GM, s. 84.

evine girdiğinde alt katlarda dehlizlerle karşılaşır. Bu dehlizlere girmek için açılan gizli kapı şu cümlelerle anlatılır:

*“Alt kısmı alçak bir jardinyere temas eden büyük bir tablonun önünde durdu. Tabloda iri vücutlu bir şövalye, mağrur nazarlarla ona bakıyordu... Gâvur Memet, yavaş yavaş bu tablonun etrafını yokladı. Üst tarafındaki halkaları bularak levhayı yerinden çıkardı. Levha çıkar çıkmaz, tek kanatlı bir demir kapı ile karşılaştı. Demir kapıyı muhtelif yerlerinden yokladı. Sonra cebinden çıkardığı provalı anahtarlarla yoklayarak epice müşkülâtla açtı. Kapı açılınca küçük bir taş merdiven ve sonra uzun bir dehliz görüldü.”*⁵⁰⁴

Bu dehlizler birbirine bağlıdır ve Galata Kulesi civarında gizli bir çıkışa kadar uzanır. Girişleri ve çıkışları tek elden kontrol edilebilir.

Eserdeki diğer mekan ise Karadağlı kalpazanlık çetesine ait olan taş ocağıdır. Bu taş ocağının meydanı şu cümlelerle anlatılır:

*“...yer takriben elli metre murabbaında bir meydandı. Bu meydanda, en başta kaptan Mihalaviğin barakası bulunuyordu. Büyücek dört baraka da, meydanı çep çevre kuşatıyordu... Büyük bir çadırın önüne geldi. Çadırın içinde loş bir ışık vardı. Yavaş yavaş bu çadıra benzeyen mağaranın içine girdi. Gözüne bir delik ilişti. Duvara dayandı. Sürtüne sürtüne âdeta kaymıya başladı.”*⁵⁰⁵

Burası da tıpkı Kara Yürek çetesinin karargahı gibi dehlizlerle örülüdür. Eserde kanuna karşı gelen herkes kaçacağı yolu ayarlamıştır.

2.2.1.6. Zaman

Eserde olaylar 1293 Rus Harbi'nden sonra sıcak bir Temmuz gecesi başlar. Gavur Memet, Kara Yürek çetesinin peşinde 40-45 gün kadar vakit harcar ve çeteyi yakalar. Bir hafta kadar sonra da Karadağ çetesi olayını çözer. Olaylar Karadağ çetesi yakalandıktan bir ay kadar sonra sona erer. Eserde toplam yaklaşık üç aylık bir

⁵⁰⁴ Ziya Şakir, *GM*, s. 100.

⁵⁰⁵ Ziya Şakir, *GM*, s. 187.

zaman dilimi anlatılır. Rus Harbi zamanı II. Abdülhamit'in tahtta olduğu döneme denk gelir. Gâvur Memet de Abdülhamit'in kurduğu hafiye teşkilatının bir üyesidir.

2.2.1.7. Dil ve Anlatım

Eser hakim bakış açısıyla kaleme alınmıştır. Anlatıcı olaylara sıkça müdahale etmiştir ve anlatımı uzunca bilgiler vererek kesintiye uğratmıştır. Anlatıcının eserdeki varlığı “*Bu mektup şöyle yazılmıştı...*”⁵⁰⁶, “*...hem gidiyor, hem de konuşuyorlardı.*”⁵⁰⁷ gibi cümlelerle hissedilir. Eserde tarihi bilgiler vermeden önce “*Biz, bu noktayı izah etmeden evvel, o devrin zabıta teşkilâtı hakkında kısaca malûmat vermeyi ve kullandığımız bazı tabirler hakkında bir iki kelime yazmayı faydalı buluyoruz.*”⁵⁰⁸ gibi cümlelerle yapacağı açıklamanın girizgahını yapar.

Eserde kullanılan teknikler iç monolog, diyalog, özetleme ve geriye dönüştür. İç monolog özellikle Gavur Memet'in olayları çözerken aklından geçenleri okuyucuyla paylaşmak için kullanılan tekniktir. Gavur Memet sık sık kendi kendine konuşur. Eserdeki diyaloglar uzundur. Olaylar ve kişiler hakkında ayrıntı vermek için bu teknikten yararlanır. Eserde özellikle Gavur Memet'in Luna, Katina, Hüsnü Bey ile uzunca diyaloglar kurduğu görülür. Geriye dönüş tekniği ise cinayetleri açıklamak için sıkça kullanılır. Özetleme tekniği arada geçen bazı olayları anlatmak için sıkça kullanılır. Eserde mektup, tezkire gibi metinlere yer verilir.

Eserde sade bir dil kullanılmıştır. Anlatımda yerel söyleyişlere atasözleri ve deyimlere sıkça yer verilir. Kişiler bazen kendi dillerindeki kelimeleri de konuşurken kullanır ancak bu kelimeler Türkçe okunduğu gibi yazılır.

⁵⁰⁶ Ziya Şakir, *GM*, s. 4.

⁵⁰⁷ Ziya Şakir, *GM*, s. 20.

⁵⁰⁸ Ziya Şakir, *GM*, s. 21.

2.2.1.8 Değerlendirme

Eser popüler bir tarihi polisiye romanıdır. Eserin konusu II. Abdülhamit zamanında hafiyelik yapan Gavur Memet'in, İtalyan-Karadağlı suç ve kalpazanlık çetesini çökertmesini anlatır.

Eserde işlenen temalar II. Abdülhamit dönemi sosyal hayat, aşk ve milliyetçiliktir. Gavur Memet'i hafiyeliğe iten neden milliyetçi olması ve suç örgütlerinin genelde başka milletlerden oluşmasıdır.

Eserde klasik olay örgüsü kullanılır. Olay halkaları birbirine sağlam şekilde bağlanmıştır.

Eserin başkışısı Gavur Memet'tir. Diğer kişiler Ser Teftiş Hüsnü Bey, Hasan Bey, Luna'dır. Eserdeki kötü karakterler ise Kara Yürek çetesi kurucusu Bonelli ve üyeleri, Karadağlı kalpazanlık çetesi üyeleridir. Eserdeki kişiler tek taraflı olarak okuyucuya tanıtılır.

Eserde olaylar İstanbul'da genelde Beyoğlu ve Galata civarında geçer. Mekanlarda özellikle Bonelli'nin evi ayrıntılı bir şekilde anlatılır.

Eserde olaylar 1293 Rus Harbi'nden sonra gerçekleşir. Eserde yaklaşık üç aylık bir zaman anlatılır.

Eser hakim bakış açısıyla kaleme alınmıştır. Anlatıcı pek çok yerde araya girerek olaylar, kişiler ve tarih hakkında ayrıntılı bilgiler verir. Böylece anlatımı sıklıkla kesintiye uğratar. Eserde iç monolog, diyalog, özetleme ve geriye dönüş teknikleri kullanılır. Eser sade bir dille yazılmıştır. Pek çok atasözü ve deyim içerir.

Gavur Memet ve Kara Yürek Çetesi Ziya Şakir'in araştırmaları sonucu oluşturduğu bir eserdir. Kaynaklarda Ziya Şakir'in sürgün yılları sırasında Gavur Memet ile ilgili bilgiler edindiği söylenir. Eser polisiye özellikleri taşır. Ancak amacı modern polisiyeler gibi suçu aydınlatmak yerine milli duyguları öne çıkarmaktır.

2.2.2. Yere Batan Cinayeti

Yere Batan Cinayeti romanı Ziya Şakir tarafından Z. Melek müstear adıyla 1943 senesinde İstanbul Maarif Kitaphanesi yayınları arasında basılmıştır. Maarif

Kitaphanesi'nin yayınladığı *Meraklı ve Eğlenceli Romanlar* serisi adı altında yayımlanmıştır. Eser için *Meraklı bir cinayet romanı* açıklaması kullanılmıştır. 79 sayfalık kısa bir polisiye özellik taşıyan popüler romandır.

2.2.2.1. Özet

Necib Bey ve Nigar Hanım'ın on yedi yaşlarında Zekiye ve on dört yaşlarında Zeki adında iki çocukları vardır. İstanbul'a Serez'den göçmüşlerdir. Bir akşam Zeki mektepten dönmez ve babası Ayasofya Polis Merkezi'ne gider. İfadesi alındıktan sonra evine gönderilir ve beklemeye başlar. Necib Bey gittikten sonra boğulmuş bir ceset bulunur. Yapılan tahkikattan sonra cesedin Zeki'ye ait olduğu anlaşılır. Necib Bey ve ailesi perişan olur. Özellikle kardeşini çok seven Zekiye, intihar etmeye kalkar. Onu, Nigar Hanım'ın yeğeni Ali durdurur. Bu âşık iki genç, Zeki'nin vefatından sonra birbirlerine destek olur.

Zeki'nin katili aslında Necib Bey'in yeğeni Ömer'dir. Ancak ortada hiçbir delil olmadığı için olay kapanmak üzereyken, Nigar Hanım'ın yeğeni Ali, Ömer'in ona söylediklerini hatırlar ve katil olduğunu düşünerek, peşine düşmek için Serez'e gider. Ömer hapse girmiş, pek çok kötü alışkanlığı olan biridir. Serez'de ise herkes Ömer'in hacca gittiğini, beş vakit namaz kıldığını, işlerini düzelterek dükkân açtığını söyler. Ali bunların hepsinin yalan olduğunu anlar. Ömer'in cinayeti örtmeye çalıştığını düşünür. Olayların peşine düştükçe Ömer'in yalanlarını bir bir su yüzüne çıkartır. Plan kurup bütün akrabalarının önünde, halasıyla kavga eden ve Necib Bey tarafından evden kovulan Ali, Ömer'e yakınlaşır. Kendi planını uygulamaya başlar. Ömer, Ali'ye güvenir ve ailenin geri kalanını öldürmek için Ali'yle birlikte çalışmaya karar verir. Plan yapıp, Serez'den Necib Bey'in İstanbul'daki köşküne giderler. Ömer, yatak odasına çıkıp, bir cinayet daha işlemek üzereyken, zabıtarlar tarafından tutuklanır. Sonunda aile her şeyi öğrenir. Ömer idama mahkûm edilir. Aynı gün Necib Bey'in kızı Zekiye ile Ali evlenir.

2.2.2.2. Tema

Yere Batan Cinayeti'nde ana tema cinayettir. Bu tema, iyi ve kötü çatışması ile beraber anlatılmıştır. Necib Bey'in yeğeni Ömer katildir ve kötü tarafı temsil eder. Nigar Hanım'ın yeğeni Ali ise eserde dedektif rolünü üstlenir ve iyi tarafı temsil eder.

İlk olarak amcasının evinde aç kaldığı için arkadaşlarının yemeklerini çalarak hırsızlığa başlayan Ömer, evden kaçır ve tavuk çalarken yakalandığı için hapse girer. “*Eğer karakolda yediğim mükemmel bir dayakla kalsaydım ihtimalki hayattan iyi bir ders alacaktım. Belki de, artık aralık bulduğum hiç bir mutfak kapısından dalmayacak, ve ocak üstünden tencere çalmayacaktım.*”⁵⁰⁹ cümlelerinden anlaşılacağı gibi belki de uslanabileceğini anlatır. Ancak hapse düşer ve hapisten hırsızlığı iyice öğrenerek çıkar. Ömer böylece insanın çevresinin onu iyiye ya da kötüye sevk edebileceğini söylemeye çalışır. Fakat anlatıcı Ömer'in çocukluktan kötülüğe meyilli olduğunu söyler. Ömer'in babası Necib Bey tarafından “*Vakıa babası, iyi bir adam değildi. Bilirsin ya.. Cami kapısının önünden geçmez, gece, gündüz rakı içer.. Çingene kızların peşinde gezmekten evine gelmezdi.*”⁵¹⁰ şeklinde tarif edilir. Bu alıntıya dayanarak Ömer'in de babasına benzediğini söyleyebiliriz. Yani kötülük genlerle aktarılmaktadır. Annesi ne kadar iyi bir insan olsa da Ömer babasına benzemiş ve kötü olmuştur.

Ömer'in kötülüğünün zamanla artar. Ufak hırsızlıklarla kötülük yapmaya başlayan Ömer tekrar hapse girdikten sonra “*Aklını başına topla, Ömer.. Madem ki cehenneme bir post sermek istiyorsun; bari bu, bir fare postu olmasın.*”⁵¹¹ diyerek işleri büyüteceğinin sinyalini verir. Daha çok para kazanmak için her şeyi yapar. İzlediği Fantoma filmleriyle hırsızlığın bütün inceliklerini öğrenir. Fantoma gibi iyi bir hırsız olmak için “*Her şeyden evvel, uğraşa uğraşa, üç ay zarfında oldukça iyi yazı yazmayı öğrendim. Bana, lâzım olan malûmatın diğer kısımlarını da, haftada bir defa sinemaya giderek gördüğüm zabıta filimlerinden ikmal edecektim.*”⁵¹²

⁵⁰⁹ Z. Melek, *Yere Batan Cinayeti*, İstanbul 1943, ss. 25-26.

⁵¹⁰ Z. Melek, YBC, s. 48.

⁵¹¹ Z. Melek, YBC, s. 32.

⁵¹² Z. Melek, YBC, ss. 31-32.

cümlelerinden çıkardığımız üzere okuma yazmayı öğrenir. Bu da Ömer'in kötülük yapabilmek için her şeyi yapabileceğini gösterir. Ömer'in bir sonraki adımı Zeki'yi öldürerek katil olmak olacaktır. Hapisteyken bir arkadaşından duyduğu “*Eğer dayın Necib beyin çocukları olmasaydı, o adamcağız nalları diker dikmez, mirasına konuverirdin.*”⁵¹³ tavsiyesine uyarak Zeki'yi öldürmüştür.

Ali, annesini babasını kaybetmiş fakir bir oğlandır. Çevresi tarafından sevilir yalnız Necib Bey tarafından Zekiye'yle yakınlaşması “*Çünkü bu adam o kadar müteassıp ve o derece dar düşünceli idi ki, kızlarıyla Ali'nin arasındaki saf ve samimi aşkı kafasının içine sığdıramamış.. Ali'nin bu hareketini, bir ahlâk düşkünlüğü olarak telakki etmekten kendisini alamamıştı.*”⁵¹⁴ alıntısından anlayacağımız üzere Ali'nin ahlaki olarak kötü bir seviyede olmasına yorulmuştur. Halbuki Ali, Nigar Hanım'dan gördüğü iyiliğin karşılığını vermek için her şeyi yapabilecek biridir. Ancak anlatıcı Necib Bey'in dış görünüşe aldanan bir adam olduğunu söyleyerek Ali'i savunur. Zaten Serez'den İstanbul'a gelen Ömer evliya olmuş haberlerine Necip Bey inanmıştır. Bu habere sadece Ali şüpheyle yaklaşmıştır. Romanın sonunda Ali, Ömer'in yazdığı defteri Necib Bey'e getirir. “*Yalnız size bu defteri okutmuş olmakla, bir daha görünüşe göre hüküm vermemeyi öğretmiş olacağımı zannediyorum.*”⁵¹⁵ diyerek eniştesine dış görünüşe göre yargılamamanın ne kadar kötü olduğunu öğretmeye çalışır.

Bu alıntılardan anlayacağımız üzere *Yere Batan Cinayeti* bir zabıta romanı olsa da aslında öğüt veren bir eserdir. Yazılma amacı neredeyse aynı aileden gelen iki çocuğun nasıl değişik karakterlerde olabileceğini göstermektedir. Ayrıca anlatıcının natüralist kaynaklardan “soyaçekim” konusuna da değindiği söylenebilir. Eserdeki ana tema iyilik ve kötülük çatışmasıdır.

⁵¹³ Z. Melek, YBC, s. 38.

⁵¹⁴ Z. Melek, YBC, s. 45.

⁵¹⁵ Z. Melek, YBC, s. 78.

2.2.2.3. Olay Örgüsü

Yere Batan Cinayeti adlı roman kendi içinde 15 ana bölümden oluşur. Bölümler sırasıyla *Kaybolan Çocuk*, *Boğulmuş Ceset*, *Tahkikat*, *Samimi Bir Aşk*, *Garip Bir Fikir*, *Ömer Evliya Olmuş*, *Bir Canı Nasıl Yetişir*, *Netice?..*, *Necip Beyin Düşüncesi*, *İki Kafadar*, *İki Dost*, *Ömer'in Planı*, *Müthiş Bir Bıçak Darbesi*, *Necip Beyin Nedameti*, *Ceza ve Mükafat* şeklinde isimlendirilmiştir. Bu bölümler kendi içinde ara bölümlere ayrılıp 3. ana bölüm 2, 7. ana bölüm 2, 8. ana bölüm 2 ve 9. ana bölüm 3 ara bölümden oluşur. Diğer ana bölümlerde ara bölüm yoktur.

Eserin başlangıç kısmında Necip Bey ve ailesi hakkında bilgi verilir. Bu ailenin, biri Nigar Hanım'ın yeğeni Ali, diğeri Necip Bey'in yeğeni Ömer olmak üzere iki yeğeni vardır. Olaylar Necip Bey'in on dört yaşındaki oğlu Zeki'nin öldürülmesiyle başlar. Zeki'nin katili bulunamaz ve aile perişan olur. İlk dört bölüm ailenin ve olayların okuyucuya takdim edilir. *Yere Batan Cinayeti*'ni oluşturan olay halkalarını ise şöyle sıralayabiliriz:

- 1) Zeki'nin öldürülmesi.
 - 2) Ali'nin, Zeki'nin Ömer tarafından öldürüldüğünü düşünüp onun peşinden Serez'e gitmesi.
 - 3) Ömer'in nasıl katil olduğunun anılarını yazdığı defteri aracılığıyla çocukluğundan itibaren anlatılması.
 - 4) Ali'nin, cinayet zamanı Ömer'in İstanbul'da olduğunu öğrenmesi ve olayları Nigar Hanım'a anlatarak Ömer'i yakalayacak planı kurmaları.
 - 5) Ali'nin Ömer'le yakınlaşarak ona dost gibi davranması ve planlarını öğrenmesi.
 - 6) Ömer'in Necip Bey ile ailesini öldürmek için harekete geçmesi ve Ali'nin ihbarı üzerine yakalanması.
 - 7) Ömer'in cezasını çekerek idam edilmesi ve Ali'nin Necip Bey'in kızı Zekiye ile evlenmesi
6. ve 7. olay halkaları romanın sonuç bölümüdür. Ömer'in Ali'ye inanması ve planını anlatması sonunun başlangıcıdır. Ali katilin yakalanmasını sağlamıştır. Romanda Ali ile Zekiye'nin düğün sahnesiyle olaylar sonlanır.

Özetlersek romanda olaylar işlenen bir cinayetle başlamış, kötülüğü temsil eden Ömer iyiliği temsil eden Ali tarafından alt edilmiş ve iyi, kötü karşısında kazanmıştır.

Ömer'in çocukluk günlerinin anlatıldığı üçüncü olay halkasında geriye dönüş tekniği ve anı defteri aracılığı ile ayrıntılı bir şekilde anlatılır. Eser polisiye özellikler taşısa da amacı daha çok ahlaki mesajlar vermektir ve bu da eserin kara roman polisiye özelliği taşıdığını gösterir.⁵¹⁶ Amaç bir cinayeti anlatmak değil, o cinayetin nasıl işlediğini yani onun arkasındaki olan olayları anlatmaktır. Eser içindeki “*Bir Cani Nasıl Yetiştii*” bölümü bunun kanıtlarından biridir.

2.2.2.4. Kişiler

2.2.2.4.1. Başkişi

Ali

Ali romanın iyi karakteridir. Anlatıcı tarafından “*Ali, Nigar hanımın hala zadesiydi. Pek küçük iken anası ve babası vefat etmişti. Kendisi, son derece fakirdi. Hicretten evvel, tahsil için İstanbul’a gelmiş, Tavukpazarındaki hanlardan birine yerleşmişti. Akrabalarının yardımıyla yaşıyordu. Ve en fazla yardımı da, Nigar hanımdan görüyordu.*”⁵¹⁷ şeklinde tanıtılır. 19 yaşındadır ve hukuk eğitimi almaktadır. Ali, Necib Bey ve ailesine yakındır. Kendisine yardım eden Nigar Hanım’a hürmette kusur etmez. Ayrıca Zekiye ile birbirlerini sevmektedirler. Bu sevgi ve yakınlık Ali’nin, Zeki kayb olduğu sırada gösterdiği fedakârlığı açıklamaktadır. Nigar Hanım Ali hakkında “*Çünkü bu genç, bütün aile efradı arasında, zekâsı, çalışkanlığı, ahlâkının temizliği, doğruluk ve sadakati ile temayüz etmişti. Şayet Ali, Zekiye ile evlenecek olursa, hiç şüphesiz ki kızı mes’ut edecekti.*”⁵¹⁸ şeklinde düşünür. Böylece Ali’nin Nigar Hanım tarafından da sevildiğini anlarız. Yalnız Necib Bey Ali’yi sırf

⁵¹⁶ Erol Üyepazarcı, *Korkmayınız Mr. Sherlock Holmes Türkiye’de Yayınlanmış Çeviri ve Telif Polisiye Romanlar Üzerine Bir İnceleme (1881-1928)*, İstanbul 1997, s. 30.

⁵¹⁷ Z. Melek, YBC, s. 12.

⁵¹⁸ Z. Melek, YBC, s. 13.

Zekiye’yi sevdiği için sevmeyi ve “*Ali’nin bu hareketini bir ahlâk düşkünlüğü olarak telâkki etmekten kendisini alamamıştı.*”⁵¹⁹ şeklinde düşünerek ona soğuk davranır.

Ali, Zeki’nin katili bulunmayınca Ömer ile ilgili bir anısını hatırlar ve Ömer’in katil olabileceğini düşünür. Bu düşünceden sonra Ali, roman boyunca bir hafiye rolü üstlenir. Anlatıcı “*Ali’nin kafası boş durmuyordu. Mütemadiyen bu esrarlı cinayetin sebebini araştırıyordu.*”⁵²⁰ cümleleriyle Ali’nin hafiyeliğine vurgu yapar. Ali planlar kurar ve sonunda Ömer’i suçüstü yakalatır. Anlatıcı tarafından “*Hesabında yanılmayan mühendis*”⁵²¹, “*Son derece zeki olan Ali*”⁵²² şeklinde adlandırılan Ali, romanın iyi karakteridir. Cinayeti çözer. Bunun karşılığında sevdiği Zekiye’ye kavuşur.

Anlatıcı Ali’ye olayları çözen bir hafiye rolü verir. Ali, bu role uygun şekilde kurgulanmış bir karakterdir. Sadece iyi yönleriyle yani tek taraflı bir şekilde anlatılmıştır.

2.2.2.4.2. Norm Karakterler

Ömer

Romanın kötü karakteridir. Necib Bey’in hemşirezadesidir. Necib Beyler İstanbul’a göçerken Serez’de kalmıştır. Ömer hakkında pek çok dedikodu olduğu halde Necib Bey ondan vazgeçmez. Olaylar geçerken Ömer 27-28 yaşlarındadır. Dış görünüşü “*Uzun boylu.. Yirmi yedi, yirmi sekiz yaşlarında.. Oldukça yakışıklı..*” ve “*Kara Sakallı..*” şeklinde tasvir edilir.

Bir defterde çocukluk anılarını kaleme almıştır. Bu defterdekiler aracılığıyla Ömer hakkında pek çok bilgiye ulaşılır. Çocukluk yıllarında ailesi tarafından okuması için amcasının yanına Selanik’e gönderilen Ömer bu evde yengesinden dolayı hiç rahat edemez. Çünkü yengesi kendisine sürekli iş yaptırmaktadır ve karnını doyurmamaktadır. Bu da Ömer’i hırsızlığa sevk eder. Aslında Ömer’in kendisi de “*Fakat ben öyle bir insanım ki, (iş) denilen şeyden nefret ediyorum, ve beni*

⁵¹⁹ Z. Melek, YBC, s. 45.

⁵²⁰ Z. Melek, YBC, s. 15.

⁵²¹ Z. Melek, YBC, s. 45.

⁵²² Z. Melek, YBC, s. 64.

çalışmaya icbar eden talihe, daima lanet ediyorum.”⁵²³ cümleleriyle çalışmaktan nefret ettiğini defterine yazar. Bu da Ömer’in neden kolay yoldan para kazanmaya sevk olunduğunu açıklamaktadır.

Ömer, amcasının yanından kaçmış, dilencilik yapmış ve sonunda hırsızlık yaparken yakalanıp hapse girmiştir. Bu hapis Ömer’in hayatını tamamıyla değiştirmiştir. Kendisi de bu durumu “*Keşke o hapse girmeseydim.*”⁵²⁴ şeklinde anlatır. Çünkü hapiste hırsızlığın ne olduğunu öğrenmiştir ve çeteye girmiştir. Zamanla babasına benzemiş ve içki içmeye özenmiştir. Bir gün sinemanın önünden geçerken *Fantoma* filmine denk gelmiştir. *Fantoma* Ömer’in hayatında bir dönüm noktasıdır. *Fantoma*’ya benzeyebilmek için okuma ve yazmayı öğrenmiştir. Ömer “*Aklını başına topla, Ömer.. Madem ki cehenneme bir post sermek istiyorsun; bari bu, bir fare postu olmasın.*”⁵²⁵ cümlelerini kurarak artık büyük hırsızlıklar yapmaya karar vermiştir. Kendisine “*Fantoma Ömer*” adında bir alt benlik oluşturmuştur. Böylece istediği gibi hırsızlık yapabileceğini düşünmüştür. Fakat planı işe yaramaz ve tekrar hapse girer. Ömer hırsızlığı iyice öğrenmiştir ve kolay yoldan para kazanmak isterken birçok kez hapse girmiştir.

Ömer’e göre başına gelen bütün şeyler talihin bir oyunudur. Fakat kendisi de iyi bir şeyler yaparak talihini değiştirmeye çalışmaz. Sonunda yine kolay yoldan para kazanmak isterken yakalanır ve adam öldürdüğü için idam edilir.

Zaman içinde Ömer, karnını doyurmak için yaptığı hırsızlıktan ev soymaya, sonunda da cinayet işlemeye sürüklenir. En sonunda dayısının ailesini ortadan kaldıracak bir plan yapmışken yakalanır.

Anlatıcı Ömer’i kötü bir karakter olarak çizmiştir. Çalışmak istemez, kötülüğe meyillidir ve kötülüğünün cezasını çekecektir. Doğuştan kötü bir karakter olan Ömer, hem çevresi hem de genleri nedeniyle kötülüğe mahkûm edilmiştir.

⁵²³ Z. Melek, YBC, s. 20.

⁵²⁴ Z. Melek, YBC, s. 26.

⁵²⁵ Z. Melek, YBC, s. 32.

2.2.2.4.3. Kart Karakterler

Nigar Hanım

Necib Bey'in eşi, Zeki ve Zekiye'nin annesidir. Zeki öldüğünde çok üzülür ve perişan olur. İyi bir anne olmasının dışında anlatıcı tarafından dış görünüşü ve ruhsal tahlili hakkında bir bilgi verilmez. Kocasını iyi tanır ve onu ikna etmenin yollarını bilir. Yeğeni Ali'nin Zekiye'yle evlenmesini ister. Ali'yle iş birliği yapar ve Ömer'in katil olduğunu kanıtlarlar.

Necib Bey

Serez muhaciridir. Nigar Hanım'ın eşi, Zeki ve Zekiye'nin babasıdır. Büyük bir servet sahibidir. Çocuklarının üzerine titrer ve iyi bir babadır. Polis merkezine gittiğinde oğlu kaybolduğu için çok üzülür ve ağlar. Ayakları titreyerek merkezden evine gelir. Herhangi bir düşmanı yoktur. Çevresi tarafından sevilir.

Sinirli ve inatçı biridir. Eski kafalı olduğu için Ali ve Zekiye arasındaki gönül ilişkisini anlayamaz ve “*Ali'nin bu hareketini bir ahlâk düşkünlüğü olarak telâkki etmekten kendisini alamamıştı.*”⁵²⁶ cümlesinde anlatıldığı gibi bu aşkı Ali'nin ahlaki olarak düşüklüğüne verir. Evine gelip gitmesini istemez. Her şeyi görünüşüne göre algılayan, insanları kolay yargılayan, saf bir adamdır. Romanın sonunda Ömer'in yazdığı defter eline geçtiğinde, Ali ondan insanları dış görünüşüne göre yargılamamasını ister.

Necib Bey iyi bir aile babasıdır. Bir felakete uğramıştır. En yakınlarından olan yeğeni Ömer, oğlunu öldürmüştür. Ufak bir hatasını görüp sevmediği Ali ise hayatını kurtarmıştır.

Zekiye

Necib Bey ve Nigar Hanım'ın kızıdır ve “*Serez ovalarında yetişen bütün dilberler gibi son derece güzeldi[r]*”⁵²⁷. Roman başladığında on yedi yaşlarındadır. Nigar Hanım'ın yeğeni Ali'yi sevmektedir⁵²⁸. Kardeşi Zeki'ye çok düşkündür. Bu yüzden

⁵²⁶ Z. Melek, YBC, s. 45.

⁵²⁷ Z. Melek, YBC, s. 12.

⁵²⁸ Z. Melek, YBC, s. 12.

öldüğünü öğrendiği zaman intihara kalkışır ve onu Ali durdurur. Romanın sonunda sevdiğine kavuşur.

Zeki

Necib Bey ve Nigar Hanım'ın oğludur. On dört yaşlarındadır. Bir gün okuldan dönerken kaybolur. Ömer tarafından öldürülmüştür. Babası karakola gittiğinde Zeki'yi “*Bilâkis kız gibi mahcub bir çocuk. Sanki, bir melek.*”⁵²⁹ şeklinde anlatır. Eşgali “*Zayıf. uzunca boylu, buğday benizli, elâ gözlü, ablak çehreli, kısa ve kumral saçlı. Yüzünün sağ tarafında, gözüne yakın büyücek bir beni vardır.*”⁵³⁰ ve “*Sırtında. Kahverengi. Bir ceket ile. Aynı renkte. Kısa pantolon vardı.*”⁵³¹ şeklinde tarif edilir. Yerebatan Mahallesi'ndeki boş arazide ölü olarak bulunmuştur. Babasının akrabası Ömer tarafından öldürülmüştür.

2.2.2.4.4. Fon Karakterler

Eserdeki fon karakterler polis merkezindeki polisler, adliye doktoru, mahalle sakinleridir.

2.2.2.5. Mekân

Yere Batan Cinayeti'nde olaylar İstanbul ve Serez'de geçer. Anlatıcı gerek Serez'de gerekse İstanbul'da anlattığı mekânları çok iyi bilmektedir. Anlatırken orada yaşıyormuş havası verir.

Olaylar, Necib Bey'in İstanbul'daki Ayasofya Polis Merkezi'ne gitmesiyle başlar. Daha sonra olaylar Necib Bey'in evine taşınır. Necib Bey'in evi Ali tarafından Ömer'e şu şekilde anlatılır:

“*Sokak kapısından girince küçük bir mermer taşlık vardır. ... Merdivenlerin biri bodrum katına iner. Burada da sağ tarafta mutfak ahçı ile uşak Cemilin yattığı oda vardır. ... Yukarı katın merdivenini çıkınca iki oda ile bir helâ. ... Sağ taraftaki, misafir odası, sol taraftaki*

⁵²⁹ Z. Melek, YBC, s. 3.

⁵³⁰ Z. Melek, YBC, s. 4.

⁵³¹ Z. Melek, YBC, s. 4.

de, eniştemin odası. ... Üçüncü katta, üç oda var. Sağdaki büyük odada, teyzem yatıyor. Soldaki, sokak üzerine tesadüf eden oda, Zekiye'nin odası. Onun yanındaki küçük oda da sandık odası. ... Sandık odasının yanındaki merdivenden tavan arasına çıkılır. Orada da, kâhya kadın Hacer hanımla beslemeler yatarlar. İşte.. Evin tertibatı, bundan ibaret.”⁵³²

Ayrıca evde ziyafet verilirken “Bir sofa üzerinde iki büyük oda vardı. Bir odada kadınlar, diğer odada erkekler oturuyorlardı.”⁵³³ cümleleriyle tasvir edilir. Bu ev o dönemki klasik konak görünümüne sahiptir.

Ali Serez’de Ömer’in bakkalına gider. Dükkânın içine girince gördüklerini şu cümlelerle anlatır:

“Yere, eski bir hasır yayılmıştı. Köşede, incecik bir yatak ile üzerine karma karışık atılmış bir yorgan vardı. Kıyafetsiz bir dolabın içinde, ağzı kırık bir su testisi, bir bardak, bir iki kahve fincanı, bir kaç tabak, kâse görünüyordu. Bu sefil odanın içinde yalnız bir şey Ali’nin nazarı dikkatini celbetti. O da, duvarda asılı olan, yılan gibi kıvrık bir lâz bıçağı idi.”⁵³⁴

Ömer bu dükkânın üzerindeki küçük odada sefalet içinde yaşamaktadır.

Necib Bey’in kayıp oğlu Yerebatan Mahallesi’nde caminin arkasında bulunan boş yangın arazisinde bulunur. Arazi hakkında “Bu arsa haraba yüz tutmuş olan tarihi bir binanın arkasında bulunuyordu. Ve içinden büyük bir yol geçiyordu. Çocuğun cesedi ise, o tarihi binanın duvarlarının dibinde yatıyordu.”⁵³⁵ bilgisi verilir. Böylece Zeki’nin öldüğü yerin o günkü hali anlatılır.

Ali’nin Sirkeci civarında Ömer’i ararken gezdiği yerler “Taşradan gelen fakir hatta orta hâlli yolcular, ekseriya Sirkeci otellerinde veyahut Tahtakaledeki hanlarda

⁵³² Z. Melek, YBC, ss. 68-69.

⁵³³ Z. Melek, YBC, s. 52.

⁵³⁴ Z. Melek, YBC, s. 60.

⁵³⁵ Z. Melek, YBC, ss. 5-6.

*kalırlar.*⁵³⁶ şeklinde anlatılır. Burada Serezlilerin ve Dramalıların toplandığı kahveler olduğu söylenir. Ali Ömer'in izini “*Yolcu salonunun karşısındaki dar sokakta, Arnavut İbrahim'in kahvesi vardır.*”⁵³⁷ şeklinde tarif edilen Arnavut İbrahim'in kahvesinde bulur. O tarihlerde göçmenlerin gittiği mekânları yazarın bildiği ve eserinde kullandığı görülür.

Ali Sirkeci'den hareket eden trenle Serez'e gider. Büyük teyzesi Zehra Hanım'ın evine yerleşir. Ömer, Serez'deki bakkalının konumunu “*Hükümet caddesinde, Veysel ağanın hanı yok mu?.. ... Onun karşısında, küçük bir bakkal dükkânı.*”⁵³⁸ olarak tarif eder.

Ömer'in Necib Bey'in evine giderken geçtiği yerler “*Nuruosmaniye tarafından Cağaloğluna doğru giden bir gölge. Evlerin duvarlarına sürüne sürüne ilerliyor. Cağaloğlu Eczanesinin önünden geçiyor. Necip beyin evinde duruyor.*”⁵³⁹ cümleleriyle anlatılır. Bu cümleler ile İstanbul'daki konağın yeri tarif edilir.

2.2.2.6. Zaman

Yere Batan Cinayeti'nde olaylar bir gece yarısı Zeki'nin kaybolması ile başlar. İlerleyen sayfalarda mevsimin yaza denk geldiği söylenir. Eserde geçen tam tarih Ömer'in kahvede hazırladığı kontratta geçen “*Kontrat (1914 senesi ağustos ayının 2 nci günü) yazılmıştı. Yani, cinayet gecesinden bir gün sonra.*”⁵⁴⁰ alıntısından yola çıkılarak cinayetin 1 Ağustos 1914'te işlendiğini söyleyebiliriz. Buradan Ömer'le Ali'nin plan kurduğu zamana kadar geçen süre “*Şunun için ki.. Zeki; esrarlı bir şekilde ortadan silindi. Üç buçuk ay sonra, Necib ile onun varisi olan Zekiye de ortadan siliniyor.*”⁵⁴¹ alıntısında belirtildiği gibi üç buçuk aydır. Yani romanda yaşanan olaylar üç buçuk ay içinde olmuştur. Eserdeki tarihlere bakarak olayların

⁵³⁶ Z. Melek, YBC, s. 40.

⁵³⁷ Z. Melek, YBC, s. 41.

⁵³⁸ Z. Melek, YBC, s. 58.

⁵³⁹ Z. Melek, YBC, s. 73.

⁵⁴⁰ Z. Melek, YBC, s. 43.

⁵⁴¹ Z. Melek, YBC, s. 72.

1914 senesinde Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'na girmesinden önce başladığını söyleyebiliriz.

Eserde zaman düz bir şekilde anlatılmıştır. Anlatımda geriye dönüşler mevcuttur. Bu geriye dönüşlerle eserin geçmişte yaşanan bazı olayları da içermesi sağlanır. Özellikle Ömer'in defteri aracılığıyla başlayan geriye dönüşte uzun bir süre geçmişteki olaylar anlatılmış. Geriye dönüş, eserin anlatımını olumlu etkilemiştir.

2.2.2.7. Dil ve Anlatım

Yere Batan Cinayeti romanında genelde hakim bakış açısı kullanılır. Eserin 19. sayfasında Ömer'e ait olduğu söylenen defterden parçalar alınır. Burada Ömer kahraman anlatıcı rolüne bürünür. Çocukluğundan başlayarak nasıl kötü biri olduğunu yazdığı söylenen satırlardan öğreniriz. Bu defter eserde 19. ve 40. sayfalar arasındadır. Daha sonra eser, yine hakim bakış açısıyla anlatılmaya devam edilir.

Eserin dili sadedir. Eserdeki tüm kahramanlar sade bir Türkçe ile konuşturulurlar. Çok fazla betimleme yapılmamıştır. Anlatıcı, esere pek çok yerde müdahale eder. Anlatıcı, *“Vaziyet derhal değişmişti Şu hale nazaran katili hangi sınıf insanlar arasında aramak lazım gelecekti?”*⁵⁴² gibi sorular sorarak okuyucunun dikkatini çekmeye çalışır. Ömer'in defterini alıntılama önce anlatıcı bir paragraf açıklama yapar. Yapılan ilk açıklama *“Şimdi biz, Aliyi bu tahkikata devamda bırakacağız. Ömer'in bir bir aralık kendi elile yazmış olduğu hatıra defterinden bazı sayfalar okuyacağız.”*⁵⁴³ şeklinde başlar. Anlatıcı Ömer'in defterinin nasıl esere geçirdiğini şöyle anlatır:

“Bu hatıra defteri, senelerce sonra Serezde, Ömer'in ikamet ettiği evde saklı olduğu yerde bulunarak elden ele gezmiştir. Ve uzun müddet, meraklı bir roman gibi okunarak bir çoklarına ibret dersi vermiştir. Şimdi önümüzde bulunan defterin en dikkate şayan olan sayfalarını birer

⁵⁴² Z. Melek, YBC, s. 11.

⁵⁴³ Z. Melek, YBC, s. 19.

*birer çeviriyoruz. Ve aslında haleb getirmeden, aynen aşağıya dercediyoruz.”*⁵⁴⁴

Ömer’in günlüğündeki kayda değer yerleri esere geçirdiğini böylece öğreniriz. Günlük bittiği zaman yine anlatıcı olayı özetlemek için şu cümleleri kurar:“(Ömer) in defterindeki yazılar, burada hitam buluyordu. Ve her halde, mühim bir sebeple hatıralarını ikmal edemediği anlaşılıyordu.”⁵⁴⁵ Konuya devam edeceğini söyleyerek anlatımına devam eder. Anlatıcı, olayları özetler ve açıklamalar yapar. Ali ile ilgili Nigar Hanım’ın düşüncelerini “Aliye sevgisi sebepsiz değildi. Çünkü bu genç, bütün aile efradı arasında, zekası, çalışkanlığı, ahlakının temizliği, doğruluk ve sadakati ile temayüz etmişti. Şayet Ali, Zekiye ile evlenecek olursa, hiç şüphesiz ki kızı mes’ut edecekti.”⁵⁴⁶ cümleleriyle açıklar. Kahramanlarına iyi ya da kötü der. Kahramanlarını okuyucuya anlatıcı tanıtır. Onları tek yönlü olarak anlatır. Ömer’in ölümünü ve Ali’nin Zekiye’ye kavuşmasını yine anlatıcı birkaç satırda özetleme tekniği ile okuyucuya anlatır.

Eserde birkaç yerde iç monolog tekniği de kullanılmıştır. Örnek olarak şu alıntıyı verebiliriz:

*“Müddeiumuminin zihni, şimdi de başka bir noktaya kaydı. (Muştı) denilen bu aleti, ekseriya en azılı şerirler, birbirleri ile kavga esnasında kullanırlardı. Üzerinde böyle bir alet taşıyan adamın da hiç şüphesiz ki böyle bir şerir olması lazım gelirdi. Halbuki böyle bir adam ile, Zeki gibi sakın ve iyi aile terbiyesi almış bir mektep çocuğunun ne münasebeti olabilirdi?”*⁵⁴⁷

Eserde, bir de Ömer’in dayısına yazdığı mektup tam metin olarak kullanılır. Anlatıcı böylece anlatımı tekdüzelikten kurtarmaya çalışır.

⁵⁴⁴ Z. Melek, YBC, s. 19.

⁵⁴⁵ Z. Melek, YBC, s. 40.

⁵⁴⁶ Z. Melek, YBC, s. 13.

⁵⁴⁷ Z. Melek, YBC, s. 11.

2.2.2.8 Değerlendirme

Yere Batan Cinayeti romanı, Ziya Şakir'in Z. Melek müstear ismiyle yazdığı kısa romanlarından biridir. Eser *zabıta romanı* açıklamasıyla yayımlanmıştır. Kara roman türüne uygun kısa bir polisiye romandır.

Eserde olaylar, Necib Bey'in oğlu Zeki'nin öldürülmesiyle başlar. Aslında anlatılmak istenen aynı ailede yetişmiş iki gencin nasıl farklı yolları seçerek Ali'nin iyi, Ömer'in de kötü biri olmasıdır. Yani romanda iyilik ve kötülük çatışması anlatılır.

Eserin olay örgüsü klasik olay örgüsüdür. Olaylar sıralı bir şekilde olur. Düz anlatım kullanılmıştır. Eserdeki olayları tarihi sıraya göre gerçekleşir. Düz anlatım içinde belli yerlerde günlük, mektup parçaları kullanan yazar tekdüzelikten kurtulmaya çalışmıştır. Ömer'in günlüğünün alıntılandığı sayfalarda olaylar geriye dönüş tekniği kullanılarak anlatılır. Anlatıcı Ömer'in çocukluğundan başlayarak yaşadıklarını anlatır. Daha sonra romanda geçen olaylara dönülür. Bu geri dönüş eserde olayların tarihi sıralamaya göre gitmiş olmasını etkilemez.

Yere Batan Cinayeti romanında kişiler, Ali, Ömer, Zeki, Zekiye, Nigar Hanım ve Necip Bey'dir. Romanın başkahramanı ise Ali'dir. Eserde kişiler hakkında edindiğimiz bilgiler yüzeyseldir. Kahramanların dış görünüşü ve ruhsal tahlilleri ayrıntılı bir şekilde yapılmamıştır. Bu da kişilerin tam bir tahlilini yapmayı zorlaştırmıştır.

Eserde olaylar, İstanbul ve Serez'de geçmektedir. Yazar anlattığı yerleri kendisi de çok iyi bildiği için kolay bir şekilde betimlemiştir. Böylece eserde mekânsal olarak bir gerçeklik sağlanmıştır. Yine de içi mekânların tasvirine çok fazla önem verilmediği için mekân tasvirleri de yeterli değildir.

Zaman olarak Birinci Dünya Savaşı'nın başladığı 1914 yılı seçilmiştir. O sırada Osmanlı Devleti savaşa katılmamıştır. Olayların ağustos ayında başladığını öğreniriz. Eserde geçen toplam süre üç buçuk aydır. Zaman düz bir çizgi halinde ilerler. Sadece Ömer'in hayatının anlatıldığı sayfalarda zamanda geriye dönülür. Bu eserdeki zaman akışını etkilemez.

Eser sade bir dille yazılmıştır. Anlatıcı müdahaleleri eser boyunca hissedilir. Anlatıcı, kahramanlarını bile iyi ve kötü diye adlandırır. İç monolog ve geriye dönüş tekniklerini kullanır. Ömer'in çocukluğunu anlattığı defter ve mektubu ile romandaki tekdüze anlatımı kırmaya çalışmıştır.

2.3. Tarihi Romanlar

Ziya Şakir tarihi eserlerini anlatırken olayları gerçeklere dayandırarak kurgulamaya çalıştığı söylenebilir. Ömer Hayyam ve Timur ile ilgili tarihi eserleri o dönemki Türk Tarih Tezi'ne paraleldir.

2.3.1. Selçuk Saraylarında Ömer Hayyam'ın Hayat ve Maceraları

Selçuklu Saraylarında Ömer Hayyam Hasan Sabbah ve Nizamülmülk, Ziya Şakir'in 1943 yılında Üstün Eserler Neşriyat Evi tarafından yayımlanan 133 sayfalık eseridir. Büyük Selçuklu Dönemi'nde yaşamış büyük şair ve bilgin olan Ömer Hayyam'ın hayatını anlatan tarihi bir macera romandır. Eser incelenirken 1943 ve 2012 baskıları esas alınmıştır. İncelemede kullanılan sayfa numaraları 2012 baskısından alınmıştır.

2.3.1.1. Özet

Mister Vilson ruhsal sorunlar yaşamaktadır. Bir gün doktoru ve en yakın arkadaşı ona yeni yıl hediyesi gönderir. Hediyeği mutsuzca açan Vilson karşısında Ömer Hayyam ile ilgili bir kitap görür. Başta bu kitabı okumak istemez ancak sonra merakına yenik düşüp kitabı okumaya başlar.

Ömer, Abdükasım ve Hasan Nişabur'da İmam Muvaffak'ın öğrencileridir. Üç arkadaş birbirlerine söz verirler, kim mevki, makam sahibi olursa ötekilere de yardım edecektir. Aradan yıllar geçer. Abdükasım Selçukluya vezir olur ve Nizamülmülk adını alır. Ömer Hayyam arkadaşını ziyarete gider. Nizamülmülk ona makam teklif eder ancak Hayyam sadece geçinebileceği kadar bir iş ister. Böylece iki arkadaş yan yana yaşamaya başlar.

Hasan Sabbah ise Rey şehrinde yaşar. Dine ters düşen davranışları nedeniyle Rey'den kovulur. Aklına eski arkadaşının kendisine verdiği söz gelir ve onun yanına gider. Nizamülmülk Hasan'dan çok hoşlanmasa da ona devlette vezirlik verir ve borcunu öder. Ancak Hasan verilenlerle yetinmez. Ömer ve Nizamülmülk'ü alt etmek ister.

Melikşah'ın şehzadesi hastadır. Hastalığının çaresi yoktur. İyi bir bilgin olduğu için Hayyam da şehzadeye bakar ve ona ilaç yapar. Bu durumu fırsat bilen Hasan şehzade in validesine oğlunun zehirlendiğine dair bir pusula gönderir. Amacı iki rakibinden de kurtulmaktır. Pusulayı validenin yardımcısı Mehtap bulur ve ilaç uygulandıktan sonra durumu valide sultana anlatır. Durumu öğrenen valide sultan Nizamülmülk ve Ömer'e hesap sorarken ilacın etkisiyle şehzade iyileşir. Ele geçen pusula ile ilgili araştırma yapılır. Pusulayı Hasan'ın gönderdiği anlaşıldığı için Hasan oradan kaçar.

Aradan zaman geçer. Sultan Melikşah ölür ve yerine oğlu tahta geçer. Hasan yeni yerleştiği Elmevt Kalesi'ni kendisine üs yapar. Burada büyük bir tarikat kurar. Nasır ve Şamil isimdeki iki müridini Nizamülmülk ve Ömer Hayyam'ı öldürmek için görevlendirir. Nasır Nizamülmülk'ün evine, Şamil ise Ömer Hayyam'ın evine yerleşir. Emri gerçekleştirecekleri akşam olayı Ömer Hayyam'ın cariyesi Mehtap görür. Nasır evden gidip Nizamülmülk'ü öldürür. Mehtap, Şamil'i durdurur ve kolundaki yara izinden kardeşi olduğunu anlar. Nizamülmülk'ün ölmesi herkesi çok üzer. Padişah vezirliğe Ömer Hayyam'ı getirir. Ömer'i Hasan Sabbah'a elçi olarak gönderir. Ömer Hayyam Kaleye gider. Hasan'ın müritlerinin bağlılığını gördükten sonra sultanın huzuruna geri döner ve gördüklerini anlatarak istifa eder. Bundan sonra kalan ömrünü sakin bir şekilde geçirir. 73 yaşında mutlu bir şekilde ölür.

Mister Vilson, Ömer Hayyam'ın hikâyesini okuduktan sonra yardımcısını yanına çağırır. Ertesi gün evinde bir balo düzenler. Artık hayatını neşe ve huzur içinde yaşamaya karar vererek çevresindekilerin arasına neşeyle katılır.

2.3.1.2. Tema

Eserde iki ana tema görülmektedir. Birisi Hasan Sabbah'ı suikastlere sürükleyen intikam teması diğeri ise Ömer Hayyam'ın hayatı boyunca sürdürdüğü hoşgörü ve sevgi temalarıdır. Bu iki tema kişilerin karakterlerini de etkilemiştir. Ömer Hayyam

ömrü boyunca hayata olumlu bir şekilde bakarken Hasan Sabbah her zaman bir yerlerden kaçmak zorunda kalmış ve kötü biri olarak anılmıştır.

2.3.1.3. Olay Örgüsü

Eser çerçeve öykü tekniğiyle yazılmıştır. Dış hikâyeyi oluşturan Mister Vilson ruhi bir bunalım geçirmektedir. Olaylar Mister Vilson'un kendisine hediye edilmiş Ömer Hayyam kitabını okumasıyla başlar. Dış hikâyeyi oluşturan olay halkaları şöyledir:

- 1) Mister Vilson'a Ömer Hayyam'ın kitabının edilmesi.
- 2) Mister Vilson'un kitabı okuması ve etkilenmesi.
- 3) Mister Vilson'un balo düzenlemesi ve hayatı israf etmeyeceğini Ömer Hayyam sayesinde iyileştirdiğini herkese söylemesi.

Üçüncü olay halkası romanın sonuç bölümüdür. Ömer Hayyam'ın hayat hikâyesini okuyan Mister Vilson iyileşir ve tekrar hayata karışır. Mister Vilson'u etkileyen Ömer Hayyam'ın hikâyesi de eserde anlatılmıştır. Bu olayın iç hikâyesidir. İç hikâyeyi oluşturan olay halkaları ise şu şekilde sıralanabilir:

- 1) Ömer Hayyam, Nizamülmülk ve Hasan Sabbah'ın İmam Muvaffak'ın öğrencisiyken tanışmaları ve ileride birbirlerine yardım edeceğine dair söz vermeleri.
- 2) Nizamülmülk'ün Selçuklu veziri olması ve Ömer Hayyam'ın onun yanına gitmesi.
- 3) Hasan Sabbah'ın Rey'den dine uygun davranmadığı için sürülmesi ve Nizamülmülk'ün yanına giderek ondan kendisine makam vermesini istemesi.
- 4) Ömer Hayyam'ın sultanın hasta şehzadesini iyileştirmek için ilaç yapması ve Hasan Sabbah'ın Ömer Hayyam ile Nizamülmülk'ten kurtulmak için Valide Sultan'a oğlunu zehirleyecekler diye kağıt göndermesi.
- 5) Şehzadenin iyileşmesi Hasan Sabbah'ın oyununun ortaya çıkıp Elmevt Kalesi'ne gitmesi.
- 6) Şehzadenin padişah olması ve Hasan Sabbah'ın Şamil ve Nasır'ı, Ömer Hayyam ve Nizamülmülk'ü öldürmeye göndermesi.
- 7) Ömer Hayyam'ın kölesi Mehtap'ın Şamil'i tanıması ve planları öğrenip Şamil'i durdurması.
- 8) Nasır'ın Nizamülmülk'ü öldürmesi ve Ömer Hayyam'ın vezir olup Hasan Sabbah'a elçi olarak gitmesi.

9) Hasan Sabbah'ın Ömer Hayyam'a gücünü göstermesi ve Ömer Hayyam'ın devlet işlerinden uzaklaşıp, inzivaya çekilmesi.

10) Ömer Hayyam'ın 73 yaşında mutlu bir şekilde ölmesi.

Eser iç içe geçmiş iki hikâyeden oluşur. Eseri çerçeveleyen Mister Vilson'un öyküsü kısadır. Ömer Hayyam'ın hikâyesi ise eserin büyük bir bölümünü kaplamaktadır.

2.3.1.4. Kişiler

2.3.1.4.1. Başkışı

Mister Vilson

Mister Vilson “*Gençliğinde ve bilhassa, dillere destan olan servetine rağmen hayattan hiç memnun değildi... Herkesten uzak bir hayat geçiriyordu...*”⁵⁴⁸ cümleleriyle okuyucuya tanıtılmıştır. Amerika’da yaşayan buhranda bir gençtir. Bir yılbaşı günü Mister Thurbur ona Ömer Hayyam ile ilgili bir kitap gönderir. Mister Vilson’un hayatı bu kitabı okuduktan sonra değişir. Tekrar eski ve mutlu hayatına döner.

Ömer Hayyam

Ömer Hayyam, Selçuklu devrinde yaşamış şair ve büyük bir bilgidir. Özellikle yazdığı rubailerle ünlenmiştir. Gençliğinde Nişabur’da İmam Muvaffak adlı bilginden ders almıştır. İyi bir eğitim aldığı halde mevki, makam ve parada gözü yoktur. Zevk ve sefaya düşkündür. Devrindeki eğlenceler onsuz gerçekleşmez. Gittiği yere neşe götürür. Şarap içer. Hayattan zevk almak gerektiğini düşünür. Şairliğinin yanında iyi bir hekim ve takvim yapacak kadar astronomi bilgisine sahip bir bilgidir.

2.3.1.4.2. Norm Karakterler

Nizamülmülk

Asıl adı Abdülkâsım’dır. Gençliğinde İmam Muvaffak’tan ders almıştır. Devlet kademelerinde yükselerek Selçuklu Devleti’ne vezir olmuştur. Çalışkan ve iyi yürekli olmasıyla anılır. Hasan Sabbah’a iyilik yaparak ona makam verir ancak Hasan onu kıskanarak ona suikast düzenler.

⁵⁴⁸ Ziya Şakir, *Ömer Hayyam*, İstanbul 1943, s. 9.

Hasan Sabbah

Hasan Sabbah kendi soyunu “...ben, İsmail Aleyhisselâm’ın sülâlesindenim.”⁵⁴⁹ cümleleriyle anlatır. Hasan Sabbah’ın ailesi ve inancı hakkında eserde “*Rafizilik, ona babasından miras kalmıştır. Babası da bu iddiada bulunan bir mülhit idi. Bu yüzden halkın nefret ve husumetini kazanmıştı. Artık Ehli İslam arasında barınamayacağını anlayınca, güya itikadını tashih etti. O zaman daha pek genç olan bu mel’unu Nişabur’a yolladı.*”⁵⁵⁰ cümleleri geçer. Hasan Sabbah aileden gelen dışlanmış ve döneminde hoş karşılanmayan bir inanca sahiptir. Önce Rey şehrinden daha sonra da Selçuklu’nun başkentinden kovulur. Kıskanç, gösterişten hoşlanan, intikam duygusuyla dolu biridir. Kendisine makam verip, iyi bir hayat yaşamasını sağlayan arkadaşı Nizamülmülk’e önce iftira atmaya çalışır daha sonra suikast düzenler. İnsanları kolay manipüle eden ve olayları kendi çıkarları için kullanan biridir. Siyasi işler yüzünden gemi ile bir yere sürüldüğü sırada gemi büyük bir fırtınaya tutulur. Herkes korku içindeyken Hasan sakin kalır ve “*Bana, hiçbir fenalık isabet edemez... Çünkü Mevlâmız, bunu bana vaat etti.*”⁵⁵¹ diyerek çevresindekileri şaşırtır. Gemi batmayınca da çevresindeki saf adamlar Hasan Sabbah’ın ilk müritleri olur. İnsanları çok iyi tanıyan Hasan müritlerine cenneti ve cehennemi bu dünyada yaşatarak onları kendisine iyice bağlar.

2.3.1.4.3. Kart Karakterler

Eserdeki kart karakterler Ömer Hayyam’ın cariyesi ve sadık yardımcısı Mehtap, Mehtap’ın kardeşi ve Hasan Sabbah tarafından Hayyam’ı öldürmek için görevlendirilen Şamil, Nizamülmülk’ü öldürmek için yanına gelen ve dilsiz köle olarak tanıtılan Nasır, Sultan Melikşah’ın fedakâr eşi Valide Sultan, Melikşah’ın daha sonradan sultan olan oğludur.

⁵⁴⁹ Ziya Şakir, *ÖH*, s. 21.

⁵⁵⁰ Ziya Şakir, *ÖH*, s. 22.

⁵⁵¹ Ziya Şakir, *ÖH*, s. 65.

2.3.1.4.4. Fon Karakterler

Eserdeki fon karakterlerden ilki Mister Vilson'un yardımcısı Bil'dir. Diğer fon karakterler saraydaki teşrifat memurları, cariyeler, köleler, Hasan Sabbah'ın müritlerinden oluşur. Eser fon karakter bakımından zengindir.

2.3.1.5. Mekân

Eserde olaylar Nev York'ta başlar. İç hikâye olan Ömer Hayyam'ın hikâyesinde ise olaylar Nişabur'da başlar. Eserde anılan diğer yer adları ise Rey, İsfahan, Bağdat, Irak, Mısır, Suriye ve Alamut Kalesi'dir. Eser genel olarak saray ve kalelerde geçer. Eserdeki mekânlar ayrıntılı bir şekilde tasvir edilmez.

2.3.1.6. Zaman

Eserde dış hikâyeyi oluşturan zaman bir yılbaşı gecesi başlar. Kitabı okuduğu süre boyunca devam eder. Kitabı okuyup bitirdikten 24 saat sonra Mister Vilson bir davet verir ve eser sona erer. Burada bir buçuk günlük bir zaman dilimi konu edilir.

Eserdeki iç hikaye ise 1064 senesinde Nişabur'da başlar. Ömer Hayyam 73 yaşında vefat edene kadar devam eder. İç hikayede zaman çizgisi belirsizdir. Uzun yıllar geçse de sadece bazı önemli olaylara yer verilmiştir.

2.3.1.7. Dil ve Anlatım

Eser hakim bakış açısıyla kaleme alınmıştır. Anlatıcı olaylara sık sık müdahale eder. Araya girerek olaylar ve kişiler hakkında bilgiler verir. Kimi zaman ansiklopedik bilgi gibi uzunca açıklamalar yapar. Eserde kişiler arasında geçiş yapılırken “*Burada bir hâdise cereyan ederken...*”⁵⁵², “*Vezir ile Ömer, sarayın dehlizlerinde, hasta şehzadenin odasına doğru yürürlerken...*”⁵⁵³, “*Vezirin odasında...*”⁵⁵⁴, “*Burada*

⁵⁵² Ziya Şakir, *ÖH*, s. 20.

⁵⁵³ Ziya Şakir, *ÖH*, s. 35.

⁵⁵⁴ Ziya Şakir, *ÖH*, s. 41.

*bütün bu şiir ve aşk elvahi görülürken...*⁵⁵⁵ gibi cümleler kurarak anlatımı kesintiye uğratar ve olayların değiştiğini söyler.

Eserde kullanılan anlatım teknikleri diyalog, özetleme ve geriye dönüştür. Diyalog olayları ve kişileri tanıtmak için kullanılır. Özetleme tekniği ise eserde uzunca bir zaman anlatıldığı için geçen olaylar hakkında bilgi vermek için kullanılır. Geriye dönüş tekniği geçmişte olan olayları anlatmak için kullanılmıştır. Eserde Ömer Hayyam'ın pek çok rubaisine yer verilir. Her olayda ya da durumda Hayyam rubai okudu diyerek olayla ilgili Hayyam'ın bir rubaisi paylaşılır. Eserde sade bir dil kullanılmıştır. Deyim ve atasözlerine yer verilmiştir.

2.3.1.8 Değerlendirme

Eser, popüler bir tarihi romandır. Konusu Amerika'da Ömer Hayyam'ın hayat hikayesini okumaya başlayan Mister Vilson'un Ömer Hayyam'ın hayat felsefesinden etkilenecek depresyonundan kurtulmasıdır.

Eserde temalar intikam, hoşgörü ve sevgidir. Bu temalar Ömer Hayyam ve Hasan Sabbah üzerinden işlenir.

Eserde çerçeve öykü tekniği kullanılmıştır. İç içe geçen iki hikâyeden ilki Mister Vilson'un hayatıdır. İlk hikâyede pek fazla olay gelişmez. Eserin ikinci hikâyesinde Ömer Hayyam'ın hayatı anlatılır. Olaylar neden-sonuç ilişkisinden çok talih ve tesadüfle bağlanır.

Eserdeki kişiler Mister Vilson, Ömer Hayyam, Hasan Sabbah ve Nizamülmülk'tür. Eserde kişilerin dış görünüşleri ve ruhsal durumları hakkında ayrıntılı tasvirler yoktur.

Mekân olarak genellikle saraylar ve yerleşim yerlerinin adları geçer. Mekanın olaylar ve kişiler üzerinde bir etkisi yoktur.

Eserde olaylar bir yılbaşı günü Mister Vilson'un evinde başlar. Dış anlatıda olaylar bir buçuk günde gerçekleşir. Ömer Hayyam'ın anlatıldığı iç hikâyedeyse olaylar 1064 senesinde başlar ve Ömer Hayyam'ın vefatına kadar devam eder.

⁵⁵⁵ Ziya Şakir, *ÖH*, s. 57.

Hakim bakış açısıyla kaleme alınan eserin anlatımında özetleme, diyalog ve geriye dönüş teknikleri kullanılır. Eserde Ömer Hayyam'ın pek çok rubaisine yer verilir.

Eser Ziya Şakir'in konusu tarihe dayanan eserlerinden biridir. Ziya Şakir'in yaptığı araştırmalar düşünülürse Ömer Hayyam ve Hasan Sabbah ile ilgili verdiği bilgilerin bu konuyu araştıranlar için yardımcı olabileceği düşünülebilir. Eser sade bir dille yazılsa da çok fazla olay içerdiği için okuyucunun dikkatini dağıtmaktadır.

2.3.2. Timurlenk ve Üç Boz Atlı

Timurlenk ve Üç Boz Atlı 1943 yılında Anadolu Türk Kitapları Deposu'nun Muallim Fuat Gücüyener'in Tarihi Eserleri: 3 serisi adı altında yayımlanmıştır. Ziya Şakir tarafından kaleme alınmış 343 sayfalık bir tarihi romandır.

2.3.2.1. Özet

Hüseyin Sofu, Timur'a yenilip kahrından vefat eden Harzem hükümdarıdır. Yerine oğlu Yusuf Sofu tahta geçmiştir. Yusuf Sofu tahta geçip tebrikleri kabul ederken Timur oğlu Cihangir'i tekrar Harzemlerin üzerine Urkent Kalesi'ni kuşatmaya gönderir. Yusuf Sofu kara kara ne yapacağını düşünürken, Timur'un oğlu Cihangir Yusuf Sofu'nun yeğeni Susen Hanzade'ye âşık olur ve onunla evlenirse kaleyi fethetmeyeceğini söyler. Susen Hanzade ise Yusuf Sofu'nun oğlu Argon'u sevmektedir. Susen Hanzade'yi seven ve eskiden Timur'un noyanlarından olan Sarıboğa, Timur'dan intikam almak ister. Sarıboğa, kendisi gibi Timur yüzünden itibarını kaybeden Hatay Bahadır ve Adil Şah ile bir kervanda buluşur ve intikam yemini ederler. Kaleyi kurtarmak için Susen Hanzade evlilik teklifini kabul eder. Yusuf Sofu, Sarıboğa'ya güvenerek yaza düğün yapılmasını kararlaştırır. Sarıboğa ve arkadaşları Timur'a suikast düzenler ancak başarısız olurlar. Sarıboğa kaçır. Onu yakalayamayan işbirlikçi arkadaşları Hatay Bahadır ve Adil Şah kılıç taşımaktan men edilir ve Semerkant'tan kaçarak Kartal Tekkesi'ne giderler. Kartal Tekkesi'nde Timur'un eski düşmanlarından Zindeçişmi Noyan yaşamaktadır. Herkes kendisini öldü bildiği için Kartal Baba adını alarak yaşamını sürmektedir. Sarıboğa ve arkadaşları yanına gelince onlara Timur'u bitirmek için bir plan yapma konusunda

yardım etmeye karar verir. Üç noyanı farklı bölgelere gönderir. Adil Şah Kapçak diyarındaki Orus Han'a, Sarıboğa Harzem diyarındaki Yusuf Sofu'ya ve Hatay Bahadır Kaşgar diyarındaki Kamer Han'a gider. Susen Hanzade, Cihangir ile evlenerek Semerkant'a gelin gider.

Hatay Bahadır, Kamer Han'ın kızı Dilşadağa ile nişanlanarak hükümdarın damadı olur. Planladıkları gibi Timur'a karşı sefere çıkmaya karar verdikleri sırada Timur, Kaşgar'ı kuşatır. Ancak kar bastırdığı için geri döner. Ordusunun çoğunu kaybettiği için Kamer Han, Timur'a saldırır. Fakat Timur gizlediği orduyla Kamer Han'ı yener ve kızı Dilşadağa'yı esir alır. Timur kardeşi Kutluk Türkan'ın yardımıyla Dilşadağa'yı kendisiyle evlenmeye ikna eder. Böylece Hatay Bahadır'dan intikam alır. Hatay Bahadır, Adil Şah'ın yanına gider. Orus Han ikisini de Timur'a teslim etmeye karar verir. Bunu öğrenen Hatay Bahadır ve Adil Şah, Durcan'ın yardımıyla Orus Han'ın elinden kurtulur. Bir süre ormanda gezen ikili, Lama May-San'ın kalesine ulaşırlar. Lama May-San ile anlaşılan ikili ondan Timur'u öldürmek için zehir alırlar. Harzem'e döndüklerinde Argon'un öldüğünü öğrenirler. Sarıboğa da Timur'un asla öldürülemeyeceğini düşünmektedir. Dilşadağa ile Timur'un evlendiğini öğrenen Hatay Bahadır ve arkadaşları, Timur'u kalbinden vurmak için oğlu Cihangir'i zehirlemeye karar verirler. Yusuf Sofu'nun yardımıyla Timur'un sarayına zehri sokarlar ve oğlu Cihangir'i zehirlerler. Timur, Cihangir öldükten sonra bir süre devlet işlerinden elini eteğini çeker. Bundan faydalanmak isteyen Kamer Han tekrar ordu toplayarak Yusuf Sofu'nun desteğiyle Timur'a saldırır. Kamer Han'ın ordusu yenilir. Hatay Bahadır ve Adil Şah tekrar Kartal Tekkesi'ne kaçar. Yusuf Sofu ve Sarıboğa Urkent Kuşatması sırasında ölür. Urkent Susen'e verilir. Timur, Kartal Tekkesi'ni de kuşattırır. Hatay Bahadır ve Adil Şah, Timur'un eline düşmektense birbirlerini öldürür.

2.3.2.2. Tema

Eserdeki temalar Timur dönemindeki siyasi olaylar, aşk ve intikamdır.

2.3.2.2.1. Aşk

Eserde aşk teması Argon ve Susen Hanzade'nin karşılıklı aşkı, ikisinin arasına giren Cihangir'in karşılıksız aşkı şeklinde üçlü bir aşk hikâyesi şeklinde işlenir. Ayrıca Sarıboğa da Susen Hanzade'yi karşılıksız sevenlerden biridir. Cihangir elindeki gücü kullanarak Susen ve Argon'u ayırır. Argon bu ayrılığa dayanamaz ve ölür. Sarıboğa da Timur ve Cihangir'e iyice düşman olur. Cihangir ölünce Susen'in kendisine kalacağını düşünür. Eserde hiçbir âşık kavuşamaz.

2.3.2.2.2. İntikam

Timur pek çok kişinin düşmanı olmayı başarmıştır. Eski noyanları Hatay Bahadır ve Adil Şah topraklarını ellerinden aldığı için Timur'dan intikam almak için sürekli plan yaparlar. Sarıboğa da Timur tarafından eşeğin kuyruğuna bağlanarak sürüklenip onurunu kaybettiği için Timur'dan intikam almak ister. Yusuf Sofu ise hem babasını hem de oğlunu Timur yüzünden kaybettiği için Timur'a düşman olur. Kamer Han da kendisine rakip olarak gördüğü Timur'un ölmesi ya da gücünü kaybetmesi için sabırsızlanır. İntikam duygusu Zindeçeşmi Noyan'ın öncülüğünde bütün bu kişileri bir araya toplar. Timur'a her fırsatta saldırırlar. Oğlu Cihangir'i öldürürler. Sonunda hepsi Timur'un gazabına uğrar.

2.3.2.2.3. Timur Dönemindeki Siyasi Olaylar

Urkent Kalesi Timur tarafından kuşatılır. Bu kuşatma Timur'un oğlu Cihangir ve Yusuf Sofu'nun yeğeni Susen Hanzade'nin evlenmesi ile kalkar. Dilşadağa, Timur'la evlenmeyi saldırılardan kurtulmak için kabul eder. Devletler arasında kız alıp kız verme o dönemde barışı sağlamanın bir yoludur.

Timur'un ordusu zor koşullarda savaşabilmek için yetiştirilmiştir. Bunu Hatay Bahadır'ın ormanda rahat bir şekilde hayatta kalmasından anlarız. Timur kendisine suikast düzenleyen noyanları kılıç taşımaktan men ederek “âlemin maskarası” denen kötü bir duruma düşürür. İyi bir casus teşkilatına sahiptir. Timur casuslarını bizzat seçer. Hepsinin sadakatinden emin olurdu.

O zamanlarda otoritenin gazabına uğrayan kişiler merkezden uzak yerlerde terk edilmiş meskenlere yerleşerek, kendilerine derviş süsü vermektedir. Hatay Bahadır bu durumun ne kadar yaygın olduğunu “*Şayet teşebbüslerimizde muvaffak*

olamazsak, biz de böyle bir iş yapalım... Tenha bir dağ başı da biz bulalım... Birimiz, Kartal Baba, yahut Lama May-San olalım..”⁵⁵⁶ sözleriyle anlatır.

2.3.2.3. Olay Örgüsü

Eser, *Üç Boz Atlı, Ölüm Sahnesinde Doğan Bir Aşk, Hiç Umulmayan Bir Hadise, Korkunç Bir Düello, Üç Aşk, Bir Madde Eksik, En Korkunç Ölüm Cezası, Özbek Kızının Fedakârlığı, Sarıboğanın Teklifi, Ordu Dönüyor, Göktepe Kervansarayı, Üç Âşık, Timur’un Kalbine İnen Bir Mızrak Yarası, Feci Bir Âkibet, Kartal Tekkesi, Cihangirin Düğünü, Üç Yol, Sarayın Falcıbacısı, Kanlı Kuyu, Müthiş Bir Ok Yağmuru, Günahsız Bir Kurban, Semerkand Sarayında Bir Meclis, Adil Şah, Kalbi Yaralı Bir Baba, Timur Mahvolurken, Zafer Alayı ve Esirler, Herkeste Hayret Uyandıran Bir Havadis, Uçurumun Kenarına Kadar Yuvarlanan Bir Tac, Hesapta Olmayan Bir Tuzak, Durcanın Fedakârlığı, Çoban Yıldızı, Dua Değirmeni, Hepimiz Aynı Silâhın Demiriyiz, Derdini Söylemeyen Derman Bulamaz, Kâşgâr Yollarında, Zincir Saray, Zincir Sarayın Uğuru, Beklenmeyen Acı Bir Darbe, Fırsat Bu Fırsattır, Bir Tek Casus Koca Bir Orduya Bedeldir, Allahın Muradı, Nasıl Ölüler Dirilir Mi, Yusuf Sofu’nun Garib Teklifi, Yusuf Sofu’nun ve Kalenin Âkibeti, Timur’un Son Emri* adlarını taşıyan 43 bölümden oluşmuştur. Her bölüm anlattığı konuya uygun şekilde adlandırılmıştır. Olaylar Hüseyin Sofu’nun ölüp Yusuf Sofu’nun tahta geçmesiyle başlar. Buradan itibaren *Timurlenk ve Üç Boz Atlı*’yı oluşturan olay halkalarını şu şekilde sıralayabiliriz:

- 1) Hüseyin Sofu’nun ölmesi ve oğlu Yusuf Sofu’nun tahta geçmesi.
- 2) Timur’un Harzemler üzerine oğlunu kumandan olarak göndermesi ve Cihangir’in Yusuf Sofu’nun yeğeni Susen’e âşık olması.
- 3) Cihangir’in barış teklifi olarak Susen’e evlilik teklifi etmesi, Susen’in Yusuf Sofu’nun oğlu Argon’u sevdiği için teklifi kabul etmemesi.
- 4) Timur’un eski noyanı Sarıboğa’nın Timur’u sevmeyen noyan arkadaşları Hatay Bahadır ve Adil Şah ile plan yapması ve Timur’a karşı savaşmaya karar vermeleri.

⁵⁵⁶ Ziya Şakir, *Timurlenk ve Üç Boz Atlı*, İstanbul 1943, s. 250.

- 5) Susen'in halkını kurtarmak için teklifi kabul etmesi ve Sarıboğa'nın Yusuf Sofu'ya evliliği erteleyeceğine dair söz vermesi.
- 6) Sarıboğa, Adil Şah ve Hatay Bahadır'ın Timur'a suikast düzenlemesi ve Timur'un Hatay Bahadır ile Adil Şah'ı kılıç kullanmaktan men etmesi.
- 7) Hatay Bahadır ve Adil Şah'ın Timur'un eski düşmanı olan Zindeçeşmi Noyan'ın derviş olarak saklandığı Kartal Tekkesi'ne gidip Sarıboğa ile buluşması ve Timur'u bitirme planı yapmaları.
- 8) Susen'in Timur'un oğlu Cihangir ile evlenmesi, Semerkant'a gelin giderken Argon'un yaya olarak Susen'i takip etmesi.
- 9) Hatay Bahadır'ın Kamer Han ile ittifak yapmak için Kaşgar'a gitmesi ve Kamer Han'ın kızı Dilşadağa ile nişanlanması.
- 10) Hatay Bahadır'ın Kaşgar'daki Timur casuslarını bulması ve idam ettirmesi.
- 11) Kaşgar'dan kaçabilen casusun Timur'a isyanı anlatması ve Timur'un Kamer Han üzerine ordu gönderdiği sırada kış başladığı için geri dönmek zorunda kalması.
- 12) Kamer Han'ın tekrar Timur'a saldırmaya karar vermesi, Timur'un Kamer Han'ı pusuya düşürüp kızı Dilşadağa'yı esir alması.
- 13) Hatay Bahadır'ın Adil Şah'ın yanına Kapçak diyarına gitmesi ve orada hüküm süren Orus Han'ın iki noyanı Timur'a teslim etmeye karar vermesi.
- 14) Hatay Bahadır ve Adil Şah'ın kaçması ve Lama May-San'ın mabedine sığınmaları.
- 15) Hatay Bahadır ile Adil Şah'ın Lama May-San ile anlaşma yapıp Timur'u zehirlemek için ondan çok kuvvetli bir zehir yapmasını istemeleri.
- 16) Hatay Bahadır ve Adil Şah'ın geri dönmesi ve Timur'un Dilşadağa ile evleneceği söylentisinin yayılması.
- 17) Hatay Bahadır ve Adil Şah'ın Sarıboğa'nın yanına gitmesi ve Timur'u zehirlmekten vazgeçip oğlu Cihangir'i zehirlmeye karar vermeleri.
- 18) Argon'un ölmesi ve Yusuf Sofu'nun Cihangir'i zehirlemek için üç noyana yardım edip zehiri Semerkant'a ulaştırması.

19) Cihangir'in ölmesi ve Timur'un devlet işlerinden el çekip bir süre inzivaya çekilmesi.

20) Casuslarından olanları öğrenen Timur'un Harzemlerin kalesi Urkent'e saldırıp kaleyi fethetmesi ve Sarıboğa ve Yusuf Sofu'nun kuşatma sırasında ölmesi.

21) Yenilen ve Kartal Tekkesi'ne sığınan Hatay Bahadır ve Adil Şah'ın tekkede kuşatılması ve birbirlerini öldürerek intihar etmeleri.

On dokuzuncudan yirmi birinci olay halkasına kadar olan kısım eserin sonuç bölümüdür. Timur inzivadan çıkar ve kendisine karşı birleşen düşmanlarını alt eder.

Eserin olay örgüsü sağlam değildir. Olay örgüleri talih ve tesadüfle birbirine bağlanır. Hatta bazen ileride anlatılacağı söylenen olaylar anlatılmaz ve konu eksik bırakılır. Çok fazla olayın bir arada anlatılması eserin akıcılığını olumsuz etkiler.

2.3.2.4. Kişiler

2.3.2.4.1. Başkişi

Timur eserin başkişisidir. Büyük bir hükümdardır ve savaşçı bir kişiliktir. Seferlerine her zaman ordusunun önünde çıkar. Öfkeli bir kişiliği olduğu söylenir. Hiçbir olumsuz durum Timur'u yıkamaz ancak çok sevdiği oğlu Cihangir'in ölmesi onu büyük bir üzüntüye boğar. Çok sevdiği devlet işlerinden uzaklaşır. İntikam alabilmek için ordusunun başına geçer. Öyle gözü pek hükümdardır ki “...sırtında incecik bir entari ve elinde sadece yalın bir kılıç olduğu halde...”⁵⁵⁷ karşısındaki pehlivan gibi ve zırhlı Yusuf Sofu ile meydan dövüşüne tutuşur ve onu yener.

Timur'un dış görünüşü ve ruhsal durumu ile ilgili bilgiler ayrıntılı bir şekilde verilmemiştir. İhtiyatlı ve zeki bir hükümdar olması eserde en çok değinilen özellikleridir.

2.3.2.4.2. Norm Karakterler

Sarıboğa

Sarıboğa, Timur'un eski noyanlarından biridir.

⁵⁵⁷ Ziya Şakir, *TÜBA*, s. 335.

Kât Kalesi kuşatması sırasında korkaklık yaptığı için Timur tarafından kılıcı alınmış. Yüz sopayla cezalandırıldıktan sonra merkebin kuyruğuna bağlanarak Semerkant'a gönderilmiştir. Sarıboğa tüm bunları “...*üç sene evvel, bir yolculuk esnasında Susene tesadüf etmiş.. onu, çılginca sevmiş...*”⁵⁵⁸ olduğu için yapmıştır. Susen'e kavuşamadığı için Yusuf Sofu'nun emrine girmiştir. Kılıcını alıp, onurunu kırdığı için Timur'dan öç almak istemektedir. Ayrıca sevdiği Susen'in Timur'un oğlu ile evlenmesi intikam isteğini daha da arttırmıştır. Sarıboğa, Urkent Kalesi kuşatması sırasında ölmüştür.

Hatay Bahadır

Timur'un noyanlarından. Hayatı Timur'un casusu Falcıbacı tarafından “*Bu bahadırlık sana, yedi göbek atadan miras kalmıştır. Saray gibi bir konakta dünyaya gelmişsin. İyi günler içinde yetişmiş; ömrünü saadetle geçirmişsin.*”⁵⁵⁹ cümleleriyle anlatılır. Babası Timur'a yenilmiş ve topraklarını kaybetmiştir. Hatay Bahadır eskisi gibi güçlü bir hükümdar olmak istemektedir. İki arkadaşı arasında en zeki ve yetenekli kişidir. Kaşgar hükümdarı Kamer Han'ın kızı Dilşadağa'yla nişanlanmıştır. Kamer Han'ın sarayındaki casusları yakalamıştır. Dilşadağa'nın Timur ile evlendiğini duyduktan sonra Cihangir'i zehirleme fikrini ortaya atan kişidir. Hatay Bahadır, Sarıboğa ve Adil Şah'a göre daha zeki ve daha temkinlidir. Kartal Tekkesi'nde Adil Şah ile beraber intihar etmişlerdir.

Adil Şah

Babası Behram Celâyer, Timur tarafından yenilip ona tabi olmak zorunda kalmıştır. O da Hatay Bahadır gibi topraklarını Timur'a kaybetmiştir. Kapçak hükümdarı Orus Han tarafından bir süre hapsedilmiştir. Kartal Tekkesi'nde Hatay Bahadır ile birlikte intihar etmiştir.

Yusuf Sofu

Hüseyin Sofu'nun oğludur. Kendisinin de Argon isminde bir oğlu vardır. Oğluna çok düşkün bir babadır. Timur ile savaşılan Harzem'in son kalesi Urkent'te tahta çıkmıştır. Başta Timur'la mücadele etmeye karar verse de halkı barış istediği için Timur'a elçi

⁵⁵⁸ Ziya Şakir, *TÜBA*, s. 33.

⁵⁵⁹ Ziya Şakir, *TÜBA*, s. 142.

göndermiştir. Ülkesini korumak için oğlunun çok sevdiği Susen'i Cihangir'le evlendirmiştir. Oğlunu ve topraklarını kaybettiği için Timur'a kinlidir. Cihangir'in zehirlenmesi olayında zehrin Semerkand'a ulaştırılmasına aracılık eder. Urkent kuşatması sırasında ölür.

Kamer Han

Kaşgar'ın adaletli ve insafli hükümdarıdır. Timur'un ezeli düşmanıdır. Güçlü bir hükümdar olduğu halde Timur kadar başarılı değildir. Timur ile savaşırken kızı Dilşadağa esir düşer. Bu yüzden Kamer Han acı çekmektedir. Timur'dan intikam almak için tekrar saldırmayı dener. Savaşı kaybedince uçurumdan atlayarak intihar etmiştir.

2.3.2.4.3. Kart Karakterler

Eserde Yusuf Sofu'nun amcası Aksofu'nun kızı Susen ve Kamer Han'ın kızı Dilşadağa fedakârlıklarıyla ön plana çıkar. Timur'un oğlu Cihangir ise âşıkların arasına giren kötü bir karakterdir. Timur'un kız kardeşi Kutluk Türkan ise kardeşinin dileklerini gerçekleştirmek için her yolu deneyen kurnaz ve düzenbaz biridir.

Kapçak hükümdarı Orus Han ise riyakâr ve ikiyüzlülüğüyle kendini gösterir. Dinin arkasına saklanarak kendini korumaya çalışan Kartal Baba olarak kendini tanıtan Zindeçeşmi Noyan ve Tibet'ten kaçıp Dua Değirmeni'ne yerleşen Lama May-San hazretleri ise inanca dayandırarak kendi kimliklerini saklayan kişilerdir. O devirde pek çok isyan eden kişinin derviş kılığına girerek saklandığı bilinmektedir. Zindeçeşmi Timur'dan, Lama May-San ise Tibet'teki rakiplerinden intikam almak ister.

2.3.2.4.4. Fon Karakterler

Eserde fon karakterler sıkça kullanılmıştır. Bu karakterler Yusuf Sofu'nun babası Hüseyin Sofu, Yusuf Sofu'nun yardımcısı Toklu Noyan, Susen'in dadısı Zühre bacı, Timur'un habercisi Mirke, Timur'un casusları Konaş, Şenkul, Aydoğan ve Karacaoğlan, Kartal Baba'nın yardımcısı Duran, Adil Şah'ın yardımcısı Durcan, Lama May-San'ın yardımcısı Abbas Mirza'dır. Sayıları fazlaca olan fon karakterler eserin anlatımını canlı tutmaya yardımcı olmuştur.

2.3.2.5. Mekân

Timurlenk ve Üç Boz Atlı'daki bütün mekânlar çevresel mekânlardır. Yani mekânların olay üzerinde etkisi yoktur sadece dekor olarak kullanılmıştır. Eserde olaylar genelde saraylarda gerçekleşir. Eserde o dönemdeki pek çok yerleşim adına yer verilmiştir. Bu yerleşim yerlerinden bazıları Semerkand, Urkent, Kaşgar, Bürke, Tokkent, Seyram, Hoten, Nahşep'tir.

Eserdeki çoğu mekân ayrıntılı bir şekilde tasvir edilmemiştir. Bunlardan bazıları Urkent Kalesi, Argon'un kaldığı Av Köşkü, Kaşgar Sarayı, Sarıboğa'nın kaldığı köşk, Dilküşa Sarayı ve Çin Köşkü'dür. Bu mekânlar anlatılırken verilen detaylar saray perdeleri, saray bahçesi, köşkün Urkent Kalesi'nin içinde oluşu gibi hikayeye fazla etki etmeyen detaylardan ibarettir.

Eserde dikkat çeken iki mekândan birisi Kartal Tekkesi'dir. *“Bu bina, her tarafı kesme kayadan yapılmış olan küçük bir kuleden ibaretti.”*⁵⁶⁰ şeklinde anlatılan bu tekke Zindeçesmi Noyan'ın Kartal Baba ismiyle saklandığı yerdir. Burası terk edilmiş metruk bir yer olduğu için isyancılara gözden uzak bir üs görevi görmüştür.

Dikkat çeken ikinci mekân ise Dua Değirmeni diye adlandırılan Lama May-San'ın kaldığı kale harabesidir. Bu kale harabesinin içi *“...cin ve peri masallarındaki sihirli binalara benziyor.”*⁵⁶¹ denilerek tasvir edilir. Adil Şah ve Hatay Bahadır Lama May-San'ın huzuruna çıkarken *“...uzun sakallı adamın açtığı kapıdan itibaren, ta karşısındaki kapıya kadar, iki sıralı korkunç şekilde adamlar dizilmişti. Bunların başları muhtelif şekilde canavar başlarına benziyor, ellerinde de uzun kılıçlar, ve sivri mızraklar bulunuyordu.”*⁵⁶² cümleleriyle anlatılan tahta heykellerle dolu yoldan geçerler. Lama May-San'ın odası şu cümlelerle anlatılır: *“Kapının tam karşısına tesadüf eden duvarda, - cesameti ile bütün duvarı kaplamış olan – büyük bir mabut resmi vardı. Üç başlı korkunç mahlûku tasvir eden bu mabut, bağdaş kurmuştu. İşte bu mabudun tam kucağına tesadüf eden yerde de, muhterem Lama May-San Hazretleri, büyük bir azametle kurulmuş oturuyordu.”*⁵⁶³. Lama May-San da tıpkı

⁵⁶⁰ Ziya Şakir, *TÜBA*, s. 94.

⁵⁶¹ Ziya Şakir, *TÜBA*, s. 245.

⁵⁶² Ziya Şakir, *TÜBA*, s. 251.

⁵⁶³ Ziya Şakir, *TÜBA*, s. 252.

Kartal Baba gibi terk edilmiş bir yerde yaşamaktadır. Bu mekânda genel olarak Uzak Doğu daha çok Tibet kültürüne uygun görüntüler tasvir edilmiştir.

Eserde ayrıntılı bir şekilde anlatılan iki saraydan biri Kutluk Türkan'a ait Zincir Saray, diğeri ise Timur'a ait olan Gök Saray'dır. Zincir Saray Nahşeb kasabasına yakındır. *“Kasabaya yüz adım kadar mesafede, Tüm dağından ayrılmış olan bir tepenin üstünde, mimarî zarafetinden bir bediası gibi, o muhteşem Zincir Saray görünüyordu.”*⁵⁶⁴ cümleleriyle anlatılan Zincir Saray o dönemin mimarisiyle ön plana çıkan saraylarından biridir.

Gök Saray, Timur'un ülkesinin kalbi, başkenti olan Semerkant'ta bulunur. Saraylarının en mühimidir. Eserde *“Bu saray, kırmızı tuğla içine yumurta akı karıştırılmış horasandan inşa edilmişti. İsminin Gök saray olmasına mukabil, manzarası kıpkırmızı renkten ibaretti. ...Sarayın büyük divanhanesinde bulunan gök renkli bir taş dolayısıyla bu saraya o isim verilmişti.”*⁵⁶⁵ cümleleriyle tasvir edilen saray Timur'un ve bütün devlet erkânının işlerini yürüttüğü saraydır. Casuslara karşı geliştirilen mimarisi sayesinde sarayın divanhanesinde sürekli akan bir su sesi içerideki konuşmaları dışarıdan duymayı imkânsız hale getirir.

2.3.2.6. Zaman

Eserde olaylar Hüseyin Sofu'nun öldüğü gün başlar. Adil Şah ve Hatay Bahadır'ın Kartal Tekkesi'nde intihar etmesiyle sona erer. Eserde zaman çizgisi düz bir şekilde ilerler, geriye dönüşler yoktur. Eser başladığında mevsimin sonbahar olduğu söylenir. Eserde tarihi belirleyen önemli noktalar Susen'in Nisan'ın son günü gelin gitmesi, Timur'un Hicri takvimin ilk ayında saray değiştirmesi, kış mevsiminde Timur'un Kaşgar'ı kuşatması, yaz mevsiminin gelmesinden üç buçuk ay sonra Urkent Kalesi'nin alınması ve yirmi beş gün kadar sonra Hatay Bahadır ve Adil Şah'ın ölmesi şeklinde sıralanabilir. Eserde otuz aya yakın bir süre anlatılır.

Eser Timur Devleti'nin hüküm sürdüğü yıllarda geçer. Tam tarih verilmediği için zaman ile ilgili çıkarım yapmak güçtür. Sadece başka kaynaklarda Timur'un oğlu

⁵⁶⁴ Ziya Şakir, *TÜBA*, s. 271.

⁵⁶⁵ Ziya Şakir, *TÜBA*, s. 163

olduğu söylenen Cihangir'in Miladi 1376 yılında öldüğü söylenir. Buna göre eserin 1370'li yıllarda geçtiği çıkarılabilir.

2.3.2.7. Dil ve Anlatım

Eserde hakim bakış açısı kullanılmıştır. Anlatıcı pek çok yerde kendi varlığını hissettirir, anlatıma müdahale eder. Sık sık araya girerek dönemle ilgili tarihi bilgiler verir. Anlatıma “*Evvelce de arzetmiştik ki...*”⁵⁶⁶ gibi cümlelerle müdahale ederek anlatımı sıkça kesintiye uğratar.

Eserde kullanılan teknikler iç monolog, diyalog, özetleme ve geriye dönüştür. Eserde ayrıca mektup ve sultanların ferman metinlere rastlanır. Eserde iç monolog Cihangir'in Susen ile ilgili duygularını anlatırken, Orus Han'ın düşüncelerini anlatırken, Dilşadağa ve Susen'in düşüncelerini anlatırken kullanılır. Eserde uzun diyaloglarla okuyucuya olaylar ve kişiler hakkında bilgiler verilir. Özetleme tekniği ise arada geçen zamanı ve olayları anlatmak için sıkça kullanılmıştır. Akgül'ün Cihangir'i zehirlmesi geriye dönüş tekniği kullanılarak anlatılmıştır.

Eserde sade bir dil kullanılmıştır. Kişiler konuşturulurken İstanbul Türkçesi kullanılmıştır. Bu eserde de pek çok deyim ve atasözünden yararlanılmıştır.

2.3.2.8 Değerlendirme

Eser, popüler bir tarihi romandır. Konusu Timur devrinde geçmektedir. Eserin konusu Timur'un muhalif noyanları Sarıboğa, Adil Şah ve Hayat Bahadır'ın isyana kalkışması ve Timur tarafından yenilmesi şeklinde özetlenebilir.

Eserdeki ana temalar Timur dönemi olayları, aşk ve intikamdır. Timur döneminde olan bazı siyasî olaylar ve dönem yaşayışı hakkında bilgiler verilir. Aşk teması ise üçlü aşk şeklinde işlenir. Eserdeki hiçbir kahraman sevdiğine kavuşamaz. İntikam ise eseri ayakta tutan ve neredeyse tüm kahramanları ilgilendiren temadır.

⁵⁶⁶ Ziya Şakir, *TÜBA*, s. 271.

Eser klasik olay örgüsüyle kaleme alınmıştır. Olay halkalarının neden-sonuç ilişkisiyle birbirine bağlı olduğu söylenebilir. Tarihi bir eser olduğu için anlatıcının eserdeki olaylar arası boşlukları doldurmak için talih ve tesadüften yararlandığı söylenebilir.

Eserdeki kişiler Timur, Cihangir, Adil Şah, Sarıboğa, Hatay Bahadır, Kamer Şah, Yusuf Sofu, Argon, Dilşadağa, Susen ve Kutluk Türkan'dır. Eserdeki kişilerin dış görünüşleri ve ruhsal durumları hakkında ayrıntılı tasvirler mevcut değildir.

Mekân olarak genelde tarihi mekânlar olan saraylar ve şehirlerin adları geçmektedir. Anlatılan mekânlar hakkında tarihi bilgiler verilmiştir. Mekânın olaylar ve kişiler üzerinde bir etkisi yoktur. Genel olarak bir dekor işlevindedir.

Eserde Timur devri olan 1370'li yıllar anlatılır. Timur'un oğlu Cihangir'in on dokuz yaşında olduğu bilgisine dayanarak bu tarihin 1355 olduğu söylenebilir. Eserde ise otuz ay gibi bir zaman dilimi konu edilir. Eserde tarihi anlatmak genelde için mevsim isimleri kullanılır.

Hakim bakış açısıyla kaleme alınan eserin içinde iç monolog, diyalog, özetleme, geriye dönüş tekniklerinden yararlanılmış, yeri geldikçe mektup ve ferman gibi metinlere de yer verilmiştir.

Ziya Şakir'in konusunu Timur Devleti'nin tarihine dayandırarak yazdığı bu eser bir tarihi romandır. Ancak içinde tarihi ve doğru bilgiler mevcuttur. Özellikle Ziya Şakir'in yaptığı tarihi araştırmalar düşünülürse eserde kullanılan bazı olaylar ve kişiler hakkında çoğu ansiklopedide olmayan bilgiler içeren bir eserdir. Timur zamanı hakkında araştırma yapmak isteyenlerin eser içinde geçen bazı tarihi bilgilerden yararlanması mümkündür.

2.3.3. Sadullah Ağa

Sadullah Ağa, Ziya Şakir'in 1944 yılında Efe Neşriyat tarafından yayımlanan 92 sayfalık eseridir. III. Selim döneminde yaşamış bir besteci olan Sadullah Ağa'nın hayatını anlatan tarihi bir romandır.

2.3.3.1. Özet

Sadullah ve arkadaşları Küçükusu Kasrı önünde Üçüncü Selim'i görmek için toplanırlar. Sesi çok güzel olan Sadullah, padişahın gözdesi Mihriban için yazdığı şarkıyı söyler. Bunu duyan padişah III.Selim, Sadullah'ı huzura ister. Ancak Sadullah yaka paça götürüldüğü için arkadaşları başına kötü bir hal geldiğini düşünerek ablası Fatma'ya kötü haber götürürler. Fatma sinir buhranı içindeyken Sadullah eve gelir ve padişah tarafından çavuş yapıldığını ve enderuna müzik eğitimine devam edeceğini söyler. Böylece Sadullah iyi bir eğitim almaya başlar ve padişahın yaptığı küme fasıllarında dahil olur. Padişah gözdelelerinin de iyi bir müzik eğitimi almasını istediği için ahlakına güvendiği Sadullah'ı hareme hoca olarak tayin eder. Haftada iki gün hareme derse gider. Bir gün padişah Sadullah'ın gözdesi Mihriban'a şarkı öğretmesini ister. Böylece Sadullah ve Mihriban birbirlerine yakınlaşmaya başlar. Aradan zaman geçer. Mihriban ve Sadullah'ın arasındaki yakınlık diğer gözdeleleri rahatsız eder. Galata Mevlevihanesi açılışında herkes huzurda hazır bulunur. Şarkılar icra edilir. Mihriban şarkılarda çok duygulanıp ağlar. Padişah ağlayanın kim olduğunu sorduğunda diğer gözdeleler Mihriban ve Sadullah arasındaki dedikoduları padişaha söyler. Gazaba gelen padişah Sadullah'ın öldürülmesini Mihriban'ın hapsedilmesini emreder. Ancak padişahın mabeyncisi ve yakın arkadaşı Sait Efendi Sadullah'ın idamını erteletir. Bir gün küme faslında bir şarkı icra edilir. Padişah üçüncü selim şarkıyı çok beğenir. Sait Bey'e şarkının kimin eseri olduğu sorduğunda Sait Bey her şeyi padişaha anlatır. Padişahın pişman olduğunu görünce de Sadullah'ın ölmediği söyler. Padişah Sadullah'ı affeder. Mihriban ile Sadullah'ı evlendirir.

2.3.3.2. Tema

Eserdeki temalar aşk, musiki ve III. Selim dönemi sosyal hayatıdır.

2.3.3.2.1. Aşk

Eserde üç kişi arasında geçen bir aşk hikayesi anlatılır. III. Selim cariyelerinden Mihriban'ı sever ve ona şarkılar yazar. Mihriban'ın da sesi güzeldir ve musikiye meyli vardır. Padişah da Mihriban'ın ve saraydaki cariyelerin daha iyi bir eğitim alabilmesi için Sadullah'ı hareme derslere başlatır. Padişahın Mihriban'dan dinlemek

istediği şarkıları Sadullah Mihriban’a öğretmeye başlar. Bir gün padişah yine Sadullah’ın Mihriban’a bir şarkı öğretmesini ister.

“Fakat Sadullah ağa.. O, mütemadiyen şarkının zeminini tekrar ettiği halde, bir türlü nakârat hanesine geçemiyordu. Şarkıyı, padişahın iradesile Mihribana geçtiği halde

Ah benim cânım.. Ah cânânım.. Mihribanım...

Mısraını okumağa cesaret edemiyordu. Sanki bu sözleri söylerse, kalbinin en derin bir köşesin de saklanan gizli bir sırrı ifşâ etmiş olacağını zannediyor.. Bundan, büyük bir hicap hisseyliyordu.”⁵⁶⁷

Bu eser ikisi üzerinde de büyük bir tesir yapar ve birbirlerini karşı bir şeyler hissettiklerini anlarlar. Diğer yanda da Padişah III. Selim de yaptığı şarkılar ve gösterdiği özenle Mihriban’ı çok sever. Ancak Mihriban’ın gönlü Sadullah’ı tercih eder.

Gerçekleri diğer cariyelerden öğrenen III. Selim önce Sadullah ve Mihriban’ı ayırır da daha sonra pişman olur ve aralarından çekilerek aşıkların kavuşmasını sağlar.

2.3.3.2.2. Musiki ve III. Selim Dönemi Sosyal Hayat

Eserde Lale Devri’nden sonra musikiye en çok önem verilen ve pek çok musikişinasın yetiştiği III. Selim dönemi anlatılır. Sadullah Ağa da bu dönemin gerek sesiyle gerek de musikiye kazandırdıklarıyla öne çıkan musikişinaslarından. Padişah III. Selim de şarkılar besteleyen musiki bilgisi yüksek olan bir padişaktır. Sürekli küme fasılları düzenletir. Bu fasıllar genelde Serdap Köşkü’nde gerçekleşir. İsmail Dede padişahın en yakınlarından biri olur. Enderun’dan çok iyi musikişinasların yetişmesini sağlar. Ayrıca padişah gözdeleri ve cariyelerine de musiki eğitimi verilmesini sağlar.

Sadullah’ın kaldığı mahalledeki komşuluk *“O tarihte İstanbul halkının büyük bir hususiyeti vardı. Komşularına karşı büyük bir samimiyet ve vefakârlık gösterirler.. İztıraplı zamanlarda büyük bir şefkatle yardıma koşarlardı.”⁵⁶⁸* cümleleriyle anlatılır. Halk birbirinin yardımına koşar ve insanlar komşusunun derdine ortak olur. Yine güzel bir haber alındığı zaman konu komşuya hayır yapmak da o dönemin

⁵⁶⁷ Ziya Şakir, *Sadullah Ağa*, İstanbul 1944, s. 79.

⁵⁶⁸ Ziya Şakir, *SA*, s. 29.

adetlerindendir. Ayrıca erkekler kadınların olduğu bir mekana girerken “Destur” diyerek haber verir.

2.3.3.3. Olay Örgüsü

Eserde olaylar Sadullah ve arkadaşlarının padişahı görmek için gittiğı Küçüksu Kasrı'nda başlar. Buradan itibaren eseri oluşturan olay halkları şu şekilde sıralanabilir:

- 1) Sadullah'ın şarkı söylemesi ve padişahın sesini çok beğenip onu huzuruna istemesi
- 2) Sadullah'ın padişah tarafından çavuş yapıp Enderun'da derslere girmesi ve padişahın küme fasıllarına katılması
- 3) Sadullah'ın padişahın emriyle haremde ders vermesi ve padişahın gözdesi Mihriban'a şarkı öğretmesinin emredilmesi
- 4) Mihriban ve Sadullah'ın zamanla birbirini sevmesi
- 5) Galata Mevlevihanesi'nin açılışı sırasında şarkılar söylenirken Mihriban'ın ağlaması ve diğer cariyelerin padişaha Mihriban ve Sadullah'ın birbirini sevdiğini söylemesi
- 6) Padişahın Sadullah'ın asılmasını, Mihriban'ın hapsedilmesini emretmesi ve Sait Bey'in padişahın pişman olacağını bildiğı için Sadullah'ı idam ettirmemesi
- 7) Küme faslı sırasında Sadullah'ın şarkısını duyan padişahın pişman olması ve Sait Bey'in padişaha Sadullah'ın yaşadığını söylemesi
- 8) Padişahın Sadullah'ı affetmesi ve Mihriban ile Sadullah'ı evlendirmesi

Altıncı olay halkasından sekizinci olay halkasına kadar olan kısımlar eserin sonuç bölümüdür. Padişah Sadullah'ı önce astırmak istese de sonra pişman olur. Sadullah ve Mihriban kavuşur ve eser mutlu sonla biter. Eser klasik olay örgüsüyle kaleme alınmıştır. Olay halklarını giriş, gelişme ve sonuç şeklinde de adlandırılabilir. Buna göre ilk iki olay halkası giriş, üçüncü ve beşinci olay halkaları gelişme, altı ve sekizinci olay halkaları arası ise sonuçtur.

2.3.3.4. Kişiler

2.3.3.4.1. Başkişi

Sadullah Ağa

Sadullah Ağa dönemin önemli bestekarlarından biridir. Üçüncü Selim döneminde yaşamıştır. Genç ve sesi güzel biridir. Sadullah hakkında eserde şu bilgiler geçer:

“Tophaneden Galatasarayaya çıkan (Boğazkesen) yokuşunun sol tarafında, kısmen harap olmuş, büyücek bir ev bulunuyordu... Sadullah, bu evde oturuyordu. Sadullah'ın ailesi, (Ankara) köylülerindendi. Pederi, genç yaşında İstanbul'a gelmiş, ticaret işlerine girişmişti. Kazandığı paralarla ufak tefek birkaç irat aldıktan sonra, artık işten çekilmişti. Vefatına kadar, bu iratlarla geçinmişti. Pederinin vefatından sonra, bu iratlarla Boğazkesendeki ev, Sadullah'a intikal etti. O da babası gibi bu iratlarla geçindi. Çünkü onun hassas ve san'atkâr ruhu, ticaret vesaire gibi maddî işlerle uğraşmağa müsait değildi.”⁵⁶⁹

Sadullah'ın ve ablası Fatma'nın geçim kaynağı kısıtlıdır. Sadullah çavuş olduktan sonra hayatları değişmiştir. Sadullah asla değişmemiş eser boyunca ahlakı ve alçakgönüllüğü ile anlatılmıştır.

2.3.3.4.2. Norm Karakterler

Eserdeki norm karakterler III. Selim, Sait Bey ve Mihriban'dır.

Padişah III. Selim musikiye olan düşkün ve hassas ruhlu biri olarak anlatılır. Mevlevidir. Boş zamanlarında musiki ile ilgilenir ve besteler yapar. Mihriban'ı sevmektedir. Sinirlendiği zaman yaptıklarından pişman olur. Bu yüzden sinir anıyla Sadullah'ın ölümüne ferman verdiğinde yakın arkadaşı Sait Bey bu emri uygulamaz. Zaten padişah daha sonra Sadullah'ın bestesini duyduğunda hissettikleri *“Birdenbire yaş dolan gözlerini, önüne eğdi. Hassas kalbinden kopup gelen bir teessürle: Eyvah.. Ben, o büyük san'atkârın güneş kadar parlak hayatını söndürmekle ne büyük bir cinayet işlemişim.”⁵⁷⁰* cümleleriyle anlatılır. Padişah çok pişman olur ve Sadullah'ı affederek Mihriban ile evlendirir.

⁵⁶⁹ Ziya Şakir, SA, s. 23.

⁵⁷⁰ Ziya Şakir, SA, s. 88.

Sait Bey padişahın en yakınlarından. Küme fasıllarını düzenleyen kişidir. Kendisi de musikiyle ilgilenir ve neyzendir. Eserde “... *şen, neş’eli, güleryüzlü ve tatlı dilli...*”⁵⁷¹ biri olduğu söylenir. Sadullah’ın ölüm cezasını erteletip padişah tarafından affedilmenin sağlayan kişidir.

Mihriban, padişahın Mısır’dan gelmiş cariyelerinden biridir. Sesi güzeldir. Hassas ruhlu bir kadındır. Aslında padişahı sevse de “...*diğer gözdelerini unutan padişahın, yarın daha baskın bir dilber karşısında kendisini unutarak başkalarına temayül göstermesi ihtimalini daima gözönünde tutuyordu. Bunun için de, gördüğü mebzul iltifatlara rağmen padişaha karşı her zaman çekingen davranıyordu.*”⁵⁷² cümlelerinde anlatıldığı gibi gerçekleri gördüğü için her zaman padişaha biraz mesafeli davranır. Sadullah Ağa ile olan muhabbeti padişahın Mihriban’a yazdığı şarkı ile artar. Bu şarkıdan sonra Sadullah’ı sever ancak hiçbir zaman duygularını ortaya dökcek bir davranışta bulunmamaya çalışır. İyi kalpli ve ahlaklı bir kadındır.

2.3.3.4.3. Kart Karakterler

Eserdeki kart karakterler Sadullah Ağa’nın kardeşi saf ve iyi kadın Fatma, padişahın cariyelerinden Mihriban’ın rakibi ve kötü Dilhayat, bütün boğaz halkını korkutan herkesin çekindiği Bostancıbaşı şeklinde sıralanabilir.

2.3.3.4.4. Fon Karakterler

Eserdeki fon karakterler saraydaki cariyeler, Sadullah Ağa’nın evindeki yardımcılar Pamuk ve komşuları, saraydaki nöbetçi kalfa ve harem ağaları şeklinde sıralanabilir.

2.3.3.5. Mekân

Sadullah Ağa romanında bütün mekânlar çevresel mekânlardır. Yani mekânların olay üzerinde etkisi yoktur sadece dekor olarak kullanılmıştır. Eserde olaylar genel olarak sarayda geçer. Olaylar Beşiktaş Sarayı’nda başlar. Bu saraya padişah gittiğinde insanların onu görmek için denize açıldığını ve burada şarkılar söyledikleri söylenir.

⁵⁷¹ Ziya Şakir, SA, s. 38.

⁵⁷² Ziya Şakir, SA, s. 61.

Eserde Sadullah Ağa'nın evi “*Tophaneden Galatasarayaya çıkan (Boğazkesen) yokuşunun sol tarafında, kısmen harap olmuş, büyücek bir ev bulunuyordu...*”⁵⁷³ cümleleriyle anlatılır. Burası eski ve küçük bir konaktır.

Eserde ayrıntılı olarak anlatılan ve küme fasıllarının yapıldığı yer olan Serdap Kasrı için eserde “*...Sarayburnunda... köprüünün Marmara tarafında bulunan bu küçük ve harikulâde müzeyyen köşk üç cepheli olup ortasında büyük bir sofa ile iki tarafında birere odadan mürekkepti.*”⁵⁷⁴ denilir. Saray Türk sanatını en iyi anlatılabilecek şekilde tasarlanmıştır.

Eserde adları geçen diğer mekânlar ise Küçüksu Kasrı, Salıpazarı, Topkapı Sarayı, Kulekapısı Mevlevî Dergâhı'dır.

Eserde genel olarak mekânlar ayrıntılı bir şekilde tasvir edilmez.

2.3.3.6. Zaman

Eserde olaylar III. Selim devrinde geçmektedir. III. Selim'in 1789'da tahta çıkıp 1807 yılında tahttan indirilmiştir. Eserde verilen ilk tam tarih ise Galata Mevlevihanesi'nin tamir edildiği 1206 (Miladi 1792) senesidir. Eserdeki olayların ise bu tamirden iki yıl kadar önce başladığı söylenir. Dergâhın açılışından sekiz ay kadar sonra bir ilkbahar günü olaylar sona erer. Eserde üç yıllık bir zaman dilimi konu edilir.

2.3.3.7. Dil ve Anlatım

Sadullah Ağa romanı hakim bakış açısıyla kaleme alınmıştır. Anlatıcı pek çok yerde kendi varlığını hissettirir ve olaylara müdahale eder. Tarihi olaylar ve mekanlar hakkında ansiklopedik bilgiler verir. Bu bilgiler o kadar çoktur ki eserdeki olay anlatımından ziyade dönemin tarihinin anlatıldığı o dönemdeki musikişinaslar hakkında bilgiler verildiği söylenebilir.

Eserde kullanılan teknikler ise özetleme, diyalog, iç monolog ve geriye dönüştür. Eserde özetleme tekniği kullanılarak olaylar ve kişiler hakkında bilgiler verilir ve

⁵⁷³ Ziya Şakir, SA, s. 23

⁵⁷⁴ Ziya Şakir, SA, s. 45.

bazı olayların hızlıca geçirilmesi sağlanır. Diyalog tekniği ise kahramanları tanıtmaya ve olayları anlatmak için kullanılır. İç monolog tekniği Mihriban ve Sadullah'ın düşüncelerini anlatmak için sıkça kullanılır. Geriye dönüş tekniği ise Sadullah'ın saraya alındığı gün kullanılmış, Sadullah eve gittikten sonra yaşadıkları anlatılmıştır. Eserde şarkı sözlerine de sıkça yer verilmiştir. Eserin dili sadedir. Okuyucuya dönemin tarihini anlatmak için yazılmıştır. Deyimler ve atasözleri de anlatımda sıkça kullanılmıştır.

2.3.3.8 Değerlendirme

Eser popüler bir tarihi romandır. III. Selim zamanını anlatmaktadır. Konusu Sadullah Ağa'nın hayatıdır. Sadullah Ağa'nın III. Selim'in sarayına girip iyi bir bestekâr olmasını ve III. Selim'in gözdelelerinden Mihriban ile olan aşkı anlatılır.

Eserde işlenen ana temalar aşk ve musiki'dir. III. Selim Devri sosyal yaşantı da eserdeki bir diğer temadır. Eserdeki aşk teması üç kişi arasında geçer. Sonunda üçüncü kişi aradan çıkar ve âşıkların kavuşmasıyla eser mutlu bir şekilde biter.

Eserde klasik olay örgüsü kullanılmıştır. Olaylar tarihi gerçeklere dayandığı için arada kalan boşluklar anlatıcı tarafından doldurulmuştur.

Eserin başkışısı Sadullah Ağa'dır. Eserdeki norm karakterler ise III. Selim, Mihriban ve Sait Bey'dir. Eserdeki karakter sayısı azdır. Başkışiden kart karakterlere kadar tüm kişiler hakkında verilen bilgiler kısıtlıdır.

Eserde olaylar İstanbul'da geçer. Mekân olarak genelde saraylar, köşkler kullanılır.

Eserde III. Selim devri anlatılır. Eserde geçen tam tarih olan 1206 yani miladi 1792 yılı temel alınır, bu tarihten önce iki yıl, bu tarihten sonra da bir yıl kadar zaman geçtiği söylenir. Yani eserde üç yıllık bir zaman dilimi anlatılmıştır.

Eserde hakim bakış açısı kullanılır. Anlatıcı olaylara sıkça müdahale eder. Eserde kullanılan teknikler ise iç monolog, diyalog, özetleme ve geriye dönüştür. Eser sade bir dille kaleme alınmıştır.

Sadullah Ağa tarihi bilgilere dayanarak kaleme alınmış bir eserdir. Ziya Şakir'in yazdığı biyografik eserler arasına girebilir. Olay örgüsü olduğu için roman olarak adlandırılır. İçindeki tarihi bilgiler gerçekliğe dayanmaktadır. Sadullah Ağa'yla ilgili araştırma yapacak kişiler için kaynak görevi görebilir.

SONUÇ

Daha çok gazetelerdeki tarihi tefrikalarıyla bilinen Ziya Şakir, çok yönlü bir yazardır. İyi bir gazeteci, popüler roman yazarı ve senaryo yazarıdır. Ancak romancılık yönü güçlü değildir. Özellikle Z. Melek müstear ismiyle İstanbul Maarif Kitaphanesi yayınları arasında yayımladığı eserlerindeki temalar birbirlerine oldukça yakındır. Tarihî tefrikalarına gösterdiği özen ve önemi diğer eserlerine göstermemiştir denebilir. Bunun sebebi kendisini roman yazarı değil bir tarihçi olarak gördüğü için olabilir. Güngör Göçer'in deyiimiyle "popüler bir tarihçi"dir. Hayatı boyunca şahit olduğu tarihî olaylar ile ilgili yazılar yazmaya devam etmiştir. Geçimini sağlamak için kalemini kullanmıştır.

Hayatı II. Abdülhamid dönemi, II. Meşrutiyet dönemi, Cumhuriyet dönemi ve Demokrat Parti döneminde geçmiş, 1959 senesinde ölmüştür. Ömrüne 200'ü aşkın eser sığdıran ve sürekli yazmaya devam eden biridir. En üretken olduğu zaman ise Cumhuriyet dönemidir. Son asırda yaşanan pek çok olaya tanık olmuş ve tarihî eserlerinde bunları konu etmiştir. Cumhuriyet döneminde ise arzuladığı huzurlu hayata kavuşmuş ve durup dinlenmeden gazetelerde tefrikalar yayımlamıştır. İlk iki tefrikasından sonra memuriyeti tamamen bırakmış ve tüm hayatı boyunca yazdığı yazılar sayesinde geçimini sağlamıştır. İlk tefrikası ise Edirne savunmasını anlatan *Meçhul Asker* isimli eseridir. Ardından Ermeni olaylarına değinen *Kan Dalgası* isimli bir tefrika daha yazmıştır. Bu tefrika dönemindeki Ermeni sorununa bir göndermedir. Ayrıca Ziya Şakir'in büyük oğlunun da Ermeni çeteciler tarafından öldürüldüğü söylenmektedir. Menemen Olayı zamanında yazdığı *Bektaşılık* tefrikasını da döneminde çok sevilmiştir. Dönemini iyi takip edip gündeme göre eserler yazdığı söylenebilir. Zaten bu şekilde tefrika siparişleri almaya başlamış ve tefrika yazması konusunda devlet erkânı tarafından desteklenmiştir.

Ziya Şakir'in popüler romanlar yazmasındaki amacı geçimini sağlayabilmektir. O dönem pek çok yazar geçimlerini sağlayabilmek için müstear isimle kitaplar da yayımlamıştır. Ziya Şakir'in hayatta iken bastırıldığı popüler romanlarını üçe ayırarak incelemek mümkündür. Aşk ve macera, polisiye ve tarihî roman olarak gruplanabilen bu romanların en hacimli kısmını aşk ve macera romanları oluşturur. Ziya Şakir, devrinin diğer romancılarından ayrılır. O, eserlerinde aşk temasını işlerken olayları sadece karakterlerin birbirlerine kavuştukları zamana kadar anlatır. Eserlerinde

genelde cinselliğe değinmez. Çoğu iyi kadın iyi erkekler bularak ömrünün sonuna kadar mesut yaşar. Aşk ve macera romanlarındaki diğer temalar ise evlilik, aldatma, vatan sevgisi, ihanet, asrî hayat, köy hayatı, sürgün, milliyetçiliktir. Eserlerde işlenen aşk teması genelde mutlu son ile biter. *Şark Yıldızı Selma*'da farklı milletten ve arada yaş farkının çok olduğu iki kişi anlatıldığı için Selma ve Çang arkadaş kalmaya karar verir. Yine farklı milletlerden olan *Vicdanından Af Dile*'deki Hamit Nuri ve Biyanka başta ilişkilerini yürütseler de aralarına mesafeler girer ve birbirlerinden koparlar. *Asrî Bakireler*'deki Vehbi-Tülin-Asrî kızlar, *Aşk Hasreti*'ndeki Nihat-Kadri-Rahşan, *Bir Tangonun Romanı*'ndaki Pijan-Nuri-Sacit, *Vicdanından Af Dile*'deki Saadet-Hamit Nuri-Biyanka arasında üçlü aşk hikâyesi anlatılır. Bu âşıklar arasından mutlu olabilenler ise Vehbi ile Tülin; Nihat ile Rahşan olur. Diğer aşklar mutsuz sonla biter. Ziya Şakir'e göre aşk karşılık beklemeden sadece sevgiye dayalı bir bağlılık olmalıdır. Özellikle *Aşk Hasreti* eserinde bunu en iyi şekilde anlatır. Yüzü parçalanmış ancak dürüst ve cesur biri olan Nihat, kendisinden çok yakışıklı ancak çapkın ve hovarda olan kuzeni Kadri'nin kaybettiği mutluluğa sahip olur.

Köy temasını içeren romanlardan *Macera Peşinde*'de Halim ve *Beyaz Kelebek*'te ise Zehra köy hayatına olumlu bakan kişilerdir. Temalar, kişiler ile olaylar arasındaki zıtlıklarla anlatılır.

Ziya Şakir'in polisiye romanlarında ise temalar iyi ile kötünün savaşındır. Özellikle *Gâvur Memet*'te iyilerin Türk, kötülerin gayrimüslim oluşu dikkat çekicidir. *Yere Batan Cinayeti*'nde neredeyse aynı aileden iki kişinin iyiliği ve kötülüğü seçmesi konu edilir. Sonuçta iyi olan ve hafiye rolünü üstlenen Ali, katil olan Ömer'i yakalar. Böylece iki romanda da katiller ve suçlular cezalarını çekerler.

Tarihî romanlarda intikam, hoşgörü ile sevgi, aşk, dönemdeki sosyal hayat gibi temalar işlenir. Özellikle Osmanlı öncesi Türk tarihini inceleyen iki roman olan *Timurlenk ve Üç Boz Atlı* ile *Selçuklu Saraylarında Ömer Hayyam* eseri Türk Tarih tezine paralel romanlardır. Bu eserlerin Osmanlı öncesi tarihi anlatmak için kaleme alındığı söylenebilir. Eserlerde iyi karakterler karşısına kötü karakterler çıkar. Kötüler genelde intikam temasının işlenmesini sağlar. Bazen de *Timurlenk ve Üç Boz Atlı*'da olduğu gibi her şeyini kaybedenlerin elinde sadece intikam duygusu kalır. Ömer Hayyam ise hem şairliği hem de hayat anlayışının anlatılması bakımından önemlidir. *Sadullah Ağa* ise Osmanlı Devri'nin anlatıldığı bir tarihî eserdir. Sadullah

Ağa gibi büyük bir musikişinasın nasıl ikbal sahibi olduğunu ve hayatını anlatır. Olayların vesikalara dayandırılarak anlatılması ve içinde tarihî bilgiler geçmesi dikkate değerdir. Ziya Şakir'in bu eserlerine Ömer Hayyam, Timur ve Sadullah Ağa ile ilgili araştırma yapacakların bakması yararlarına olur.

Romanlardaki olay örgüleri genelde sağlam değildir. Düz bir anlatımın tercih edildiği ve genelde klasik olay örgüsünün kullanıldığı romanların içinde çerçeve öykü tekniğiyle yazılan *Ömer Hayyam* dikkat çekici bir eserdir. Ancak eserdeki dış hikâyenin anlatımı zayıftır. Yine *Timurlenk ve Üç Boz Atlı*'da birden çok vaka zincirinden söz etmek mümkün olabilirdi. Ancak eserin olay halkaları arasında bağlantı çok zayıf ve anlatım talih ve tesadüflere bağlandığı için bunu sadece bir bilgi olarak söylemek daha doğru olur.

Aşk ve macera romanlarında kişiler genellikle tek yönlüdür. Birkaç istisna dışında kadın karakterler ahlakî ve milli konularda çok hassas davranırlar. Yani eserlerindeki dikkat çekici bir nokta da kadın karakterleridir. Hayallerinin peşinden koşan ve özgürce yaşayan kadın karakterlerin bir olay olduğunda gelenek göreneklerine aşırı bağlılıklarına vurgu yapılır. Kızlar her ne kadar batılı eğitim alsalar da her zaman şarklı gibidirler. Kötü yola düşen kadınlar hariç hiçbir kadın eşini aldatmayı düşünmez. Özellikle ailenin birliğine vurgu yapan anlatıcının eserlerinde öğüt veren ve öğretici bir yan da vardır. Yeri geldiği zaman ya karakterlerine öğüt verme işini yükler ya da anlatıcı olarak görevi kendi üstlenir. Popüler romanlarında belli başlı yönleriyle döneminin diğer yazarlarından ayrılır. Eserlerinde, tam donanımlı örnek Cumhuriyet kadınları konu edilir. Ailesi ve koruyucusu olmayan *Çayır Güzeli*'nde İrfan ve *Kıralık Kalb*'deki Melek kötü yola düşmüş iki kadındır. Özellikle Melek üzerinden devrin kötülüğü anlatılır. Her ne kadar kötü şeyler yaşasalar da sonunda her iki kadın da tövbekâr olur ve iyiliği seçer. *İhanetin Cezası*'ndaki Şahver ise yaşlı eşinin paralarını alıp kaçan kötü bir kadındır. Onun sonu da pişmanlık içinde tek başına ölmek olmuştur. Ziya Şakir, eserlerinde hep iyilerden yana taraf takınmıştır. Ziya Şakir'in hayatını öğrendikten sonra erkek karakterlerin kendisine ne kadar benzediği fark edilir. Sanki kendi bütün popüler aşk romanlarında bir yönüyle kahramanıyla bütünleşmiştir. *Büyük Macera* isimli eserdeki tefrika muharriri Süha, sanki Ziya Şakir'dir. Hayatını tefrikalarından kazanan Süha da tıpkı Ziya Şakir'in gençliğindeki özelliklerini taşır. Kötülerin çoğunlukla asrî hayat içinden çıkması

dikkat çekicidir. Yine başkişi olan erkeklerin vicdan sahibi ve üst düzey ahlâka sahip olduğunu söylemek gerekir.

Ziya Şakir'in eserlerinde dikkat çeken bir nokta da kahramanlarına verdiği isimlerdir. Bazı eserlerinde benzer isimleri kullanmıştır. Nail ismini hem *Vicdanından Af Dile* romanında hem de *Kiralık Kalb* romanında kullanmıştır. İlk romanda iyi özellikler taşıyan karakter, ikinci romanda bir züppedir. Süha ismi de *Büyük Macera* ve *Çayır Güzeli* isimli iki eserindeki kahraman anlatıcının adıdır. Bu iki karakter de aşkı için pek çok zorluğa katlanmıştır. Yine *Vicdanından Af Dile* ve *Bir Tangonun Romanı* isimli eserlerdeki erkek karakterlerin ismi Nuri'dir. Ziya Şakir, kadın karakterleri için yaratıcı isimler bulmaya çalışsa da erkekler için aynı özeni göstermemiştir. Kadınlar için kullanıldığı bazı isimler şöyle sıralanabilir: *Asrî Bakireler*'de Tülin, *Vicdanından Af Dile*'de Şahver, *Çayır Güzeli*'nde İrfan ya da Mükerrerem, *Bir Tangonun Romanı*'nda Pijan... Tabi eserlerde aynı isimleri taşıyan kadınlar da mevcuttur ancak bunların sayısı erkeklerle kıyaslandığında azdır.

Polisiye romanlarındaki kişiler tek yönlü olarak kurgulanır. Olaylar suçlu/suçlular ve hafiye rolü üstlenen kişi arasında geçer. Özellikle Gavur Memet'te çete üyelerinin İtalyan, Karadağlı olması dikkat çekicidir. Beyoğlu halkı olarak adlandırılan bu kişiler ülkedeki asayişin bozulmasından yararlanıp kendi düzenlerini kurarlar. *Yere Batan Cinayeti*'nde ise zaten kötü yola düşmüş olan Ömer'in daha fazla para kazanabilmek için yaptıkları anlatılır ve Ömer'in bu kötülüğü kalıtıma bağlanır. Babası kötü olduğu için kötü olduğu söylenir.

Tarihî romanlardaki kişiler genellikle Ziya Şakir'in kendi araştırmalarına dayanarak oluşturduğu kişilerdir. Kişilerin dış görünüşlerine dair eserde bilgiler geçmez. Sadece vesikalara ve anlatılara dayanarak çevresinin o kişi hakkında ne düşündüğü anlatılır. Ziya Şakir, aşk ve macera romanlarında mekân olarak daha çok İstanbul'u tercih eder. İstanbul'un Beyoğlu, Kadıköy gibi semtleri kullanılır. Mekânlar yeterince tasvir edilmez.

Taşra olarak kullanılan mekânlar ise Samsun, *Beyaz Kelebek*'teki Bursa civarındaki Gaziler Köyü ve *Macera Peşinde*'ki ismi verilmeyen B. Köyüdür. Eserlerdeki yurt dışındaki mekânlar ise Fransa Paris, Amerika (özellikle Hollywood) ve Hindistan'dır.

Polisiye romanlarında da mekân olarak İstanbul konu edilir. İstanbul dışında Serez de mekân ismi olarak eserde geçmektedir.

Tarihî romanlarda ise temalar devletlerin başkentleri ve o dönemki tarihî kentlerdir. *Timurlenk ve Üç Boz Atlı*'da neredeyse bütün Timur Devleti coğrafyası konu edilir. Bunlardan bazıları Kaşgar, Semerkant ve Hoten'dir. *Sadullah Ağa* İstanbul'da geçer. *Ömer Hayyam*'da ise dış hikâyeye Newyork'ta iç hikâyeye ise tarihî yerleşim yerleri olan Nişabur, Rey, İsfahan, Bağdat, Irak, Mısır, Suriye'de geçer. Mekânların çoğu sadece ismen anılarak olayların orada geçtiğine dair okuyucu bilgilendirilir.

Mekânlar sanki birilerinden duyulmuş ya da ansiklopediden okunuyormuş gibi anlatılır. Özellikle *Şark Yıldızı Selma*'da yurtdışındaki mekânların ülkedeki mekânlara benzetilerek anlatılması ilgi çekicidir.

Eserlerde genelde zaman çizgisi belirlidir. Aşk ve Macera romanlarında genelde II. Abdülhamit Devri'nden başlayıp 1936'ya kadar geniş bir zaman dilimi konu edilmiştir. Özellikle *Vicdanından Af Dile* romanı 30 yılı aşkın bir süreyi içermesi bakımından en uzun zamanı anlatan romandır. Ancak eserlerde zaman çizgisi özetleme ve atlama yöntemleriyle hızla geçirilmiştir. Bu nedenle işlenen süre azdır. Ve genel olarak yenileşmeye başlayan hayat anlatılır.

Polisiye romanlardan *Gâvur Memet*'te II. Abdülhamit dönemi 93 Harbi'nden sonraki yıllarda üç aylık zaman dilimi anlatılır. *Yere Batan Cinayeti*'nde ise I. Dünya Savaşı öncesi 1914 yılında üç ay anlatılır.

Tarihî romanlarda ise Osmanlı Devleti öncesi ve kuruluş yıllarının anlatıldığı iki eser dikkat çeker. *Ömer Hayyam*'da 1064'lü yıllar, *Timurlenk ve Üç Boz Atlı*'da 1370'li yıllar anlatılır. Özellikle Türk Tarih Tezi ve Türk Tarih araştırmalarına paralel romanlar yazmıştır. *Sadullah Ağa* ise Osmanlı Devri'nde geçen bir eserdir ve 1783'lü yıllar konu edilir.

Kahraman bakış açısının tercih edildiği romanlar *Kıralık Kalb*, *Şark Yıldızı Selma*, *Asri Bakireler*, *Macera Peşinde*, *Büyük Macera*, *Çayır Güzeli*'dir. Mektuplarla ve günlüklerle oluşturulan eserler ise *Şark Yıldızı Selma*, *Macera Peşinde*, *Kıralık Kalb* ve *Asri Bakireler*'de birkaç bölümdür. Tarihî ve polisiye eserlerde hakim bakış açısı kullanılmıştır. Bazı eserlerde çift anlatıcı da görülmektedir. O zaman kahraman ve hakim anlatıcı bir arada kullanılır. Eserlerde kullanılan anlatım teknikleri ise diyalog, iç monolog, özetleme ve geriye dönüştür. Eserler içinde mektup metinlerine,

telgraflara bazen de kısa hikâyelere yer verilir. Eserlerin dili sadedir. Genelde İstanbul Türkçesi kullanılır.

Bir romancı olarak Cumhuriyet dönemi Türk romanını etkileyecek ve yönlendirecek bir güce sahip değildir. Zaten döneminin roman dünyasında da çok fazla iddialı olduğu söylenemez. Ancak eserleri hakkında bir tasnifin yapılamamış olması, popüler roman sahasında sadece tarihî eserleriyle tanınması ve bu eserlerinin çoğunun aslında roman olmadığını fark etmem çalışmaya başlamama sebep oldu. Kendisi hakkında ayrıntılı bir çalışma yapıldığı için sadece romanları üzerine araştırma yapılması uygundu. Hayatı tüm incelikleriyle ortaya çıkarılmış, popüler tarihî çalışmaları üzerine doktora çalışması yapılmıştı. Eserleri tek tek listeler haline getirildiği için bütün eserleri okuyup aralarından roman olanları seçerek çalışmamı tamamladım. Çalışmayı yaparken amacım yazarın en azından hayatta iken kaleme alıp kitap olarak bastırdığı popüler romanları hakkında toplu bir değerlendirmede bulunabilmektir.

KAYNAKÇA

İncelenen Romanlar

- Z. Melek, *Asrî Bakireler*, İstanbul Maarif Kitaphanesi Yayınları, İstanbul 1945.
- Z. Melek, *Aşk Hasreti*, İstanbul Maarif Kitaphanesi Yayınları, İstanbul 1943.
- Z. Melek, *Beyaz Kelebek*, İstanbul Maarif Kitaphanesi Yayınları, İstanbul 1945.
- Z. Melek, *Bir Tangonun Romanı*, İstanbul Maarif Kitaphanesi Yayınları, İstanbul 1945.
- Z. Melek, *Büyük Macera*, İstanbul Maarif Kitaphanesi Yayınları, İstanbul 1945.
- Z. Melek, *İhanetin Cezası*, İstanbul Maarif Kitaphanesi Yayınları, İstanbul 1945.
- Z. Melek, *Macera Peşinde*, İstanbul Maarif Kitaphanesi Yayınları, İstanbul 1943.
- Z. Melek, *Vicdanından Af Dile*, İstanbul Maarif Kitaphanesi Yayınları, İstanbul 1945.
- Z. Melek, *Yere Batan Cinayeti*, İstanbul Maarif Kitaphanesi Yayınları, İstanbul 1943.
- Ziya Şakir, *Çayır Güzeli*, Evrendilek Matbaası, İstanbul, 1944.
- Ziya Şakir, *Gâvur Memet ve Kara Yürek Çetesi*, Stad Matbaası, İstanbul 1943.
- Ziya Şakir, *Kıralık Kalb*, İstanbul Maarif Kitaphanesi, İstanbul 1944.
- Ziya Şakir, *Sadullah Ağa*, Efe Neşriyat, İstanbul 1944.
- Ziya Şakir, *Selçuklu Saraylarında Ömer Hayyam'ın Hayatı ve Maceraları*, Üstün Eserler Neşriyat Evi, İstanbul 1943.
- Ziya Şakir, *Şark Yıldızı Selma*, İstanbul Maarif Kitaphanesi, İstanbul 1944.
- Ziya Şakir, *Timurlenk ve Üç Boz Atlı*, Anadolu Türk Kitap Deposu, İstanbul 1943.

Diğer Kaynaklar

- AKTAŞ, Şerif, “Cumhuriyet Devri Türk Edebiyatı”, *Türk Dünyası El Kitabı*, Cilt: 3 Sayı: 158, Ankara 1998, s. 661-719.
- AKTAŞ, Şerif, *Roman Sanatı ve Roman İncelenmesine Giriş*, Akçağ Yayınları, Ankara 2000.
- ARGUNŞAH, Hülya, *Türk Edebiyatında Tarihî Roman (Türk Tarihiyle İlgili)*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Doktora Tezi), İstanbul 1990
- AYGÜN, Özcan, *Edebiyatımızda Popüler Roman ve Aka Gündüz*, Parafiks Yayınevi, Edirne 2014.
- AYTAŞ, Gıyasettin, *Tematik Roman İncelemeleri Hayata Ayna Tutan Romanlar*, Akçağ Yayınları, Ankara 2008.
- ÇETİN, Nurullah, *Roman Çözümleme Yöntemi*, Akçağ Yayınları, Ankara 2019.
- DEMİR, Yavuz, *İlk Dönem Türk Hikâyelerinde Anlatıcılar Tipolojisi*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2002.
- DEVELLİOĞLU, Ferit, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi, Ankara 2011.

- DOĞAN, Abide, *Tarih ve Mekân Odağında Türk Romanı İncelemeleri*, Hece Yayınları, Ankara 2018.
- ECO, Umberto, *Popüler Roman Kahramanları*, (Çeviren: Kemal Atakay), Alfa Yayınları, İstanbul 2017.
- ENGİNÜN, İnci, *Cumhuriyet Dönemi Türk Romanı*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2014.
- ERYÜKSEL, Hasan, *Ziya Şakir Hayatı ve Eserleri*, Anıl Matbaası, İstanbul 1949.
- GÖÇER, Güngör, *Osmanlı'dan Cumhuriyete Popüler Bir Tarihçi: Ziya Şakir*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Isparta 2017.
- İŞİK, İhsan, *Resimli ve Metin Örnekli Türkiye Edebiyatçıları ve Kültür Adamları Ansiklopedisi*, Elvan Yayınları, Ankara 2006.
- KERMAN, Zeynep, *Halid Ziya Uşaklıgil'in Romanlarında Batılı Yaşayış Tarzı ile İlgili Unsurlar*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara 1995.
- MORAN, Berna, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 1*, İletişim Yayınları, İstanbul 2012.
- NARLI, Mehmet, *40 Soruda Türk Romanı*, Ketebe Yayınları, İstanbul 2018.
- NARLI, Mehmet, *Roman Ne Anlatır Cumhuriyet Dönemi (1920-2000) Türk Romanı Üzerine Tematik Bir Tasnif ve Değerlendirme*, İz Yayıncılık, İstanbul 2019.
- Romanda Kişiler Dünyası*, (Editörler: Ramazan Korkmaz – Veysel Şahin), Akçağ Yayınları, Ankara 2018.
- Romanda Mekân*, (Editörler: Ramazan Korkmaz – Veysel Şahin), Akçağ Yayınları, Ankara 2017.
- SAĞLIK, Şaban, *Bir Popüler Romancı Esat Mahmut Karakurt Bir Estetik Romancı Ahmet Hamdi Tanpınar*, Akçağ Yayınları, Ankara 2010.
- SAĞLIK, Şaban, *Popüler Roman Estetik Roman*, Akçağ Yayınları, Ankara 2010.
- SAZYEK, Hakan, *Roman Terimleri Sözlüğü Roman Sanatından Yüz Terim*, Hece Yayınları, Ankara 2021.
- TAŞTAN, Zeki, *Türk Edebiyatında Tarihî Romanlar (Türk Tarihi ile İlgili, 1871-1950)*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Doktora Tezi), İstanbul 2000.
- TEKİN, Mehmet, *Roman Sanatı Roman Unsurları I*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2001.
- UYGUN, İsmail, *Cumhuriyet Dönemi Tarihî Romanları 1923-1946: "Eski" Kahramanların Yeni Söylemleri*, İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2014.
- ÜSTÜNDAĞ, Ayda, *Dedem Ziya Şakir*, Akıl Fikir Yayınları, İstanbul 2010.
- ÜYEPAZARCI, Erol, *Korkmayınız Mr. Sherlock Holmes I*, Göçebe Yayınları, İstanbul 1997.

ÜYEPAZARCI, Erol, *Unutulanlar, Hiç Bilinmeyenler ve Bilinmek İstemeyenler Türkiye’de Popüler Romanın İlk Yüzyılının Öyküsü (1875-1975)*, Oğlak Yayıncılık, İstanbul 2019.

YALÇIN, Alemdar, *Sosyal ve Siyasal Değişmeler Açısından Cumhuriyet Dönemi Türk Romanı*, Akçağ Yayınları, Ankara 2000.

Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı (1839-2000), (Editör: Ramazan Korkmaz), Grafiker Yayınları, Ankara 2011.

YILDIZ, Alpay Doğan, *Popüler Türk Romanları Kerime Nadir – Esat Mahmut Karakurt – Muazzez Tahsin Berkand 1930-1950*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2009.

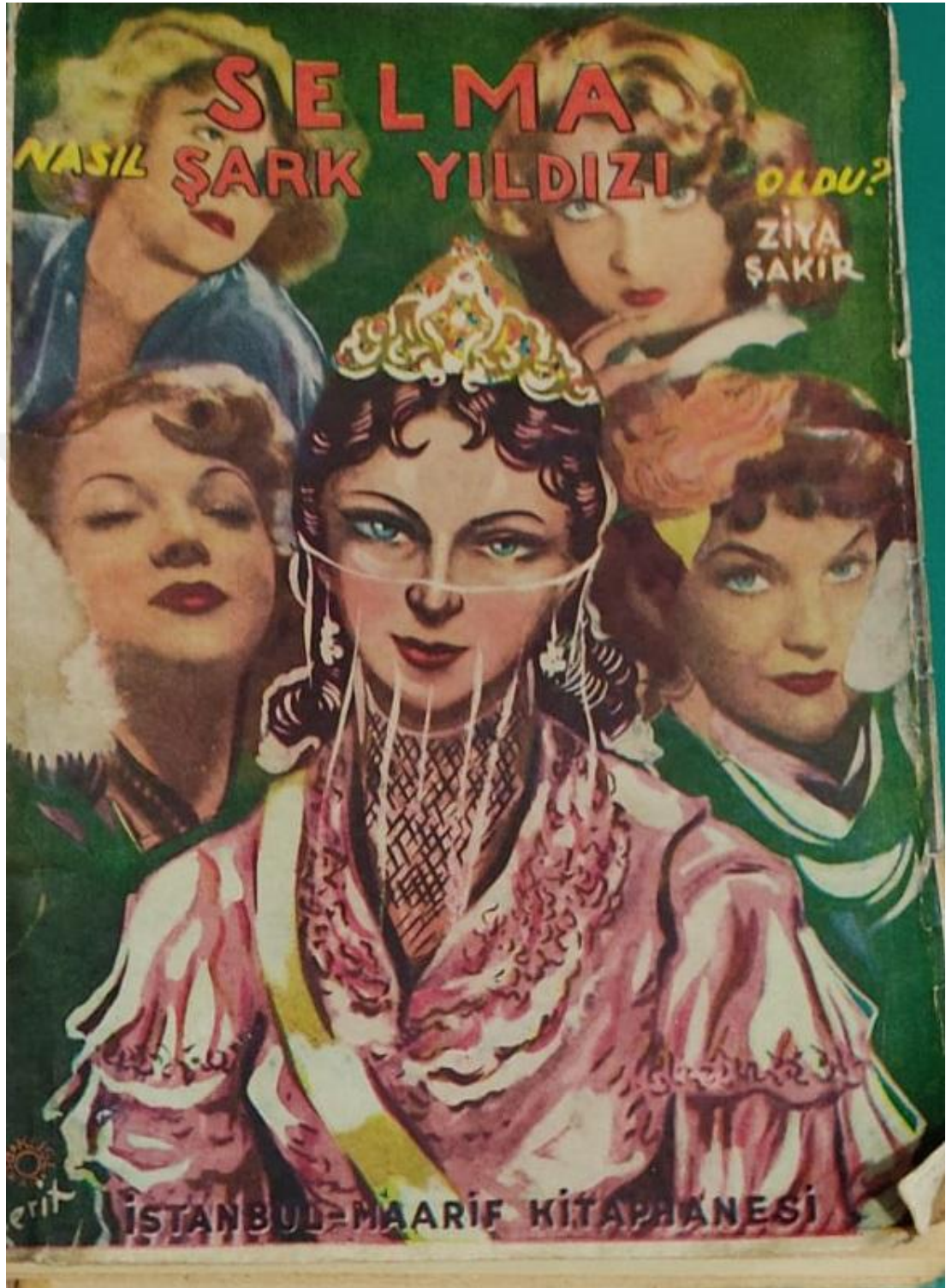

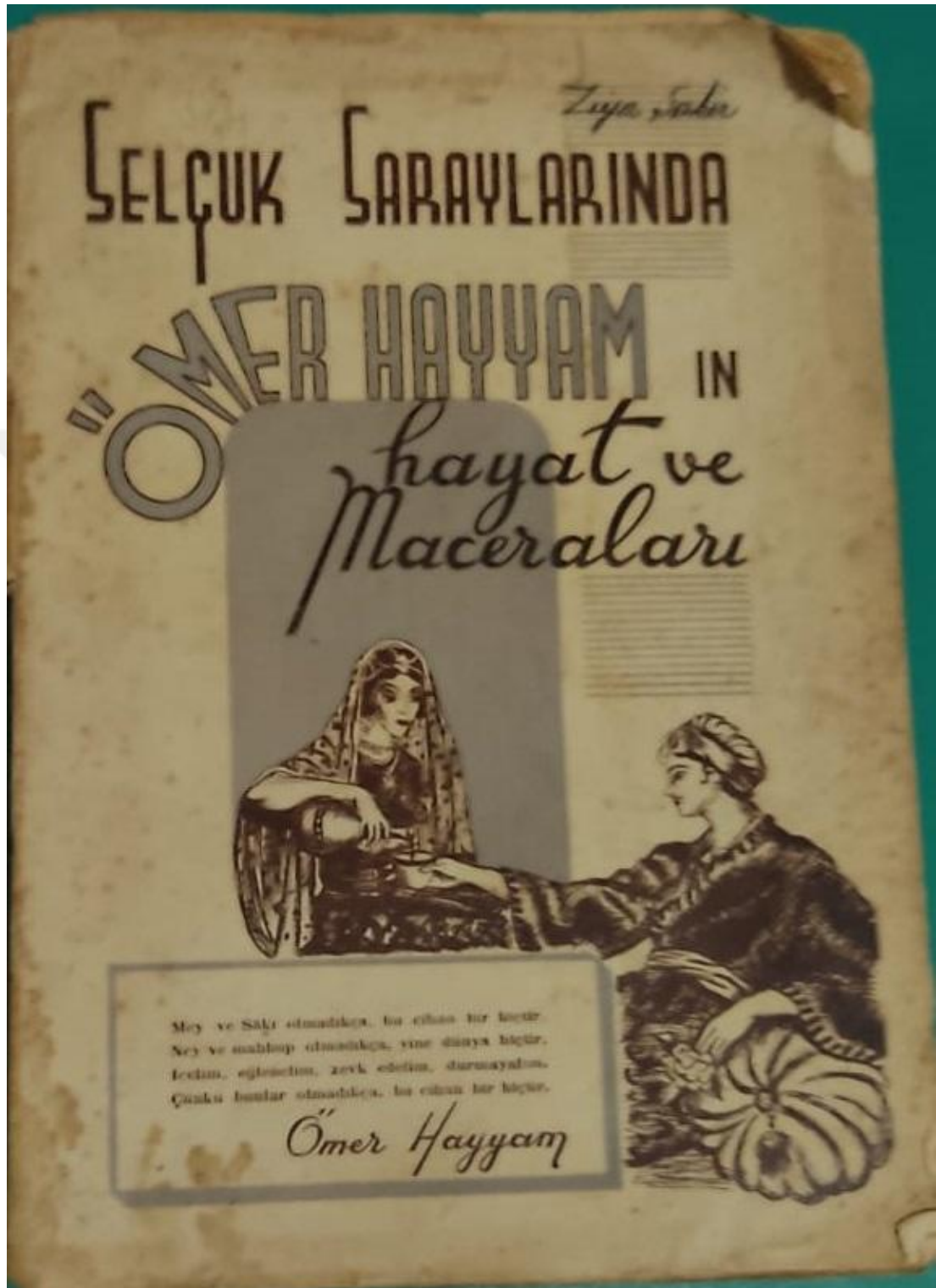
EK-1

EK-2

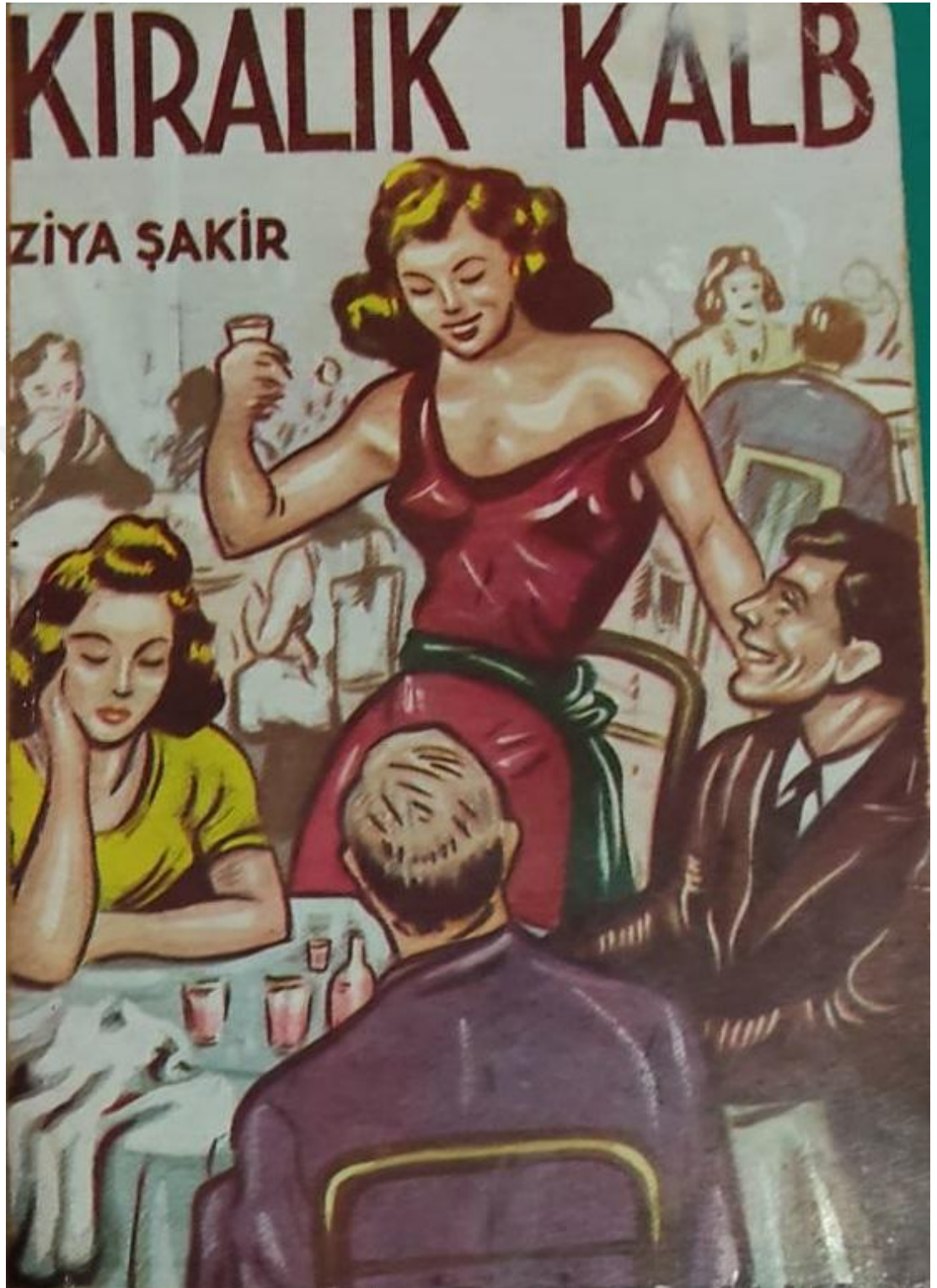

EK-5

EK-7

EK-8

